

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

Development of Buddhist Integrated Learning Space

at Public Space in Roi Et Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

Development of Buddhist Integrated Instruction

at Public Space in Roi Et Province

โดย

ผศ.ดร.สุกานดา จันทวารีย์

ผศ.ดร.สยามพร พันธไชย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765025

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ
ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

Development of Buddhist Integrated Learning Space
at Public Space in Roi Et Province

โดย

ผศ.ดร.สุกานดา จันทวารีย์

ผศ.ดร.สยามพร พันธไชย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

พ.ศ. ๒๕๖๕

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800765025

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Sub-Project 2

Development of Buddhist Integrated Learning Space
at Public Space in Roi Et Province

By

Asst. Prof. Dr. Sukanda Chantawaree

Asst. Prof. Dr. Siamporn Phanthachai

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

RoiEt Buddhist College

B.E. 2565

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800765025

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย : การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้วิจัย : ผศ.ดร.สุกานดา จันทวารีย์, ผศ.ดร.สยามพร พันธไชย

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๕

ทุนอุดหนุนการวิจัย: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) ศึกษาแนวความคิดการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) พัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ประเมินความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยตัวแทนพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด รวมประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน ๔๑๕ รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า

๑. การศึกษาแนวความคิดการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิเคราะห์เพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดในการนำไปพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ พบว่า ในภาพรวมแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมีศักยภาพและความพร้อมในการนำมาพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘

ผลการหาความต้องการและเป้าหมายการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความต้องการและเป้าหมายการ

ใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙

๒. ผลพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔

๓. ความพึงพอใจต่อการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕

การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน มีประโยชน์และตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ มีการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความท้าทายและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน และมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับคนในชุมชน โดยนำเสนอเกี่ยวกับ ประเพณีและกิจกรรมต่างๆในชุมชน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา งานประเพณีกินข้าวปุ้นบุญผะเหวด ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเสี่ยงประทีป กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดวิปัสสนา กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสวดวิปัสสนา

คำสำคัญ: การพัฒนา, การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ, พื้นที่สาธารณะ

Research Title: Development of Buddhist Integrated Learning Space at Public Space
in Roi Et Province

Researchers: Asst. Prof. Dr. Sukanda Chantawaree

Asst. Prof. Dr. Siamporn Phanthachai

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University RoiEt Buddhist College

Fiscal Year: 2022 (2565 B.E.)

Abstract

The research program is “Development of Buddhist Integrated Learning Space at Public Space in Roi Et Province”. It takes the process of Buddhist learning to integrate for using in daily life. It uses public space to use for teaching and learning, this process spreads the dhamma to the Buddhist community efficiently and the Buddhists or other people who believe in other religious interest to learn dhamma, they can learn easily. The objectives of the research program are 1) to study the ideal design of Buddhist integrated learning space at public space in Roi et province 2) to promote of Buddhist integrated learning space at public space in Roi et province 3) to evaluate the satisfaction and present of Buddhist integrated learning space at public space in Roi et province. The study is research and development. The populations of the research are 415 of monks and people who live in the area of Mahachulalongkornrajavidyalaya University RoiEt Buddhist college, Niwet sub-district, Thawat Buri district, RoiEt province.

The research results are

1) to study the ideal design of Buddhist integrated learning space at public space in Roi et province, the result of the analysis result of the potential of learning space in Roi Et province to develop learning management is found that learning space in Roi Et province is potential and readiness to develop and support to be the Buddhist integrated learning space with the mean score 4.00 which is high level, the opinion of

the respondents on ability and the need to participate with the activity of development of Buddhist integrated learning space at public space in Roi Et Province is found that overall mean score is 4.18 which is at high level and the result of need and the objective of using the community learning space and Buddhist integrated learning space at public space in Roi Et Province is found that the overall mean score is 4.19 which is at high level.

2) the result of supporting the Buddhist integrated learning space at public space in Roi Et Province is found that overall mean score is 4.24 which is at high level.

3) the result of promotion of Buddhist integrated learning space at public space in Roi Et Province is found that the overall mean score is 4.22 with at high level and the satisfaction of Buddhist integrated learning space at public space in Roi Et Province is found that the overall mean score is 4.25 with high level.

Keywords: Development, Buddhist integrated learning space, public space

กิตติกรรมประกาศ

แผนการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่มุ่งหวังการเสริมสร้างแนวคิดการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ พัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและประเมินความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ คณะผู้วิจัย กราบขอบพระคุณ พระสุธีรัตนบัณฑิต,รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพร้อมทั้งผู้บริหารและเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ในการสนับสนุนศึกษาวิจัยรวมทั้งให้ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยและอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานการวิจัยในครั้งนี้

กราบขอบพระคุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์ให้ความสะดวกในการเก็บข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

คุณงามความดีที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจและความมีอุทิศสละหวิริยะในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ขอน้อมบูชาถวายแด่พระเถระครูบาอาจารย์ และคณะบุคคลที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามเพื่อการเรียนรู้ในชีวิตและพระพุทธศาสนาของคนในสังคม

คณะผู้วิจัย

๙ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๑๐
๑.๓ เป้าหมายการวิจัย	๑๑
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๑๑
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๑๓
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๔
๑.๗ ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย	๑๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๖
๒.๑ การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน	๑๗
๒.๒ การบริหารเครือข่าย	๓๖
๒.๓ แนวคิดการพัฒนาชุมชน	๕๐
๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีการออกแบบการเรียนการสอน	๕๓
๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีรูปแบบการจัดการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้	๖๐
๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงพุทธ	๘๓
๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบบูรณาการ	๑๐๑
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๒๗
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๓๕
๓.๑ การวิจัยระยะที่ ๑ ศึกษาสภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะ	๑๓๕
๓.๒ การวิจัยระยะที่ ๒ ศึกษาความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนและความคิดเห็น เกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด ร้อยเอ็ด	๑๓๘

๓.๓	การวิจัยระยะที่ ๓ การสร้างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๑๔๒
๓.๔	การวิจัยระยะที่ ๔ ทดลองใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๑๔๘
๓.๕	การวิจัยระยะที่ ๕ รับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๑๔๙

บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ๑๕๑

๔.๑	ศึกษาแนวความคิดการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ	๑๕๑
๔.๒	ผลพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ	๑๘๑
๔.๓	ผลการประเมินความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการใน พื้นที่สาธารณะ	๑๘๙
๔.๔	องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๙๔

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ๑๙๙

๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๙๙
๕.๒	อภิปรายผล	๒๑๕
๕.๓	ข้อเสนอแนะ	๒๒๖

บรรณานุกรม ๒๒๘

ภาคผนวก ๒๓๕

ภาคผนวก ก	จดหมายนำ	๒๓๖
ภาคผนวก ข	แบบสัมภาษณ์	๒๓๘
ภาคผนวก ค	แบบสอบถาม	๒๔๒
ภาคผนวก ง	รูปภาพกิจกรรม	๒๕๑
ภาคผนวก จ	รายชื่อผู้ให้ข้อมูล	๒๖๑
ภาคผนวก ฉ	บทความวิจัย	๒๖๓
ภาคผนวก ช	คู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ	๒๙๖
ภาคผนวก ซ	บทสรุปผู้บริหาร	๓๑๔
ภาคผนวก ฅ	ประวัติผู้วิจัย	๓๑๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเรียนรู้ของมนุษย์อาจเกิดขึ้นจากส่วนหนึ่งของการศึกษา การพัฒนาส่วนบุคคล การเรียนการสอน หรือการฝึกฝน การเรียนรู้มีการยึดเป้าหมาย และอาจมีความสนใจเป็นตัวช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ในประวัติศาสตร์การเรียนรู้ทางตะวันตก นักคิดทางปรัชญาและจิตวิทยาได้คิดค้นเรื่องการเรียนรู้ของมนุษย์ขึ้นประมาณศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ ได้พยายามศึกษาว่า คนเราเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างไรได้มีความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องการเรียนรู้โดยมีกฎที่เรียกว่า กฎการเชื่อมโยงเบื้องต้น (The Primary Law Association) กฎนี้เป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งอริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์เมธีได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของความคิดนี้ และได้วางหลัก ๓ ประการ^๑ เป็นกฎพื้นฐานทฤษฎีการเรียนรู้คือ ๑) สิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน (Law of Contiguity) ๒) สิ่งที่เกิดขึ้นมีลักษณะคล้ายคลึงกัน (Law of Similarity) และ ๓) สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ตรงกันข้าม (Law of Contrast) จากอิทธิพลของแนวคิดการเชื่อมโยงสัมพันธ์นี้ได้มีทฤษฎีการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก ทฤษฎีการเรียนรู้แบบการหยั่งเห็น เป็นต้น

ในครั้งพุทธกาล พระโศภิต์พระนามว่า พระสิทธัตถะ ได้แสวงหาหนทางการหลุดพ้นจากการเวียนตายเวียนเกิดจึงได้แสวงหาความรู้จนเจนจบหลักสูตรถึง ๑๘ ศาสตร์^๒และเมื่อ

^๑อุบลรัตน์เพ็งสกลิต, จิตวิทยาการเรียนรู้, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๕), หน้า ๖.

^๒ คัมภีร์โลกนิติและธรรมนิติได้กล่าวถึง ๑๘ ศาสตร์ได้แก่ ๑) สุตติความรู้ทั่วไป ๒) สัมมตความรู้กฎธรรมเนียม ๓) สังขยการคำนวณ ๔) โยคยันตร์การช่างการย่นตร์ ๕) นิตินิติศาสตร์ ๖) วิเส-ลิกาความรู้อันให้เกิดมงคล ๗) คันธพาวชิราธิราช ๘) คณิกาวชิราบริหารร่างกาย ๙) ธนุพเพชาวิทยาธิราช ๑๐) ปุราณา โบราณคดี ๑๑) ดิกิจฉาวิชาแพทย์ ๑๒) อิติหาสาตำนานหรือประวัติศาสตร์ ๑๓) โชติดาราศาสตร์ ๑๔) มายาตำราพิชัยสงคราม (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. พรินติ้งแมส โปรดัคส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔๔.

พระชนมายุได้ ๒๙ พรรษา ทรงเลือกวิธีการเรียนรู้ในการค้นพบตัวเองโดยการเสด็จออกบรรพชา พร้อมทั้งศึกษาเล่าเรียนจากพระอาจารย์จนจบสมบัติ ๘ ประการ^๓ ทรงทดลองบำเพ็ญเพียรด้วยการ เสด็จ ๒ ทาง^๔ คือ เสด็จตามคุณ (กามสุขัลลิกานุโยค) ทรมานพระองค์ (อิตถกิลมณานุโยค) ตามความเชื่อ เดิมของเจ้าลัทธิต่าง ๆ แต่เมื่อวิเคราะห์ผลแห่งการปฏิบัติเหล่านั้น ก็พบว่ามิได้เกิดองค์ความรู้ที่จะ ช่วยให้ตนเองและชาวโลกทั้งหลายพ้นทุกข์ได้ ทำให้พระองค์หันมาบำเพ็ญเพียรทางจิต พิจารณายังรู้ โดยยึดหลักการปฏิบัติตามทางสายกลาง^๕ (มัชฌิมาปฏิปทา) จนกระทั่งในยามต้นคืนวิสาขะเพ็ญเดือน ๖ ได้บรรลุบุพเพนิวาสานุสติญาณ ในมัชฌิมาทรมานบรรลุลุคูปาตญาณ และในปัจฉิมยามก็ได้บรรลุ อาสวักขยญาณ รวมเรียกว่า วิชชา ๓^๖ สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การตรัสรู้พระอนุตรสัมมา สัมโพธิญาณของพระสิทธัตถะ เกิดขึ้นมีกระบวนการเรียนรู้หรือการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบ และ ได้ทดลองปฏิบัติด้วยพระองค์เอง ทรงวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลแห่งการปฏิบัติสะสมไว้จากแนวคิด การพัฒนาตนของนักคิดทฤษฎีต่าง ๆ จึงถึงพระพุทธรูปเจ้า ที่ได้พัฒนาการเรียนรู้ภายในตนสู่การ ประกาศพระศาสนาเมื่อครั้งพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน ล้วนเกิดจากการพัฒนาภายในตน เพื่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงภายในตนสู่การพัฒนาบุคคลอื่น ๆ ที่เรียกว่า “สาวก” หรือ “พุทธบริษัท” ต่อไป

คำว่า “การพัฒนา” จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี การกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างเจริญเติบโตขึ้นหรือขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าที่มีอยู่เดิมและ การพัฒนานั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมหรือมนุษย์ก็ได้^๗ ส่วนการการพัฒนาชุมชนหมายถึง การ เปลี่ยนแปลงของชุมชนด้วยการจัดการวางแผนทำข้อตกลงกัน และลงมือปฏิบัติในการพัฒนาให้คนใน ชุมชนมีคุณภาพในการดำรงชีวิตอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนตามสภาพสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ภายในชุมชนสร้าง ความสุขขอมวลมนุษย ให้มีทั้ง คุณธรรม จริยธรรม ไปด้วยกัน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับวัตถุภายนอกที่ มองเห็นอย่างเดียว^๘

^๓ วิ.มทา. (ไทย) ๑/๒๑๕/๒๐๓, ปฐมฌาน ทุตติฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน อากาสาณัญจายตนะ วิญญานัญจายตนะอาภิญญา- ญาณตนะและเนวสัญญานาสัญญายตนะรวมเรียกว่าสมบัติ ๘.

^๔ วิ.มทา. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐.

^๕ วิ.มทา. (ไทย) ๔/๑๓/๒๑, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓/๓๑.

^๖ วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๔, ๑๔๔/๗, ๑๗๘.

^๗ คณาจารย์สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, ความจริงของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันราช ภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗๓.

^๘ วิทยา เชียงกุล, พัฒนาชุมชน-พัฒนาสังคม, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗-๑๘.

แนวคิดการพัฒนาชุมชนในเมือง การศึกษาควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ผ่านสังคมการศึกษา (educational society) โดยเน้นการพัฒนาชุมชนในเมืองเพื่อตอบสนองต่อลักษณะของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ ๒๑ ซึ่งกล่าวถึงการให้คนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการสร้างการเรียนรู้จากวิถีชีวิตหรือประเด็นที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน โดยเน้นการสร้างให้เป็นเมืองสร้างสรรค์ (creative city) ที่ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเอื้ออำนวยและกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ผ่านการใช้ชีวิตประจำวัน หลักการบริหารจัดการเมืองการศึกษาเป็นความร่วมมือระหว่างภาคีหลัก ๒ ภาคี ได้แก่ สถาบันการศึกษา (ไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชน เช่น โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย) ร่วมกับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นวัดหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) หรือองค์กรพัฒนาในชุมชน โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อประสานการพัฒนาแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของศูนย์กลางทั้งสองศูนย์กลางอย่างครบถ้วนและเหมาะสม และมีภาคเอกชนเป็นภาคีรองเพื่อทำหน้าที่พัฒนาเมืองตามแนวทางที่ภาคีหลักได้กำหนดไว้^๙ ซึ่งได้มีความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ นี้ประกอบด้วยพันธกิจ ๖ ด้าน ตามพันธกิจคณะสงฆ์คือ ด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านเผยแผ่ ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ของรัฐบาล^{๑๐}

การพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) สิ่งที่สำคัญที่สุดคือองค์ความรู้ที่จะพัฒนาชุมชนให้กับมนุษย์ในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสสังคมสร้างสรรค์ (creative society) ที่ให้ความสำคัญกับการใช้ความรู้ความสามารถมาต่อยอดเป็นการผลิตที่สามารถตอบสนองความต้องการของตลาดในรูปแบบใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดดังกล่าวส่งผลให้ศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) ได้รับความสนใจในประเด็นการพัฒนาเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นเมืองที่มีฐานองค์ความรู้ทางวิชาการที่สามารถนำไปประสานกับการผลิตในท้องถิ่น เพื่อทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มในการผลิตได้เป็นอย่างดี ในอดีตสถาบันศึกษามักจะมีความเป็นเอกเทศจากกิจกรรมของเมือง จึงมักจะมีกิจกรรมที่ซ้ำซ้อนกันทั้งในเมืองและในสถาบันการศึกษา ไม่ได้มีการประสานให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้งานร่วมกันอย่างเหมาะสมนัก แนวทางในการวางผังศูนย์การเรียนรู้

^๙ อรรถพรณ ฤทธิ มั่น , ทิศทางพัฒนাবัณฑิตไทย , [ออนไลน์] . แหล่งที่มา : <http://www.moe.go.th/moe/th/news/>, [๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^{๑๐} พระราชวรเมธี, ดร. และคณะ, แผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา ๑๔๖๐-๒๕๖๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๖๐), หน้า ๒๑.

(Knowledge Center) แห่งอนาคตจึงให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพของการใช้ประโยชน์ที่ดินและโครงสร้างพื้นฐานเมือง เพื่อสร้างประสิทธิภาพผ่านการประสานประโยชน์ และการจัดสรรการใช้สอยพื้นที่อย่างเหมาะสม เพื่อให้กิจกรรมและพื้นที่ในสถานศึกษาสามารถให้บริการพลเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้หลักการ “เมืองประสิทธิภาพ” (city efficient) ทำให้เกิดการประหยัดในต้นทุนการบริหารจัดการเมืองจะสามารถสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างเมืองกับสถานศึกษา ลดกิจกรรมและการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ซ้ำซ้อน ทำให้การค้นคว้าและวิจัยในสถาบันการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตของเมืองได้ต่อไป

การแสวงหารูปแบบการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมและมีคุณภาพ ทั้งด้านสติปัญญา หรือพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ด้านการปฏิบัติหรือทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) และด้านจิตใจหรือจิตพิสัย (Affective Domain) เพื่อให้ผู้เรียนเป็นทั้งคนเก่ง คนดี และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขอย่างแท้จริง^{๑๑} ยังคงเป็นประเด็นสำคัญของปัญหาการศึกษาไทยมาโดยตลอด นับตั้งแต่ได้พบข้อจำกัดของรูปแบบการเรียนรู้แบบแยกส่วน (Duality Education) ที่มุ่งเน้นความรู้และความชำนาญเฉพาะศาสตร์^{๑๒} เพื่อสนองความต้องการเฉพาะในลักษณะวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ทำให้ละเลยการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพจิตใจหรือจิตพิสัย การเปรียบเทียบแข่งขันชิงดีชิงเด่นกลายเป็นค่านิยมที่ได้รับการส่งเสริมแทนการเกื้อกูลและเอื้ออารีต่อกัน ทำให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ถูกลดทอนขาดความสมบูรณ์ในตัวเอง เอียงข้าง แยกส่วน จนมีอาจเชื่อมโยงกับความเป็นจริงเกิดความบีบคั้นทั้งในตนเองและระหว่างกันในสังคม และระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม และสถานศึกษาเป็นแหล่งหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรม พระพุทธศาสนาได้แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่มาช้านาน จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมไทย ทั้งนี้พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ มีแนวคิดว่ามนุษย์สามารถเป็นผู้ประเสริฐหรือฝึกได้ เป็นการฝึกฝนพัฒนาตนจนประสบผลสำเร็จไปตามลำดับ ตามสติปัญญาและความพร้อมของแต่ละบุคคล โดยมุ่งเน้นไปที่ข้อปฏิบัติ ๓ อย่าง หรือไตรสิกขา คือ การฝึกฝนอบรมตนให้ปฏิบัติตามข้อห้ามและข้อแนะนำให้ปฏิบัติ

^{๑๑} Jongsathityou, J. and Sukhapirome, R., *The research report on the characteristics and processes of cultivating the moral and ethics of different countries*, (Bangkok: Prigwhan Graphic, 2007), p. 42.

^{๑๒} Wasee, P., *The education system that solves the misery of the whole earth*, (2nd ed.), (Nakhon Pathom: Center for Intellectual Wisdom Mahidol University, 2007), p. 84.

เพื่อการดำรงอยู่ด้วยดีในสังคมและสิ่งแวดล้อม (ศีล) การฝึกฝนคุณภาพจิตใจให้เกิดความตั้งมั่น แน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน รวมถึงการฝึกฝนจิตให้มีคุณธรรม ส่งเสริมต่อการดำรงชีวิตที่ดีงาม และสามารถที่จะก้าวสู่การฝึกฝนอบรมปัญญาต่อไป (สมาธิ) และการฝึกฝนปัญญาให้รู้เท่าทันระบบความสัมพันธ์ของสิ่งทั้งปวงตามธรรมชาติ (ปัญญา) และสามารถนำศักยภาพของตนออกมาใช้มุ่งพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

การจัดการเรียนการสอนของระบบการศึกษาไทยที่ผ่านมามีความล้มเหลวในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนที่ไม่สามารถสร้างคนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ คือ ไม่สามารถสร้างคนให้มีพื้นฐานการคิด วิธีการเรียนรู้ การมีทักษะในการจัดการและทักษะในการดำเนินชีวิต^{๓๓} ทิศนา ขัมมณี และคณะ ได้ทำการศึกษาแบบพหุกรณี เพื่อศึกษาการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ผลการวิจัยพบว่ายุทธวิธีที่สำคัญประเด็นหนึ่งคือ การส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบที่หลากหลายอย่างเพียงพอและอย่างต่อเนื่อง^{๓๔}

มนุษย์ทุกคนเกิดการเรียนรู้ตั้งแต่กำเนิดจากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่ที่ต้องทำงานและติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ส่วนตนและส่วนสังคม การเรียนรู้จึงเป็นพฤติกรรมชีวิตภายในจิตใจที่ส่งผลต่อผู้อื่นในการสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดกุศลกรรมและอกุศลกรรมที่ต่างกัน ซึ่งสามารถพัฒนาให้ยั่งยืนและรอบด้านได้ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาองชีวิตครอบคลุมทั้งวัตถุภายนอกและภายในจิตใจ^{๓๕} การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธจึงหมายถึงกระบวนการที่เป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ส่วนจิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่มุ่งศึกษาถึงพฤติกรรม และกระบวนการทางจิตของมนุษย์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจ อธิบาย ทำนาย และควบคุม หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งความพยายามที่มนุษย์จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ด้วยกันเองนั้นมามีมาเนิ่นนานแล้ว การรับรู้เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธที่ให้ความสำคัญแก่การรับรู้สิ่งที่ตั้งงามถูกต้อง (สัทธรรม) จากการเรียนรู้โดยกัลยาณมิตร (สัทบุรุษ) ที่มีองค์ประกอบของการรับรู้ ๓ ประการคือ ๑. อายตนะภายใน ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๒. อายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่ง

^{๓๓} หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๔.[ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.tungsong.com>, [๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^{๓๔} ทิศนา ขัมมณี และคณะ, *วิทยาการด้านการคิด*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ, ๒๕๕๔), หน้า ๒๖

^{๓๕} Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), *Dictionary of Buddhism*, (Bangkok: MCU Press, 2002), p. 42.

ถูกต้องกาย (โณภูฏัพพะ) ธรรมารมณ (อารมณ์ที่เกิดจากใจ) และ ๓. วิญญาน คือ ความรู้ การพัฒนาความสามารถในการรับรู้ ที่จะช่วยให้เกิดการรับรู้ตรงตามความเป็นจริงคือ สติ (Mindfulness) ที่ช่วยให้รู้เท่าทันอารมณ์ตามความเป็นจริงได้^{๑๖} (Active listening) ซึ่งให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจในชีวิตปัจจุบันนี้ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในการแก้ปัญหาความทุกข์ของระดับปัจเจกและระดับสังคมได้^{๑๗}

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักการสำคัญคือหลักของเหตุและผล สิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้เกิดขึ้นจากเหตุ และส่งผลให้เกิดเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่และเป็นอยู่ดังที่พวกเราได้สัมผัสกันโดยทั่วหน้า การนำหลักพุทธศาสนาใช้สำหรับมนุษย์เราในการพัฒนาและอบรมสั่งสอนให้เกิดมรรคผลตามจุดประสงค์และเป้าหมายนั้น ๆ มีความเป็นไปได้สูงมากเพราะเป็นการนำเหตุและผลมาใช้ในการพัฒนากระบวนการคิด ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นพระมหากษัตริย์ไทย รัชกาลที่ ๙ ทรงพระราชทานแก่คณะกรรมการสภายุวพุทธสมาคมแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๑๖ ว่าพุทธศาสนาที่ใช้ได้ทุกปีทั้งผู้เยาว์ผู้แก่ โดยเฉพาะสำหรับผู้เยาว์ ถ้าสามารถที่จะอธิบายให้เข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ใช้การได้จริง ๆ ไม่ต้องใช้คำที่หรูหรา ไม่ต้องใช้คำในทางวิชาการของพุทธศาสนาเลยก็ได้ เขาจะสนใจไม่ใช่น้อย และเขาจะใช้เป็นประโยชน์แก่ตน แก่การศึกษาของตน เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำด้วยเหตุผลซึ่งเป็นหลักสำคัญของพุทธศาสนา สิ่งที่มีคือ มีเหตุใดก็ต้องมีผลนั้น ผลนั้นต้องเป็นเพราะเหตุ อันนี้เป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา ผู้ที่ใช้เหตุผลและได้รับอบรม คือ ได้รับฟังและฝึกฝนสมองของตนตั้งแต่เยาว์ ที่ว่าตั้งแต่เยาว์นี้ไม่ได้ปิดกั้นว่าเยาว์แค่ไหน ตั้งแต่เกิด ตั้งแต่ยังพูดไม่ได้ ถ้าสั่งสอนได้เราก็ก็นำสั่งสอนได้ตั้งแต่พูดไม่ชัดคือยังเกือบไม่รู้เรื่องอะไร เราสั่งสอนให้มีเหตุผลตลอดนั้นมากจะมีเหตุผล ถ้าไม่ได้สั่งสอนหรือบอกว่ายังก่อนเกินไปแล้วก็น่ารัก ปล่อยมันตามเรื่องตามราว หรือตามใจของพ่อแม่หรือตามใจของผู้ใหญ่ เด็กนั้นจะเสีย ซึ่งปรากฏมาแล้วว่า เด็กเสียเพราะว่าตามใจ ต้องอบรมตั้งแต่อายุน้อย^{๑๘} ดังนั้นหัวใจของ

^{๑๖} Srichannil, C., Healing through Culturally Embedded Practice: An Investigation of Counsellors' and Clients' Experiences of Buddhist Counselling in Thailand, **Thesis Doctor of Philosophy**, (The University of Edinburgh, 2014), p. 24.

^{๑๗} Chatsuwan, T., A Critical Study of the Concept of Bhava in Theravada Buddhism, **Journal of Graduate Studies Review**, 13(1), (2017), 1-11

^{๑๘} ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, คำพอสอน : ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๔.

ศาสนาหรือหลักธรรมทางพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนให้กับเด็กได้ตั้งแต่ในวัยเยาว์ หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เป็นหลักธรรมหรือพระธรรมคำสั่งสอนที่มีค่ายิ่งสำหรับมนุษย์ นอกจากนั้นพระองค์ยังมีวิธีการสอนที่หลากหลาย พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือบุคคลทั่วไปทั้งเทวดาและมนุษย์ ตามพระนามที่ได้รับยกย่องว่าทรงเป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย หลักธรรมของพระพุทธองค์สอนให้เป็นคนมีเหตุผล มีความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล หลักคำสอนของพระพุทธองค์จึงอยู่บนหลักของเหตุและผล ปัญหาใด ๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ การปกครอง สังคม ตลอดจนปัญหาการศึกษาสามารถแก้ไขได้ด้วยหลักคำสอนและวิธีสอนของพระพุทธองค์ พระพุทธศาสนาสอนให้แก้ปัญหามนุษย์โดยมนุษย์เอง ที่ตรงตัวเหตุปัจจัย ไม่ได้จำกัดจำเพาะว่าจะแก้แต่ข้างในหรือแก้แต่ข้างนอก คือแล้วแต่เหตุปัจจัย คือ การแก้ปัญหตามหลักพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่แก้ที่ข้างนอกหรือแก้ที่ข้างในอย่างเดียว แต่ให้แก้ตั้งแต่ข้างในออกมาทีเดียว^{๑๙}

ในส่วนของการปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ หากขาดการปฏิบัติย่อมมิใช่การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ซึ่งถือจุดสำคัญที่การศึกษาแบบพุทธจึงเป็นการเรียนรู้ในระดับพุทธิปัญญา (intellect) ที่ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา พระพุทธเจ้าทรงมองประเด็นที่ธัมมานุธรรมปฏิบัติ อธิบายรวมถึงการปฏิบัติธรรมโดยสมควรแก่ธรรม หรือปฏิบัติธรรมน้อยค่อยแก่ธรรมใหญ่ พระธรรมปิฎกให้อธิบายเพิ่มเติมว่าหมายถึง “ปฏิบัติธรรมถูกหลัก คือทำให้ข้อปฏิบัติย่อยเข้ากันได้สอดคล้องกันและส่งผลแก่หลักการใหญ่ เป็นไปเพื่อจุดหมายที่ต้องการ” พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต)^{๒๐} คำอธิบายของพระพุทธศาสนาเหล่านี้เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อกันอยู่ นอกจากนั้นยังมีคำอธิบายเกี่ยวกับจิตใจด้วยเช่นเดียวกัน จิตถือเป็นนามขันธ์ที่มีส่วนสัมพันธ์กับระบบภายในร่างกาย กล่าวคือจิตทำหน้าที่ให้อินทรีย์ (Organism) ทั้งหลายดำรงตั้งมั่นอยู่ได้ ยิ่งไปกว่านั้นจิตยังมีอิทธิพลต่อร่างกายดังคำกล่าวที่ว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ” ร่างกายและจิตใจจึงมีส่วนเกี่ยวเนื่องกันเป็นระบบรูปนามที่แยกกันไม่ออกเป็นหลักความประพัตติชอบ ทางกายทางวาจา ทางใจ

^{๑๙}พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต), *วิธีแก้ปัญหามนุษย์*, วารสารแรงงานสัมพันธ์, (๒๕๔๐), ๓๘(๖): ๓๓-๓๖.

^{๒๐} Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto), *Dictionary of Buddhism*, (Bangkok: MCU Press, 2002), p. 42.

ยังจะเป็นทางที่นำไปสู่จุดมุ่งหมายของชีวิตได้ และสร้างความงามสง่าให้กับสังคมด้วยเพราะเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม^{๒๑} ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อคุณภาพชีวิตที่ดี ตลอดจนสามารถลดความวิตกกังวลใจที่เคยเกิดขึ้นในชีวิต^{๒๒} ทั้งด้านการทำหน้าที่ทางสังคม ด้านการเสริมสร้างศีลธรรม ด้านการศึกษาธรรม ด้านคุณธรรม ด้านการปฏิบัติตนขั้นสูง และด้านเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นหลักการพัฒนาชีวิตและสังคมตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงสุดคือความหลุดพ้นที่เป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนา^{๒๓} และนำไปสู่กระบวนการคิดให้เป็นระบบอันจะนำไปสู่การตระหนักรู้เรื่องคุณค่าและตัดสินใจได้อย่างถูกต้องก่อนการปฏิบัติ

การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในมิติของการปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา จึงเป็นการนำเสนอการเรียนรู้สติในร่างกายและจิตใจมนุษย์ เพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของร่างกาย จิตใจ ที่เป็นสมบัติดั้งเดิมของมนุษย์ว่าร่างกายนี้พัฒนาการเรียนรู้ได้ด้วยวิวัฒนาการการสร้างสรรค์แห่งสติ ในฐานะ กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นระบบก่อเกิดขึ้นมาเพื่อปกป้องอกุศลกรรม และการจัดกระบวนการที่เพียบพร้อม (สัปปายะ) ยังเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่จะพัฒนาไปสู่ขั้นของความสามารถของมนุษย์ในการกำหนดรู้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและจิตใจของมนุษย์ให้เกิดความสุข ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของผู้เรียนรู้ประสบความสำเร็จ มีสภาวะที่เป็นปกติสุขเหมาะแก่การพัฒนาไปเป็นคนดีคนเก่ง คนมีความสุข ก่อเกิดความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม ตลอดจนมิติของการสร้างพื้นฐานในการปฏิบัติธรรมในลำดับต่อไปด้วย

ปัจจุบันได้มีการปฏิรูปการศึกษาในหลายประเทศ ในระยะแรกของการปฏิรูปการศึกษานักการศึกษาได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับกระแสของทฤษฎีการศึกษาใหม่ ๆ ที่สนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ปัญญาเป็นฐาน ที่สามารถควบคุมความประพฤติที่ถูกต้อง จิตใจที่มั่นคง และการใช้ปัญญาในการเรียนรู้ที่สามารถเข้าใจสรรพสิ่งต่าง ๆ และการจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในขณะที่ความรู้ใหม่ ๆ ได้มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นมากมาย ทั้งมีความรู้ที่แยกส่วนเฉพาะด้านเกิดใหม่ตลอดเวลาอันมีผลจากการวิจัยและพัฒนา แต่การจัดการเรียนการสอนแบบแยก

^{๒๑} Namanee, P., Sadarasantosa and Stability of Family Institution, *Journal of MCU Peace Studies*, 4(1), (2016): 42-55.

^{๒๒} Phrapalad Somchai Payogo and Uthai Sudsukh, Buddhist Integration of Caring for Chronic Diseases in Thai Society, *Journal of MCU Peace Studies*, 3(2), (2015): 45-64

^{๒๓} Phramaha Phatchawat Khematassi et al., Magalatthadipani: The Science of Wellbeing Life, *Journal of MCU Peace Studies*, 4(2), (2016): 373-382.

ส่วน ทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าวิชาต่าง ๆ ที่เรียนไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริง จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนเห็นถึงความสัมพันธ์ของเรื่องราวต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวมที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน^{๒๔} ผู้สอนจำเป็นต้องเลือกใช้ และดัดแปลงวิธีสอนให้เหมาะสมกับบทเรียน โดยนำแนวคิด เทคนิค และวิธีการเข้ามาช่วย เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงแก่นของความรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำกิจกรรมอย่างจริงจัง มีการระดมความคิดภายในกลุ่ม เป็นการพัฒนาด้านสังคมให้กับผู้เรียน^{๒๕} และวิธีการสอนรูปแบบหนึ่งที่เป็นวิธีการที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม รู้และเข้าใจถึงความเป็นจริงของธรรมชาติที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง คือ การจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธ^{๒๖}

ในอดีตที่ผ่านมาคงไม่มีใครปฏิเสธว่า “วัด” เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมของสรรพสิ่ง หลากหลายกิจกรรมอยู่ที่วัด แม้แต่เรื่องของการศึกษาเล่าเรียน จนเป็นที่มาของคำว่า บวช เรียน แต่ในปัจจุบันดูเหมือนว่า “วัด” กลับมีบทบาทต่อชุมชนลดน้อยลง เหลือเพียงแค่ภาพของการเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นงานบวช งานศพ หรืองานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ส่วนภาพในบทบาทอื่น ๆ ดูจะเลือนรางและนึกยากขึ้นทุกทีในอดีตชาวบ้านมีความใกล้ชิดกับพระและวัด ทำให้ได้มีโอกาสสัมผัสหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และได้รับการอบรม สั่งสอนจากพระผู้ทรงศีล แต่ในสังคมปัจจุบัน ด้วยข้อจำกัดหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการจราจรที่แออัด ช่วงเวลาที่ไม่เอื้ออำนวย ฯลฯ ทำให้การเข้าวัดของคนไทยกลายเป็นเรื่องยาก บางครั้งการเข้าวัดแต่ละครั้งต้องมีการวางแผน ไขว่หน้าก็อยากจะเข้าก็เดินเข้าไปได้ทันทีเหมือนก่อน แม้บางวัด พยายามรณรงค์ให้คนเข้าวัด ถึงกับมีการเปิดให้เข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในวัดช่วงเย็นหรือค่ำหลังเลิกงาน แต่คนส่วนหนึ่งก็ยังลำบากที่จะเข้าวัดอยู่ดี^{๒๗} การเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น องค์คณะสงฆ์นับว่าเป็นผู้ที่มียุทธศาสตร์สำคัญในการที่จะส่งเสริม เผยแผ่ให้

^{๒๔} Jacobs, G. M., *Learning Cooperative Learning Via Cooperative Learning, A Sourcebook of Lesson Plans for Teacher Education on Cooperative Learning*, (Reprinted), (Singapore: SEAMEO, 2001), pp. 5-12.

^{๒๕} Slavin, R. E., *Cooperative Learning: Theory, Research, and Practice*, (Boston: Allyn and Bacon, 1995), pp. 49-69.

^{๒๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), (พิมพ์ครั้งที่ ๒), *รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๓), หน้า ๔.

^{๒๗} ศิริทิพย์อัสสะวิน, “วัด” ต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน, หนังสือพิมพ์เดลินิวส์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.thaihealth.or.th/Content/19247>, [๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๔].

เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระพุทธองค์คือ การเข้าถึงและเข้าใจ ธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคคล ชุมชน และ สังคมอย่างกว้างขวาง^{๒๘}

อย่างไรก็ตามการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ในชุมชนเมืองให้เกิดความเข้มแข็งได้นั้นเป็นเรื่องที่ทำทนายอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนเมืองในพื้นที่สังคมไทย ซึ่งเป็นหน่วยพื้นที่ที่ถือว่ามีความหลากหลายสถานะ คือชุมชนเมืองขนาดใหญ่ของสังคมจึงเป็นความท้าทายอย่างยิ่งให้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การวิจัยครั้งนี้ มีความสนใจในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ หรือพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) ที่เป็นพื้นที่สาธารณะ เป็นแหล่งรวบรวมทรัพยากรการเรียนรู้ที่เข้าถึงได้ง่าย และสะดวกต่อการใช้เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนถ่ายทอดความรู้ระหว่างกัน เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงความรู้ ซึ่งการเรียนรู้ไม่ควรจำกัดอยู่แค่ที่โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยประชาชนทั่วไป ทั้งเด็กหรือผู้ใหญ่ หรือแม้กระทั่งประชาชนที่ขาดโอกาสทางสังคมและการศึกษา เช่น เยาวชนที่มีฐานะยากจนหรือเยาวชนต่างด้าวก็ควรมีสถานที่ในการเข้าถึงความรู้ได้ง่ายขึ้น สามารถเข้ามาค้นคว้าสิ่งที่สนใจทั้งในด้านความรู้และการประกอบอาชีพ และสามารถออกแบบการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ซึ่งจะมีครูจิตอาสาที่พร้อมมาให้ความรู้เหล่านั้น ทั้งเป็นสถานที่รองรับการพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชนทุกช่วงวัย เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ค้นหาความถนัด และผู้ใหญ่ได้ฝึกทักษะใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มความสามารถในด้านการงานหรืออาชีพ รวมทั้งเป็นสถานที่พบปะกันของสมาชิกในครอบครัว และเพื่อนฝูงในพื้นที่ ๆ มีประโยชน์และมีคุณค่า คณะผู้วิจัยมุ่งศึกษาการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมีวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นศูนย์กลาง

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

โครงการนี้มีเป้าหมายหลัก คือ การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พื้นที่ต้นแบบวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{๒๘} พระมหาสุทิตย์ อาภากร ดร. และคณะ, การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

วิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อนำไปสู่การการพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ โดยมีวัตถุประสงค์ย่อย ได้แก่

๑. ศึกษาแนวทางการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๒. พัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓. ประเมินความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๓ เป้าหมายการวิจัย

๑. การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นลักษณะอย่างไร

๒. การพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีลักษณะอย่างไร

๓. ความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด รวมทั้งหาประสิทธิภาพของพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของโครงการที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้แก่

๑) การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธ

๒) การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๓) การพัฒนากิจกรรมและสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๔) คุณภาพชีวิตของผู้ใช้พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านองค์กรและพื้นที่ งานวิจัยนี้ ดำเนินการศึกษาใน ๒ ระดับ ได้แก่

๑) ระดับนโยบาย เป็นการศึกษาถึงนโยบาย มาตรการดำเนินการ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องของโครงการ โดยดำเนินการศึกษาผู้แทนจากองค์กรภาครัฐ ได้แก่ วัฒนธรรมจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมืองและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย

๒) ระดับอำเภอ สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เวทีแสดงความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่การศึกษาจำนวน ๑ พื้นที่ ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีประชาชนมาใช้ประโยชน์จำนวนมาก เหตุผลที่เลือกพื้นที่แห่งนี้ เนื่องจากวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นสถานที่สาธารณะที่ประชาชนในอำเภอเมืองนิยมมาใช้บริการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกาย การทำบุญประจำปี หรือกิจกรรมขายผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นบ้าน เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสุ่มพื้นที่สาธารณะที่มีความพร้อมในการดำเนินการและเป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการร่วมกับประชาชนในพื้นที่ได้ โดยพื้นที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการศึกษาวิจัย

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ประชาชนในตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดจำนวน ๙,๑๒๐ คน^{๒๙}

ส่วนกลุ่มตัวอย่าง หมายถึง ตัวแทนของประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดจำนวนทั้งสิ้น ๙,๑๒๐ คน จากนั้นเปิดตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน ใช้วิธีการสุ่มตามสัดส่วนของจำนวนประชากร แบบเจาะจง (Purposive sampling)

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

(๑) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงนโยบาย ได้แก่ ตัวแทนของวัฒนธรรมจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมือง ผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๕ คน

^{๒๙} วิ พิเตีย สารานุกรมเสรี, อำเภอเมืองร้อยเอ็ด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๕].

(๒) ตัวแทนขององค์กรบริหารส่วนตำบล กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๕ คน

(๓) ผู้นำชุมชนภาคประชาสังคม พระสงฆ์ และแกนนำประชาชนที่ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๕ คน

รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๕ ราย

๔.๑.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการของโครงการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย จำนวน ๑๐ เดือน

๔.๑.๕ ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ การพัฒนาแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตัวแปรตาม ประสิทธิภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนารูปแบบ หมายถึง กระบวนการสร้างหรือพัฒนาแบบจำลองการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธ ตลอดจนการทดสอบรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธ ให้มีคุณภาพตามรูปแบบ PDCA

รูปแบบการเรียนการสอนเชิงพุทธ หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนที่สร้างขึ้นจากการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม คือ อริยสัจ ๔ และ หลักไตรสิกขา มาเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

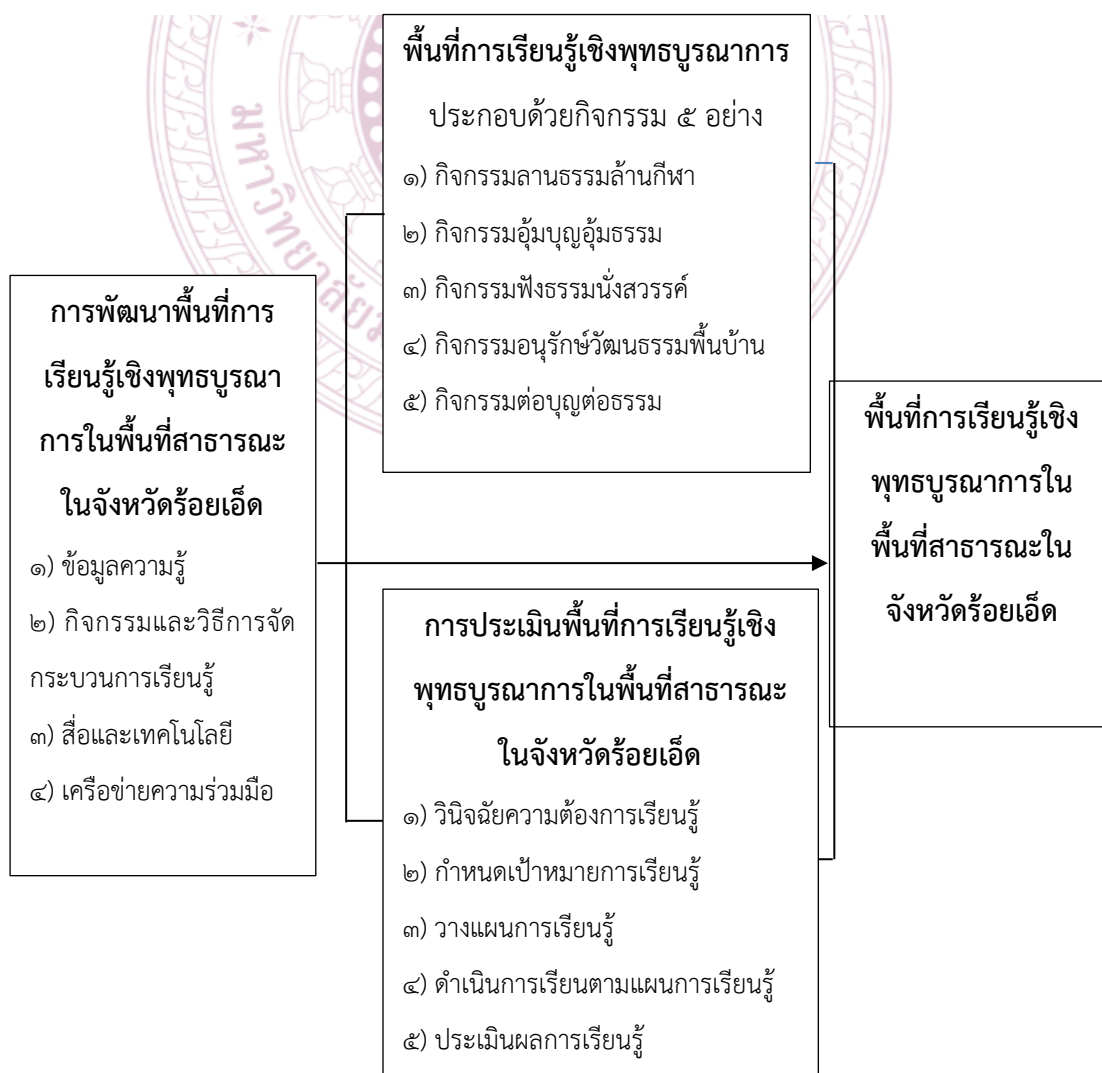
พุทธบูรณาการ หมายถึง การนำหลักพุทธธรรมเข้าไปเสริมและร่วมปฏิบัติในกิจกรรมการพัฒนาการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะ อันประกอบด้วย อริยสัจ ๔ และ หลักไตรสิกขาเพื่อสร้างเสริมการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

รูปแบบกิจกรรม หมายถึง การออกแบบกิจกรรมภายใต้โครงการ “พัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม

- ๑) กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า
- ๒) กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย
- ๓) กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา
- ๔) กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน
- ๕) กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด

พื้นที่สาธารณะ หมายถึง พื้นที่เป้าหมายที่เกิดจากการตัดสินใจร่วมกันของผู้วิจัยและคณะวิจัยเพื่อการปฏิบัติกิจกรรมบนพื้นที่สาธารณะเชิงพุทธบูรณาการในจังหวัดร้อยเอ็ดได้แก่ พื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ได้พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. ได้องค์ความรู้และสามารถนำผลการวิจัยไปปรับเป็นนโยบายของภาครัฐและภาคเอกชนในการรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้มีประสิทธิภาพ

๓. การถ่ายทอดประวัติหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาสู่ความเป็นรูปธรรมได้มากขึ้นและเด่นชัดยิ่งขึ้นโดยใช้พื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๔. ประชาชนในพื้นที่ย่อมได้รับการเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อวิจัย “การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง “แหล่ง” หรือ “ที่รวม” ข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ สารสนเทศกิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ในชุมชนที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถหาความรู้และเรียนรู้ด้วยตนเองได้ตามอัธยาศัย การสร้างและพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการจัดให้มีการศึกษาที่เกื้อหนุนให้บุคคลในชุมชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึงภายใต้สิ่งที่มีอยู่ในสังคมรอบ ๆ ตัว ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น จากประสบการณ์ของวิทยากรหรือปราชญ์ชาวบ้าน จากแปลงสาธิต จากศูนย์เรียนรู้ ฯลฯ โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ในลักษณะของการศึกษานอกระบบ หรือการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ ที่ไม่เน้นการเรียนรู้เฉพาะในห้องเรียน ดังนั้นการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชนจึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะก่อประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพจากประสบการณ์ตรง ซึ่งสัมผัสและจับต้องได้ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และก่อให้เกิดการจารึกข้อมูลชุมชนที่เป็นระบบด้วย คณะผู้วิจัยจึงแบ่งการนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับดำเนินการวิจัย โดยแบ่งตามหัวข้อดังต่อไปนี้

๒.๑ การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน

๒.๒ การบริหารเครือข่าย

๒.๓ แนวคิดการพัฒนาชุมชน

๒.๔ แนวคิดพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะ

๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีการออกแบบการเรียนการสอน

๒.๖ แนวคิด ทฤษฎีรูปแบบการจัดการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้

๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๒.๘ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธ

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน

จากการศึกษาและประมวลบทเรียนความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนที่ผ่านมาระบุอย่างชัดชัดว่า ปัจจัยความสำเร็จของการดำเนินงานประการหนึ่ง คือ การมีเครือข่ายที่เข้มแข็ง ในบทนี้จึงเป็นการทำความเข้าใจเบื้องต้นถึงนิยามของคำว่า “เครือข่าย” ประเภท คุณลักษณะ องค์ประกอบ การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน อย่างไรก็ตามการสร้างและการพัฒนาเครือข่ายนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ต้องใช้ทั้ง “หัวใจ” และ “ทักษะการประสานงาน” เป็นสำคัญ

๒.๑.๑ ความหมายของเครือข่าย

เครือข่าย (Network) หมายถึง การเชื่อมโยงของกลุ่มของคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจที่จะแลกเปลี่ยนข่าวสารร่วมกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

สนธยา พลศรี^๑ ได้ให้ความหมายของเครือข่ายว่าหมายถึง การเชื่อมโยงทั้งทางตรงและทางอ้อมของสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบในลักษณะของการสนับสนุนส่งเสริมและพึ่งพาอาศัยกันและกันระหว่างสมาชิก ทำให้เกิดการรวมพลังการจนสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ เครือข่ายในงานพัฒนาชุมชนจึงหมายถึง การเชื่อมโยงประสานระหว่างบุคคล กลุ่มองค์กรหรือชุมชน เพื่อสร้างพลังร่วมและดำเนินกิจกรรมการพัฒนามีประสิทธิภาพและขยายไปเชื่อมโยงกับบุคคล กลุ่มองค์กรและชุมชนอื่น ๆ ต่อไปในลักษณะของการเป็นพันธมิตรหรือภาคีเพื่อความสำเร็จร่วมกัน

ด้านชาติชาย ณ เชียงใหม่ และพิมพ์พลย์ ปริดาสวัสดิ์^๒ ได้อธิบายความหมายของเครือข่ายว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่น ๆ อีกหลายๆ คน เครือข่ายสังคมในที่นี้จึงเปรียบเสมือนกรอบแนวคิดที่ใช้ศึกษาหาทางทำความเข้าใจกับความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในสังคม อันนำไปสู่ความเข้าใจในเรื่องกลุ่มที่ไม่เป็นทางการปกครองทางสังคม

^๑ สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๓๖.

^๒ ชาติชาย ณ เชียงใหม่, การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับพฤติกรรมทางการเมืองของชาวนาในภาคเหนือและกึ่งหมู่บ้านไทยศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๐), หน้า ๓๔๖.

และโครงสร้างทางสังคม รวมทั้งลักษณะของความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวสามารถนำมาใช้อธิบายพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลเหล่านี้ได้

ขณะที่กาญจนา แก้วเทพ^๓ ได้กล่าวว่าเครือข่ายเป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานบุคคล กลุ่ม หรือหลาย ๆ องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมายวิธีการดำเนินงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคล กลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานกันอย่างมีระยะเวลาพอสมควร และอาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตาม แต่ก็วางรากฐานเอาไว้เมื่อฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือกับกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาสามารถบอกไปได้โดยการสร้างเครือข่ายนั้น อาจจะแสดงออกหรือพัฒนาแบบแนวตั้ง และเครือข่ายแนวนอน นั่นคือเครือข่ายแบบแนวนอนจะมีลักษณะที่ฐานะและสถานภาพของคนในกลุ่มที่เข้ามาเป็นเครือข่าย นั้นมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันการแลกเปลี่ยนทรัพยากรหรือบริการต่าง ๆ จะช่วยเกื้อกูล ถ้อยทีถ้อยอาศัย ในกรณีที่ไม้ซับซ้อนไม่ต้องมีตัวกลาง แต่ถ้ากรณีที่ซับซ้อนมากขึ้นมีหลายกลุ่มมากขึ้นอาจจะมีแม่ข่ายหรือผู้นำเป็นตัวประสาน

ส่วนสุชาดา มีสงฆ์^๔ ได้กล่าวถึงเครือข่ายในกรณีที่เป็นเครือข่ายของชาวบ้านว่าเกิดจากการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นคุณค่าพื้นฐานวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เห็นได้จากการแสดงออกผ่านทาง ประเพณีและวัฒนธรรมที่มีอยู่ เช่น ประเพณีการทอดผ้าป่า การลงแขกเกี่ยวข้าว เป็นต้น การกระทำดังกล่าวเป็นรูปแบบหนึ่งของเครือข่ายระดับครอบครัวและเครือญาติของชาวบ้านที่เป็น ธรรมชาติ เน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชน โดยไม่มีเรื่องของเงินทองเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น หากบิดาได้รับอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วย ผู้ที่จะเข้ามาช่วยเหลือแม่บ้านและลูก ๆ ของตนก็คือเครือญาติ และชุมชนเป็นอันดับแรก

ลักษณะสำคัญของรูปแบบเครือข่ายของชาวบ้านที่มีลักษณะ แบบแนวนอนมีจุดเด่นตรงที่ให้ความเสมอภาคและเน้นที่ความยุติธรรมและความสมานฉันท์ที่สำคัญ ปัจจุบันเครือข่ายของชาวบ้านในบางชุมชนได้สูญสลายไป เพราะการเกิดขึ้นของชุมชนสมัยใหม่ สังคมสมัยใหม่ได้รวบรวม

^๓ กาญจนา แก้วเทพ, **มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนาพลังสร้างสรรค์ในชุมชนชนบท**, (กรุงเทพมหานคร: สภาคาทอโลกประเทศไทย, ๒๕๖๐), หน้า ๖๑-๖๓.

^๔ สุชาดา มีสงฆ์, **เครือข่ายชาวบ้าน: กระบวนการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน**, (สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๕๓), หน้า ๔๐-๕๐.

ทุกสิ่งทุกอย่างไว้ที่ตลาดและนายทุน ชาวบ้านจึงให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ในระดับเครือญาติ และชุมชนบ้านใกล้เคียงแบบบ้านเหนือ-บ้านใต้

จากนิยามข้างต้น อาจกล่าวได้โดยสรุปว่าเครือข่ายมีลักษณะสำคัญอย่างน้อย ๓ ประเด็นคือ ๑) ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ มิใช่การบีบบังคับให้อยู่ในภาวะจำยอมหรืออยู่ในเงื่อนไขของความเกรงใจทุกรูปแบบ ๒) กิจกรรมที่ทำในเครือข่ายจึงมีลักษณะของความเท่าเทียมและความเสมอภาคที่เน้นการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันและ ๓) การเป็นสมาชิกเครือข่ายต้องไม่มีผลกระทบใด ๆ ต่อความเป็นอิสระ หรือความเป็นตัวของตัวเองของกลุ่มหรือองค์กรนั้น ๆ

๒.๑.๒ พัฒนาการของเครือข่าย

สำหรับพัฒนาการของเครือข่ายนั้น หากพิจารณาจากการขึ้นของเครือข่ายจะพบว่ามีพัฒนาการเป็นลำดับ ๆ ไป ดังนี้^๕

ขั้นที่ ๑ กลุ่มมีการ รวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเช่นการอบรมการสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ เป็นต้น การสานเป็นเครือข่ายในขั้นตอนแรกนี้จะสานกันค่อนข้างหลวม

ขั้นที่ ๒ กลุ่มมีการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งร่วมกัน ที่มีเป้าหมายชัดเจนความเข้มข้นของการเป็นเครือข่ายจะมีมากขึ้น แต่ยังคงลักษณะการเป็นเครือข่ายที่ทำกิจกรรมชั่วคราว เช่น การรวมตัวกันรับซื้อข้าวเปลือกในฤดูเก็บเกี่ยว การรวมตัวกันซื้อปุ๋ยจำนวนมากในฤดูในต้นฤดูการทำนา เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ กลุ่มมีการรวมตัวกันเพื่อเป็นศูนย์กลางของการประสานงาน หรือบริหารงานหลังจากได้ทำกิจกรรมร่วมกันจนกระทั่งมีความสนิทสนมและ “รู้ใจ” กันแล้ว ทั้งเห็นความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนาการเป็นเครือข่ายถาวรที่มีการบริหารร่วมกันและมีโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจนในขั้นนี้จัดได้ว่าเครือข่ายนั้น ๆ มีรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรเต็มตัว เช่น ธนาคารชุมชนที่มีกลุ่มออมทรัพย์ระดับหมู่บ้านเป็นสมาชิก เครือข่ายจัดการทรัพยากรกลุ่มน้ำเครือข่ายโรงสีข้าวชุมชน เป็นต้น ซึ่งจากพัฒนาการของเครือข่ายองค์กรชุมชนทั้ง ๓ ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้นนั้นมองว่าเกิดจากบทบาทของหน่วยงานการพัฒนาใน ๓ ส่วนหลัก คือ

^๕ นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร, การพัฒนาองค์กรชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอกซ์ เพอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๗๔-๗๕.

๑. บทบาทของรัฐ ซึ่งเกิดหน่วยงานของรัฐทั้งหลายที่มีนโยบายและการทำงานเสริมสร้างกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ เช่นกลุ่มออมทรัพย์สนับสนุนโดยกรมการพัฒนาชุมชน กลุ่มเกษตรกรสนับสนุนโดยกรมส่งเสริมการเกษตรสหกรณ์ เป็นประเภทต่าง ๆ สนับสนุนโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นต้น

๒. บทบาทของ NGO หรือองค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Government Organization) ในประเทศไทยซึ่งทำงานมากกว่า ๒๐ - ๓๐ ปี ในการเสริมสร้างและพัฒนาองค์กรชุมชนต่าง ๆ ซึ่งการทำงานในลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดความเชื่อมโยงในการรวมกลุ่มจำนวนมากที่มีการทำงานลักษณะใกล้เคียงกันเป็นเครือข่าย

๓. แหล่งทุนสนับสนุนงานกลุ่มและเครือข่าย ซึ่งชัดเจนเมื่อปี ๒๕๔๐ เมื่อเกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ได้เกิดกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund : SIF) หรือที่เรียกว่ากองทุนชุมชน ว่าเป็นกองทุนที่ต้องการแสวงหาทางออกใหม่ให้แก่สังคมเน้นการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน สร้างทุนทางสังคม รวมถึงการสนับสนุนการพัฒนากลุ่มและประชาคมให้เข้มแข็งที่ผลดีของการพัฒนาของกองทุนดังกล่าวคือกลุ่มเข้ามาเพราะตัวกันมากขึ้นและสานกันขึ้นมาเป็นเครือข่ายซึ่งมีทั้งเครือข่ายเชิงประเด็นและเครือข่ายเชิงพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการประสานงาน และแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเครือข่ายทำให้เกิดกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ ขึ้นอย่างชัดเจน นอกจากกองทุนดังกล่าวแล้วปี ๒๕๔๓ ได้เกิดสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ซึ่งเป็นองค์กรที่มีบทบาทหน้าที่คือสนับสนุนการพัฒนาและเข้มแข็งขององค์กรชุมชนและประชาสังคม ส่งเสริมสนับสนุนการให้สินเชื่อเพื่อการพัฒนาและรองรับสถานภาพองค์กรชุมชนและเครือข่าย ซึ่งการเกิดขึ้นของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ดังกล่าวทำให้เกิดการหนุนเสริมการเกิดขึ้นขององค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นอย่างมากในปัจจุบัน

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าการเกิดขึ้นขององค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชนมีพัฒนาการมาโดยลำดับซึ่งเริ่มจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การรวมตัวรวมกลุ่มกันทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จนนำไปสู่การประสานงานร่วมมือเป็นเครือข่ายเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันซึ่งระหว่างทางการเติบโตของเครือข่ายดังกล่าวได้รับการหนุนเสริมจากหลายภาคส่วนด้วยการคลังภาครัฐ ภาคองค์กรการพัฒนาเอกชนรวมถึงแหล่งเงินทุนต่าง ๆ ด้วยพัฒนาการทั้งหมดดังกล่าวข้างต้นนั้นทำให้เกิดเครือข่ายองค์กรชุมชนอย่างหลากหลายในปัจจุบัน

๒.๑.๓ องค์ประกอบของเครือข่าย

สำหรับองค์ประกอบของเครือข่ายนั้นพระมหาสุทิตย์ อาภากร ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญไว้ ๕ ประการด้วยกันได้แก่^๖

๑. หน่วยชีวิตหรือสมาชิก เป็นหน่วยเบื้องต้นของการเป็นเครือข่ายที่สร้างระบบปฏิสัมพันธ์ โดยแต่ละหน่วยชีวิตแต่ละปัจเจกบุคคลจะดำเนินการสานต่อ เพื่อหาแนวทางร่วมในการสร้างสรรค์ คือ สิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ร่วมกัน ตามหลักธรรมชาติของสรรพสิ่งจะต้องพึ่งอาศัยและสร้างกระบวนการที่สืบเนื่องเพื่อรักษาความเป็นไปของชีวิต ดังนั้น หน่วยชีวิตหรือสมาชิกในองค์กรนั้น จะเป็นองค์กรหลักที่ก่อให้เกิดความเป็นเครือข่าย

๒. จุดมุ่งหมาย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งเพราะหากว่าบุคคล กลุ่ม/องค์กร มารวมกันเพียงเพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยไร้ความมุ่งหมาย หรือจุดมุ่งหมายร่วมกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีอาจกล่าวได้ว่าเป็นเครือข่าย เพราะความเป็นเครือข่ายจะต้องมีความหมายถึง”การร่วมกันอย่างมีจุดหมาย” เพื่อทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์และกระบวนการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น

๓. การทำหน้าที่อย่างมีจิตสำนึก การที่แต่ละชีวิตหรือแต่ละบุคคลจะมารวมกันนั้น สิ่งที่จะยึดโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน คือ การทำหน้าที่ต่อกันและกันการกระทำอย่างมีจิตสำนึก เพราะหากขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวมที่จะมาจากส่วนลึกภายในจิตใจของตนแล้ว กระบวนการนั้นจะเป็นเพียงการจัดตั้งและเรียกร้องผลประโยชน์ตอบแทนเท่านั้น และการที่คนจะมารวมเป็นองค์กรหรือเครือข่ายนั้น นอกจะมีความสนใจหรืออุปนิสัยใจคอที่คล้ายคลึงกันแล้วบุคคลยังต้องมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม กล่าวคือ เมื่อพวกเขาเห็นปัญหาหรือการที่จะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จิตใจที่มุ่งมั่นซึ่งเป็นปัจจัยภายในของแต่ละคน ย่อมเป็นแรงขับที่เป็นนำไปสู่การคิดวิเคราะห์และการค้นคว้าเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ รวมทั้งแสวงหาแนวร่วมจากเพื่อนร่วมอุดมการณ์ เพื่อสร้างพลังอำนาจในการต่อรองหรือการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จนกลายเป็นองค์กรเครือข่ายที่ทุกฝ่ายต่างมีความไว้วางใจต่อกัน ทั้งนี้ เพราะความเป็นเครือข่ายนั้นสามารถที่จะตอบสนองการแก้ไขได้มากกว่า

๔. การมีส่วนร่วม และการแลกเปลี่ยนในองค์ประกอบความเป็นเครือข่ายสิ่งหนึ่งที่จะขาดมิได้ก็คือการมีส่วนร่วม การพึ่งพาอาศัยกันและกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

^๖ พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อปอูน), เครือข่าย:ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ,(กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, ๒๕๕๗), หน้า ๔๘-๕๐๓.

ของสมาชิกจะเป็นปัจจัยที่มีเสริมให้เครือข่ายมีพลังมากขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่ายหันหน้าเข้าหากันและพึ่งพากันมากขึ้น นอกจากนี้ในระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะจะนำไปสู่การให้และรับ รวมถึงการระดมทรัพยากรเพื่อให้ภารกิจที่เครือข่ายดำเนินการร่วมกันนั้นบรรลุถึงเป้าหมาย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งเป็นทั้งแนวคิดกระบวนการและวิธีการของการจัดการเครือข่ายเป็นกระบวนการสร้างข้อมูลต่อเนื่องเพราะถ้าไม่มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันที่มาจากการมีส่วนร่วมแล้วพัฒนาการของเครือข่ายจะเป็นไปอย่างช้า ๆ และอาจถดถอยลง ดังนั้นการมีส่วนร่วมและการ แลกเปลี่ยนจึงเป็นแรงผลักดันให้ความเป็นเครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

๕. ระบบความสัมพันธ์และการสื่อสาร และการถึงเครือข่ายว่าเป็นความสัมพันธ์ที่โยงใยแล้ว สิ่งที่มีความสำคัญต่อเครือข่าย คือ ข้อมูลการและการสื่อสารระหว่างกัน นับตั้งแต่การสื่อสารระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มกับกลุ่ม และระหว่างเครือข่ายกับเครือข่ายรวมทั้งระบบความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยกระบวนการสื่อสารนั้นจะช่วยให้สมาชิกในเครือข่ายเกิดการเรียนรู้เกิดการยอมรับในกระบวนการทำงานและช่วยรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจากการติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องเช่นนี้เป็น องค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่ายถ้าระบบความสัมพันธ์ไม่ได้รับการตอบสนองหรือขาดการติดต่อแล้วควรเป็นเครือข่ายก็อยู่ในภาวะเสื่อมถอย ดังนั้นการพัฒนากระบวนการเครือข่ายจะต้องยึดหลักการของความสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างกัน โดยมีกิจกรรมและข้อมูลเพื่อให้เกิดความ เลื่อนไหลของเครือข่ายนั้น ๆ

ด้านเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของเครือข่ายไว้ ๗ ประการด้วยกันคือ^๗

๑. การรับรู้ร่วมกัน (Comm in perception) หมายถึง การที่สมาชิกเข้ามาอยู่ในเครือข่าย ต้องมีความรู้สำนึกคิดและการรับรู้ร่วมกันถึงเหตุผลการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย อาทิ มีความเข้าใจในปัญหา มีสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน และมีความต้องการความช่วยเหลือในลักษณะคล้ายคลึงกันเป็นต้น ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างเพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น

๒. การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common vision) หมายถึง การมองเห็นคุณค่าจุดมุ่งหมายใน

^๗ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ส.เอเชียเพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๓๖-๔๓.

การอนาคตร่วมกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม การรับรู้เข้าใจถึงทิศเดียวกันและการมีเป้าหมายที่จะดำเนินไปด้วยกันจะช่วยทำให้กระบวนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายมีพลัง เกิดเอกภาพ และช่วยบรรเทาความขัดแย้งกัน อันเกิดจากมุมมองที่แตกต่างกัน

๓. การมีผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (Mutual interest/benefits) หมายถึง การที่สมาชิกแต่ละคนมาร่วมกันเพื่อประสานประโยชน์และความต้องการ ซึ่งผลประโยชน์และความต้องการนั้นจะไม่บรรลุผลสำเร็จได้หากสมาชิกต่างคนต่างอยู่ ดังนั้น จึงมีการรวมตัวกันบนฐานของผลประโยชน์ร่วมที่มากเพียงพอจะดึงดูดให้รวมเป็นเครือข่าย

๔. การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All stakeholders participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมกันของสมาชิกในสำคัญต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เพราะกระบวนการในการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ร่วมคิดร่วมตัดสินใจและร่วมลงมือทำอย่างแข็งขัน ดังนั้น สมาชิกในเครือข่ายจึงควรส่งเสริมสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะของความเท่าเทียมในฐานหุ้นส่วนของเครือข่ายและควรสานสัมพันธ์ในแนวนราบ

๕. กระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary relationship) หมายถึง การที่สมาชิกในเครือข่ายต่างก็ต้องเสริมกระบวนการทำงานของกันและกัน โดยใช้จุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยเหลืออีกรายหนึ่งที่มีจุดอ่อน ซึ่งจะทำให้เกิดการประสานผลประโยชน์ร่วมกัน การเสริมสร้างต่อการนั้น เกิดจากการรวมตัวเป็นเครือข่ายซึ่งมีผลดีมากกว่าการไม่มีเครือข่าย

๖. การพึ่งอิงร่วมกัน (Interdependence) คือการเติมเต็มในส่วนที่ขาดของแต่ละฝ่าย เนื่องจากทุกฝ่ายต่างก็มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงานและมีความรู้ประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนั้นจึงมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย

๗. การปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) หมายถึง การมีสมาชิกในเครือข่ายมีการทบทวนกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและผลการปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนระหว่าง การนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามด้วย

ขณะที่จอห์น คอนเนอร์ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่าย โดยใช้ตัวอักษรภาษาอังกฤษ คือ link หรือการเชื่อมต่อเพื่ออธิบายองค์ประกอบดังกล่าวซึ่งสามารถสรุป ได้ดังนี้^๔

^๔ ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์, *สื่อสารกับสังคมเครือข่าย*, (กรุงเทพมหานคร: เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตร ๓ “การสร้างเครือข่ายที่มีพลัง” สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชากร, ๒๕๕๖, หน้า ๙.

๑) การเรียนรู้ (learning) ได้แก่ การเรียนรู้เกี่ยวกับความจำเป็นและความต้องการของตนเอง และผู้อื่น

๒) การลงทุน (investing) ได้แก่การลงทุนด้านเวลาและพลังงานในการติดต่อและเชื่อมประสานกับบุคคลต่าง ๆ

๓) การดูแล (nurturing) ได้แก่การดูแลสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกของเครือข่ายอย่างใกล้ชิดทั้งในเรื่องการทำงานและสัมพันธภาพส่วนตัว

๔) การรักษา (keeping) ได้แก่การรักษาทิศทางการบรรลุเป้าหมาย โดยเฉพาะการตรวจสอบความต้องการของสมาชิกและการเปิดใจรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เพื่อแสวงหาแนวทางที่ทรงพลังในการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมาย

โดยสรุปแล้วองค์ประกอบของเครือข่ายนั้นมีลักษณะสำคัญ คือ หน่วยชีวิตหรือสมาชิกซึ่งมีอุดมการณ์ วิสัยทัศน์จิตสำนึก และจุดมุ่งหมายร่วมกัน มีผลประโยชน์การเรียนรู้ร่วมกันรวมถึงการหนุนเสริมกระบวน การทำงานซึ่งกันและกันและที่สำคัญคือมีการสื่อสารมีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

๒.๑.๔ ประเภทของเครือข่าย

สำหรับการจำแนกประเภทหรือรูปแบบของเครือข่ายนั้น จากการศึกษาเอกสารพบว่าการจำแนกไว้อย่างหลากหลายตามความเข้าใจ การประเด็นในการศึกษา การกิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยขึ้นอยู่กับความเข้าใจในการจำแนกประเภทมีการแบ่งประเภทซึ่งพบว่ามีหลายลักษณะดังนี้

สัมพันธ์ เตะอะอิก ปรีชา อุตระกุล และชื่น ศรีสวัสดิ์ ถ้าศึกษาเครือข่ายของผู้นำชาวบ้านพบว่าเครือข่ายของผู้นำดังกล่าวนั้นสามารถจำแนกออกได้เป็น ๓ ลักษณะได้แก่^๔

๑. เครือข่ายความคิด

เป็นเครือข่ายที่มีการทำงานด้านความคิด ความรู้ เทคนิคต่าง ๆ เครือข่ายเหล่านี้เป็นแหล่งที่ผู้นำได้มีโอกาสเผยแพร่แนวความคิดของตนเองและได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตนกับคนอื่น ๆ ทำให้เกิดความคิดที่ชัดเจนขึ้นเครือข่ายความคิดมักเน้นเครือข่ายของกลุ่มคนที่อยู่บนสภาพที่คล้ายคลึงกัน แต่อยู่ต่างถิ่นได้ร่วมกันสร้างเครือข่ายเพื่อจะได้มีเวทีในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันหรือเครือข่ายกลุ่มครูเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

^๔ ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สสส), ๒๕๖๒), หน้า ๔๓๗.

๒. เครือข่ายกิจกรรม

เป็นเครือข่ายที่มีความช่วยเหลือ ร่วมมือกันในการทำกิจกรรม ส่วนมากมักเป็นเครือข่ายภายในชุมชนที่สมาชิกของเครือข่ายอาจเป็นเครือญาติกัน หรือมีสายสัมพันธ์เป็นครูและลูกศิษย์กัน หรืออาจร่วมอยู่ในกลุ่มกิจกรรมเดียวกัน สมาชิกของเครือข่ายจะคอยช่วยเหลือหรือร่วมมือกันยังผลให้การพัฒนาของผู้นำประสบความสำเร็จ แต่ก็มีผู้บังคับการที่มีบารมีสามารถระดมความร่วมมือในการทำกิจกรรมระหว่างหมู่บ้าน ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างหมู่บ้านได้

๓. เครือข่ายสนับสนุนชุมชน

กิจกรรมพัฒนาเพื่อการแก้ปัญหาของชุมชน นอกจากจะมีความคิดในการวิเคราะห์หาทางออกในการแก้ปัญหา มีการทำกิจกรรมการแก้ปัญหาแล้วสิ่งหนึ่งที่มีความจำเป็นมากคือ จะต้องมีส่วนที่มาจากคุณเพื่อดำเนินกิจกรรมการพัฒนาจากการระดมทุนภายในหมู่บ้าน โดยการระดมทุนจากสมาชิก เช่น กองทุนร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์ หรือธนาคารข้าว หรือการทอดผ้าป่าหรืออาจเป็นพื้นที่มาจากภายนอก

ขณะที่ ปาน กิมปี^{๑๐} ได้ปริภาษารูปแบบของเครือข่ายที่เกี่ยวกับเครือข่ายการเรียนรู้พบว่าสามารถจำแนก เครือข่ายดังกล่าวได้ใน ๔ ลักษณะคือ

๑) แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ กล่าวคือ ลักษณะแรกเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเอกลักษณะบุคคลเป็นการพัฒนาบุคคลในด้านต่าง ๆ ก่อนที่บุคคลจะนำไปพัฒนาครอบครัว ชุมชน และสังคมลักษณะที่ ๒ เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นชุมชนเป็นหลักโดยให้การศึกษาเป็นเครื่องมือที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน

๒) แบ่งตามโครงสร้างเครือข่ายการเรียนรู้จำแนกออกเป็น ๔ ประเภทคือ

(๑) เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างกระจายศูนย์ มีศูนย์กลางทำหน้าที่ประสานงาน แต่ภารกิจในการจัดการเรียนการสอนจากกระจายความรับผิดชอบให้สมาชิกเครือข่ายซึ่งต่างก็มีความสำคัญเท่ากันรูปแบบนี้อาจเรียกว่ารูปแบบการกระจายความรับผิดชอบ (Distributed network)

^{๑๐} ปาน กิมปี, การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน, วิทยานิพนธ์ดุสิตวิทยานิพนธ์ พัฒนาศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๔๓-๔๕.

(๒) เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างศูนย์รวมมีองค์กรการเป็นศูนย์ประสานงานและเป็นแม่ข่ายรวบรวมอำนาจ การจัดการรวมความรู้ไว้ในศูนย์กลางการลงทุนทางด้านอุปกรณ์เทคโนโลยี และกำลังคนจะอยู่ที่แม่ข่ายหรือลูกข่าย หรือสมาชิกเป็นเพียงผู้ร่วมใช้บริการจากศูนย์กลาง

(๓) เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างลำดับขั้น (Hierarchical network) มีลักษณะเช่นเดียวกับแผนภูมิองค์กร การติดต่อสื่อสารข้อมูลจะต้องผ่านตามลำดับขั้นตอนมาก นิยมใช้การบริหารจัดการองค์กรต่าง ๆ ซึ่งเหมาะแก่การควบคุมดูแลระบบงาน

(๔) เครือข่ายการเรียนรู้โครงสร้างแบบผสม คือมีทั้งรูปแบบรวมศูนย์ และกระจายศูนย์เนื่องจากการ เรียนรู้ มิได้อาศัยสื่อใดสื่อหนึ่งเป็นหลัก หากแต่มีการผสมผสานระหว่างสื่อบุคคลและเทคโนโลยี จึงจำเป็นต้องจัดระบบเครือข่ายแบบผสม เพื่อสนองความต้องการได้อย่างกว้างขวางและตรง

๓) แบ่งตามหน่วยสังคม

(๑) เครือข่ายการเรียนรู้ระดับบุคคล เป็นเครือข่ายระบบของครอบครัว หรือระบบของเครือญาติ ซึ่งจะมีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคลค่อนข้างสูง

(๒) เครือข่ายการเรียนรู้ระดับกลุ่ม มองได้มีติดย่อย ๆ คือ เครือข่ายการเรียนรู้แบ่งตามบ้านและเครือข่ายการเรียนรู้ตามอาชีพ

(๓) เครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชน เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ระดับชุมชนกับชุมชนมีความเชื่อมโยงกัน มีการแลกเปลี่ยนพูดคุยกันระหว่างไปเยี่ยมเยียนติดต่อกัน การประชุมตำบลของผู้นำหมู่บ้าน

(๔) เครือข่ายการเรียนรู้ระดับสถาบัน สถาบันภายในหมู่บ้านที่มีความสำคัญมากคือสถาบันทางศาสนา สถาบันทางการศึกษา

(๕) แบ่งระดับการปกครองและลักษณะของงาน ได้แก่ เครือข่ายชุมชนเครือข่ายนักพัฒนาระดับจังหวัด เพื่อขยายภาครัฐ เครือข่ายวิชาชีพ เครือข่ายธุรกิจ เครือข่ายสื่อมวลชน เพื่อถ่ายนักฝึกอบรมเครือข่ายการประมวลและสังเคราะห์องค์ความรู้ เพื่อขยายภาคสาธารณะเครือข่ายวิชาการเครือข่ายองค์กรนโยบายของรัฐ เครือข่ายผู้ทรงคุณวุฒิ

การจัดแบ่งรูปแบบเครือข่ายเป็นประเภทต่าง ๆ ข้างต้นนอกจากจะมีความชัดเจนสะท้อนกิจกรรมที่ทำแล้วยังสอดคล้องกับการเกิดขึ้นอยู่จริงของเครือข่ายที่เกิดขึ้นในพื้นที่/ชุมชนที่ได้มีการศึกษาและรวบรวมเครือข่ายจากประสบการณ์ การทำงานส่งเสริมขององค์กรพัฒนาเอกชนภาค

อีสานโดยคณะกรรมการ กป.อพช. ภาคอีสาน พบว่าสามารถจำแนกเครือข่ายได้ถึง ๑๐ ประเภทด้วยกัน ได้แก่^{๑๑}

๑. เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก จุดเน้นคือการสร้างแบบอย่างทางการเลือกการฟื้นฟูเกษตรกรรมโดยเน้น ๔ รูปแบบคือเกษตรกรรมผสมผสาน เกษตรกรรมธรรมชาติ เกษตรกรรมอินทรีย์ และ คณะเกษตรกรให้เกษตรกรบริหารเงิน โดยอิสระเพื่ออยากให้เห็นสังคมนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรรม เพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนมั่นคงทั้งเรื่องอาหารเศรษฐกิจรายได้ความสมดุลของระบบนิเวศการผลิตและสิ่งแวดล้อม

๒. เครือข่ายผู้หญิงอีสาน เป็นกระบวนการเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้หญิง เปิดโอกาสให้ผู้หญิงเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจทางสังคม มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากรและได้ผลกระทบจากกระบวนการพัฒนา พร้อมไปกับการรณรงค์ให้สังคมและตระหนักถึงความสำคัญของการให้โอกาสผู้หญิง

๓. เครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พยายามสร้างเครือข่ายองค์กรชาวบ้านให้เข้มแข็งเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนมีสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเองรวมทั้งการสร้างความร่วมมือกับภาคีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้เกิดความตระหนักในการเข้ามาร่วมแก้ปัญหา

๔. เครือข่ายองค์กรชุมชน จุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการปกครองและแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยเชื่อว่าประชาชนย่อมเป็นผู้ที่มีความรู้ปัญหาและความต้องการในการพัฒนาตนเองรวมทั้งตระตัสเลือกหรือกำหนดวิธีการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเองได้ดีที่สุดเพื่อสามารถแก้ไขปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของภาคชนบทที่มีการสั่งสมอย่างยาวนานให้ค่อย ๆ หมดไป

๑. เครือข่ายธุรกิจชุมชน เป็นรูปแบบหนึ่งที่กลุ่มชาวบ้านและองค์กรพัฒนาเอกชน พัฒนาชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีรายได้ เกิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชน มีการพัฒนาองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งขึ้นอันนำไปสู่รายได้ที่จะนำมาพัฒนาหมู่บ้านและพัฒนาความเป็นอยู่ของพวกเขา

๒. เครือข่ายสิทธิมนุษยชน เดิมชาวบ้านไม่มีโอกาสรับรู้และตัดสินใจในการทำโครงการใด ๆ

^{๑๑} ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สสส), ๒๕๖๒), หน้า ๑๗๕ – ๔๗๘

ต่อมามีการรณรงค์ให้ประชาชนตื่นตัวตนและรู้จักสิทธิของตน มีการผลักดันให้มีการใช้กระบวนการพิจารณาเพื่อผลักดันให้มีการออกกฎหมายรัฐธรรมนูญให้มีการรองรับสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

๓. เครือข่ายชุมชนเมือง ปัจจุบันปัญหาต่าง ๆ มีความแข็งแกร่งและมีความซับซ้อนมากขึ้น จำเป็นต้องมีการร่วมมือกันของหลายฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งของชุมชนในโอกาสของการมีบทบาทในการแก้ปัญหาของตนเองโดยมีองค์กรของรัฐและเอกชนให้การสนับสนุน

๔. เครือข่ายเด็กและเยาวชน เป็นการกล่าวถึงยุทธศาสตร์และแนวทางการทำงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนโดยมีเนื้อหาเด่นในด้านเรื่องต่าง ๆ โดยได้พยายามทำงานช่วยเหลือและอยู่ร่วมกับเด็กต่าง ๆ

๕. เครือข่ายงานด้านเอดส์อีสาน เป็นการทำงานกับผู้ติดเชื้อในการสร้างบ้านพักชั่วคราวการบริการ ให้คำปรึกษาการดูแลฟื้นฟูจิตใจและร่างกายของผู้ติดเชื้อ การจ้างให้ชุมชนยอมรับผู้ติดเชื้อ และการสร้างเครือข่ายผู้ติดเชื้อให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๖. เครือข่ายคนรุ่นใหม่ เป็นการพยายามสืบทอดกระบวนการ NGOs โดยเข้าไป ๑ เสริมงานต่าง ๆ ของโครงการต่าง ๆ ๙ โครงการข้างต้น โดยมีเป้าหมายคือ การรวบรวมกลุ่ม การเพื่อสร้างเครือข่ายที่สานต่ออุดมการณ์ทางสังคมและสามารถกำหนดทิศทางและแนวทางการทำงานต่อกระบวนการทางสังคมได้

อย่างไรก็ตามการแบ่งประเภท รูปแบบและลักษณะความสัมพันธ์ของเครือข่ายก็เพื่อสร้างความเข้าใจและมองเห็นภาพความเคลื่อนไหวของกลุ่ม องค์กรเครือข่ายต่าง ๆ ซึ่งพระมหาสุทิตย์ อาภาโร ได้แบ่งเป็น ๓ ประเภท

๑) เครือข่ายชุมชนที่ เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มองค์กรในการดำเนินการที่ตั้งอยู่บนพื้นที่โดยใช้กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นเป้าหมายนำทางและเป็นการทำงานที่สอดคล้องกับสถานการณ์ทุกส่วนซึ่งลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายเชิงพื้นที่ สามารถจัดลักษณะโดยโครงสร้างและตามพื้นที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในลักษณะดังนี้^{๑๒}

(๑) การแบ่งเครือข่ายตามระบบการปกครองของภาครัฐ อาทิ เครือข่ายระดับหมู่บ้านตำบล และเครือข่ายระดับอำเภอ เช่นเครือข่ายประชาคม อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ระดับจังหวัด เช่น เครือข่ายประชาคมจังหวัดน่าน ระดับภูมิภาคเช่นเครือข่ายป่าชุมชนภาคเหนือ

^{๑๒} พระมหาสุทิตย์ อาภาโร (อบอูน), เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, ๒๕๕๗), หน้า ๘๕-๘๖.

(๒) การแบ่งพื้นที่ตามความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ เครือข่ายลุ่มน้ำปิง เครือข่ายอ่าวปัตตานี เครือข่ายป่าเขาสัก ฯลฯ

กิจกรรมและความสำคัญของเครือข่ายเชิงพื้นที่จะใช้พื้นที่ทางกายภาพเป็นตัวกำหนด กิจกรรมและประเด็นปัญหาในการเชื่อมโยงกลุ่มองค์กร และเครือข่ายย่อยในพื้นที่เข้าร่วมปรึกษาหา แนวทางแก้ไขปัญหาล้วนในด้านโครงสร้างความสัมพันธ์จะประสานการทำงานทั้งระบบ โดยรวม สูงกิจกรรมเข้าสู่ส่วนกลางในพื้นที่ขนาดใหญ่และมีศูนย์ประสานย่อยในพื้นที่ขนาดเล็กเพื่อให้เกิด กิจกรรมการสื่อสาร และความเคลื่อนไหวมีแกนนำประสานงานและคณะทำงานในเครือข่ายมาร่วม ผลักดันกิจกรรมให้กลุ่มองค์กรและเครือข่ายย่อยอื่น ๆ ทำงานตามหน้าที่และภารกิจของตน

๒) เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่ม คุณลักษณะและโครงสร้างของเครือข่ายประเภทนี้สามารถแบ่งได้ หลายลักษณะตามประเด็นกิจกรรมและสนใจของฝ่ายต่าง ๆ อาทิ เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่าย สิ่งแวดล้อมเครือข่ายสิทธิมนุษยชน และเครือข่ายสุขภาพ เป็นต้น

เครือข่ายเป็นประเด็นกิจกรรมเกิดจากการรวมตัวของหลาย ๆ ฝ่ายที่ต้องการแก้ไขปัญหาและ ใช้เครือข่ายเป็นช่วงนี้จึงใช้วิธีการที่หลากหลายในการดำเนินการและแก้ปัญหา รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์แบบพหุภาคีหรือหลายฝ่าย ซึ่งลักษณะการทำงานจะเป็นในระดับเดียวกัน เพราะเกิด จากความสนใจในประเด็นเดียวกันของแต่ละคน กลุ่ม องค์กรและเครือข่ายในขณะที่โครงสร้าง ความสัมพันธ์มีทั้งระดับเดียวกันและบนล่าง โดยจะมีหน่วยงานหลักที่ทำงานในด้านนั้น ๆ เป็น ผู้สนับสนุนการทำงานเครือข่ายย่อยในระดับพื้นที่ ดังนั้น กิจกรรมและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจะมี ลักษณะของการมีส่วนร่วมและพึ่งพากันเพื่อให้กิจการประสบผลสำเร็จและเป็นไปตามแนวทางที่วางไว้

๓) ขยายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจกิจกรรมและการ รวมตัวของกลุ่มผลประโยชน์เป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็นเครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชนและภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยลักษณะและโครงสร้างของ เครือข่ายนี้ มีการปรับตัวตามภารกิจของกลุ่มผลประโยชน์โดยมีผลประโยชน์ให้การสนับสนุนในการ จัดตั้ง เครือข่ายเข้าไปเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และมีกระบวนการพัฒนาที่สอดคล้องกับภารกิจ และเป้าหมายของกลุ่มนั้น ๆ ซึ่งในประเทศไทยสามารถแบ่งกลุ่มผลประโยชน์ได้ ๔ ส่วนใหญ่ๆ ได้แก่ เครือข่ายภาครัฐ เช่น เครือข่ายสถาบันการศึกษา เครือข่ายกรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เช่น เครือข่ายสภาหอการค้า สมาอุตสาหกรรม ฯลฯ เครือข่าย องค์กร

พัฒนาเอกชน เช่น เครือข่ายเพื่อนตะวันออก จะถ่ายด้านแรงงานและสวัสดิการสังคม ฯลฯ เครือข่ายภาคประชาชนเช่นเครือข่ายประมงพื้น บ้านเครือข่ายสมัชชาคนจน เป็นต้น

ความสัมพันธ์ของเครือข่ายในลักษณะนี้มีกิจกรรมและความสัมพันธ์ที่ซ้อนกันอยู่อาจมองได้หลายแง่มุม โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นความพยายามในการสร้างจุดยืนและพื้นที่ทางสังคม โดยแต่ละกลุ่มในการพัฒนากิจกรรมให้สอดคล้องกับเป้าหมายของตน ส่วนในด้านความสัมพันธ์ก็มีความหลากหลายโดยเครือข่ายภาครัฐ มีความสัมพันธ์แบบบนลงล่างสำหรับภาคประชาชนมีความสัมพันธ์แบบเสมอภาคที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ในขณะที่เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชนจะมีการประสานประโยชน์แบบตอบแทน ส่วนเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนจะมีลักษณะประสานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายอื่น ๆ

จุดเริ่มต้นของการประสานความร่วมมือแบบเครือข่ายนั้นอาจเกิดขึ้นได้ความสนใจจากกลุ่มเล็ก ๆ ที่ได้สะสมความรู้ ความคิด ประสบการณ์ มีการตระหนักถึงปัญหาในพื้นที่ร่วมกันแล้วก็รูปเป็นเครือข่าย นำไปสู่การพัฒนาแนวร่วมที่สนใจในประเด็นเดียวกัน ก่อให้เกิดกิจกรรมความสำคัญดังต่อเนื่องและมีการแบ่งโครงสร้างเครือข่ายตามหน้าที่ นำไปสู่การขยายผลให้กว้างขวางออกไปจนการดำเนินการประสบผลสำเร็จ

๒.๑.๕ การบ้านการบริหารและกระบวนการทำงานเครือข่าย

๑. การสร้างเครือข่าย

การสร้างเครือข่าย หมายถึง การทำให้มีการติดต่อ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่ายควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันพี่น้องที่ต่างก็มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบฟุ้งเฟ้อ นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายต้องไม่ใช่การสร้างระบบติดต่อเรื่องการเผยแพร่ข่าวสารแบบทางเดียว เช่น การส่งจดหมายข่าวให้สมาชิกตามรายชื่อแต่จะต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วย

ด้าน Cor P.Veer ได้อธิบายถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายว่าการที่ปัจเจกบุคคลหรือสถาบันมารวมกันเป็นกลุ่มจึงต้องมีความสนใจในเรื่องเงินร่วมกันอย่างไรก็ตามเพียงการรวมกลุ่มกันเท่านั้นยังไม่อาจเป็นเครือข่ายงานได้เพราะจะมีลักษณะเป็นการทำงานร่วมกันโดย (Workshop) คือมีบุคคลเข้ามาร่วมสนทนากัน อาจจะมีให้เป็นเครือข่ายต้องมีปัจจัยอีกข้อคือความร่วมมือที่จะติดต่อสื่อสารความเต็มใจที่จะประสานงานกันข้อสำคัญสมาชิกต้องมีการยอมรับที่จะทำกิจกรรม

ร่วมกันไม่ใช่และเพียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเท่านั้นที่สำคัญต้องให้ความสำคัญกับขั้นตอนของการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมภายในเครือข่ายเพราะจะสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะร่วมมือกันของเครือข่าย Veer แม้จะหนูงถึงอยากปฏิบัติในการเสริมสร้างเครือข่าย ดังนี้^{๑๓}

๑. ระบุกลุ่มหรือบุคคลที่สามารถทำหน้าที่กระตุ้นหรือทำให้เกิดเครือข่ายงานดำเนินไปได้
๒. การจัดการเครือข่ายที่ดี ต้องมีศิลปะในการประสานประโยชน์ทำให้ผู้มีส่วนได้เสียแต่ละฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน
๓. มีการพัฒนา การปฏิบัติ และติดตามผลของกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ของเครือข่าย จะต้องมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างใกล้ชิดระหว่างสมาชิกเครือข่ายผู้ได้รับประโยชน์และผู้ให้ทุน
๔. จำเป็นต้องมีความสนใจร่วมกัน วัตถุประสงค์และพัฒนาร่วมกัน และมีวิธีการทำงานที่จะอำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก

ด้าน สนธยา พลศรี^{๑๔} (๒๕๕๐, หน้า ๓๓๔ – ๓๓๖) ได้กล่าวถึงการสร้างเครือข่ายโดยสรุปเป็น ๓ ขั้นตอน คือ การเตรียมการก่อนสร้างเครือข่าย การดำเนินการจัดตั้งเครือข่ายและการดำรงรักษาเครือข่ายดังนี้

๑. การเตรียมการก่อนการสร้างเครือข่าย เป็นขั้นตอนแรกเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนที่จะดำเนินการจัดตั้งเครือข่ายซึ่งมีกิจกรรมสำคัญหลายประการ ดังนี้

- ๑) สร้างความตระหนักในปัญหาและจิตสำนึกในการรวมตัวของกลุ่มที่จะร่วมเป็นเครือข่ายเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของเครือข่ายและความสำคัญของการเข้าร่วมกิจกรรมกับเครือข่าย
- ๒) การให้ผู้ที่จะเป็นสมาชิกได้เห็นถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับการเป็นสมาชิกของเครือข่ายอย่างชัดเจนทั้งผลประโยชน์ของสมาชิกเองกลุ่มองค์กรเครือข่าย และผลประโยชน์ของชุมชน

๓) การสรรหาแกนนำที่มีภาวะผู้นำมาผสมจากองค์กรสมาชิก เพราะเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับของสมาชิกกลุ่มองค์กร และคนในชุมชนมีความสามารถในการจูงใจให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกใหม่ของเครือข่ายได้เร็วขึ้น

^{๑๓} ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สสส), ๒๕๖๒), หน้า ๔๗๘-๔๗๙

^{๑๔} สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๖), หน้า ๓๓๔ – ๓๓๖.

๔) การประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้ทราบข้อมูลของเครือข่ายอย่างกว้างชัดเจนและถูกต้องสามารถนำมาใช้ประกอบในการตัดสินใจเข้าเป็นสมาชิกของเครือข่ายได้เร็วขึ้น

๕) การเตรียมบุคลากร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ไว้ให้พร้อมและเพียงพอเพื่อให้การดำเนินงานของเครือข่ายสะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพและจึงจะให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่าย

๖) การติดต่อประสานกับบุคคล กลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายเพื่อขอการสนับสนุนและระดมพลังหรือศักยภาพมาใช้ในการจัดตั้งเครือข่ายให้ประสบความสำเร็จ

๒. การดำเนินการจัดตั้งเครือข่ายเพื่อเตรียมความพร้อมเรียบร้อยแล้วขั้นต่อไปคือการดำเนินการจัดตั้งเครือข่าย ซึ่งมีกิจกรรม ดังนี้

๑) จัดประชุมผู้สนใจที่จะเป็นสมาชิกของเครือข่ายเพื่อทำความเข้าใจในรายละเอียดต่าง ๆ และจูงใจให้ สมัครเป็นสมาชิก

๒) สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกเพื่อให้ผู้ที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่ายได้รู้จักการเกิดความสัมพันธ์เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันพร้อมที่จะทำงานร่วมกันในเครือข่าย

๓) การสร้างอุดมการณ์ร่วมระหว่างสมาชิก เพื่อสร้างความรัก ความผูกพัน จิตสำนึกร่วมและอุทิศตนในการทำงานให้กับเครือข่าย

๔) ร่วมกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ยุทธศาสตร์ของเครือข่ายเพื่อให้สมาชิกเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของเครือข่าย รัก ห่วงแหนเครือข่าย มุ่งมั่นจะดำเนินงานให้เครือข่ายประสบความสำเร็จ

๕) ร่วมกำหนดโครงสร้าง การบริหารจัดการระเบียบข้อบังคับของเครือข่าย โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมความสามารถที่จะนำไปใช้ปฏิบัติร่วมกันได้ เพื่อประสิทธิภาพในการดำเนินงานและเพื่อให้สมาชิกยอมรับในความเป็นเครือข่าย

๖) การคัดเลือก คณะกรรมการร่วมเพื่อทำหน้าที่ผู้ประสานงาน บริหาร และจัดการเครือข่ายไม่ให้ผู้ใดผู้หนึ่งตั้งตัวเป็นผู้ประสานงานหรือผู้บริหารและจัดการเครือข่าย เพราะสมาชิกจะไม่ยอมรับและเกิดปัญหาขึ้นในเครือข่าย

๗) การร่วมกันกำหนดแผนและโครงการของเครือข่าย เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ และเป้าหมายในการเข้ามาเป็นสมาชิกของเครือข่าย

๘) ร่วมปฏิบัติงานตามแผนและโครงการที่ร่วมกันกำหนดเพื่อผลิตพลังของสมาชิก และนำไปใช้ในการดำเนินงานของเครือข่ายได้อย่างเต็มที่

๙) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผลการปฏิบัติงานของแต่ละคน แต่ละกลุ่ม แต่ละฝ่ายหลาย ๆ ครั้ง เพื่อทราบถึงความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน

๑๐) การร่วมกันสรุปบทเรียนจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เป็นองค์ความรู้ใหม่ ของสมาชิกเครือข่ายและชุมชน

๑๑) การนำองค์ความรู้ใหม่ไปทดลองและปฏิบัติร่วมกันจนประสบความสำเร็จตาม วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

๑๒) แบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สมาชิกอย่างยุติธรรมตามกฎหมาย หรือระเบียบของเครือข่าย

๑๓) การประเมินผล เพื่อทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดตั้งเครือข่าย และเตรียมการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาเครือข่ายให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓. การดำรงรักษาเครือข่าย เพื่อดำเนินการจัดตั้งเครือข่ายเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การทำให้เกิดการดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งควรดำเนินกิจกรรมต่อไปนี้^{๑๕}

๑) จัดให้สมาชิกได้ประชุมพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ ทั้งการประชุมอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ

(๑) การสนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรมของเครือข่าย ให้ดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

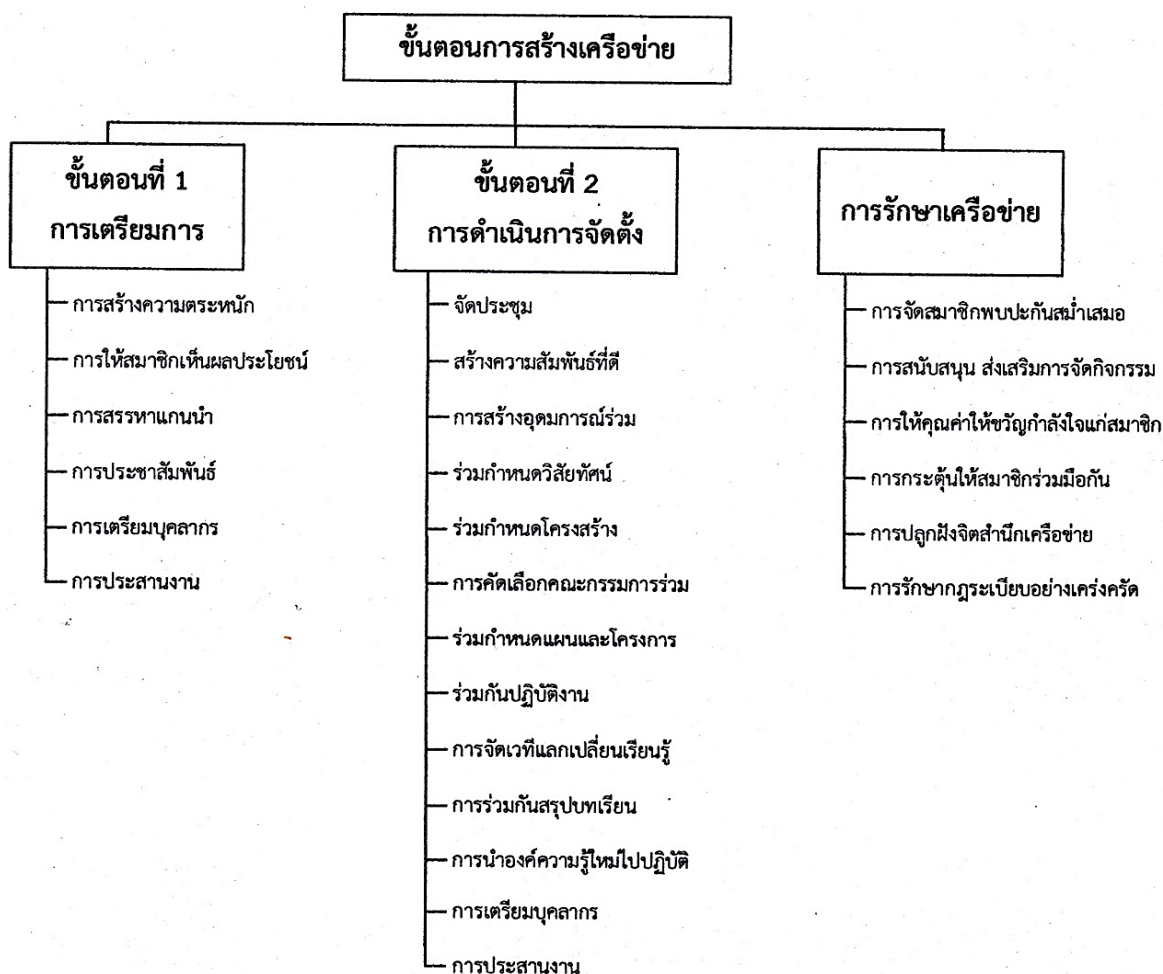
(๒) การให้คุณค่า ให้ขวัญกำลังใจแก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกทุ่มเทการทำงาน ให้กับเครือข่าย

(๓) การกระตุ้นให้สมาชิกร่วมมือกัน เพื่อทำกิจกรรมและการแลกเปลี่ยน ข่าวสารระหว่างสมาชิก

^{๑๕} วิมลลักษณ์ ชูชาติ, ๒๕๔๐, หน้า ๔๖ อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนา ชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โอเอส.พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓๙.

(๔) ปลุกฝังให้สมาชิกระดับให้ความสำคัญและมีความสำนึกในความเป็นเจ้าของเครือข่ายและทรัพยากรในท้องถิ่นซึ่งเป็นของสมาชิกและชุมชนไม่ใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

(๕) การรักษากฎระเบียบของเครือข่ายอย่างเคร่งครัด ทั้งผู้นำและสมาชิกตามที่ได้ร่วมตกลงกันไว้ขั้นตอนการสร้างเครือข่ายกล่าวสรุปได้ดังรูปภาพ

ด้านนฤมล นิราทร^{๑๖} ได้ศึกษาการสร้างเครือข่ายในการทำงานสามารถจำแนกกระบวนการในการเสริมสร้างเครือข่ายออกเป็นขั้นตอนต่าง ๆ โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ขั้นตอนการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายเป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงานหรือฝ่ายจัดการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เพื่อที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมายรวมทั้ง

^{๑๖} นฤมล นิราทร, การสร้างเครือข่ายการทำงาน, คู่มือ (เอกสารอัดสำเนา), ๒๕๔๒, หน้า ๓-๔.

พิจารณาองค์กรต่าง ๆ ที่เห็นว่าเหมาะสมเข้าเป็นเครือข่าย ในการทำงานคำถามสำคัญที่จะเกิดขึ้นในขั้นตอนนี้

๑) จะเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับองค์กรใด

๒) จะได้รับประโยชน์หรือจะต้องสละประโยชน์ด้านใดบ้างในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

๓) ระยะเวลาในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายจะนานเท่าใด

๒. ขั้นตอนการติดต่อกับองค์กรที่เป็นเครือข่าย หลังจากที่ได้ตัดสินใจในองค์กรที่เห็นว่าเหมาะสมในการเข้าร่วมเครือข่าย ก็จะเป็นขั้นตอนของการติดต่อสัมพันธ์เพื่อชักชวนให้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการทำงาน โดยคำนวณเป็นเครือข่ายจะเกิดขึ้นเมื่อองค์กรมีความต้องการเหมือนกัน ฉะนั้นจะต้องสร้างความคุ้นเคย และการยอมรับ รวมทั้งความไว้วางใจระหว่างกัน เป็นขั้นตอนของการปลูกจิตสำนึก โดยการให้ข้อมูล แลกเปลี่ยนข้อมูลและกระตุ้นให้อยากแก้ไขปัญหาร่วมกันอาจเลือกขั้นตอนนี้ว่าเป็นขั้นตอนการเตรียมกลุ่ม หรือเตรียมเครือข่าย (pre-group)

๓. ขั้นตอนการสร้างพันธมิตรร่วมกัน เป็นขั้นตอนของการสร้างความผูกพันร่วมกันซึ่งหมายถึงการตกลงในความสัมพันธ์ต่อการในขั้นตอนนี้ องค์กรเข้าสู่การตกลงที่จะทำงานร่วมกัน ซึ่งในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาของกลุ่มองค์กร จะต้องมีความรู้เพียงพอที่จะทำกิจกรรมได้ดังนั้นจึงต้องเสริมความรู้ที่จำเป็นซึ่งอาจจะทำได้โดยแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่มหรือแลกเปลี่ยนกับ องค์กรนอกกลุ่มเช่นศึกษาดูงานเชิญวิทยากรมาถ่ายทอดเพิ่มพูนความรู้เป็นต้นอาจเรียกขั้นตอนนี้ว่า กลุ่มศึกษาเรียนรู้ (learning group) หากพิจารณาในประเด็นระดับการสร้างเครือข่ายก็จะเป็นขั้นตอนของ informal co-operation

๔. ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ เป็นขั้นตอนที่การสร้างเครือข่ายปรากฏผลงานเป็นรูปธรรมเป็นขั้นตอนของการเริ่มทำกิจกรรมโดยใช้ทรัพยากรร่วมกัน ขณะเดียวกันมีการตกลงกันในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งเริ่มต้นด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มกำหนดกิจกรรมจัดวางข้อตกลงในการทำงาน กำหนดบทบาทของสมาชิกรวมทั้งสิทธิและหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่มเป็นต้น ขั้นตอนนี้อาจเรียกว่า ขั้นกลุ่มกิจกรรม (action group) หากพิจารณาในประเด็นระดับการสร้างเครือข่าย ก็เรียกว่าเป็นระดับ formal agreement

๕. หลังจากขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ จนนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันแล้วเมื่อผลงานที่ ปรากฏชัด องค์กรเครือข่ายรู้สึกว่าได้ตนได้รับประโยชน์จากการเข้าเป็นภัยความสำคัญของ

เครือข่ายจะแน่นแฟ้นขึ้นพร้อมกับการเรียนรู้ร่วมกันการเรียนรู้ร่วมกันนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของฝ่ายปฏิบัติการแล้วยังเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ด้วยความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นอาจนำไปสู่การขยายตัวซึ่งอาจปรากฏในรูปของการขยายกิจกรรมหรือ การขยายกลุ่ม ตามพื้นที่หรือตามลักษณะกิจกรรม ในด้านระดับการสร้างเครือข่าย ขั้นตอนนี้อาจอยู่ในระดับการเข้า “ลงทุน” ในองค์กรใหม่(minority investment) และการจัดตั้งองค์กรใหม่ร่วมกัน (joint venture)

๒.๒ การบริหารเครือข่าย

การบริหารเครือข่าย สำหรับการบริหารจัดการเครือข่ายนั้น มีเงื่อนไข ๒ ประการสำคัญคือการคำนึงถึงสภาพของเครือข่ายว่าอยู่ในช่วงใดของวงจรชีวิตการนำแนวทางต่าง ๆ มาใช้ควรพิจารณาให้ สอดคล้องกับระดับพัฒนาการของเครือข่าย และหน่วยงานหรือบุคลากรที่บริหารเครือข่าย การสร้างเครือข่ายโดยภาครัฐเป็นผู้ริเริ่ม ย่อมแตกต่างจากเครือข่ายที่เอกชนเป็นผู้ริเริ่มเครือข่ายที่บริหารโดยหน่วยงานราชการกับเครือข่ายที่บริหารโดยประชาชนในชุมชนต้องมีเงื่อนไขข้อจำกัดที่ต่างกัน^{๑๗}

๑. การก่อรูปเครือข่าย การแต่งตัวของเครือข่ายอาจเกิดได้ ๒ แนวทาง คือ

แนวทางที่ ๑ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากรัฐเข้าไปเป็นผู้ริเริ่ม (state initiative) กล่าวคือ หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ริเริ่มเข้าไปกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความตระหนักในปัญหา สร้างความตื่นตัวให้เกิดความสนใจส่วนตัวและการผลักดันให้เกิด การรวมตัวของประชาชน เช่น การที่ส่วนราชการพยายามผลักดันการสร้างหน่วยเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

แนวทางที่ ๒ เครือข่ายที่ประชาชนเป็นแกนนำจัดตั้งโดยเกิดจากการริเริ่มสร้างสรรค์ของคุณ

ประชาชนเอง (citizen initiative) กล่าวคือ ประชาชนเกิดความตระหนักและฟื้นตัวในปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นแล้วลงมือเริ่มในการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อดำเนินการแก้ปัญหาให้ลุกล่งหรือบรรเทาไปโดยให้องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรวิชาการ หรือสื่อมวลชน อาจมีส่วนร่วมเครือข่ายที่ประชาชนเป็นแกนนำจัดตั้งโดยเกิดจากการริเริ่มสร้างสรรค์ของคุณประชาชนเองกล่าวคือประชาชนเกิดความตระหนักและฟื้นตัวในปัญหาใดปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นแล้วลงมือเริ่มในการรวมตัวกันเข้าเป็น

^{๑๗} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: ส.เอเชียเพรส, ๒๕๕๓), หน้า ๖๐-๘๓

กลุ่มเพื่อดำเนินการแก้ปัญหา ให้ลู่ลงหรือบรรเทาไปโดยให้องค์กรพัฒนาเอกชนองค์กรวิชาการหรือสื่อมวลชนอาจมีส่วนร่วมเข้ามาช่วยสนับสนุนก็ได้ แต่ถ้าประชาชนเป็นแกนหลักการดำเนินงานซึ่งแนวทางแรกเป็นแนวทางหลักที่ประเทศไทยมาใช้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ขณะที่ปัจจุบันมีความพยายามผลักดันการก่อรูปของเครือข่ายตามแนวทางที่ ๒ ให้เพิ่มมากขึ้น

การดำเนินงานเครือข่ายควรทำทั้งสองแนวทางควบคู่กัน โดยพิจารณาถึงความสามารถในการรวมตัวของประชาชนเป็นหลัก หากประชาชนกลุ่มใดมีความสามารถในการรวมตัวเป็นเครือข่ายได้เองหน่วยงานภาครัฐไม่ควรเข้าไปครอบงำ โครงการในการก่อตัวของเครือข่ายและหากกลุ่มใดที่ยังขาดสมรรถนะเพียงพอในการจัดตั้งกลุ่มขึ้นเอง หน่วยงานภาครัฐอาจเข้าไปช่วยในฐานะผู้สนับสนุน และผู้อำนวยความสะดวกให้การจัดตั้งเครือข่ายทำได้ง่ายขึ้น

จากแนวคิดดังกล่าวหน่วยงานราชการจำเป็นต้องลดบทบาทในการคิดแทนประชาชนให้น้อยลงขณะเดียวกันเปิดทางให้องค์กรชุมชนประชาคมได้ทำงานและมีอำนาจในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ มาขึ้นโดยภาครัฐควรปรับรูปแบบบทบาทเป็นผู้ส่งเสริมอำนวยความสะดวกให้กลุ่มองค์กรประชาชนมีอิสระ มีส่วนร่วมรับผิดชอบและร่วมสร้างสรรค์ในสังคมในการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายการก่อรูปเครือข่ายมีองค์ประกอบดังนี้

๑) การสร้างความตระหนักในปัญหาและการรวมตัว การสร้างความตระหนักให้คนในสังคมทราบในเรื่องที่ต้องการสร้างเครือข่าย จึงมีความจำเป็นเพื่อเป็นการทำให้กระแสเข้าไปถึงระดับรากหญ้า หลังจากนั้นจึงใช้ กลยุทธ์ “การประชาสัมพันธ์” สื่อสารให้สังคมรับรู้เกี่ยวกับวิสัยทัศน์ของประเทศและการใช้งานประชาสัมพันธ์กระตุ้นให้ประชาชนเกิดสำนึกอยากเข้าร่วมประชาสัมพันธ์สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ที่ครอบคลุมถึงวัตถุประสงค์ นโยบาย กิจกรรมและแผนการดำเนินงาน จะช่วยให้สังคมรับรู้ ว่าเรากำลังทำอะไรอยู่แล้วจะช่วยดึงดูดคนที่อยากมีส่วนร่วมให้เข้าร่วมเครือข่ายได้การประชาสัมพันธ์ ในที่นี้ไม่ใช่เป็นเพียงการบอก “ข้อมูล” ข่าวสาร หากต้องเป็นการสร้างความเข้าใจและสร้าง “ภาพลักษณ์” บางอย่างลงไปใจของผู้รับสารในลักษณะของการสร้างภาพลักษณ์ของสินค้า ตามหลักการตลาด นอกจากนี้จากการประชาสัมพันธ์ต้องมีกลยุทธ์ด้วยหมายถึง การประชาสัมพันธ์ให้ควรใช้วิธีการ “หวานกระจาย” ออกไปเพราะข้อมูลข่าวสารจากเกษตรกรกระจายไปสู่ประชาชนเพียงเล็กน้อยดังนั้นอาจจำเป็นต้องมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายของการประชาสัมพันธ์ให้ชัดเจน และให้น้ำหนักกับแต่ละกลุ่มแตกต่างกันไปตามลำดับความสำคัญเพื่อการจัดสรรทรัพยากรประชาสัมพันธ์จะเป็นไปตามลำดับความสำคัญของกลุ่มกลุ่มที่มีความสำคัญมากต่อ

การสร้างเครือข่ายครอบครัวเป็นกลุ่มที่ต้องให้ความสำคัญมากเพื่อให้โน้มน้าวจิตใจให้เข้าร่วมผูกพันกับเครือข่าย

๒) การตั้งจุดรวมผลประโยชน์ ถ้าเกิดขายไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน เครือข่ายจะไร้พลังเพราะสมาชิกต่างก็ไม่ทราบว่าจะเครือข่ายนี้จัดตั้งขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์ใด และประชาชนจะสนใจแต่ก็มองไม่เห็นว่าเขาจะได้รับผลประโยชน์สิ่งใดเข้ามามีส่วนร่วม ก็ทำให้ไม่มีใครต้องการเข้ามาเป็นแนวร่วมของเครือข่ายดังนั้นจึงต้องมองหาตัวร่วมหรือ “ประเด็น” ที่จะป็นศูนย์กลางซึ่งทำให้เกิดการรวมตัวกันในลักษณะที่ถักทอเข้าหากันเป็นกลุ่มก้อน ซึ่งเป็นได้ทั้งประเด็นที่เป็นรูปธรรม และนามธรรมในการทำเช่นนี้ต้องคำนึงถึงว่ากุญแจหลักของการสร้างจุดร่วมอยู่ที่การกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่ให้ประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมซึ่งจะส่งผลให้ทุกภาคภาควิทยากรอยากเข้ามีส่วนร่วมกับเครือข่าย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องศึกษาวิจัยเพื่อค้นคว้าความต้องการเฉพาะเจาะจงว่าประชาชนแต่ละกลุ่มมีความสนใจปัญหาการศึกษาในด้านใดหรืออีกประการหนึ่งคือการหยิบยกเอาความเดือดร้อนของชุมชนหรือประชาชนขึ้นมาเป็นตัวจุดกระแสเช่นวิกฤตเศรษฐกิจก็สามารถนำมาใช้เชื่อมโยงกับปัญหาการศึกษาได้นอกจากนี้การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับประโยชน์ที่จะได้รับการเข้า ร่วมตัวเป็นเครือข่ายเป็นสิ่งสำคัญมากซึ่งสามารถดำเนินการดัดแปลงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ให้เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนสื่อสารและประชาสัมพันธ์ไปยังกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเจาะจงหรือหากเป็นประเด็นที่เป็นที่สนใจร่วมของสังคมในภาพรวมก็อาจใช้การประชาสัมพันธ์อย่างกว้างออกไปสู่สาธารณชนอันเป็นเหตุหนึ่งที่จูงใจให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย

๓) การแสวงหาแกนนำที่ดีของเครือข่าย ในการดำเนินการให้เครือข่ายประสบความสำเร็จอาจต้องใช้งบประมาณและบุคลากรจำนวนมาก เพื่อให้เกิดแนวร่วมของประชาชนที่สนใจแต่ในทางปฏิบัติเพื่อความจำกัดของงบประมาณและบุคลากรทำให้เป็นการยากถ้าจะพยายามลงไปให้ถึงประชาชนทุกกลุ่มตั้งแต่เริ่มต้นแนวทางที่เป็นไปได้ คือ การเสาะ “แกนนำปฏิรูป” เพื่อให้แกนนำเหล่านี้เป็นผู้ขยายเครือข่ายต่อไปซึ่งแกนนำการปฏิรูป คือ “ผู้เล่นหลัก (key actors) ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและมีอิทธิพลเพียงพอในการผลักดันการทำงานต่าง ๆ เช่น ด้านนโยบาย ด้านการสร้างกระแสได้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งอาจไม่ใช่นักวิชาการแต่เพียงผู้เดียวอาจเป็นนักหนังสือพิมพ์สื่อสารมวลชนต่าง ๆ นอกจากนี้ในบางกรณีอาจจะต้องหา “ผู้นำหลัก (key leaders)” ในแต่ละกลุ่มให้ย่อยลงไปอีกเช่นบุคคลที่เป็นผู้นำของกลุ่มต้องเป็นบุคคลผู้ที่เป็นที่เคารพนับถือของคนในกลุ่ม และมีอิทธิพลในการโน้มน้าวทางของกลุ่ม/วิชาชีพ ได้ผู้นำเหล่านี้และมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำและผู้ผลักดัน

คนที่อยู่ในแวดวงของตนให้เกิดการร่วมแรงร่วมใจกันสนับสนุนเครือข่ายจนประสบความสำเร็จดังนั้น ในทางปฏิบัติจึงต้องมีการกำหนดกลุ่มเป้าหมาย (target group) อย่างเฉพาะเจาะจง

๔) การสร้างแนวร่วมสมาชิกของเครือข่าย ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่เป็นตัวกำหนดว่า เครือข่ายแต่ดำเนินการไปได้ยั่งยืนมากน้อยเพียงใดก็คือปริมาณและคุณภาพของสมาชิกเครือข่ายด้วย เหตุนี้การสร้างแนวร่วมของสมาชิกเครือข่ายให้กว้างขวางและการดึงปัจเจก/กลุ่ม/องค์กร ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมไม่เข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างเครือข่ายการขยายแนวร่วมผ่านระบบการสัมพันธ์แบบตัวต่อตัวในลักษณะของการหาเครือข่ายแบบที่เรียกว่า “ดาวกระจาย” ซึ่งเป็นวิธีการขยายตัวของเครือข่ายระดับชุมชนวิธีหนึ่งที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน และประสบความสำเร็จอย่างสูง โดยวิธีการก็คือ จะหาคนที่มีความคิดหรือประสบปัญหาแบบเดียวกัน แล้วดึงเข้ามาร่วมเครือข่ายที่ตรงกับแนวคิดหรือเครือข่ายที่จะช่วยแก้ปัญหาของเขาได้หลังจากนั้นให้เขาไป “ขายความคิด” เพื่อสอบถามสมาชิกร่วมเครือข่ายต่อไป

สำหรับกรณีของการดึงกลุ่ม/องค์กรเข้าร่วมเครือข่าย อาจพิจารณาจากระดับความเข้มแข็งของกลุ่ม โดยตัวเริ่มต้นที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่มีการรวมตัวกันอยู่แล้วทั้งที่รวมตัวกันแบบหลวม ๆ ไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน หรือกลุ่มที่รวมตัวกันเป็นทางการ เช่นสหกรณ์ประจำหมู่บ้านสมาคมผู้ปกครองและครู ชมรมการศึกษาการเริ่มต้นในกลุ่มที่มีการรวมตัวกันแล้วจะทำให้ การต่อต้านเครือข่ายเป็นไปได้รวดเร็ว ขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเราได้กลุ่มที่มีการตื่นตัวในเรื่องนี้อยู่ แล้ว เพราะกลุ่มเหล่านี้จะมีบุคลากรและสาระสำคัญในพื้นที่ซึ่งจะช่วยประหยัทรพยากรในการริเริ่ม ไปเสนอหาเครือข่ายใหม่ๆ บทบาทของผู้ที่จะดำเนินการสร้างเครือข่ายในส่วนนี้คือการเจรจาโน้มน้าว ให้คนยินดีเข้าเป็นสมาชิกของเครือข่ายโดยการให้เหตุผลแจ้งให้องค์กรประชาชนเห็นซึ่งผลประโยชน์ที่จะได้รับทั้งระดับส่วนตัวและภาพรวมและแนวทางที่เป็นรูปธรรมที่เขาสามารถเข้ามามีส่วนร่วมใน เครือข่ายได้

๒. การจัดระบบบริหารเครือข่าย เมื่อมีคนเข้าใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกร่วมเครือข่ายหากไม่มี การจัดระบบของเครือข่ายที่ดี เครือข่ายจะเกิดความสับสนวุ่นวายและความขัดแย้งระหว่างกัน อันเนื่องจากความไม่ชัดเจนในอำนาจหน้าที่วิธีการทำงาน ตลอดจนการประสานงานระหว่างสมาชิก ด้วยกัน การจัดระบบของเครือข่ายจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะช่วยให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างราบรื่น การบริหารงานเครือข่ายที่ประกอบไปด้วยคนหลายกลุ่มหลายประเภทต่างความคิดความเห็นกัน

จำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการประสานประโยชน์ระหว่างสมาชิกในเครือข่ายการจัดระบบเครือข่ายมีองค์ประกอบสำคัญบางประการดังนี้

๑) การจัดผังกลุ่มเครือข่าย ในการบริหารจัดการเครือข่ายควรมีหน่วยงานรับผิดชอบในการเก็บรวบรวมข้อมูลของเครือข่ายทุกกลุ่มทั้งรูปแบบที่เป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ โดยเอาข้อมูลของแต่ละเครือข่ายมาทำการจัดแผนที่หรือแผนผังของเครือข่าย (network map) ในภาพรวมตามความสนใจและวัตถุประสงค์ของเครือข่าย เพื่อจะได้ทราบว่าเครือข่ายในกลุ่มที่มีเป้าหมายในการดำเนินการในทิศทางเดียวกัน การกระจายตัวของเครือข่ายเป็นอย่างไรการกระจายตัวของเครือข่ายตามเป้าหมายการทำงานเป็นอย่างไร และที่สำคัญจะทราบว่าเป้าหมายในภาพรวมใดที่ยังขาด เครือข่ายเข้าไปช่วยจัดการเพื่อช่วยงานที่เกี่ยวข้องจะหาทางสร้างเครือข่ายเข้ามาสนับสนุนอุดช่องว่างเหล่านั้น หากได้แผนผังของเครือข่ายที่ครบถ้วนมากเท่าใดก็จะยิ่งช่วยให้การบริหารเครือข่ายในภาพรวมมีประสิทธิภาพมากขึ้นเท่านั้นแผนผังเครือข่ายจะช่วยให้การขยายเครือข่ายที่มีอยู่ให้กว้างขวางออกไปด้วย คือ เครือข่ายใดที่ทราบว่าเครือข่ายอื่นที่ดำเนินการโดยมีเป้าหมายสอดคล้องกับเครือข่ายของตน เครือข่ายนั้นก็อาจจะประสานงานเพื่อทำการขยายเครือข่ายออกไปได้

แต่การกระทำเช่นนี้ได้จำเป็นต้องมีองค์การใด หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นแกนกลางให้กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้วเพราะเหตุนี้เข้ามาร่วมเป็น สมาชิกเครือข่ายลักษณะเช่นนี้จะเห็นได้ว่าแผนที่เครือข่ายที่ชัดเจนและทันสมัยและช่วยสนับสนุนการรวมตัวเพื่อขยายเครือข่ายได้เป็นอย่างดีนั้นจึงควรมีการปรับปรุงแผนที่เครือข่ายให้ทันสมัยอยู่เสมอเพื่อให้ทราบว่าเครือข่ายใดที่เพิ่มขึ้นมาและเครือข่ายใดที่ล้มเลิกหายไป

๒) การจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย การจะบริหารจัดการเครือข่าย จำเป็นต้องมีการจัดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย เพื่อให้สมาชิกแต่ละคนรู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ซึ่งจะเป็นการป้องกันการสับสนและเกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิก เนื่องจากการทำงานที่ซับซ้อนกันดังนั้นองค์ประกอบสำคัญของการจัดระบบเครือข่ายคือการแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคนให้ชัดเจนว่าแต่ละคนรับผิดชอบส่วนใดของเครือข่ายและแต่ละฝ่ายจะสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างไร

หลักการสำคัญของการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่คือ การร่วมเป็นเครือข่ายจะต้องนำเอาความสนใจ จากประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของสมาชิกแต่ละคนที่ต่างกันมาเสริมกันซึ่งการทำเช่น

นั้น ๆ ได้ต้องมีการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้แต่ละคนตามศักยภาพและความสนใจของเขา แต่ประเด็นสำคัญคือ โดยปกติสมาชิกเครือข่ายมักมีงานประจำที่ต้องรับผิดชอบอยู่แล้ว มีเพียงส่วนน้อยที่สามารถทำงานให้เครือข่ายแบบเต็มเวลาส่งผลให้เวลาที่จะอุทิศให้กับเครือข่ายมาได้ไม่เต็มที่และไม่เต็มเวลา ดังนั้นการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบ ตลอดจนระบบการทำงานอื่น ๆ ควรเป็นไปในลักษณะที่เลือกให้สมาชิกเข้าร่วมได้และมีเวลาจำกัดโดยทั่วไปแล้วเมื่อคืนขายได้ขยายตัวไปในระดับ ที่มีสมาชิกจำนวนมาก และมีกิจกรรมหรือโครงการที่ร่วมกันทำอย่างต่อเนื่องอยู่เสมอ สภาพเช่นนี้มักจะเป็นต้องจัดตั้งหน่วย ธุรการขึ้นมาทำหน้าที่จัดการงานประจำของเครือข่าย

ในจำนวนสมาชิกของเครือข่ายบุคคล ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการกำหนดความสำเร็จหรือล้มเหลวของเครือข่าย คือ ตัวผู้นำของเครือข่ายการเกิดและการทำให้เครือข่ายเข้มแข็งขึ้นอยู่กับตัวผู้นำของเครือข่ายนั้น ๆ ดังนั้นการกำหนดตัวผู้นำเครือข่ายที่มีภาวะผู้นำเข้มแข็งสามารถระดมความร่วมมือร่วมใจจากสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งมีความรู้และประสบการณ์ร่วมกับเครือข่ายมีความเข้าใจในปัญหาและความต้องการของกลุ่มมีบารมีเป็นที่ยอมรับเชื่อถือของสมาชิก และที่สำคัญคือสามารถบริหารจัดการกลุ่มได้ในบางกรณี ผู้นำกลุ่มหรือเครือข่ายมิใช่บุคคลเพียงคนเดียว แต่เป็นคณะผู้นำ (collective) ที่ประกอบไปด้วยบุคคลหลากหลายในท้องถิ่นเข้ามาช่วยกันได้ที่ต่างก็มีผู้นำของตนเองอยู่แล้วผู้นำจะรวมกัน เป็นคณะของผู้นำของเครือข่าย เครือข่ายจะขับเคลื่อนไปได้อย่างมีพลังหากคณะผู้นำที่ทำงานประสานกันอย่างแนบสนิทแต่ถ้าคณะผู้นำเกิดความแตกแยกกันเขาจะส่งผลทำให้เครือข่ายอ่อนกำลังลงไปไม่สามารถขับเคลื่อนไปสู่ทิศทางที่พึงประสงค์ได้

๓) การจัดระบบติดต่อสื่อสาร การทำงานเป็นเครือข่าย สมาชิกของเครือข่ายอาจมีความเข้าใจในภารกิจของเครือข่ายไม่ครบถ้วน จึงจำเป็นต้องใช้กระบวนการสื่อสาร เพื่อแพร่กระจายความรู้และยกระดับความตระหนักในปัญหาของสมาชิก โดยการจัดกระบวนการสนทนา (conversation process) เพื่อสร้างความเข้าใจร่วม (common perception) กันระหว่างสมาชิกของเครือข่าย การสื่อสารจึงเป็นเสมือนคนตายที่เชื่อมสมาชิกของเครือข่ายเข้าหากันและยังเป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการแพร่กระจายความคิด ซึ่งมีผลต่อการรักษาและขยายตัวของเครือข่าย

๔) การจัดระบบการเรียนรู้ร่วมกัน เครือข่ายจะพัฒนาก้าวหน้าไปได้มากเพียงใดขึ้นอยู่กับระดับความรู้ความสามารถของสมาชิกของเครือข่ายด้วยการทำให้เครือข่ายแข็งแรงจึงต้องอาศัยระบบการพัฒนาสมาชิกของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (interactive action

learning) ทั้งนี้เนื่องจากการรวมกลุ่มทางสังคมเป็นสิ่งที่ไม่มีสูตรสำเร็จ การสร้างองค์ความรู้เฉพาะของกลุ่มเป็นสิ่งจำเป็นเพราะแต่ละกลุ่มอยู่ในบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกัน ทั้งในเชิงของประวัติศาสตร์วัฒนธรรม สังคม ความเชื่อสถานะทางเศรษฐกิจ ฯลฯ การเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติจะช่วยให้เกิดองค์ความรู้ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่อยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์จริง ดังนั้นการจัดระบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจะช่วยสร้างและสะสมองค์ความรู้ที่สามารถนำมาปรับใช้และเพิ่มเติมได้ตลอดเวลา

๕) การจัดระบบสารสนเทศ ในภาพรวมของการจัดการเครือข่ายควรต้องมีหน่วยงานที่เป็นแกนกลาง ทำหน้าที่จัดระบบฐานข้อมูลโดยทำการรวบรวมข้อมูลทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมาย รูปแบบ วิธีการ ความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรคและข้อมูลอื่น ๆ ที่จำเป็น รวมทั้งผลการวิจัย ทฤษฎี โครงการ ประสบการณ์ภาคปฏิบัติเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลหลักในการทำงานระบบสารสนเทศควรยึดหลักการใช้งานได้ง่าย (user friendly) เป็นข้อมูลที่ทุกคนเข้าถึงได้ง่าย (accessible) และเผยแพร่ให้กระจายออกไปอย่างกว้างขวาง เครือข่ายฐานข้อมูลที่ดียังจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการแลกเปลี่ยนและ เรียนรู้ซึ่งกันและกันการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันจะช่วยสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และการต่อยอดทางปัญญาระหว่างเครือข่าย ช่วยลดความสูญเสียสิ้นเปลืองทรัพยากรและเวลาจากการทำงานซ้ำซ้อนและการลองผิดลองถูก

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า การจัดการเครือข่ายนั้นมีการจัดการและกระบวนการที่หลากหลายและแตกต่างกันออกไป หากไม่มีการจัดการเครือข่ายที่ดี ย่อมทำให้เกิดความไม่ชัดเจนในวิธีการดำเนินงานตลอดจนอำนาจหน้าที่ในการประสานงานภายในองค์กรเครือข่าย และหากมีการจัดการเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงการประสานงานเป็นกลุ่มอย่างเป็นเครือข่ายร่วมกันอย่างดีแล้วย่อมสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของเครือข่ายมากขึ้นและทำให้การดำเนินงานลุล่วงไปด้วยดี

๓. กระบวนการทำงานเครือข่าย

สำหรับกระบวนการทำงานเครือข่ายหรือเป็นกระบวนการทำงานต่อเนื่องเพื่อเกิดการสร้างเครือข่ายขึ้นถือเป็นภารกิจที่สำคัญของการรวมตัวเป็นเครือข่ายกล่าวคือ ความเป็นเครือข่ายมีความสำคัญกับงานและสัมพันธภาพระหว่างกันในงาน ภารกิจและความเป็นภาคีต่อกัน นั้นจะนำไปสู่

การเรียนรู้ร่วมกันกระบวนการทำงานร่วมกันของเครือข่ายจะมีความสำคัญพระมหาสุทิตย์ อาภากรโ ได้กล่าว ถึงกระบวนการทำงานในรูปแบบของเครือข่ายไว้ ๔ ประเด็นดังนี้^{๑๘}

๑. กระบวนการเชื่อมประสานจากจุดเล็กและขยายไปสู่หน่วยใหญ่ เป็นการทำงานที่เกิดจากการประสานของประเด็นเล็ก ๆ และขยายไปสู่การทำงานให้มีความหลากหลายยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเพราะการที่เริ่มต้นจากการมองจุดเล็ก ๆ ซึ่งเป็นการทำงานในสิ่งที่รู้และเข้าใจก่อน แล้วจึงไปประสานกับองค์กรอื่นในประเด็นกิจกรรมที่แตกต่างหลากหลายออกไปอันเป็นประโยชน์ให้การทำงานเครือข่ายมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ในพื้นที่มากขึ้น

๒. การรักษาความสัมพันธ์ภาพที่สร้างความรู้ความหมายและโลกทัศน์ร่วมกัน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ เพราะจะทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อสมาชิกเห็นความสำคัญของเครือข่ายว่ามีประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมแล้ว สิ่งที่คนในเครือข่ายควรปฏิบัติต่อกันคือ การสร้างความรู้ความหมายในการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน เพราะในในเครือข่ายเดียวกันย่อมรู้ความหมายของเครือข่ายมากกว่าคนอื่น ๆ โดยใช้การสื่อสารระหว่างกันเป็นเครื่องมือให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่มีต่อกัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างพันธมิตรและการประสานประโยชน์ระหว่างกัน

๓. การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และปรับตัว เป็นการสะสมประสบการณ์และปรับบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับกลุ่ม องค์กรและเครือข่ายเพื่อให้เครือข่ายมีการพัฒนาไปในแนวทางที่ต้องการโดยการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีวิธีการและแนวทางที่หลากหลาย เช่นการศึกษาดูงานในกลุ่มเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จแล้วนำผลมาปรับใช้กับเครือข่าย การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถของสมาชิกในเครือข่ายร่วมทางการพัฒนาผู้นำให้สามารถจัดการเครือข่ายได้อย่างเหมาะสม

๔. การพัฒนากิจกรรมและความเคลื่อนไหวเพื่อสร้างกระบวนการทางนวัตกรรมและมาตรการในการพัฒนาเป็นการพัฒนาโดยนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันซึ่งเป็นการทำงานในรูปแบบใหม่ที่ผู้คนไม่จำเป็นต้องเห็นหน้าและพบปะกันหรือต้องอาศัยพื้นที่ในการดำเนินการเพียงแต่มีความรู้สึกร่วมและมีการพึ่งพากันเท่านั้นก็สามารถสร้างความเป็นเครือข่ายได้

^{๑๘} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอู่่น) เขียน/เรียบเรียง และปาริชาติ วลัยเสถียร บรรณาธิการ, เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาคม, ๒๕๕๗), หน้า ๙๗-๑๐๓.

โดยสรุปการสร้าง การบริหารจัดการ และกระบวนการทำงานของเครือข่ายต้องมีความเชื่อมโยง ประสาน ต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนไปจึงจะทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็ง สามารถเชื่อมโยงประสานกับเครือข่ายอื่น ๆ ได้และไปสู่เครือข่ายที่เข้มแข็งทำงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

๑. การพัฒนาเครือข่าย

เครือข่ายที่เข้มแข็งจะช่วย เจอแมงสมาชิกที่อ่อนแอ มีขนาดเดียวกันสมาชิกที่เข้มแข็งก็สามารถช่วยกันทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้แนวทางการพัฒนาเครือข่ายให้เข้มแข็งและยั่งยืน มีดังนี้ คือ การจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย การกำหนดกลไกสร้างระบบจิตใจ การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนเพียงพอ การให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ไขปัญหาและการสร้างแกนนำอย่างต่อเนื่องซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้^{๑๙}

๑) การจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ เครือข่ายจะก้าวไปสู่ช่วงชีวิตที่สถอดยหากไม่มีกิจกรรมใด ๆ ที่สมาชิกของเครือข่ายสามารถกระทำร่วมกัน ทั้งนี้เนื่องจาก เมื่อไม่มีกิจกรรมก็ไม่มีกลไกที่จะดึงสมาชิกเข้าหากัน สมาชิกของเครือข่ายก็จะไม่มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกลดลงก็จะส่งผลให้เครือข่ายเริ่มอ่อนแอ สมาชิกจะเริ่มสงสัยในการคงอยู่ของเครือข่าย บางคนอาจพลาดที่แปลว่าเครือข่ายล้มเลิกไปแล้ว

ความยั่งยืนของเครือข่ายจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้มีการจัดกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งกิจการดังกล่าวกลายเป็นแบบแผน (patten) ของการกระทำ พี่สมาชิกของเครือข่ายยอมรับโดยทั่วกัน ด้วยเหตุนี้ การที่จะรักษาเครือข่ายไว้ต้องมีการกำหนดโครงสร้างและตารางกิจกรรมไว้ให้ชัดเจนทั้งในแง่ของเวลา ความถี่ และต้องเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวไม่จำเป็นต้องเป็นกิจกรรมเดียวที่ใช้สำหรับสมาชิกทุกคนในสำรวจดูความต้องการเฉพาะของสมาชิกในระดับย่อยลงไปในแต่ละคนแต่ละกลุ่มกล่าวคือ พี่สมาชิกของเครือข่ายยอมรับโดยทั่วกันด้วยเหตุนี้การที่จะรักษาเครือข่ายไว้ต้องมีการกำหนดโครงสร้างและตารางกิจกรรมไว้ให้ชัดเจนทั้งในแง่ของเวลาความถี่และต้องเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวไม่จำเป็นต้องเป็นกิจกรรมเดียวที่ใช้สำหรับสมาชิกทุกคนในสำรวจดูความต้องการเฉพาะของสมาชิกในระดับย่อยลงไปในแต่ละคนแต่ละกลุ่ม

^{๑๙} ธนา ประมุขกุล, เครือข่าย, วารสารส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม, (๓ กรกฎาคม-กันยายน ๒๕๕๔), หน้า ๑๙.

กล่าวคือควรจะมีกิจกรรมย่อยที่หลากหลายเพียงพอที่จะตอบสนองความสนใจของสมาชิกกลุ่มย่อยในเครือข่ายด้วยโดยที่กิจกรรม เรายังก็ต้องอยู่ในทิศทางที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายของเครือข่าย กิจกรรมเหล่านี้อาจจัดในรูปแบบที่เป็นทางการเช่นการวางแผนงานร่วมกันการพบปะเพื่อประเมินผลร่วมกันประจำทุกเดือนๆ หรือจัดในรูปแบบ ที่ไม่เป็นทางการเช่นจัดกีฬาสนทนาการระหว่างสมาชิกจัดงานประเพณีท้องถิ่นร่วมกันเป็นต้นในกรณีที่เครือข่ายครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางมาก จัดการไม่ควรรวมศูนย์อยู่เฉพาะส่วนกลางควรกระจายจุดพบปะสร้างสรรค์หมุนเวียนกันไปเพื่อให้สมาชิกเข้าร่วมได้โดยสะดวก

๒) การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย กล่าวคือ สัมพันธภาพที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืนต่อไป ความสัมพันธ์ที่ดีเป็นเสมือนน้ำมันที่หล่อลื่นการทำงานร่วมกันให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น เมื่อใดที่สมาชิกของพระพายเกิดความรู้สึกว่าหมาไม่เข้าใจกัน หรือเกิดความขัดแย้งระหว่างกันโดยหาข้อตกลงไม่ได้ สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกก็จะเริ่มแตกร้า ซึ่งหากไม่มีการแก้ไขอย่างทันทั่วถึง เพราะจะนำไปสู่ความเสื่อมถอยและความสิ้นสุดลงของเครือข่ายได้ ดังนั้น ควรมีการจัดกิจกรรมที่มีจุดประสงค์เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกโดยเฉพาะ และควรจัดอย่างสม่ำเสมอ ไม่ใช่จัดในช่วงที่มีปัญหาเกิดขึ้นเท่านั้น

นอกจากนี้สมาชิกของเครือข่ายคุณจะต้องหัดถึงความสำคัญของการรักษาสัมพันธภาพเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งหรือความไม่เข้าใจกันที่อาจเกิดขึ้น สมาชิกควรแสดงความเป็นมิตรต่อกันเมื่อเกิดความขัดแย้งต้องรีบแก้ไขและดำเนินการไกล่เกลี่ยให้เกิดความเข้าใจกันใหม่นอกจากนี้ควรมีมาตรการป้องกันปัญหาก่อนที่จะเกิดความขัดแย้งระหว่างกันเช่นในการจัดโครงสร้างองค์กรควรแบ่งอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจนและไม่ซ้ำซ้อนการกำหนดเป้าหมายการทำงานที่สมาชิกยอมรับร่วมกัน จัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอการกำหนดผู้นำที่เหมาะสมการกำหนดกติกาอันเป็นที่ยอมรับร่วมกัน เป็นต้น

๓) การกำหนดกลไกสร้างระบบจิตใจ กล่าวคือ สมาชิกพยายามเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายตราบเท่าที่ยังมีสิ่งจูงใจเพียงพอที่จะดึงดูดให้เข้าไปมีส่วนร่วม ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกำหนดกลไกบางประการที่จะช่วยจูงใจให้สมาชิกเกิดความสนใจอยากมีส่วนร่วม ซึ่งตามทฤษฎีแรงจูงใจแล้วปัจเจกต่างก็มีสิ่งจูงใจที่ต่างกัน ดังนั้นควรทำการวิเคราะห์เพื่อแบ่งชี้ถึงแรงจูงใจที่แตกต่างหลากหลายในแต่ละบุคคลแล้วทำการจัดกลุ่มของสิ่งจูงใจที่ใกล้เคียงกันออกเป็นกลุ่มๆ อาทิ ค่าตอบแทน

เกียรติยศชื่อเสียงการยอมรับ ฯลฯ อันจะนำไปสู่มาตรการในการสร้างแรงจูงใจสำหรับบุคคลในแต่ละกลุ่มอย่างเฉพาะเจาะจง

ถ้าจำเป็นจะต้องให้ค่าตอบแทนเพื่อเป็นสิ่งจูงใจ ควรเป็นการแลกเปลี่ยนกับผลงานมากกว่า การให้ผลตอบแทนในลักษณะเหมาจ่าย กล่าวคือผู้ที่รับค่าตอบแทนต้องสร้างผลงานเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน โดยผลงานที่ได้รับการสนับสนุนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเครือข่าย และควรมีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรให้ชัดเจน เพื่อสร้างทักษะบุคคลระหว่างผู้รับทุนและผู้ให้ทุน การให้ค่าตอบแทนก็ไม่ควรให้ทั้งหมดในหมวดเดียวทั้งนี้เพื่อให้มีการปรับลดค่าตอบแทนได้ หากผู้รับทุนไม่ดำเนินการตามสัญญา

ในกรณีที่ต้องการให้เกียรติยศและชื่อเสียงเป็นสิ่งจูงใจโดยเฉพาะในงานพัฒนาสังคมที่มักจะไม่มีค่าตอบแทนการดำเนินงาน จำเป็นต้องหาสิ่งจูงใจอื่นมาชดเชยสิ่งตอบแทนที่เป็นตัวเงินตาม ทฤษฎีของ Maslow ความต้องการการยกย่องของผู้อื่น (esteem needs) ที่อยู่ในรูปของอำนาจ เกียรติยศชื่อเสียง หรือสถานะทางสังคม เป็นสิ่งที่นำมาใช้จูงใจได้ อาจทำเป็นรูป “สัญลักษณ์” บางอย่างที่เกี่ยวข้องกับการได้รับเกียรติยศ การยกย่องและมีคุณค่าทางสังคม เช่น การประกาศเกียรติยศ เข็มเชิดชูเกียรติ โล่เกียรติยศ เป็นต้น คุณลักษณะเหล่านี้ต้องมีคุณค่าเพียงพอให้เขาปรารถนาอย่าง ที่จะได้และควรมีเกียรติยศและระดับที่จิตใจสมาชิกเครือข่ายให้ร่วมมือโรงแรมเพื่อแต่ก้าวสู่ระดับที่ สูงขึ้นต่อไปซึ่งจะช่วยให้เกิดความต่อเนื่อง และควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่รายชื่อคนกลุ่มนี้ อย่างกว้างขวาง

๔) การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ กล่าวคือ หลายเครือข่ายต้อง หยุดการ ดำเนินงานการไป เนื่องจากขาดแคลนทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินงานที่เพียงพอ ทั้งด้านวัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ และบุคลากร ที่สำคัญคือเงินทุน ในการดำเนินงานซึ่งเปรียบเสมือนเลือด ที่ไหลเวียนหล่อเลี้ยง เครือข่ายให้สามารถดำเนินการต่อไปได้เมื่อเงินขาดทุนเพียงพอที่จะจุนเจือ เครือข่ายอาจต้องปิดตัวลงในที่สุด หากได้รับการสนับสนุนจะต้องมีระบบตรวจสอบการใช้จ่ายอย่าง รัดกุม และมีการรายงานผลเป็นระยะห่างการดำเนินงานไม่มีคลื่นน่าอ่านให้ระงับทุนได้

๕) การให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ปัญหา กล่าวคือ เครือข่ายอาจเกิดปัญหาระหว่างการ ดำเนินงานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครือข่ายที่เพิ่งเริ่มดำเนินการนำใหม่ๆ การมีที่ปรึกษาที่ดี คอยให้คำแนะนำและคอยช่วยเหลือจะช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินการติดต่อไปได้ และช่วย

ส่งเสริมให้เครือข่ายเกิดความเข้มแข็งยิ่งขึ้น ควรมีที่ปรึกษาเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ เป็นแหล่งข้อมูลให้ศึกษาค้นคว้า และช่วยอบรมภาวการณ์เป็นผู้นำให้กับสมาชิกเครือข่าย

๖) การสร้างผู้นำอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ องค์กรหรือเครือข่ายที่เคยประสบความสำเร็จ กับต้องประสบกับความล้มเหลวอย่างรุนแรงเมื่อเวลาผ่านไป เพราะไม่ได้ “สร้างคน” ขึ้นมารับไม้ ผลิตต่อจากคนรุ่นก่อนเพื่อสานต่อภารกิจของเครือข่าย จำเป็นต้องสร้างผู้นำอย่างต่อเนื่อง เครือข่ายต้องคัดเลือกคนที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ทั้งด้านความรู้ความสามารถ การมีประสบการณ์ ร่วมกับเครือข่ายและที่สำคัญมีเป็นที่ยอมรับนับถือและสามารถเป็นศูนย์รวมใจของคนในเครือข่ายได้ ดำเนินการให้คนเหล่านี้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเพิ่มประสบการณ์ในการทำหน้าที่เป็นสมาชิกแกนหลัก เพื่อสื่อสารหน้าที่ต่อไปเพื่อสมาชิกแกนหลักต้องหมดวาระไป

โดยสรุปการพัฒนาเครือข่ายประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอเป็นองค์ประกอบต้นๆ ของกิจกรรมทำให้เกิดการรวมตัวกันของเครือข่ายนอกจากนี้การ รักษาสัมพันธภาพ และการมีคนการสร้างแรงใจ ในการสนับสนุนทรัพยากรที่เพียงพอรวมถึงการ ส่งเสริมผู้นำรุ่นใหม่ขึ้นมาทดแทนได้ย่อมเป็นเครื่องชี้วัดได้อย่างดีของเครือข่ายที่มีการพัฒนาแล้ว

๒. การเชื่อมโยงเครือข่าย

สำหรับการเชื่อมโยงเครือข่าย ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการสร้างพลังเครือข่ายใน การทำงานร่วมกันของกลุ่ม องค์กร ชุมชนต่าง ๆ ที่ทำงานอยู่ในพื้นที่ หรือทำงานเชิงประเด็น พลัง ของเครือข่ายดังกล่าวสามารถยกระดับการทำงานให้ขยายใหญ่ขึ้นจากระดับพื้นที่ สูงระดับอำเภอ ระดับจังหวัด รวมถึงระดับชาติในที่สุดได้ ซึ่งจากตัวอย่างการทำงานเครือข่ายเชื่อมโยงทั้งจังหวัดและ สามารถสร้างการจัดการตนเองได้อย่างโดดเด่น เช่น กรณีการปฏิรูปการจัดการที่ดินทำกินและที่อยู่ อาศัยโดยกระบวนชุมชนท้องถิ่น ของจังหวัดปทุมธานีที่สามารถเชื่อมร้อยเครือข่ายกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ภายใต้แนวทางการเคลื่อนไหว “จังหวัด อำเภอ ชุมชนท้องถิ่น จัดการที่ดินทำกินที่อยู่อาศัยด้วย ตนเอง” โดยเน้นให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงานมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่นท้องที่อำเภอ ของจังหวัดปทุมธานี ที่สามารถเชื่อมร้อยเครือข่ายกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ภายใต้ แนวทางการเคลื่อนไหว จังหวัด อำเภอ ชุมชนท้องถิ่น จัดการที่ดินทำกินที่อยู่อาศัยด้วยตนเองโดย เน้นให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงานมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น ท้องที่อำเภอจังหวัดภาคีพัฒนาอื่น ๆ เขาเริ่มหนุนซึ่งกระบวนกรดังกล่าวมีแนวทางที่สำคัญ ในการ เชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรชุมชนต่าง ๆ โดยสรุป คือ

ตารางที่ ๒.๑ การเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรชุมชน

แนวทางสำคัญ	เนื้อหา
๑. การรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มองค์กรชุมชนในพื้นที่เนื้อหาสำคัญ	-การสำรวจรวบรวมข้อมูลกลุ่มองค์กรชุมชนในพื้นที่ -ใช้ข้อมูลมือสอง ข้อมูลจดทะเบียนสภาองค์กรชุมชนองค์กรชุมชนรับรองสถานภาพข้อมูล จปฐ. ในตำบลหรือเมืองมาใช้ในการทำงานต่อ -วิเคราะห์ข้อมูลองค์กรชุมชนผู้นำ -จัดตั้งประเภทข้อมูลกลุ่มองค์กรกิจกรรมประเด็นงานข้อมูลผู้นำ -พัฒนาระบบฐานข้อมูลองค์กรชุมชนให้มีความทันสมัยและให้เป็นปัจจุบัน -พัฒนาศูนย์ข้อมูลชุมชนท้องถิ่นในการจัดการข้อมูลตนเอง -นำข้อมูลมาวิเคราะห์พื้นที่ตำบลเพื่อวางแผนบทบาทการปฏิบัติพัฒนา
๒. การจัดตั้งกลไกคณะทำงานระดับตำบลเทศบาลร่วมระหว่างองค์กรชุมชน	-การหาตัวแทนควรทำงานจากพื้นที่ประเด็นงานกระบวนการในพื้นที่ -การประชุมเพื่อจัดระบบกลไกและบทบาทหน้าที่การทำงานทีมงาน -กำหนดเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้ความสม่ำเสมอและต่อเนื่อง
๓. การเชื่อมโยงขบวนองค์กร	-การวิเคราะห์ข้อมูลการเชื่อมโยงกระบวนการขบวนองค์กรชุมชนจากประเด็นปัญหาร่วมในพื้นที่เช่นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัย เป็นต้น -ใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นการเชื่อมโยงองค์กรชุมชนและขยายพื้นที่แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการสาธารณะชาติเครือข่ายและเชื่อมโยง องค์กรต่าง ๆ ในตำบล ให้เข้าร่วมกระบวนการพัฒนาอย่างกว้างขวาง -กำหนดเป้าหมายทิศทางแผนการทำงานร่วมในระดับตำบลเทศบาลเขตโดยใช้เวทีสาธารณะเวทีประชาคมในการทำกำหนดแนวทางการดำเนินการ -การประชุมเชื่อมโยงองค์กรชุมชนใช้ประเด็นงานการพัฒนาเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงขบวนองค์กรชุมชนในระดับพื้นที่ปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องเช่นปัญหาที่อยู่อาศัยสวัสดิการองค์กรการเงินสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เพื่อนำสู่แผนพัฒนาดระดับตำบลเทศบาล

	-การขยายพื้นที่การทำงานขององค์กรชุมชนโดยใช้พื้นที่คุณภาพที่มี รูปธรรมและตัวอย่างความสำเร็จของสภาองค์กรชุมชนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ -จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
๔. การพัฒนาศักยภาพแกนนำ	-การอบรมพัฒนาศักยภาพตามกลุ่มกิจกรรมระดับตำบลเทศบาลเขต กลุ่มอาชีพกลุ่มสิ่งแวดล้อมกลุ่มองค์กรการเงิน อื่น ๆ -การอบรมพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการที่ดีขององค์กรระบบบัญชี ระบบการเงินระบบข้อมูล -เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับตำบลเทศบาลเขต การศึกษาดูงานจากภายในและภายนอก
๕. การพัฒนา ยกระดับองค์กรชุมชน	-การรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน -การจัดแจงแจ้งสภาองค์กรชุมชน -การสร้างพื้นที่เรียนรู้พื้นที่รูปธรรมศูนย์การเรียนรู้ -จัดอีเวนต์ จัดเวทีสาธารณะเพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่สาธารณะ -ตัวชี้วัดการพัฒนาและการติดตามประเมินผลธรรมาภิบาลขององค์กร ชุมชนระดับตำบล
๖. การสรุปทบทวนการติดตาม ประเมินผลเพื่อการพัฒนา	-จัดวิธีสรุปทบทวนชุดความรู้การประมวลผลการทำงานของพื้นที่ ปฏิบัติการ -การสร้างทีมติดตามประเมินผลในระดับพื้นที่ -จัดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เวทีประชาคมระดับตำบลเทศบาล เขตในการพัฒนาติดตามหนุนเสริมเพื่อการพัฒนา
๗. การเชื่อมโยง ทำงานกับภาคี	-ศึกษาแผนพัฒนายุทธศาสตร์ท้องถิ่นของ อบต.เทศบาลสำนักงานเขต -การประสานแผนการสนับสนุนกับภาคีท้องถิ่น -จะตั้งคณะทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคีท้องถิ่น -วางแผนร่วมแสดงบทบาทหน้าที่ระหว่างปวช. และกระบวนการองค์กรชุมชน
๘. การพัฒนาระบบสื่อสารและการ ประชาสัมพันธ์	-การสื่อสารข้อมูลข่าวสารขบวนองค์กรชุมชนและประชาสัมพันธ์จากสื่อ ชุมชนท้องถิ่นที่มีอยู่เช่นวิทยุชุมชนแผ่นพับหอกระจายข่าว -การพัฒนาสื่อชุมชนเน้นการผลิตและเผยแพร่สื่อความรู้ทักษะการที่ เป็นรูปธรรมจากการดำเนินงานจริงในพื้นที่เพื่อให้เป็นสื่อในการขยาย ผล

	-การพัฒนายกระดับสู่ชุมชนระบบเว็บไซต์สื่อสิ่งพิมพ์ -การสร้างช่องทางการสื่อสารงานพัฒนาโดยภาคประชาชนเพิ่มมากขึ้น เช่นสื่อสารสาธารณะสถาบันการศึกษาหน่วยงานต่าง ๆ
--	--

ที่มา : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (๒๕๕๔, หน้า ๖๑-๖๒)

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า เครือข่ายเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการจัดการกับปัญหาหรือสถานการณ์ที่มีความสลับซับซ้อน เกินกว่าที่คนคนเดียวหรือกลุ่มองค์กรเดียวจะสามารถแก้ไขได้โดยเครือข่ายจะเป็นตัวกลางในการระดมทรัพยากรที่จำเป็นและลดความซ้ำซ้อนของภาระงานลงการทำงานในรูปแบบเครือข่ายจึงเป็นเสมือนการสร้างพลังให้เกิดขึ้นเพื่อจัดการกับปัญหาเหล่านั้น

เครือข่ายและกระบวนการเครือข่ายเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงองค์กรชุมชนขอหากันและทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ เครือข่ายองค์กรชุมชน ที่ได้รับการหนุนเสริมการพัฒนาที่ดีย่อมาก่อนพลังรวมกลุ่มที่ใหญ่ขึ้น โดยธรรมชาติแล้วเครือข่ายมีหลายประเภทด้วยกัน อาทิ เครือข่ายความคิดเครือข่ายกิจกรรม เครือข่ายสนับสนุน ทุนเครือข่ายผลประโยชน์ และเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นต้นหน้าที่ของเครือข่ายองค์กรชุมชนคือ การเชื่อมประสานกลุ่มและองค์กรชุมชนต่าง ๆ เข้ากันเพื่อสานพลังการพัฒนาตามประเด็นหรือตามพื้นที่นั้น ๆ โดยการดึงศักยภาพของแกนนำกลุ่มศักยภาพกลุ่มหรือองค์กรชุมชนให้รวมพลังกันให้ได้ เพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาซึ่งจะทำให้พัฒนานั้น ๆ มีพลังและมีประสิทธิภาพสามารถต่อรองหรือรักษาผลประโยชน์ของชุมชนได้อย่าง ยั่งยืนมั่นคง

๒.๓ แนวคิดการพัฒนาชุมชน

กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนามีอยู่มากมายหลายกระแส ซึ่งแม้แต่คำว่า “การพัฒนา” ก็ยังความสับสนให้เกิดขึ้นมากมาย แต่ในที่นี้จะขอหยิบยกกรอบแนวคิดทั้งแนวพัฒนากระแสหลักที่มุ่งเน้นการสร้างเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ และแนววิพากษ์การพัฒนากระแสหลัก ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจอย่างมากในประเทศกำลังพัฒนา

๑. ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) เป็นทฤษฎีที่รุ่งเรืองอย่างมากในช่วงประมาณ ค.ศ. ๑๙๕๐ ถึง ๑๙๖๐ หรือเรียกอีกอย่างว่าทฤษฎีพัฒนาการ (Developmental Theory) ซึ่งเน้นกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมให้ซับซ้อนมากขึ้น นักทฤษฎีที่สำคัญเช่น Rostow (1960) ได้ใช้วิธีศึกษาประวัติศาสตร์ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทาง

สังคมในประเทศกำลังพัฒนาเกิดขึ้นเป็นขั้นตอนตามการพัฒนาทางอุตสาหกรรม (Industrialization) และเศรษฐกิจ ๕ ขั้นตอน^{๒๐} ซึ่งสืบต่อกันด้วย Moore (๑๙๖๓) มองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาว่าเป็นกระบวนการไปสู่ความทันสมัย (Modernization) อันเป็นผลมาจากความเป็นสังคมอุตสาหกรรม^{๒๑} เช่นเดียวกับ Smelser (1966) ซึ่งมองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาว่าเป็นกระบวนการไปสู่ความทันสมัย อันเกี่ยวพันกับกระบวนการ ๔ อย่าง คือ เทคโนโลยีดั้งเดิมสู่การใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์การเกษตรเพื่อยังชีพผู้สินค้าเกษตรกรรมเพื่อการค้า การใช้แรงงานมนุษย์และสัตว์สู่แรงงานเครื่องจักรอุตสาหกรรม และการจัดการทางนิเวศวิทยาจากการตั้งถิ่นฐานแบบกระจายสู่ความเป็นเมือง^{๒๒} และได้นำไปสู่การสร้างดัชนีของการพัฒนา ๑๑ ดัชนี โดย Hoogvelt (1978) ซึ่งมีผลกระทบต่อยุทธศาสตร์ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงในประเทศกำลังพัฒนาที่คล้ายคลึงกันนั้นคือนโยบายการส่งเสริมการอุตสาหกรรมในประเทศ การรับความช่วยเหลือจากประเทศที่พัฒนาแล้วในด้านเงินทุนและเทคโนโลยีทั้งที่ให้เปล่าและกู้ยืม ๖๓ กลุ่มทฤษฎีเหล่านี้ได้สร้างโลกทัศน์ให้เชื่อว่าประเทศที่กำลังพัฒนาจะพัฒนาไปสู่รูปแบบเดียวกับประเทศที่พัฒนาแล้ว และจะใช้อัตราเร่งที่เร็วกว่าเพราะการได้รับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม แต่ต่อมาถูกพบว่าเป็นแนวคิดที่อิงอคติเพราะไม่ปรากฏว่าประเทศที่กำลังพัฒนาจะไล่กวดทันตามอย่างที่ทฤษฎีกล่าวไว้แต่อย่างใด เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศพัฒนาแล้ว พบว่า ประเทศกำลังพัฒนาในปลายปีศตวรรษที่ ๒๐ ประสบอุปสรรคมากมายจากการพัฒนาสู่ความทันสมัย เป็นผลให้เกิดทฤษฎีใหม่ที่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ยุคปัจจุบัน

๒. ทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory) มีรากฐานมาจากทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) ซึ่งพยายามอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ไม่เสถียรภาพว่าเป็นผลมาจากความขัดแย้งจากความไม่เท่าเทียมกันในสังคมโลก ทฤษฎีนี้มองการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนาว่า เป็นการหลุดพ้นหรือการเป็นอิสระจากการพึ่งพาหรือการมีอำนาจเหนือของประเทศอื่น เนื่องจากมีความขัดแย้งระหว่างประเทศทุนนิยมตะวันตกและประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะ ในส่วนที่

^{๒๐} W.W. Rostow, *The Stages of Economic Growth*, (Cambridge University Press; Cambridge, 1961), p.72.

^{๒๑} Wilbert E. Moore, *Social Change*, (New Jersey: Prentice-Hall; Englewood Cliffs, 1963), p. 84.

^{๒๒} Smelser, Neil J., *Modernization of Social Relations*. In Myron Weiner, (ed.) *Modernization*, (New York: Basic Books, 1966), p. 42.

เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ทฤษฎีนี้มีสมมติฐานว่า โครงสร้างของสังคมโลกประกอบด้วย ความสัมพันธ์ของรัฐ ๒ กลุ่ม คือ Metropolis และ Periphery ซึ่งเป็นผลมาจาก ความร่วมมือระหว่าง กลุ่มผู้นำหรือชนชั้นสูงของรัฐทั้งสอง ซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นเงื่อนไขให้รัฐ Periphery ต้องพึ่งพารัฐ Metropolis ทั้งในด้านการเงินและการลงทุน เทคโนโลยีการศึกษา และวัฒนธรรมรัฐ Periphery ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ทำให้เกิดการด้อยพัฒนา กลไกสำคัญ คือความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างนายทุนต่างชาติกับพ่อค้านายหน้าและข้าราชการระดับสูง ในด้านการค้าขายที่ไม่เป็นธรรมกับรัฐ Metropolis ก่อให้เกิดการสะสมทุนระดับโลก ซึ่ง Andre Gunder Frank (1971) วิเคราะห์ว่าปัญหา “การพัฒนาความด้อยพัฒนา” มาจากการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศโดยมี ประเทศแกนกลางในระบบทุนนิยมผลิตสินค้าอุตสาหกรรม ขณะที่ประเทศรอบข้างผลิตสินค้าขั้นปฐม เมื่อมีการแลกเปลี่ยนกันขึ้นก็ทำให้เกิดการเสียเปรียบและทำให้กำไร ส่วนใหญ่ไหลสู่ศูนย์กลางมากกว่า กระจายอยู่ภายในประเทศ นอกจากนี้ความเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจและการพัฒนาของประเทศ กำลังพัฒนา ยังถูกบิดเบือนโดยประเทศทุนนิยมตะวันตก^{๒๓} ซึ่ง Dos Santos (1970) กล่าวว่าความ เติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาไม่ได้เกิดขึ้นด้วยตนเอง แต่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนา ที่ถูกชักนำตลอดเวลา เนื่องจากถูกจำกัดด้วยผลประโยชน์ จากประเทศทุนนิยมตะวันตก^{๒๔} เช่นเดียวกับ Wallerstein (1972) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมในประเทศทุน นิยมตะวันตกเกิดขึ้นจากการขูดรีดส่วนเกินทางเศรษฐกิจ (Economic Surplus) และวัตถุดิบจาก ประเทศกำลังพัฒนา^{๒๕}

๓. ทฤษฎีระบบโลก (World System Theory) เป็นทฤษฎีที่มองสังคมโลกปัจจุบัน ว่าระบบ เศรษฐกิจทุนนิยมเป็นระบบเด่นเดี่ยว ที่ครอบงำเศรษฐกิจโลกในปัจจุบัน โดยมีรัฐ และบริษัทข้ามชาติ ขนาดใหญ่ยึดบทบาทในการจัดการระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีแข่งขันช่วงชิงกัน ในระดับ นานาชาติไม่ว่าประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์หรือสังคมนิยม พรหมแดนทางรัฐชาติ ถูกถ่างออก ด้วยทุนข้ามชาติที่ส่วนใหญ่หลั่งไหลมาจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ทฤษฎีระบบโลกมองสังคมโลก ออกเป็น ๒ สังคม คือ Core Societies และ Peripheral Societies โดยมีสมมติฐานว่า Core

^{๒๓} Andre Gunder Frank, *Sociology of Development and Underdevelopment of Sociology*, (London: Pluto Press, 1971), p. 26.

^{๒๔} Dos Santos, "The Structure of Dependence," (American Economic Review 60, 1970), pp. 231-236.

Societies คือสังคมที่เป็นอิสระจากการควบคุมภายนอก และมีอำนาจทั้งทางการเมือง และเศรษฐกิจ ที่ดูต้งมาจาก Semi Peripheral Societies (ประเทศกำลังพัฒนา) ส่วน Peripheral Societies นิยามถึงสังคมที่มีเศรษฐกิจเฉพาะที่ยากจะควบคุมได้เช่น มีวิธีการปลูกพืชเศรษฐกิจ ที่เสียหายจากภัยธรรมชาติหรือความแห้งแล้ง มีรายได้จากการส่งออกพืชเศรษฐกิจประเภทเดียว เป็นส่วนใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ก่อให้เกิดผลลบ ๓ ประการ คือ ๑) ทำให้เกิดผู้นำ จำนวนน้อยที่สนใจแต่เศรษฐกิจที่ติดขัดอยู่กับนักลงทุนต่างชาติ๒) ผู้นำเหล่านี้เน้นการผลิตวัตถุดิบเพื่อส่งออกเพื่อบลัดความสามารถในการเลี้ยงตนเองและกระทบต่อความหลากหลายของระบบเศรษฐกิจ ๓) เมื่อความหลากหลายทางเศรษฐกิจมีน้อย มีผลให้เกิดการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันในสังคม^{๒๕}

นักวิชาการได้พยายามแบ่งประเทศต่างๆ ในโลกออกเป็น ๓ ประเภทตามแนวความเชื่อเกี่ยวกับความขัดแย้งและการแข่งขันทางเศรษฐกิจ โดยใช้ฐานทางด้านประชากร ผลผลิตโลก และการใช้พลังงานโลก ได้แก่ The First World (ประเทศผู้นำเศรษฐกิจโลก) The Second World (ประเทศอุตสาหกรรมในยุโรปตะวันออก) และ The Third World (ประเทศที่เหลือจากนั้น) ประเทศไทย ถูกจัดอยู่ในฐานะ The Third World^{๒๖} หลังจากวิกฤตทางเศรษฐกิจในปีพ.ศ. ๒๕๔๐ โฉมหน้า ที่แท้จริงในฐานะเมืองขึ้นทางเศรษฐกิจปรากฏชัดขึ้น ซึ่งก่อนหน้านี้เศรษฐกิจเฟื่องฟูถึงขนาดที่เชื่อ กันว่า ประเทศไทยจะเป็นสังคม NICs (New Industrial Countries) และเศรษฐกิจเติบโตมากจนถึงกับได้รับฉายาว่า “เสือตัวที่ ๕ ของเอเชีย” ดังนั้น การหันกลับมาทบทวนการพัฒนาของประเทศไทย

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีการออกแบบการเรียนการสอน

๒.๔.๑ การออกแบบการเรียนการสอน

การออกแบบระบบการเรียนการสอน เป็นวิธีดำเนินการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ และสามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน ดังนั้น การพัฒนาการศึกษาจึงได้นำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

^{๒๕} Immanuel Wallerstein, *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy In the Sixteenth Century*, (New York: Academic Press, 1974), p. 84.

ทิสนา แชมมณี^{๒๖} กล่าวว่า การสร้างระบบหนึ่งขึ้นมา กระบวนการที่จำเป็น คือ การกำหนด จุดมุ่งหมายของระบบ การศึกษาหลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การประมวลสภาพการณ์ และปัญหาที่เกี่ยวข้อง การกำหนดองค์ประกอบ การเขียนผังระบบ การทดลองใช้ระบบการประเมินผล ระบบและการปรับปรุงระบบ ซึ่งสอดคล้องกับริเชย์ (Richey, ๑๙๘๖)^{๒๗} ที่ได้แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบของการจัดขั้นตอนและแบบจำลองวิธีเชิงระบบที่สอดคล้องสัมพันธ์กันซึ่งมีขั้นตอนในส่วนของรายละเอียดที่แตกต่างกันไป โดยสามารถสรุป ขอบข่ายตามขั้นตอนหลักร่วมที่ร่วมกันอย่างชัดเจน ๕ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นการวิเคราะห์ (Analysis) ในขั้นนี้เป็นขั้นการนำระบบเดิมที่ปรากฏอยู่ตามสภาพจริง (Actual) ที่ดำเนินการในปัจจุบันมาวิเคราะห์ เช่น ข้อมูลพื้นฐานเชิงนโยบาย เป้าหมาย สภาพบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบการเรียนการสอนกับสภาพที่คาดหวัง (Target) ให้เกิดขึ้นตามความประสงค์ เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการและจุดบกพร่องต่าง ๆ รวมถึงการสำรวจทรัพยากรที่มีอยู่และที่ต้องการ เพื่อนำมาเติมเต็มในการพัฒนา และทำให้สามารถระบุเป้าหมายและผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ในการพัฒนาที่ชัดเจนในขั้นต่อไป

๒. ขั้นการออกแบบ (Design) ในขั้นนี้เป็นขั้นตอนของการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์ในขั้นแรกมาเป็นเป้าหมายในการพัฒนาที่ชัดเจนซึ่งได้มีการระบุถึง สิ่งที่ต้องมาก่อน (Entry Behavior) หรือเงื่อนไขที่จะนำมาสู่การออกแบบระบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการพัฒนาให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

๓. ขั้นการพัฒนา (Development) ในขั้นนี้จะป็นขั้นในการพัฒนาเลือกวัสดุ ทรัพยากร การเรียนการสอนที่มีอยู่รวมถึงการเลือกและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้อง และการพัฒนาเครื่องมือต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมาย โดยสะท้อน ให้เห็นถึงองค์ประกอบทั้ง ๓ ได้แก่ สิ่งนำเข้าตัวป้อน (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต ผลลัพธ์ (Output) โดยมีกลไกการควบคุม (Control) เพื่อตรวจสอบกระบวนการให้มีประสิทธิภาพและมีการให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback)

^{๒๖}ทิสนา แชมมณี, ศาสตราจารย์, องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐๔.

^{๒๗}Richey, Rita, *The Theoretical and Conceptual Bases of Instructional Design*, (New York: Nicols Publishing, 1986), p. 125.

๔. ขั้นนำไปใช้ (Implement) ในขั้นนี้เป็นขั้นของการนำแบบที่ได้พัฒนาไปทดลองใช้ เพื่อทดสอบว่าระบบการเรียนการสอนที่ได้การพัฒนาขึ้นนั้น สามารถใช้ได้ผลตามที่คาดหวังประเมินระหว่างดำเนินการ (Formative Evaluation) และประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ทั้งระบบเพื่อนำมาสู่การปรับปรุงและพัฒนา

๕. ขั้นการประเมินผล (Evaluation) ในขั้นนี้เป็นการดำเนินการประเมินใน ๒ ส่วน คือ การประเมินผลระหว่างดำเนินการ (Formative Evaluation) และประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ทั้งระบบเพื่อนำมาสู่กระบวนการปรับปรุงและพัฒนา

จากการศึกษากระบวนการออกแบบการเรียนการสอนข้างต้น สรุปได้ว่าการดำเนินการวิจัยและพัฒนา มีขั้นตอนประกอบด้วย ๕ ขั้น ได้แก่ ขั้นการวิเคราะห์ (Analysis) ขั้นการออกแบบ (Design) ขั้นการพัฒนา (Development) ขั้นนำไปใช้ (Implement) และขั้นประเมิน (Evaluation) ตามลำดับ

๒.๔.๒ รูปแบบการเรียนการสอน

๑. ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอน

รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยคำนึงถึงธรรมชาติ ความต้องการ พฤติกรรมและปัญหาของผู้เรียน โดยพิจารณาถึงแนวคิดทฤษฎี การเรียนรู้วิธีการสอนต่าง ๆ รวมทั้งการประเมินในทุกด้าน ตั้งแต่ความรู้เดิมของผู้เรียนการประเมินในขณะที่เรียน และการประเมินหลังการเรียนการสอน รวมทั้งการประเมินความรู้แบบการเรียนรู้ จอยส์และเวล (Joyce and Weil, ๒๐๐๙) ^{๒๔}กล่าวว่ารูปแบบการเรียนการสอน (Model of Teaching) คือรูปแบบการเรียนรู้ (Learning Model) เพราะเป็นการพรรณนาถึงสภาพแวดล้อมในการเรียน ซึ่งรวมถึงพฤติกรรมของผู้สอนเมื่อนำรูปแบบมาใช้ ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่จะนำไปสู่การจัดระบบของความสามารถในการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ให้การศึกษาแก่ตนเอง หลักสำคัญของรูปแบบการเรียนการสอนคือ สอนให้ผู้เรียนเป็นผู้มีพลังมากขึ้น มีทักษะในการเรียนรู้และเพิ่มพูนสติปัญญา

^{๒๔} Joyce Bruce, Weil, Marsha, and Calhoun Emily, **Model of Teaching**, 8th ed, (United States of America, 2009), p. 25.

นักการศึกษาไทย ได้ให้คำนิยามของรูปแบบการเรียนการสอนไว้หลายความหมาย ได้แก่ ทิศนา ขัมมณี^{๒๙} กล่าวว่า รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง สภาพหรือลักษณะของการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่าง ๆ เข้าไปช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือ และ วัชรรา เล่าเรียนดี^{๓๐} กล่าวถึงความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่า หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันในการดำเนินการสอนให้บรรลุเป้าหมายและประสบความสำเร็จ ซึ่งจะอยู่ในรูปแบบของกระบวนการเดียวกับวิธีสอน ความแตกต่างจะอยู่ที่รูปแบบการเรียนการสอน อาจจะมีวิธีการสอนและเทคนิคการสอนปรากฏอยู่

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง ระบบการจัดการเรียนการสอนที่จัดขึ้นตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อโดยนำเทคนิควิธีสอนเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามหลักการที่กำหนด ซึ่งรูปแบบการสอนจะต้องมีรายละเอียดในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ได้แก่ การเตรียมการสอน การดำเนินการสอน และการวัดและประเมินผล

๒. การจัดกลุ่มรูปแบบการเรียนการสอน

จอยส์ และเวล (Joyce and Wel, ๒๐๐๙)^{๓๑} จัดกลุ่มรูปแบบการเรียนการสอน ออกเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้ คือ

๑. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาด้านพุทธิพิสัย ส่งเสริมแรงขับภายในของบุคลากรในการได้รับข้อมูล และการจัดการข้อมูล (Information Processing Models) การรู้ปัญหา การหาข้อสรุป การสร้างมโนทัศน์และภาษา รูปแบบการเรียนการสอนแบบนี้ ได้แก่รูปแบบ การเรียนการสอนการคิดเชิงอนุมานของทาบ (Taba's Inductive Thinking Model) รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ของบรูเนอร์ (Bruner's Concept Attainment Model) และรูปแบบการสอนการฝึกการคิดสืบค้นของซัคแมน (Suchman's Inquiry Training Model) เป็นต้น

^{๒๙} ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒๒.

^{๓๐} วัชรรา เล่าเรียนดี, รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิด, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓), หน้า ๔๔.

^{๓๑} Joyce Bruce, Weil, Marsha, and Calhoun Emily, *Model of Teaching*, 8th ed, (United States of America, 2009), pp. 25-34.

๒. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาสังคม (The Social Models) เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการทำงานร่วมกัน ใช้พลังในการร่วมมือสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในการจัดการชั้นเรียน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างการทำงานร่วมกัน และสร้างความสัมพันธ์ในชั้นเรียน รูปแบบการเรียนการสอนนี้ ได้แก่ รูปแบบการเรียนการสอนแบบบทบาทสมมติของชาฟเทล (Shafteel's Role Playing Model) เป็นต้น

๓. รูปแบบการสอนที่เน้นการเสริมสร้างบุคลิกภาพ (Personal Model) รูปแบบนี้ เริ่มจากจิตทัศน์ของแต่ละคน ที่จะพยายามให้การศึกษาเพื่อให้เข้าใจตนเองดีขึ้น มีความรับผิดชอบต่อการศึกษา และการเรียนเพื่อพัฒนาตนเองให้แกร่งขึ้น มีการรับรู้มากขึ้น มีความคิดสร้างสรรค์ ทำให้คุณภาพของชีวิตดีขึ้น รูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวให้ความสำคัญกับจิตทัศน์ของแต่ละบุคคล ที่ส่งเสริมความเป็นอิสระซึ่งทำให้บุคคลเพิ่มความตระหนักในตนเองและรับผิดชอบในโชคชะตาของตน เช่น การสอนแบบไม่ชี้แนะของโรเจอร์ส (Roger Nondirective Self-esteem Model) และการสอนแบบส่งเสริมให้รู้คุณค่าของตนเองของมาสโลว์ (Maslow's Enhancing Self-esteem Model)

๔. รูปแบบการสอนที่เน้นพฤติกรรม (Behavioral Model) เป็นรูปแบบที่เน้นความรู้เกี่ยวกับวิธีการที่บุคคลตอบสนองต่อภาระงานและการป้อนกลับ รูปแบบนี้มุ่งสังเกตพฤติกรรม กำหนดภาระงานและวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความก้าวหน้า เช่น การเรียนแบบรอบรู้ของบลูม (Bloom's Mastery Learning Model) และรูปแบบการสอนโดยตรงของกู๊ด และคณะ (Good's Direct Instruction Model) เป็นต้น

ทิตินา แคมมณี^{๓๒} ได้ศึกษาและประมวลรูปแบบการสอนต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ และนำมาจัดแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑. รูปแบบที่เน้นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Domain) ซึ่งมุ่งเน้นให้ ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่อาจอยู่ในรูปของข้อเท็จจริง มโนทัศน์ หรือ ความคิดรวบยอด เช่น รูปแบบการเรียนการสอนมโนทัศน์ (Concept Attainment Model) รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นความจำ (Minenomics) เป็นต้น

^{๓๒} ทิตินา แคมมณี, รูปแบบการจัดการเรียนการสอนทางเลือกที่หลากหลาย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๒.

๒. รูปแบบที่เน้นการพัฒนาด้านอารมณ์ (Affective Domain) เป็นรูปแบบที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนโดยเน้นการซักค้ำ (Jurisprudential Model)

๓. รูปแบบที่เน้นการพัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นรูปแบบที่มุ่งในการพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในด้านการปฏิบัติ การกระทำ หรือแสดงออกต่าง ๆ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของแฮโรว์ (Harow's Instruction Model for Psychomotor Development) รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวิส (Devies Instructional Model for Psychomotor Development) เป็นต้น

๔. รูปแบบที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (Process Skills) เป็นรูปแบบที่มุ่งเน้น การพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิธีการดำเนินต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นกระบวนการทางสติปัญญา กระบวนการทางสังคม หรือกระบวนการทำงานร่วมกัน เช่น รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการสืบสอบและแสวงหาความรู้เป็นกลุ่ม (Group Investigation Instructional Model) รูปแบบการเรียน การสอนกระบวนการคิดอุปนัย (Inductive Thinking Instruction Model) เป็นต้น

๕. รูปแบบการสอนที่เน้นบูรณาการ (Integration) เป็นรูปแบบที่เน้นการพัฒนาการเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนไปพร้อม ๆ กัน โดยใช้การบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระ และวิธีการ เช่น รูปแบบการเรียนการสอนทางตรง (Direct Instructional Model) รูปแบบการเรียนการสอนตามวัฏจักรการเรียนรู้ ๔ MAT เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า การจัดรูปแบบการเรียนการสอน ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของคุณลักษณะของเนื้อหาวิชา คุณลักษณะของผู้เรียน ความต้องการของผู้เรียนและสังคมคือ เป้าหมายของการจัดการเรียนการสอน สำหรับรูปแบบการสอนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น จะใช้รูปแบบการสอนที่นำเอาแนวคิดของจอยส์ และเวล (Joyce and Weil, ๒๐๐๙) มาใช้ในการเสริมสร้างพฤติกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

๓. องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน

จอยส์ และเวลล์ (Joyce and Weil, ๒๐๐๙: ๙)^{๓๓} ได้เสนอสิ่งที่องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน (Model of Teaching) ซึ่งแต่ละรูปแบบมีองค์ประกอบ ๓ ส่วน ดังนี้

^{๓๓} Joyce Bruce, Weil, Marsha, and Calhoun Emily, **Model of Teaching**, 8th ed, (United States of America, 2009), p. 9.

๑. ส่วนที่ ๑ องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนการสอน (The Model of Teaching) แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ดังนี้

๑.๑ กระบวนการเรียนการสอน (Syntax หรือ Phases) เป็นการจัดเรียงลำดับกิจกรรมที่จะสอนเป็นขั้น ๆ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีจำนวนขั้นตอนและการเรียนการสอนแตกต่างกันไป

๑.๒ ระบบสังคม (Social System) เป็นการอธิบายบทบาทของครูและนักเรียนในการจัดการเรียนการสอน ตน

๑.๓ หลักการตอบสนอง (Principle of Reaction) เป็นหลักการหรือวิธีการที่ครูจะตอบสนองต่อสิ่งที่นักเรียนกระทำ อาจเป็นการให้รางวัล การสร้างบรรยากาศอิสระในการคิดและการปฏิบัติโดยไม่มีการประเมินว่าถูกหรือผิด เป็นต้น

๑.๔ สิ่งสนับสนุนการเรียนการสอน หรือระบบสนับสนุน (Support System) เป็น การบอกเงื่อนไข หรือสิ่งจำเป็นในการที่จะใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้เกิดผลตามที่ คาดหวังให้กับผู้เรียน เช่น การสอนเพื่อฝึกทักษะ นักเรียนจะต้องได้ฝึกการทำงานในสถานที่และด้วย อุปกรณ์ที่ใกล้เคียงกับสภาพการทำงานจริง หรือเตรียมสื่ออุปกรณ์ที่จำเป็นพร้อมใช้ต่าง ๆ ให้ ครบถ้วน

๒. ส่วนที่ ๒ การนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนไปใช้ (Application) เป็นการแนะนำหรือให้ข้อแนะนำการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนนั้น เช่น จะใช้กับเนื้อหาประเภทใด จึงจะเหมาะสมและใช้กับนักเรียนในระดับใด เป็นต้น

๓. ส่วนที่ ๓ สารความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานและส่งเสริมการเรียนรู้ (Instruction and Nurturant Effects) ในแต่ละรูปแบบจะต้องจัดสารความรู้และทักษะในการปฏิบัติงานอะไรบ้างให้กับผู้เรียน รวมทั้งมีสิ่งสำคัญ และองค์ประกอบใดบ้างที่จะทำให้การดำเนินการจัดการเรียนรู้นั้น ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ซึ่งก็คือการสอนของครูที่จัดขึ้นตามขั้นตอนและสภาพแวดล้อมในการเรียนสมรรถนะสำหรับที่ผู้เรียนจะต้องมีการพัฒนาตลอด กระบวนการซึ่งถือผลที่เกิดขึ้นจากการสอน และเป็นสิ่งที่ผู้เรียนต้องมีการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและประสบผลสำเร็จ คุณสมบัติ คุณลักษณะหรือสมรรถนะของผู้เรียนที่ต้องปลูกฝังจนติดตัว เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามที่คาดหวัง

จากแนวคิดของจอยส์ และเวลล์ สรุปได้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วยกระบวนการเรียนการสอน สารความรู้และทักษะการปฏิบัติ สิ่งส่งเสริมการเรียนรู้ ระบบสังคม หลักการตอบสนองและสิ่งสนับสนุน

สำหรับการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้นำองค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนของจอยส์ และเวลล์ มาใช้ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ที่ประกอบด้วยกระบวนการเรียนการสอน สารความรู้และทักษะการปฏิบัติ สิ่งส่งเสริมการเรียนรู้ระบบสังคม หลักการตอบสนองและสิ่งสนับสนุน และใช้แบบจำลองการสอนเชิงระบบ ADDIE Model ของครุส (Kruse, ๒๐๑๒)^{๓๔} ซึ่งเป็นวิธีการเชิงระบบ (System Approach) ที่ช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) และมีความเหมาะสมอย่างประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ ๑) ขั้นการวิเคราะห์ (Analysis) วิเคราะห์และประเมินความต้องการจำเป็น (Asses and Analyze Nels) ในการจัดการเรียนรู้ ๒) ขั้น การออกแบบ (Design) ออกแบบการเรียนการสอนและการนำเสนอ (Design Instruction and Presentations) ประกอบด้วย การกำหนดวัตถุประสงค์ ออกแบบวิธีการหรือรูปแบบที่ให้บริการเป้าหมาย ๓) ขั้นการพัฒนา (Development) เป็นการพัฒนานวัตกรรมวิธีการ และพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ๔) ขั้นการนำไปใช้ (Implementation) นำสาระและกิจกรรมไปใช้ ซึ่งประกอบด้วย การ วางแผนในการบริหารจัดการนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ และดำเนินการจัดการเรียนรู้ตาม ขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ และ ๕) ขั้นการประเมินผล (Evaluation) ประเมินความก้าวหน้าของผู้เรียนและประสิทธิผลของนวัตกรรมวิธีการที่ใช้ในการเรียนการสอน

๒.๕ แนวคิด ทฤษฎีรูปแบบการจัดการเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้

๒.๕.๑ ความหมายของการเรียนรู้

เอกรินทร์ สีมหาศาล^{๓๕} กล่าวว่า การเรียนรู้และการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จำเป็นต้องอาศัยวิธีการสอนและวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายวิธี ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยคำนึงถึงสภาพผู้เรียน ความถนัด ความสนใจ สิ่งแวดล้อมและความต้องการเป็นหลัก ซึ่งเป็นกระบวนการทัศน์ในการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพโดยใช้ทักษะการจัดการของผู้สอนและผู้เรียนที่เกื้อกูลกัน ผู้สอนต้องวิเคราะห์ สาระสำคัญของการเรียนรู้เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสม และให้ผู้เรียนลง

^{๓๔} Kruse, K. Instruction to Instruction Design and ADDIE Model, [Online], available form http://www.transformativedesigns.com/id_systems.html, [22 October 2021].

^{๓๕} เอกรินทร์ สีมหาศาล, กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา : แนวคิดสู่ปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิต, ๒๕๔๕), หน้า ๙๗.

เมื่อปฏิบัติจนเกิดผลการเรียนรู้ ที่เป็นประโยชน์สามารถนำไปใช้ชีวิตจริงได้ พระราชบัญญัติแห่งชาติจึงกำหนดไว้ว่าการเรียนรู้จะต้องเน้นให้เกิดความสมดุลทั้ง ๔ ด้าน คือ ๑. ด้าน คุณธรรม ๒. ด้านความรู้ ๓. ด้านกระบวนการเรียนรู้ ๔. ด้านการบูรณาการ

พัชรี สว่างทรัพย์^{๓๖} ได้เสนอแนะแนวปฏิบัติในการเรียนการสอนที่เกิดคุณภาพ คือ

๑. จัดทำแผนการเรียนและโปรแกรมการเรียน ควรจัดทำไว้ให้ครบทุกภาคเรียนและหลายแผนการเรียนในแต่ละสาขาวิชา เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เลือกเรียน

๒. การจัดทำตารางเรียน ซึ่งหมายถึง ตารางเรียนประจำตัวนักเรียน นักศึกษา ซึ่งแต่ละคนจะต้องมีไว้ตามโปรแกรมการเรียนของนักเรียนนักศึกษาเอง ในแต่ละภาคเรียน การจัดทำตารางเรียนจะเชื่อมโยงถึงตารางการใช้ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ โรงฝึกงาน และตารางสอนประจำตัวครู การจัดครูสอน สถานศึกษาควรเตรียมการล่วงหน้า โดยวิธีสำรวจความพร้อมของครูก่อนที่จะจัดครูเข้าสอน สถานศึกษาควรเตรียมการล่วงหน้า โดยวิธีสำรวจความพร้อมของครู ก่อนที่จะจัดครูเข้าสอน เพื่อให้ได้ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ความถนัด ความสนใจและประสบการณ์ตรงกับรายวิชาที่สอนนั้น

๓. การใช้สื่อการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอนควรใช้รูปสื่อผสม คือการใช้ตำรา เรียนควบคู่กับอุปกรณ์ช่วยสอน เอกสารอ้างอิง หรือหนังสือประกอบการเรียนอื่น ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสารทางอาชีพและธุรกิจ ควรมีไว้ให้มากที่สุดในห้องสมุด อุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ศึกษาประเภทวีดิทัศน์ คาสเซตเทปจัดทำไว้ให้พร้อม

๔. การวัดผลและประเมินผล การสอนกับการวัดผลประเมินผลเป็นกิจกรรมที่แยกกันไม่ได้ เมื่อใดมีการสอนย่อมต้องมีการวัดผล เพราะการวัดผลทุกครั้งผู้เรียนแต่ละคนย่อมเรียนรู้ได้แตกต่างกัน การวัดผลจึงต้องทำหน้าที่ติดตามผลการเรียนการสอนทุกครั้งไป

สรุปได้ว่าการเรียนรู้ คือ การดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่ถูกกำหนดเป็นแบบแผนการเรียน ได้แก่ การจัดทำตารางสอน การจัดครูเข้าสอน การแบ่งกลุ่มนักเรียน ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกอันเกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งสถานศึกษาต้องจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ สื่อที่ใช้เกี่ยวกับการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและมีการวัดผลประเมินผล

^{๓๖} พชรี สว่างทรัพย์, “การจัดการเรียนรู้”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <<http://www.kroobankok.com/blog/๓๙๘๓๙>> [๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๔].

๒.๕.๒ ความหมายของการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต เหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งหลักในการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีหลักการที่สำคัญดังนี้

๑. ให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยการแสวงหาข้อมูล

- ๑) ศึกษาทำความเข้าใจ
- ๒) คิดวิเคราะห์
- ๓) ตีความ
- ๔) แปลความ
- ๕) สร้างความหมายแก่ตนเอง
- ๖) สังเคราะห์ข้อมูล
- ๗) สรุปข้อความรู้

๒. ให้ผู้เรียนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ให้มากที่สุด

๓. ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และได้เรียนรู้จากกันและกันได้แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ความคิด และประสบการณ์แก่กันและกันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

๔. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ "กระบวนการ" ควบคู่ไปกับ "ผลงาน/ข้อความรู้ที่สรุป ได้"

๕. ให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวัน

การเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นแนวทางการเรียนรู้ที่มีความสุข เป็นสภาพการเรียนรู้ในบรรยากาศที่ผ่อนคลาย เป็นอิสระ ยอมรับความแตกต่างของบุคคล มีความหลากหลายในวิธีการเรียนของผู้เรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาอย่างรอบด้าน รักการเรียนรู้อันจะส่งผลให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ และต้องการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความสุข มีแนวทางที่สำคัญคือ

๑. สิ่งที่เราเรียนต้องเป็นเรื่องใกล้ตัว มีความหมาย สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของผู้เรียน บทเรียนควรจะเริ่มจากง่ายไปหายาก และมีความต่อเนื่องในเนื้อหาวิชา

๒. กิจกรรมการเรียนรู้ต้องมีความหลากหลาย น่าสนใจ เราใจที่จะปฏิบัติเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้ลงมือปฏิบัติ สัมผัสจับต้องด้วยตนเองและเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิด ตลอดจนพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม

๓. สื่อการเรียนน่าสนใจ มีความหลากหลาย ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำ การใช้เป็นสื่อที่สามารถสร้างความเข้าใจได้ชัดเจน สอดคล้องกับกิจกรรมและจุดประสงค์ที่กำหนด จนผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอด หรือสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง

๔. การประเมินผล ควรมุ่งเน้นการประเมินผลเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ไม่กดดันหรือสร้างความเครียด และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประเมินตนเอง ประเมินซึ่งกันและกัน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจ และเติมพลังการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

๕. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียน ควรแสดงออกด้วยความรัก ความเมตตา มีความอาทรซึ่งกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างซึ่งกันและกัน เชื่อมมั่นในศักยภาพของกันและกัน เปิดโอกาสให้ได้แสดงความสามารถและพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ตามแบบของตนเอง

๖. ครูควรให้การเสริมแรงและสนับสนุนให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความสุข เกิดการยอมรับและเห็นคุณค่าของตนเอง มีความกล้าที่จะเผชิญกับปัญหา กล้าที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ มีเจตคติที่ดีต่อตนเอง บุคคลอื่นและสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

๗. ครูไม่ควรใช้อำนาจกับผู้เรียน ไม่เข้มงวดจนผู้เรียนเกิดความเครียด ซึ่งจะเป็นการสกัดกั้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการกล้าแสดงออกที่หลากหลายของผู้เรียน

สรุปได้ว่าการเรียนรู้อย่างมีความสุขนั้น ครูผู้สอนจำเป็นต้องจัดให้เกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งในระหว่างการเรียนรู้ และหลังการเรียนรู้แล้ว การที่ครูจะจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความสุขนั้น ที่สำคัญครูจะต้องมีความสุขในการจัดการเรียนรู้ด้วย ยอมรับในความสำคัญของผู้เรียน พร้อมทั้งจะเปิดโอกาสที่เหมาะสมให้กับผู้เรียนทุกคน และพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ร่วมกันกับผู้เรียน ซึ่งครูและนักเรียนควรจะมีการปรับปรุงบทบาทของตนเองตามแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

๒.๕.๓ บทบาทครูและบทบาทผู้เรียนในการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

๑. บทบาทครู

- ๑) ศึกษามาตรฐานการศึกษา และ วิเคราะห์หลักสูตร
- ๒) วางแผนการสอน กำหนดเป้าหมาย และจุดประสงค์การเรียนรู้ ร่วมกับผู้เรียน
- ๓) นำกระบวนการวิจัยในชั้นเรียนเข้ามาใช้ในการสอน

- ๔) ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- ๕) และการเรียนรู้อย่างมีความสุข ร่วมกับผู้เรียน
- ๖) เตรียมวัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้
- ๗) ดูแลกระบวนการเรียนรู้ กระตุ้นให้ปฏิบัติ ให้คำแนะนำ
- ๘) นำอภิปราย ช่วยผู้เรียนประมวลสรุปข้อเรียนรู้
- ๙) เสริมความรู้ และ ส่งเสริมการนำความรู้ไปใช้
- ๑๐) วัดผล ประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามสภาพจริง
- ๑๑) บันทึกสรุปผลการสอน
- ๑๒) วิเคราะห์เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน

๒. บทบาทผู้เรียน

- ๑) ร่วมกำหนดเป้าหมาย และจุดประสงค์การเรียนรู้
- ๒) ร่วมวางแผน ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้
- ๓) สร้างความรู้ด้วยตนเอง โดยการแสวงหาข้อมูล ศึกษาทำความเข้าใจ คิดวิเคราะห์ ตีความ แปลความสร้างความหมายแก่ตนเองสังเคราะห์ข้อมูล สรุปข้อความรู้
- ๔) มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้
- ๕) มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และเรียนรู้จากกันและกัน
- ๖) เรียนรู้กระบวนการควบคุมไปกับผลงาน / ข้อความสรุปได้
- ๗) นำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

จะเห็นได้ว่าบทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น คือ จะอยู่ในฐานะผู้คอยอำนวยความสะดวกโดยจัดสภาพแวดล้อมการเรียน บรรยากาศการเรียน วิธีการเรียนเรียนและสื่อวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ได้พัฒนาองค์ความรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเอง การเรียนรู้เช่นนี้ ๆ จึงจะเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อผู้เรียน^{๓๗}

๒.๕.๔ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

๑. ความหมายและองค์ประกอบของรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

^{๓๗}วิทยา ทองดี และคณะ, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๒.

รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง โครงสร้างหรือแผนหรือลักษณะของการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่จัดขึ้นอย่างมีระบบระเบียบแบบแผนตามปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อต่าง ๆ โดยอาศัยวิธีสอนหรือเทคนิคการสอนต่าง ๆ เข้ามาช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือ แต่ละรูปแบบจะให้แนวทางในการออกแบบการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ กัน^{๓๘}

คุณลักษณะสำคัญ (Critical attributes) ของรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้จะต้องประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

๑. มีปรัชญาหรือแนวคิดหรือความเชื่อพื้นฐานที่เป็นหลักของรูปแบบนั้น
๒. มีการบรรยายหรืออธิบายภาพ หรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอน
๓. มีการจัดระบบ คือ องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการพิสูจน์ทดลองถึงประสิทธิภาพของระบบนั้น
๔. มีการอธิบายกระบวนการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอน ในฐานะที่เป็นองค์ประกอบย่อยที่สำคัญของระบบนั้น
๕. ระบุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของเนื้อหาที่จะสอน
๖. มีหลักการหรือสมมติฐานเกี่ยวกับลักษณะของผู้เรียนและกระบวนการเรียนการสอน
๗. มีการวิจัยหรือประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบนั้น ๆ สนับสนุนจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบที่สำคัญ คือ

- ๑) ทฤษฎี/หลักการ/แนวคิดของรูปแบบ
- ๒) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ
- ๓) กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ
- ๔) ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบ

และเพื่อให้เหมาะสมกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบดังนี้

๑. ความสำคัญของรูปแบบ

^{๓๘} ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๑-๒๔๖.

๒. หลักการของรูปแบบ

๓. วัตถุประสงค์

๔. สารการเรียนรู้

๕. การจัดกระบวนการเรียนรู้

๖. การประเมินผล^{๓๔}

๒. การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถสรุปขั้นตอนสำคัญในการพัฒนารูปแบบการสอนได้ ดังนี้

๑) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และข้อค้นพบจากการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน หรือปัญหาจากเอกสารผลการวิจัย หรือการสังเกต สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้อง

๒) การกำหนดหลักการ เป้าหมาย และองค์ประกอบอื่น ๆ ของรูปแบบการสอน ให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐานและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบระเบียบ การกำหนดเป้าหมายของรูปแบบการสอน จะช่วยให้ผู้สอนสามารถเลือกรูปแบบการสอนไปใช้ให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการสอน เพื่อให้การสอนบรรลุผลสูงสุด

๓) การกำหนดแนวทางในการนำรูปแบบการสอนไปใช้ ประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการและเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น ใช้กับผู้เรียนกลุ่มใหญ่ หรือกลุ่มย่อย ผู้สอนจะต้องเตรียมงาน หรือจัดสภาพการเรียนการสอนอย่างไร เพื่อให้การใช้รูปแบบการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๔) การประเมินรูปแบบการสอน เป็นการทดสอบความมีประสิทธิภาพของรูปแบบที่สร้างขึ้น โดยทั่วไป จะใช้วิธีการต่อไปนี้ คือ ประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎีโดยคณะผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะประเมินความสอดคล้องภายในระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ และประเมินความเป็นไปได้ในเชิงปฏิบัติการ โดยการนำรูปแบบการสอนที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง ในลักษณะของการวิจัยเชิงทดลองหรือกึ่งทดลอง

(๕) การปรับปรุงรูปแบบการสอนมี ๒ ระยะ คือ ระยะก่อนนำรูปแบบการสอน ไปทดลองใช้ การปรับปรุงรูปแบบการสอนในระยะนี้ ใช้ผลจากการประเมินความเป็นไปได้ในเชิงทฤษฎี เป็นข้อมูล

^{๓๔}อ้างแล้ว, ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน, หน้า ๒๒๑-๒๔๖.

ในการปรับปรุง และระยะหลังนำรูปแบบการสอนไปทดลองใช้การปรับปรุงรูปแบบการสอนในระยะนี้อาศัยข้อมูลจากการทดลองใช้เป็นตัวนำในการปรับปรุง และอาจจะมีการนำรูปแบบการสอนไปทดลองใช้และปรับปรุงซ้ำ จนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

๓. การตรวจสอบรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็เพื่อทดสอบหรือตรวจสอบรูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธี ซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์ จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (qualitative) และเชิงปริมาณ (quantitative) โดยที่การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะอาจให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ ส่วนการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐานเชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติ ซึ่งการตรวจสอบรูปแบบ ควรตรวจสอบ คุณลักษณะ ๒ อย่าง คือ^{๔๐}

(๑) การตรวจสอบความมากน้อยของความสัมพันธ์/ความเกี่ยวข้อง/เหตุผล ระหว่างตัวแปร

(๒) การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งการประเมินค่านี้ สามารถประมาณข้ามกาลเวลา กลุ่มตัวอย่าง หรือสถานที่ได้หรืออ้างอิงจากกลุ่มตัวอย่างไปหาประชากร ก็ได้ โดยผลการตรวจสอบนำไปสู่คำตอบ ๒ ข้อ คือ การสร้างรูปแบบใหม่หรือ การปรับปรุงหรือพัฒนา รูปแบบเดิม

Eisner^{๔๑} ได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบโดยการใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในบางเรื่องที่ต้องการ ความสะดวกอ่อนมากกว่าการวิจัยในเชิงปริมาณ โดยเชื่อว่า การรับรู้ที่เท่ากันนั้น เป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้ และได้เสนอแนวคิดการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิไว้ดังนี้

๑. การประเมินโดยแนวทางนี้ มิได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ตามรูปแบบการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (goal-based model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินแบบสนองตอบ (responsive model) หรือกระบวนการตัดสินใจ (decision making model) แต่อย่างใด อย่างหนึ่ง แต่การประเมินโดย ผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะในประเด็นที่นำมาพิจารณาซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเสมอไปแต่อาจจะผสมผสานปัจจัยในการ

^{๔๐} อุทุมพร จามรมาน, “โมเดลคืออะไร”, วารสารวิชาการ, ปีที่ 9 ฉบับที่ ๒ (มีนาคม, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒-๒๖.

^{๔๑} Eisner, E. "Education Connoisseurship and Criticism: Their Form and Functions in Educational Evaluation", *Journal of Aesthetic Education*, 1976. pp. 192-193.

พิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกันตามวิจารณ์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพหรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

๒. เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (specialization) ในเรื่องที่จะ ประเมิน โดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (art criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากการวัดคุณค่า ไม่อาจประเมินด้วย เครื่องวัดใด ๆ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการนำแนวคิดนี้ มาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงในวงการอุดมศึกษามากขึ้น ในสาขาเฉพาะต้องอาศัยผู้รู้ใน เรื่องนั้นจริง ๆ มาเป็นผู้ประเมินผลทั้งนี้เพราะองค์ความรู้เฉพาะสาขานั้น ผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้น จริง ๆ จึง จะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

๓. เป็นรูปแบบที่ใช้ตัวบุคคล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความ เชื่อถือว่า ผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรมและมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒินั่นเอง

๔. เป็นรูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิ ตามอัธยาศัย และความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณาการบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

ทั้งนี้ การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และการเป็นที่ เชื่อถือ (high credit) ของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ

การประเมินผลรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ ในการพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการ เรียนรู้จะต้องมีการประเมินผลเพื่อให้ทราบว่า รูปแบบนั้นมีคุณภาพมากน้อยเพียงไร

Tyler^{๔๒} กล่าวว่า การประเมิน คือ การเปรียบเทียบพฤติกรรมเฉพาะอย่างกับจุดมุ่งหมายเชิง พฤติกรรมที่วางไว้โดยมีความเชื่อว่า จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างชัดเจน รัดกุมและจำเพาะเจาะจงแล้วจะ เป็นแนวทางช่วยในการประเมินได้อย่างดีในภายหลัง Tyler มีความเห็นว่า จุดประสงค์ของการ ประเมิน คือ

^{๔๒} Tyler, R.W., *Education Evaluation : new Roles, New Means*, (Chicago : University of Chicago Press, 1976).

๑. เพื่อตัดสินใจว่า จุดประสงค์ของการศึกษาที่ตั้งไว้ในรูปของจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมนั้น ประสบผลสำเร็จหรือไม่ ส่วนใดที่ประสบผลสำเร็จก็อาจเก็บไว้ใช้ได้ต่อไป แต่ส่วนใดไม่ประสบผลสำเร็จก็จะได้ปรับปรุงแก้ไขต่อไป

๒. เพื่อประเมินค่าความก้าวหน้าทางการศึกษาของกลุ่มประชากรขนาดใหญ่ เพื่อให้สาธารณชนได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้ในอันที่จะช่วยให้เข้าใจปัญหาและความต้องการทางการศึกษาได้ และเพื่อใช้ข้อมูลนั้นเป็นแนวทางในการที่จะปรับปรุงนโยบายทางการศึกษาที่คนส่วนใหญ่เห็นด้วยได้

จากจุดประสงค์ของการประเมินโปรแกรมดังกล่าวนี้ ไทเลอร์ ได้จัดลำดับขั้นตอนใน การเรียนการสอนและการประเมินผลไว้ดังต่อไปนี้

- (๑) ตั้งจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมด้วยข้อความที่ชัดเจนเฉพาะเจาะจง
- (๒) กำหนดเนื้อหา หรือประสบการณ์ทางการศึกษาที่ต้องใช้ให้บรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้
- (๓) เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมในการที่จะทำให้เนื้อหาที่วางไว้ ประสบผลสำเร็จ
- (๔) ประเมินผลโครงการ โดยการตัดสินใจด้วยการวัดผลทางการศึกษา หรือทดสอบสัมฤทธิ์ผลในการเรียน

การประเมินผลตามความคิดของไทเลอร์ อาศัยการวัดพฤติกรรมเฉพาะอย่างก่อนและ หลัง การเรียน (pre-post measurement of performance) และมีการกำหนดเกณฑ์ไว้ก่อนล่วงหน้า ว่า ความสำเร็จระดับใดจึงจะถือว่าจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ประสบผลสำเร็จการประเมินตามแนวคิดนี้เหมาะสม สำหรับประเมินสรุปผล (Summative evaluation) มากกว่าการประเมินผลความก้าวหน้า

Scriven ได้ให้นิยามการประเมินไว้ว่า “การประเมิน” เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมข้อมูล การตัดสินใจเลือกใช้เครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูล และการกำหนดเกณฑ์ประกอบในการประเมิน เป้าหมายสำคัญของการประเมินก็คือ การตัดสินใจคุณค่าให้กับกิจกรรมใด ๆ ที่ต้องการจะประเมิน Scriven เสนอลักษณะของการประเมินผลรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ ๔ ลักษณะ คือ

(๑) การประเมินผลย่อย (formative evaluation) เป็นการประเมินผลสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจริง ในขณะที่ใช้รูปแบบอยู่ เพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้

(๒) การประเมินผลรวบยอด (Summative evaluation) เป็นการประเมินผลสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจริงเมื่อสิ้นสุดกระบวนการใช้รูปแบบแล้ว เพื่อตัดสินคุณค่าของรูปแบบ

(๓) การประเมินผลภายใน (intrinsic evaluation) เป็นการประเมินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ ภายในของตัวมันเองเช่นประเมินเนื้อหา จุดมุ่งหมาย โครงสร้างของรูปแบบ เป็นต้น^{๔๓}

(๔) การประเมินผลสำเร็จ (pay-off evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดจากสิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินการรูปแบบ เช่น การประเมินผลที่เกิดจากการสอนของครูที่มีต่อนักเรียนในการตรวจสอบรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และการประเมินผลรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธ ผู้วิจัยประเมินจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดคือประเมินผู้ใช้รูปแบบ (ครู) ผู้รับผลโดยตรงจากรูปแบบ (เด็กปฐมวัย) และผู้รับผลกระทบจากรูปแบบ (ผู้ปกครอง) โดยจะประเมินใน ๒ ระยะ คือ ประเมินขณะใช้รูปแบบ (formative evaluation) ซึ่งได้แก่การประเมินผลโดยพิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการทดลอง และประเมินผลหลังการใช้รูปแบบ (summative evaluation)

๒.๕.๕ ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

๒.๕.๕.๑ ความหมายของทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้ หมายถึง แนวคิด หรือหลักการ ซึ่งผ่านกระบวนการรวบรวมแนวคิด และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จนเป็นที่ยอมรับว่าสามารถใช้อธิบายลักษณะการเกิดการเรียนรู้ หรือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวรได้

๒.๕.๕.๒ แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการเรียนรู้

แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ทั้งทางจริยธรรมและการกระทำซึ่งส่งผลต่อลักษณะของพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน นอกจากนี้ยังส่งผลต่อการประยุกต์ใช้การพัฒนา หรือ การสร้างสรรค์ทฤษฎีการเรียนรู้ใหม่ ๆ อีกด้วย

๒.๕.๕.๓ จุดมุ่งหมายของทฤษฎีการเรียนรู้

มุ่งพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งการอธิบายการเกิดการเรียนรู้ของบุคคล หากครูผู้สอนมี ความรู้ความเข้าใจก็จะสามารถนำไปเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่าง รอบด้าน และมีประสิทธิภาพ

^{๔๓} Scriven, M. The methodology of evaluation. In R. E. Stake (Ed.), **Curriculum evaluation**. AERA Monograph Series on Curriculum Evaluation, (Vol. 6). Chicago: Rand McNally, (1967).

๒.๕.๕.๔ ความสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ผู้เรียน การวางแผนการจัดการเรียนสอน รวมถึงการวัดและการประเมินผู้เรียน หากผู้ดำเนินงานหรือครูผู้สอนสามารถเลือกใช้ทฤษฎีได้อย่างได้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่คงทน และมีประสิทธิภาพ

๒.๕.๕.๕ วิวัฒนาการของทฤษฎีการเรียนรู้

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์^{๔๔} ได้แบ่งทฤษฎีการเรียนรู้ออกเป็น ๓ ช่วง คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ในช่วงก่อนคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มจิตนิยม หรือกลุ่มเน้นการฝึกจิต หรือสมอง (Mental Discipline) ทฤษฎีการเรียนรู้ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) กลุ่มพุทธินิยมหรือ ความรู้ความเข้าใจ (Cognitivist) กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) และกลุ่มผสมผสาน (Eclecticism) และทฤษฎีการเรียนรู้และการสอนร่วมสมัย (ยุคปัจจุบัน) เช่น ทฤษฎีปัญหา ทฤษฎีการสร้างความรู้ และทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ เป็นต้น

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นักวิชาการส่วนใหญ่เริ่มต้นสนใจทฤษฎีกลุ่มพฤติกรรมนิยม ต่อมาให้ความสนใจเกี่ยวกับกระบวนการความคิดหรือทางสมอง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการทำให้เกิดการเรียนรู้ จึงเกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม หรือปัญญานิยมโดยเป็นฐานสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ที่นิยมกันในปัจจุบัน ต่อมานักวิชาการเริ่มให้ความสนใจในเรื่องของจิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ ทำให้เกิดเป็นทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปและแต่ละทฤษฎีต่างก็มีข้อดีและ ข้อจำกัดที่แตกต่างกันไป ซึ่งทำให้นักวิชาการได้เริ่มผสมผสานแนวคิดหลายแนวเข้าด้วยกัน จนเกิดเป็นทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสานจะเห็นได้ว่าในแต่ละยุคได้มีการพัฒนาในส่วนที่ยังบกพร่องหรือส่วนที่ยังขาดอยู่ จนกระทั่งทำให้ได้ข้อความรู้ที่สมบูรณ์ขึ้น เพื่อใช้เป็นฐานของการพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

ช่วงของยุคปัจจุบันนี้ นักวิชาการมีการพัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้ให้สามารถตอบโจทย์ของสภาพสังคมในปัจจุบันที่ต้องการให้คนมีทักษะในศตวรรษที่ ๒๑ ได้เป็นอย่างดี โดยเริ่มจากทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลข้อมูล ที่ได้กล่าวว่าการได้มาซึ่งความรู้ของผู้เรียนต้องมาจากสิ่งที่น่าสนใจ และความรู้เดิมของผู้เรียน ซึ่งสามารถใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนได้

^{๔๔}ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, ๔๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (นนทบุรี: พิษาลานซ์ดีไซด์แอนพริ้นติ้ง, ๒๕๕๙), หน้า ๑๗.

อีก ทั้งทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้จากสิ่งที่พบกับความรู้ที่มีอยู่เดิมมากกว่าการเป็นผู้รับจากครูเพียงอย่างเดียว ซึ่งสามารถช่วยให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ที่มีความหมายมากขึ้น นอกจากนี้ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างชิ้นงานจากแนวความคิดของตน โดยจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาตนเองของผู้เรียนให้เป็นผู้ที่สร้างสรรค์นวัตกรรมมากกว่าการเป็นผู้ใช้ในอนาคต และทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนช่วยกันสร้างองค์ความรู้ โดยจะเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียนเกิดทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและส่งเสริมให้ ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอีกด้วย

การเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องซึ่งผู้สอนจะต้องมีการวิเคราะห์ผู้เรียน เนื้อหา และ วางแผนจัดลำดับ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในผู้เรียน ซึ่งนักการศึกษา (บางท่านเป็นนักปรัชญา นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยา) ที่มีความเชื่อแตกต่างกันย่อมทำให้เกิดแนวคิด และวิธีการต่างที่เหมาะสมกับการสอนเนื้อหา หรือกระบวนการมากน้อยต่างกัน ซึ่งการสอนนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ ความหมายของความเป็นศาสตร์นั้นคือ การสอนมีกระบวนการมีขั้นตอนที่ชัดเจนอย่างเป็นลำดับในเชิงระบบ ส่วนศิลปะนั้น มีหมายความว่า ในการเรียนการสอนนั้นผู้สอนควรคำนึงถึงอารมณ์ความเหมาะสมของสถานการณ์ของบรรยากาศการเรียน คำนึงถึงความรู้สึกของผู้เรียน ซึ่งบางครั้งไม่สามารถประเมินออกมาได้อย่างเป็นระบบ ดังนั้นผู้สอนจึงควรทราบถึงเทคนิคการสอน หลักการและทฤษฎี แนวคิด เกี่ยวกับวิธีการคิด และพัฒนาการเรียนรู้ นักการศึกษาได้ประยุกต์และพัฒนาพอสรุปได้ดังนี้

๑. ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike)

ธอร์นไดค์ (Thorndike) ซึ่งได้กล่าวว่าการเรียนรู้คือ การที่ผู้เรียนสามารถสร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยง (Bond) ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง ละได้รับความพึงพอใจจะทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น ธอร์นไดค์ได้ทำการทดลองพบว่า การเรียนรู้ของอินทรีย์ ที่ด้อยความสามารถเกิดจากการลองผิดลองถูก (Trial and Error) ซึ่งต่อมาเขานิยมเรียกว่า การเรียนรู้แบบเชื่อมโยงการทดลองของธอร์นไดค์ ที่รู้จักกันดีที่สุด คือ การเอาแมวหิวใส่ในกรงข้างนอกกรงมีอาหารทิ้งไว้ให้แมวเห็นในกรงมีเชือกซึ่งปลายข้างหนึ่งผูกกับบานประตูไว้ ส่วนปลายอีกข้างหนึ่ง เมื่อถูกดึงจะทำให้ประตูเปิด ธอร์นไดค์ ได้สังเกตเห็นว่า ในระยะแรก ๆ แมวจะวิ่งไปวิ่งมา ข่วนโน่นกัดนี่ เผอิญไปถูกเชือกทำให้ประตูเปิด แมวออกไปกินอาหารได้ เมื่อจับแมวใส่กรงครั้งต่อไปแมวจะดึงเชือกได้เร็วขึ้นจนกระทั่งในที่สุดแมวสามารถดึงเชือกได้ในทันที

ธอร์นไคค์ได้สรุปว่า การลองผิดลองถูกจะนำไปสู่การเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง และการเรียนรู้ ก็คือการที่มีการเชื่อมโยง (Connection) ระหว่างสิ่งเร้า (Stimuli) และการตอบสนอง (Responses) การเรียนรู้แบบลองผิดลองถูกมีใจความที่สำคัญว่า เมื่ออินทรีย์กระทบสิ่งเร้า อินทรีย์จะลองใช้วิธีตอบสนองต่อสิ่งเร้าหลาย ๆ วิธี จนพบกับวิธีที่เหมาะสมและถูกต้องกับเหตุการณ์และสถานการณ์ เมื่อได้รับการตอบสนองที่ถูกต้องก็จะนำไปต่อเนื่องเข้ากับสิ่งเร้านั้น ๆ มีผลให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น โดยมีหลักเกณฑ์และลำดับขั้นที่จะนำไปสู่การเรียนรู้แบบนี้ คือ

๑) มีสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเป็นสิ่งเร้าให้อินทรีย์แสดงการตอบสนองหรือแสดงพฤติกรรมออกมา

๒) อินทรีย์จะแสดงอาการตอบสนองหลาย ๆ อย่าง เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

๓) ปฏิกริยาตอบสนองที่ไม่ทำให้เกิดความพอใจจะถูกตัดทิ้งไป

๔) เมื่อปฏิกริยาตอบสนองที่ไม่ทำให้เกิดความพอใจถูกตัดทิ้งไป จนเหลือปฏิกริยาที่ทำให้เกิดความพอใจ อินทรีย์จะถือเอาปฏิกริยาตอบสนองที่ถูกต้องและจะแสดงตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Interaction) นั้นมากระทบอีก

นอกจากนี้ ธอร์นไคค์ ได้ตั้งกฎแห่งการเรียนรู้ขึ้นอีก ๓ กฎ คือ

๑. กฎแห่งผล (Law of Effect) กล่าวว่าเมื่อการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับอาการตอบสนองนำความพอใจมาให้การเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับอาการตอบสนองก็จะแน่นแฟ้นขึ้น ถ้าความสัมพันธ์นำความรำคาญใจมาให้ความสัมพันธ์นี้ ก็จะคลายความแน่นแฟ้นลง หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ถ้าจะให้ผู้เรียนรู้จะต้องมีรางวัลให้ (รางวัลมิได้หมายถึงสิ่งของแต่อย่างใด แต่วรรณทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกพอใจ เช่น การให้คำชมเชย เป็นต้น) เมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ต้องการออกมา ถ้าจะให้พฤติกรรมบางอย่างหายไปเมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรม นั้นออกมาจะต้องมีการทำโทษ เมื่อธอร์นไคค์ประกาศกฎแห่งผลออกมาเช่นนี้มีผู้พยายามทดลอง เพิ่มเติมและมีผู้โต้แย้งกันเป็นอันมาก ต่อมาธอร์นไคค์พบว่าการทำโทษ มิได้ทำให้การเชื่อมโยงคลาย

ในที่สุดก็สรุปว่า ถ้าการทำโทษมีผลอยู่บ้างก็ไม่ได้ทำให้การเชื่อมโยงอัน เก่าคลายลง แต่จะเป็นการบังคับให้ผู้เรียนพยายามลองแสดงอาการตอบสนองอย่างอื่น ในที่สุดธอร์นไคค์จึงล้มเลิกกฎแห่งผลที่เกี่ยวกับการลงโทษ แต่ยังคงเหลือกฎแห่งผลในด้านการให้รางวัลไว้ว่ารางวัล เท่านั้นที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

๒. กฎแห่งการฝึก (Law of Exercise) จากการสังเกตเมื่อเอาแมวใส่กรงครั้งหลัง แมวจะหาทางออกจากกรงได้เร็วขึ้น เมื่อทดลองนาน ๆ เข้า แมวก็สามารถออกจากกรงได้ทันที ตามลักษณะนี้ธอร์นไดค์อธิบายว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนองได้สัมพันธ์แน่นแฟ้นขึ้น และความสัมพันธ์นี้จะแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเมื่อมีการฝึกหัดหรือซ้ำบ่อย ๆ และความสัมพันธ์นี้จะคลายอ่อนลงเมื่อไม่ได้ใช้ และธอร์นไดค์เชื่อว่าการกระทำที่ไม่มีรางวัลเป็นผลตอบแทน หลังการตอบสนองนั้น ๆ สิ้นสุดลงจะต้องลงเอยด้วยความสำเร็จ มิฉะนั้นการกระทำนั้นก็ไม่มีความหมาย แต่หลังจากปี ค.ศ. ๑๙๓๐ ธอร์นไดค์ได้แก้กฎแห่งการฝึกนี้ใหม่ เพราะในบางกรณี กฎแห่งการฝึกและกฎแห่งผลไม่สามารถใช้ในสถานการณ์เดียวกันได้ เช่น เมื่อปิดตาแล้วทดลองหัดลากเส้นให้ยาว ๓ นิ้ว แม้ให้ฝึกหัดลากเส้นเท่าไรก็ตาม ก็ไม่สามารถลากเส้นให้ยาว ๓ นิ้วได้ ดังนั้นการฝึกหัดทำจะมีผลดีต่อการเรียนรู้ด้วยตัวของมันเองไม่ได้จะต้องมีเหตุผลอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

ดังนั้น ธอร์นไดค์จึงประกาศยกเลิกกฎแห่งการฝึกนี้ แต่ยังเชื่อว่าการฝึกฝนที่มีการควบคุมที่ดีก็ยังมีผลดีต่อการเรียนรู้ของผู้นั้นเอง กล่าวคือ ถ้าเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทราบผลของการเรียนแต่ละครั้งว่า ยาวหรือสั้นไปเท่าใดการฝึกหัดก็สามารถทำให้ผู้ฝึกหัดมีโอกาสลากเส้นให้ ยาว ๓ นิ้วได้

๓. กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) ธอร์นไดค์ตั้งกฎแห่งความพร้อมนี้เพื่อเสริมกฎแห่งผล และได้อธิบายไว้ในรูปของการเตรียมตัว และการเตรียมพร้อมในการที่จะตอบสนองกิจกรรมที่ตามมาหลังจากการที่มีการเตรียมตัวพร้อมแล้ว เช่น ในสถานการณ์ของแมวในกรง แมวจะทำอะไรออกมา นั่น แมวจะต้องหิว แมวสามารถเอาเท้าตะบปะเชือก ที่ห้อยแขวนอยู่นั้นได้ และมีประสาทสัมผัสที่จะรับรู้ได้ว่ารับผลพอใจหรือไม่พฤติกรรมที่แสดงออกไปแล้ว เป็นต้น หรือถ้ามนุษย์พร้อมที่จะเรียนรู้อะไรบางอย่างได้พร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมบางอย่างที่จำเป็นสำหรับ ขบวนการการเรียนรู้ นั้น เช่น จะต้องมึร่างกายที่สูงพอแข็งแรงและอยู่ในสภาวะจิตใจที่เหมาะสม ผู้เรียนจะแสดงหรือไม่แสดงพฤติกรรมอะไรออกมา นั้น ธอร์นไดค์ให้หลักไว้ ๓ ข้อ คือ

๑) เมื่อหน่วยของการกระทำพร้อมที่จะแสดงออกมา ถ้าผู้กระทำ ทำด้วยความสบายหรือพอใจไม่มีอะไรจะเปลี่ยนแปลงการกระทำนี้ได้

๒) ถ้าหน่วยของการกระทำพร้อมที่จะแสดงออกแต่ไม่ได้แสดง จะทำให้เกิดความไม่สบายใจ

๓) ถ้าหน่วยของการกระทำยังไม่พร้อมที่จะแสดงออกแต่จำเป็นต้องแสดงออก การแสดงออกนั้น ๆ กระทำไปด้วยความไม่สบายใจ ไม่พอใจเช่นกัน ถึงแม้ว่าธอร์นไดค์ได้ปรับปรุงแก้ไข

และขยายแนวความคิดของเขาอยู่ตลอดเวลา ทำให้กฎแห่งความพร้อมและกฎแห่งการฝึกหัดหย่อนความสำคัญไป ยังคงเหลือเพียงกฎแห่งผลที่เป็นที่ยอมรับกันอยู่ แต่ในกฎนี้ก็เหลือเพียงด้านของรางวัลที่มีผลต่อการเรียนรู้ ส่วนด้านการลงโทษกับการเรียนรู้นั้นถูกตัดทิ้งไป

๒.๒.๕.๖ การประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน

๑. ในการเรียนการสอนครูต้องให้ความสำคัญ และความเข้าใจในความแตกต่างของผู้เรียน ทั้งแตกต่างทางด้านอารมณ์ ด้านความชอบ ความสนใจ การตอบสนองได้ไม่เท่ากัน ต้องสร้างทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่เรียนให้กับผู้เรียน เช่น ชี้ให้เห็นประโยชน์ หาบุคคลตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

๒. การวางเงื่อนไข ครูควรมีการวางเงื่อนไขในการเรียน เช่น หากผู้เรียนสอบ หรือ ทำผลงานได้สำเร็จจะให้ทำกิจกรรมนั้นทดแทนการเพื่อคลายความเครียด เป็นต้น และควรใช้การวางเงื่อนไขที่แตกต่างกันไม่ใช่ใช้เพียงเงื่อนไขเดียว อาจจะเป็นการให้ผู้เรียนทำกิจกรรมสนุก ๆ การเล่นเกม การพาไปทัศนศึกษา การให้ดูวิดีโอ

๓. ในการสอน ควรมีการใช้การเสริมแรงทางบวกแก่ผู้เรียน เช่น การให้คะแนน การให้ของรางวัลการกล่าวคำชมเชย เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และควรสังเกตว่าการเสริมแรง แบบใดที่ผู้เรียนชอบส่งผลต่อการตอบสนองพฤติกรรมที่ดี ควรมีการใช้การเสริมแรงที่หลากหลาย

๔. ครูผู้สอนไม่ควรใช้การลงโทษที่รุนแรงเกินไป เพราะนอกจากจะไม่เกิดการเรียนรู้แล้วยังทำให้ผู้เรียนผู้เรียนเกิดความอคติอีกด้วย ควรใช้วิธีการงดการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์

๕. ก่อนดำเนินการสอนครูต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านอุปกรณ์การเรียน และครูผู้สอนต้องสร้างความพร้อมทางความรู้ให้กับผู้เรียนด้วย คือ การอธิบายของความรู้เดิมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการจำได้ถึงเนื้อหาก่อนหน้านี้ที่เคยศึกษาให้สามารถเชื่อมโยงความรู้ได้^{๔๕}

^{๔๕} มัณฑรา ธรรมบุศย์, “ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <<https://sites.google.com/site/psychologybkf1/home/citwithya-kar-reiyn-ru/thvsdi-kar-reiyn-ru-khxng-th-xrn-dikh>>.[๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๔].

๖. ครูผู้สอนควรมีการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการฝึกหัด คือ การให้การบ้าน การให้ทำแบบฝึกหัดบ่อย ๆ แต่ควรแบบฝึกหัดที่เป็นเรื่องเดียวกันแต่มีรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย

๒. ทฤษฎีการกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt 's Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ เกิดจากนักจิตวิทยาชาวเยอรมันตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๑๒ โดยมีผู้นำกลุ่มคือ เวอร์ไฮเมอร์ (Wertheimer) โคห์เลอร์ (Kohler) คอฟฟ์กา (Koffka) และเลวิน (Lewin) ทั้งกลุ่มมีแนวความคิดว่า การเรียนรู้เกิดจากการจัดประสบการณ์ทั้งหลายที่อยู่กระจัดกระจายให้มารวมกันเสียก่อน แล้วจึงพิจารณาส่วนย่อยต่อไป

๑) กฎการเรียนรู้

หลักการเรียนรู้ของทฤษฎี กลุ่มเกสตัลท์เน้นการเรียนรู้ที่ส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อย ซึ่งจะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และการเรียนรู้เกิดขึ้นจาก ๒ ลักษณะคือ

(๑) การรับรู้ (Perception) เป็นการแปรความหมายจากการสัมผัสด้วยอวัยวะสัมผัสทั้ง ๕ ส่วนคือ หู ตา จมูก ลิ้นและผิวหนัง การรับรู้ทางสายตาคะประมาณร้อยละ ๗๕ ของการรับรู้ทั้งหมด ดังนั้นกลุ่มของเกสตัลท์จึงจัดระเบียบการรับรู้โดยแบ่งเป็นกฎ ๕ ข้อ เรียกว่า กฎแห่งการจัดระเบียบ คือ

๑. กฎแห่งความชัดเจน (Clearness) การเรียนรู้ที่ดีต้องมีความชัดเจนและแน่นอน เพราะผู้เรียนมีประสบการณ์เดิมแตกต่างกัน

๒. กฎแห่งความคล้ายคลึง (Law of Similarity) เป็นการวางหลักการรับรู้ในสิ่งที่คล้ายคลึงกันเพื่อจะได้รู้ว่าสามารถจัดเข้ากลุ่มเดียวกัน

๓. กฎแห่งความใกล้ชิด (Law of Proximity) เป็นการกล่าวถึงว่าถ้าสิ่งใดหรือสถานการณ์ใดที่มีความใกล้ชิดกัน ผู้เรียนมีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งนั้นไว้แบบเดียวกัน

๔. กฎแห่งความต่อเนื่อง (Law of Continuity) สิ่งเร้าที่มีทิศทางในแนวเดียวกัน ซึ่งผู้เรียนจะรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน

๕. กฎแห่งความสมบูรณ์ (Law of Closer) สิ่งเร้าที่ขาดหายไปผู้เรียนสามารถรับรู้ให้เป็นภาพสมบูรณ์ได้โดยอาศัยประสบการณ์เดิม

(๒) การหยั่งเห็น (Insight) หมายถึง การเกิดความคิดแวบขึ้นมาทันทีทันใด ในขณะที่ประสบปัญหาโดยมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาตั้งแต่เริ่มแรกเป็นขั้นตอนจน สามารถ

แก้ปัญหาได้ เป็นการมองเห็นสถานการณ์ในแนวทางใหม่ ๆ ขึ้น โดยเกิดจากความเข้าใจและความรู้สึกที่มีต่อสถานการณ์ว่าได้ยินได้ค้นพบแล้ว ผู้เรียนจะมองเห็นช่องทางการแก้ปัญหาขึ้นได้ในทันทีทันใด

การทดลองที่แสดงการหยั่งเห็นในการเรียนรู้โคลเลอร์ได้ทดลอง โดยการขึงลึงชิมแพนซี ตัวหนึ่งไว้ในกรงที่ใหญ่พอที่ลึงจะอยู่ได้ภายในกรงมีไม้หลายท่อน มีลักษณะสั้น ยาว ต่างกันวางอยู่ นอกกรงเขาได้แขวนกล้วยไว้หวีหนึ่ง เกินกว่าที่ลึงจะเอื้อมหยิบได้ การใช้ท่อนไม้เหล่านั้น บางท่อน ก็สั้นเกินไปสอยกล้วยไม่ถึงเหมือนกัน มีบางท่อนยาวพอที่จะสอยกินกล้วยได้

๑) การทดลองที่แสดงการหยั่งเห็นในการเรียนรู้ในขั้นแรก ลึงชิมแพนซีพยายามใช้มือเอื้อมหยิบกล้วย แต่ไม่สำเร็จ แม้ว่าจะได้ลองทำหลายครั้งเป็นเวลานาน มันก็หันไปมองรอบ ๆ กรง เขย่ากรง ส่งเสียงร้อง และปีนปาย แต่เมื่อไม่ได้ผล มันจึงหันมาลองจับไม้เล่น ใช้ไม้สั้นสอยกล้วยแต่ก็ไม่ได้ผล มันจึงหันมาลองจับไม้อันอื่นเล่นและใช้ไม้สั้นสอยกล้วย การกระทำเกิดขึ้นเร็วและสมบูรณ์ไม่ได้ค่อยเป็นค่อยไปอย่างช้า ๆ ในที่สุดมันก็สามารถใช้ไม้สอยกล้วยมากินได้

๒) วิธีการที่ลึงใช้แก้ปัญหานี้ โคลเลอร์เรียกพฤติกรรมนี้ว่า เป็นการหยั่งเห็น เป็นการมองเห็นช่องทางในการแก้ปัญหาโดยลึงชิมแพนซีได้มีการรับรู้ในความสัมพันธ์ ระหว่างไม้สอยกล้วยที่แขวนอยู่ข้างนอกกรงและสามารถใช้ไม้สั้นสอยกล้วยได้เป็นการนำไปสู่เป้าหมาย

๓) กระบวนการแก้ปัญหาของลึงชิมแพนซี ๑. วิธีการแก้ปัญหาโดยการหยั่งเห็นจะเกิดขึ้นทันทีทันใด เหมือนความกระจ่างแจ้งในใจ ๒. การเรียนรู้การหยั่งเห็นเป็นการที่ผู้เรียนมองเห็นรับรู้ความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ ไม่ใช่เป็นการตอบสนองของสิ่งเร้าเพียงอย่างเดียว ๓. ความรู้เดิมของผู้เรียน ประสบการณ์ของผู้เรียนมีส่วนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการหยั่งเห็นในเหตุการณ์ที่ประกอบขึ้นเป็นปัญหาและช่วยให้ การหยั่งเห็นเกิดขึ้นเร็ว

๒) การนำทฤษฎีนี้มาใช้ในการเรียนการสอน

การนำทฤษฎีประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอน นักจิตวิทยากลุ่มนี้คิดว่า ในการเรียนรู้ของพวกเราเป็นการเรียนรู้ด้วยการหยั่งเห็นซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และคิดว่าอะไรเป็นอย่างไร ปัญหาที่แจ่มชัดขึ้นเอง เนื่องจากการเห็นความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ของปัญหามีหลายอย่างที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ด้วยการหยั่งเห็นดังนี้

๑) ในการสอนครูควรจะให้ผู้เรียนมองเห็นโครงสร้างทั้งหมดของเรื่องที่จะสอนก่อน เพื่อให้เด็กเกิดการรับรู้เป็นส่วนรวม แล้วจึงแยกส่วนออกมาสอนเป็นตอน ๆ

๒) เน้นให้ผู้เรียนเรียนด้วยความเข้าใจมากกว่าเน้นการเรียนรู้แบบท่องจำ การเรียนด้วยความเข้าใจต้องอาศัยสื่อที่ชัดเจนประกอบการเรียนและต้องเรียนด้วยการปฏิบัติจริง หรือ ผู้เรียนลงมือกระทำเอง (Learning by Doing)

๓) ฝึกให้ผู้เรียนสามารถโยงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ที่เรียนไปแล้วกับความรู้ใหม่ ว่ามีความแตกต่าง และคล้ายคลึงกันอย่างไรเพื่อช่วยให้จำได้นาน

๔) นำแนวคิดของทฤษฎีนี้ไปใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ว่าควรทำความเข้าใจ โดยมองปัญหาทุกแง่ทุกมุม ไม่ควรมองปัญหาโดยมีอคติ และใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลในการแก้ปัญหา

๕) นำไปใช้ในการทำความเข้าใจบุคคลว่า ควรมองเขาในภาพรวม (The Whole Person) คือ การศึกษาคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลกับความมีเหตุผล ไม่ตัดสินความดีความชั่วของบุคคล โดยมองด้านใดด้านหนึ่งของเขาเท่านั้น

๖) นำไปใช้ในการทำความเข้าใจบุคคลว่า ควรมองเขาในภาพรวม (The Whole Person) คือ การศึกษาคุณลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลกับความมีเหตุผล ไม่ตัดสินความดีความชั่วของบุคคล โดยมองด้านใดด้านหนึ่งของเขาเท่านั้น

๓. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขของสกินเนอร์ (B.F. Skinner)

สกินเนอร์มีแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขและสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม เพราะทฤษฎีนี้ต้องการเน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม สิ่งสนับสนุนและการลงโทษ สกินเนอร์มองว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นพฤติกรรมที่กระทำต่อสิ่งแวดล้อมของตนเอง พฤติกรรมของมนุษย์ จะคงอยู่ตลอดไป จำเป็นต้องมีการเสริมแรง ซึ่งการเสริมแรงนี้มีทั้งการเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) และการเสริมแรงทางลบ (Negative Reinforcement)

การเสริมแรง หมายถึง ผลของพฤติกรรมใด ๆ ที่ทำให้พฤติกรรมนั้นเข้มแข็งขึ้น การเสริมแรงทางบวก หมายถึง สภาพการณ์ที่ช่วยให้พฤติกรรมโอเปอเรนท์เกิดขึ้นในด้านความที่น่าจะเป็นไปได้ ส่วนการเสริมแรงทางลบเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์อาจจะทำให้พฤติกรรมโอเปอเรนท์ เกิดขึ้นได้ในการดำเนินการเสริมเรงนั้น

สกินเนอร์ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยได้แยกวิธีการเสริมแรงออกเป็น ๒ วิธี คือ

๑) การให้การเสริมแรงทุกครั้ง (Continuous Reinforcement) เป็นการให้การเสริมแรงทุกครั้งที่ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้

๒) การให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราว (Partial Reinforcement) เป็นการให้การเสริมแรงเป็นครั้งคราวโดยไม่ให้ทุกครั้งที่มีผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยแยกการเสริมแรงเป็นครั้งคราว ได้ดังนี้

- (๑) เสริมแรงตามอัตราส่วนที่แน่นอน
- (๒) เสริมแรงตามอัตราส่วนที่ไม่แน่นอน
- (๓) เสริมแรงตามช่วงเวลาแน่นอน
- (๔) เสริมแรงตามช่วงเวลาที่ไม่แน่นอน

การเสริมแรงแต่ละวิธีให้ผลต่อการแสดงพฤติกรรมที่ต่างกัน และพบว่าการเสริมแรงตามอัตราส่วนที่ไม่แน่นอนจะให้ผลดีในด้านที่พฤติกรรมที่พึงประสงค์จะเกิดขึ้นในอัตราสูงมาก และเกิดขึ้นต่อไปอีกเป็นเวลานานหลังจากที่ไม่ได้รับการเสริมแรง

จากการศึกษาและทดลองของสกินเนอร์นั้น สามารถสรุปเป็นลักษณะ และทฤษฎีการเรียนรู้ของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบโอเปอเรนต์หรือทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำได้ ดังนี้

- ๑) การกระทำใด ๆ ถ้าได้รับการเสริมแรงจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรงแนวโน้มที่ความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไปในที่สุด
- ๒) การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้การตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว
- ๓) การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว
- ๔) การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่อผู้เรียนกระทำพฤติกรรมที่ต้องการ สามารถช่วยปรับหรือปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้

๒) การนำทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ไปใช้ในการจัดการศึกษาปฐมวัย

๑. การใช้เสริมแรง (Reinforcement) ทุกขั้นตอนของการจัดกิจกรรม ครูควรให้การเสริมแรง โดยการชมเชยหรือให้แรงจูงใจโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การให้รางวัล ทั้งนี้เพราะเด็กในวัยนี้ต้องการให้ผู้อื่นสนใจตนหรือเห็นว่าตนเองสำคัญกว่าคนอื่น การให้แรงจูงใจจะทำให้เด็กเกิดความสนใจ พอใจที่จะเรียน

๒. การปลูกฝังพฤติกรรมบางอย่างและการลดพฤติกรรมบางอย่าง (Shaping Behavior) หลักการสำคัญของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของสกินเนอร์ก็คือการควบคุมการตอบสนองด้วยวิธีการเสริมแรง กล่าวคือ เราจะให้การเสริมแรงเฉพาะในเรื่องที่ต้องการเพื่อให้เกิด

เป็นนิสัยติดตัวดังนั้นถ้าเราต้องการให้เด็กมีพฤติกรรมใหม่ในเรื่องใด ก็ควรให้การเสริมแรงพฤติกรรมนั้น เพื่อให้เด็กทำต่อไปจนเป็นนิสัย แต่ถ้าต้องการให้พฤติกรรมใดหายไปก็ควรลดการเสริมแรงพฤติกรรมนั้น ก็จะทำให้พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนานั้นหายไป การปลูกฝังพฤติกรรมใหม่ให้แก่เด็ก โดยการใช้การเสริมแรงเป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรม ครูควรมีการวางแผนให้เหมาะสม

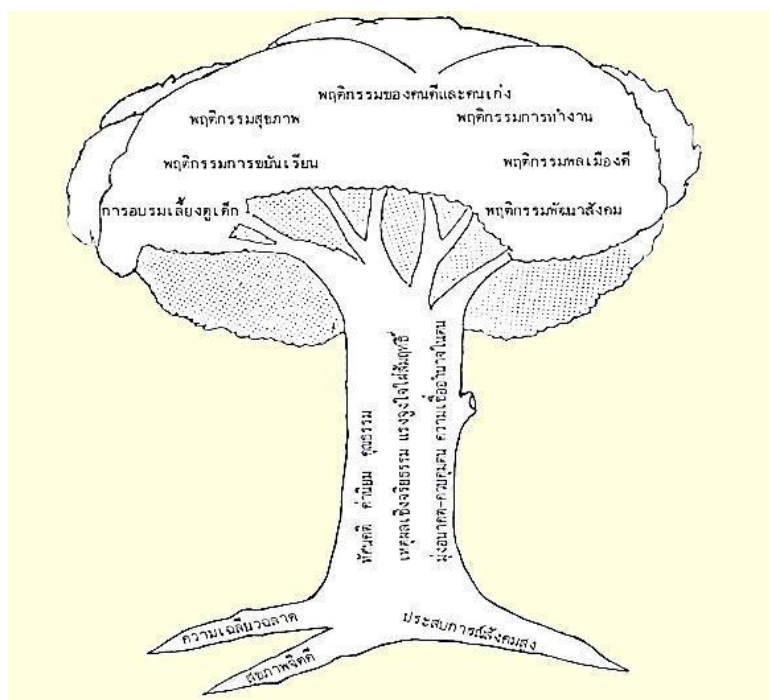
๓. บทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed Maching) และเครื่องช่วยสอน (Teaching Learning) สกินเนอร์ได้เสนอการสอนแบบโปรแกรม ซึ่งจัดแบ่งเนื้อหาวิชาออกเป็น ส่วนย่อย ๆ เป็นขั้น ๆ และจัดลำดับให้เป็นเหตุเป็นผลเพื่อให้เรียนได้ง่าย และเมื่อสำเร็จแต่ละขั้นจะได้รับแรงเสริม หรือให้รางวัลทันที ทั้งบทเรียนสำเร็จรูปและเครื่องช่วยสอนต่างเน้นให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีคำตอบที่ถูกต้องไว้ให้ ซึ่งบทเรียนดังกล่าวควรนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอนจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้นทฤษฎีพัฒนาการของอีริกสันอีริกสัน (Erikson) ได้เน้น ความสำคัญที่วัยของเด็ก ขั้นตอนของการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเด็กว่า ถ้าเด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เขาพอใจ ประสบความสำเร็จ เขามองโลกในแง่ดี มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจผู้อื่น แต่ถ้าเด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี ไม่พอใจ เขามองโลกในแง่ร้าย ขาดความเชื่อมั่นในตนเองและไม่ไว้วางใจผู้อื่น อีริกสัน ยังได้ย้ำว่า ถ้าหากเด็กไม่พัฒนาและผ่านขั้นต้นแล้ว เด็กก็จะไม่สามารถพัฒนาในขั้นต่อ ๆ ไปได้ การนำมาใช้ในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา นั้น การจัดกิจกรรมในชั้นก่อน ประถมศึกษา เน้นการที่เด็กได้ประสบความสำเร็จและพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมของห้องเรียน ต่อ เพื่อนฝูงและต่อครู ทั้งนี้เพื่อให้เด็กมองสังคมใหม่ สังคมโรงเรียนในด้านดี มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจ ต่อผู้อื่น และถ้าหากว่าเด็กพอใจและมองโรงเรียนในแง่ดีแล้ว เด็กก็อยากมาโรงเรียน ก็จะได้รับ การพัฒนาให้เจริญเติบโตขึ้น การช่วยเหลือตนเอง เช่น การไปห้องน้ำ การแต่งกาย การเก็บของเล่นเข้าที่ นั้น ในระยะเริ่มต้น ครูจะดูแลอยู่อย่างใกล้ชิด และใช้การชมเชย การชักชวนให้ทำกิจกรรมร่วมกับครู ก็จะเป็นการไม่บังคับเด็กไม่เกิดการต่อต้านและเกิดความพอใจเป็นรางวัลในการทำกิจกรรมช่วยเหลือ การหัวเราะเยาะในสิ่งที่เด็กทำ หรือการจัดแข่งขันผลงานที่อาจจะก่อให้เกิดการละอาย ก็ไม่ควรใช้ เพราะจะทำให้เด็กไม่กล้าแสดงออกอีกต่อไปกิจกรรมในระดับก่อนประถมศึกษา เน้นผ่านการเล่น ซึ่ง เป็นการสนุกสนาน สื่ออุปกรณ์ที่ใช้ ก็เรียกร้องและเชิญชวนต่อการเข้าร่วมการใช้จินตนาการ บทบาท สมมติ ซึ่งเป็นการตอบสนองต่อพัฒนาของเด็กวัยนี้ ก็มีการจัดให้อยู่ตลอดเวลา^{๔๖}

^{๔๖} วิทยา ทองดี และคณะ, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๖.

๔. ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมเป็นทฤษฎีทางจริยธรรมทฤษฎีแรกในประเทศไทย โดยที่ดวงเดือน พันธุมนาวิน^{๔๗}ได้สร้างนี้ขึ้นจากการประมวลผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของพฤติกรรมประเภทต่างๆของคนไทยทั้งเด็ก และผู้ใหญ่ทั่วประเทศงานวิจัยพื้นฐานนี้เป็นงานวิจัย ๓ ประเภท คือ งานวิจัยเชิงความสัมพันธ์ งานวิจัยเชิงทดลอง และงานวิจัยเชิงทดลองพัฒนาหรือ เสริมสร้างจิตลักษณะบางประการ ในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของพฤติกรรม ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมใช้รูปแบบปฏิสัมพันธ์นิยมที่ศึกษาทั้งสาเหตุจากภายใน เช่น ลักษณะทางจิต บุคลิกภาพ และสถานการณ์ภายนอก เช่น การอบรมเลี้ยงดู การเห็นแบบอย่างจากเพื่อน และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับจิตลักษณะที่สำคัญหลายเรื่อง เช่น ทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นต้น ต้นไม้จริยธรรมมี ๓ ส่วนคือ ส่วนที่เป็นดอก ผลของต้นไม้ซึ่งก็คือ พฤติกรรมของคนดีคือคนที่ทำความดีละเว้นความชั่วพฤติกรรมของคนเก่งคือคนที่ทำงาน ประกอบอาชีพด้วยความขยันขันแข็ง ทำเพื่อส่วนรวม การที่จะเป็นคนเช่นนี้ได้ต้องเกิดจากสาเหตุที่ดี ส่วนของลำต้นคือ ๑) มีลักษณะทางจิตที่เหมาะสม ได้แก่การมีทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมจริยธรรมนั้น ๆ ๒) มีเหตุผลเชิงจริยธรรมที่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นหรือส่วนรวม หรือด้วยหลักคุณธรรมสากล ๓) มีลักษณะมุ่งอนาคต-ควบคุมตน ๔) มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ๕) มีความเชื่ออำนาจในตน นอกจากลักษณะทางจิตใจดังกล่าวแล้ว พฤติกรรมของคนดีคนเก่งจะเกิดขึ้นได้ เมื่อบุคคลมีลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการคือ มีสติปัญญาหรือความเฉลียวฉลาด มีสุขภาพจิตดีและมีประสบการณ์ทางสังคม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเราลักษณะพื้นฐานนี้เปรียบเสมือนรากที่หาอาหารมาเลี้ยงลำต้น จึงจัดเป็นสาเหตุสำคัญของการพัฒนา ลักษณะทางจิต ๕ ประการที่ลำต้นซึ่งจะก่อให้เกิดผล เป็นคนดีคนเก่ง ซึ่งเป็นส่วนของดอกและผลของต้นไม้

^{๔๗} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, “ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล”, (กรุงเทพมหานคร :โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า 53.

ภาพที่ ๒.๑ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม

แสดงจิตลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรมทางจริยธรรม จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ ๕ ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ ๓ ด้าน ในปริมาณที่สูงพอเหมาะกับอายุ จึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อม ที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง ๕ ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตทั้ง ๕ ลักษณะนี้จะพัฒนาไปเองโดยอัตโนมัติถ้าบุคคลที่มีความพร้อมทางจิตใจ ๓ ด้านดังกล่าวและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางครอบครัวและสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน ๕ ด้านนี้โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการจึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคนดี และของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน ๓ ประการที่รากนี้ อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ ๕ ประการที่ลำต้น หากบุคคลมีพื้นฐานทางด้านจิตใจเป็นปกติและได้รับประสบการณ์ทางสังคมที่เหมาะสม บุคคลนั้นก็จะสามารถพัฒนาโดยธรรมชาติ แต่ในสังคมไทยมีการวิจัยพบว่า พัฒนาการหยุดชะงักอย่างไม่เหมาะสมกับวัย กล่าวคือผู้ใหญ่จำนวนหนึ่งซึ่งสมควรพัฒนาการใช้เหตุผล ไปถึงขั้นสูงแล้วแต่ยังหยุดชะงักที่ขั้นต่ำ เช่น ยังยึดหลักแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ส่วนตนและส่วนพวกพ้อง เป็นต้น บุคคลที่มีแรงจูงใจดังกล่าวจึงยังไม่สามารถคิดประโยชน์เพื่อสังคม

ได้ ดังนั้น บุคคลจึงควรมีการตรวจสอบจริยธรรมของตัวเองอยู่ตลอดเวลาการบันทึกกิจกรรมที่ได้กระทำแต่ละวัน ทำให้ได้ข้อมูลเพื่อใช้ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งการบันทึกข้อมูลการปฏิบัติ หรือกิจกรรมที่ได้กระทำ เสมือนการปฏิบัติธรรมโดยวิธีนั่งสมาธิ เพราะในขณะที่จิตกำลังทบทวนสิ่งที่ได้กระทำ เสมือนเป็นการพิจารณาตัวเอง พิจารณาการกระทำดีและไม่ดี ในขณะที่จิตพิจารณาก็จะเกิดสมาธิ และเมื่อได้พิจารณาตนเองแล้ว ก็สามารถเข้าใจตนเองและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ ซึ่งเป็นเสมือนเกิดปัญญาในการนำพาชีวิตผ่านพ้นทุกข์ได้^{๔๘}

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงพุทธ

วิถีพุทธ เป็นแนวทางดำเนินชีวิต (Buddhist way of life) ที่เป็นมัชฌิมาปฏิปทา โดยยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือเป็นวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชาวไทยซึ่งได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาตั้งแต่ยุคแรกของประเทศชาติไทย จนกล่าวได้ว่า วิถีพุทธ คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ ซึ่งพุทธธรรมหรือพุทธศาสนาเป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลก และชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน การอยู่ การดู การฟัง เป็น จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวช ผู้มุ่งมีชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกะดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุขพร้อม ๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปได้อย่างชัดเจน^{๔๙}

๒.๖.๑ ความรู้เกี่ยวกับวิถีพุทธ

พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบการศึกษา ๓ ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ อธิศีล ศึกษา อธิจิตตสิกขาและอธิปัญญาสิกขา ที่เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรม เพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย มีความยากง่ายตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นทั้งของเด็กและผู้ใหญ่จนถึงเรื่องละเอียดซับซ้อนที่ยากจะหาองค์ความรู้อื่นใดมาเทียบได้ การศึกษาของกุลบุตรกุลธิดาและผู้ใหญ่ทั้งหลายในอดีตอันยาวนานของไทย มีฐานจากการใช้พุทธธรรมมาอบรมสั่งสอนแต่อาจไม่มีระบบของ

^{๔๘} วชิรา เล่าเรียนดี, ปรณัฐ กิจรุ่งเรือง, อรพิน ศิริสัมพันธ์, กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (นครปฐม : เพชรเกษมพรินต์ติ้ง, ๒๕๖๐), หน้า ๑๕

^{๔๙} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อุษากการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๙-๑๑.

การศึกษาบังคับอย่างในยุคปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็ได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกวัตถุนิยมโดยมีฐานจากประเทศตะวันตกมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเริ่มห่างเหินจากวิถีชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในคุณค่าของพุทธธรรม และจากการที่เป็นฐานของวัฒนธรรมไทยมาแต่อดีต

ดังนั้น ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ตามแนวพุทธในการศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย ผู้วิจัย จึงมีแนวความคิดที่จะพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ โดยนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงกับระบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ เพื่อพัฒนาเยาวชนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ที่มีคุณสมบัติของการเป็นทั้งคนดี มีปัญญา มีความสุขอย่างแท้จริง

๒.๖.๒ การเรียนการสอนตามแนวพุทธ

การเรียนการสอนตามแนวพุทธ มีลักษณะเด่น คือ สถานศึกษาจะจัดการศึกษาตามปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียน โดยรวมซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น คือ ใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต และการจัดดำเนินการของสถานศึกษา จะแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโมหะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญา ทั้งนี้เพื่อการพัฒนาผู้เรียนดังกล่าว จัดผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้งศีลหรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่พึงงามสำหรับตนและสังคม สมานหรือ ด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้องมีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่เหมาะสม (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหารสถานศึกษา เป็นกัลยาณมิตรสำคัญที่รักและปรารถนาดีที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม^{๕๐}

^{๕๐}กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ, หน้า ๑๒-๑๓.

นอกจากนี้ การจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธ ต้องคำนึงสิ่งต่อไปนี้^{๕๑}

๑. หลักการจัดวิธีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ จะต้องบูรณาการหลักพุทธธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อนำสู่การเรียนรู้เข้าใจ ความจริง โดยจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ทุกสถานที่ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมพร้อม ทั้งประสานความร่วมมือวัด/คณะสงฆ์ และชุมชนในการจัดการเรียนรู้

๒. หลักธรรมสำคัญสู่การจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธ ได้แก่ พรโตโฆษะ (ตามหลัก กัลยาณมิตร) โยนิโสมนสิการ ไตรสิกขา หลักอริยสัจ ๔ หลักอิทธิบาท ๔ และหลักภavana ๔

๓. ครูผู้สอน จะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ โดยเป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม อ่อนโยน อดทน อดกลั้น และสร้างเสริมกำลังใจแก่ ผู้เรียนอยู่

๔. กระบวนการเรียนรู้ จะต้องพัฒนาผู้เรียนรอบด้านสมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภavana) ความประพฤติ (ศีลภavana) จิตใจ (จิตตภavana) ปัญญา (ปัญญาภavana) โดยจัดโอกาสส่งเสริมให้ ผู้เรียน ได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง) พร้อมทั้งสร้างเสริมให้เกิด วัฒนธรรม แสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและ ค้นพบคุณค่าแท้ ของสรรพสิ่ง

๕. การวัดผลและประเมินผลตามแนวพุทธ ดำเนินการวัดประเมินผลตามสภาพจริง โดยใช้ วิธีการหลากหลาย เหมาะสม และมีจุดเน้นที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยการวัดประเมินผล สามารถทำได้ ครอบคลุมตามหลักภavana ๔ ได้แก่ ด้านพฤติกรรมที่มีต่อสิ่งแวดล้อม (ด้านกายภavana) ด้านพฤติกรรมที่มีต่อคนอื่น (ศีลภavana) ด้านคุณลักษณะของจิตใจ (จิตตภavana) และด้านปัญญาที่มี ความคิด ความรู้ที่ถูกต้อง (ปัญญาภavana) ซึ่งข้อมูลจากการวัดประเมินผลที่เหมาะสม รอบคอบ จะ ช่วยให้การพัฒนา ต่อเนื่องและมีความชัดเจนได้มาก

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดการนำความรู้ความเข้าใจในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เข้ามา เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมุ่งศึกษา แก้ปัญหาหรือ แสวงหาความรู้อย่างเป็นองค์รวมโดยผู้สอนจัดการสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (พรโตโฆษะ) ที่เป็น กัลยาณมิตร เอื้อในการพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสวงปัญญา ทั้งนี้การพัฒนา

^{๕๑}พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พิมพ์ครั้งที่ ๒, รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘-๒๐.

นักเรียนดังกล่าว จัดผ่านระบบไตรสิกขา ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนได้กำหนดขั้นตอนการเรียนการสอนไว้เป็น ๗ ขั้นตอน คือ ขั้นที่ ๑ ขั้นสร้างศรัทธาและเสนอปัญหาข้อสงสัย ขั้นที่ ๒ ขั้นสังเกต ขั้นที่ ๓ ขั้นสัมผัส ขั้นที่ ๔ ขั้นสำรวจ ขั้นที่ ๕ ขั้นสืบค้น ขั้นที่ ๖ ขั้นสังสมปัญหาและลงข้อสรุป ขั้นที่ ๗ ขั้นประเมินผล และประยุกต์ใช้ โดยแบ่งการวัดผลออกเป็น ๔ ด้าน คือ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เพื่อช่วยให้ การพัฒนาต่อเนื่อง และมีความชัดเจนมากขึ้น

๒.๖.๓ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ

จุดเริ่มต้นของกระบวนการของการศึกษาหรือการพัฒนาปัญญานั้น กระบวนการศึกษาภายในตัวบุคคลจะเริ่มต้นและดำเนินไปได้ ต้องอาศัยความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม และอิทธิพลจากภายนอกเป็นแรงผลักดัน ถ้าได้รับการถ่ายทอดชักจูงเรียนรู้จากแหล่งที่ถูกต้อง รู้จักการพิจารณาโลกและชีวิตให้ถูกต้อง สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง จะทำให้เกิดสัมมาทิฐิ นำไปสู่การศึกษาที่ถูกต้อง ในทางตรงกันข้ามถ้าได้รับอิทธิพลภายนอกไม่ถูกต้อง ทำให้เกิดมิจฉาทิฐิ นำไปสู่ความไร้การศึกษา และ แหล่งที่มาเบื้องต้นที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิ คือ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นแกนนำและเป็นตัว ยืนของกระบวนการศึกษาทั้งหมด^{๕๒}

การเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธนั้น ได้นำหลักธรรมสำคัญของพุทธศาสนาจำนวน ๗ หลักธรรม ซึ่งถือว่าเป็นทฤษฎีทางการศึกษามาสร้างเป็นรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ตามแนวพุทธ ได้แก่ พรโตโฆสะ (กัลยาณมิตร) หลักโยนิโสมนสิการ หลักไตรสิกขา หลักอริยสัจ๔ หลักอิทธิบาท ๔ หลักพรหมวิหาร๔ และหลักภาวนา๔ ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. พรโตโฆสะ (กัลยาณมิตร)

พรโตโฆสะ คือ เสียงจากผู้อื่น การกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก เช่น การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด การโฆษณา คำบอกเล่า ข่าวสาร ข้อเขียน คำชี้แจง อธิบาย การเรียนรู้จากผู้อื่นในสิ่งที่ดีงาม ถูกต้องจากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ ปัจจัยทางสังคม อาจเรียกง่าย ๆ ว่า วิธีการแห่งศรัทธา

^{๕๒} พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๖๒๑.

กัลยาณมิตร คือ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้เชื่อมโยงให้บุคคลติดต่อกับโลกทางสังคมอย่างถูกต้องเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน อันเป็นปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดกระบวนการพัฒนามนุษย์ กัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอนแนะนำ ชี้แจง ชักจูง ช่วยบอกช่วยสอน หรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นดำเนินไปในแนวทางแห่งการฝึกฝนอบรมอย่างถูกต้อง ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรจะต้องมีคุณสมบัติ คือ เป็นคนดี เป็นคนมีปัญญา และเป็นคนมีคุณธรรม โดยเฉพาะมีคุณสมบัติพื้นฐานที่เรียกว่า กัลยาณมิตรธรรม ๗ ประการ ดังนี้^{๕๓}

๑) ปิโย (น่ารัก) คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนม เป็นกันเอง ชวนใจผู้เรียนให้อยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม

๒) ครุ (น่าเคารพ) คือ มีความประพฤติควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย

๓) ภาวนิโย (น่าเจริญใจ) คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่าง ทำให้ศิษย์เอ่ยนาม และรำลึกถึง ด้วยความซาบซึ้ง มั่นใจ และภาคภูมิใจ

๔) วัตตะ (รู้จักพูดให้ได้ผล) คือ พูดเป็น รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕) วณัณขโม ทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามแม้จุกจิก ตลอดจนคำล่วงเกิน และคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ อดทนฟังได้ ไม่เบื่อหน่าย ไม่เสียอารมณ์

๖) คัมภีรญจะ กะถัง กัตตะ (ถลงเรื่องเล่าลึกได้) คือ กล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งซับซ้อนให้เข้าใจได้ และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

๗) โน จัฏฐาเน นิโยชะเย (ไม่ชักนำไปในอฐาน) คือ ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสียหรือเรื่องเหลวไหลไม่สมควร

หลักกัลยาณมิตรจะเป็นพ่อแม่ ครูอาจารย์ พระสงฆ์ หรือบุคคลอื่นนอกเหนือจากนี้ก็ไม่ได้แต่ต้องมีคุณสมบัติ คือ เป็นคนดี เป็นคนมีปัญญา และเป็นคนมีคุณธรรม ครูที่เป็นกัลยาณมิตรของศิษย์จะทำให้ศิษย์รู้สึกมีความมั่นคง อบอุ่นทางจิตใจ เนื่องจากสามารถนั่งฟังได้ ทั้งในเรื่องเรียน และเรื่อง

^{๕๓} พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, หน้า ๖๒๑.

ส่วนตัว ความเป็นกัลยาณมิตรทำให้ศิษย์เกิดความศรัทธา เคารพเชื่อฟัง ดังนั้นคำแนะนำสั่งสอนของครูจึงมีอิทธิพลต่อศิษย์เป็นอย่างมาก

๒. หลักโยนิโสมนสิการ

พระพรหมคุณภรณ์ ได้กล่าวถึง โยนิโสมนสิการ ไว้ว่า ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย ทาง ส่วนมนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนึง ใส่ใจ พิจารณา เมื่อรวมเข้าเป็นโยนิโสมนสิการ จึงหมายถึง การทำในใจโดยแยบคาย ซึ่งเป็นหลักของการคิดที่ทำให้มนุษย์มีความสามารถที่รู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามสภาวะ วิธีคิดหาเหตุปัจจัย สืบค้นจากต้นเหตุตลอดทางจนถึงผลสุดท้ายที่เกิด แยกแยะเรื่องออกให้เห็นตามสภาวะที่เป็นจริง คิดตามความสัมพันธ์ที่สืบทอดจากเหตุโดยไม่เอาความรู้สึก อุปทานของตนเองเข้าไปจับ ในที่สุดก็จะสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมด้วยวิธีการแห่งปัญญา

โยนิโสมนสิการ เป็นปัจจัยภายในของมนุษย์ คือ ความเกี่ยวข้องกับการฝึกใช้ความคิดให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ ผิวนั้น เป็นขั้นตอน สำคัญของการสร้างปัญญา ไม่ใช่ตัวปัญญา แต่เป็นเหตุให้เกิดปัญญา โยนิโสมนสิการ มีองค์ประกอบ ๔ ส่วน คือ

๑) อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือคิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง

๒) ปณมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทาง หรือคิดถูกทาง คือ คิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ จัดลำดับได้ หรือ มีลำดับ มีขั้นตอน เล่นไปเป็นแถวเป็นแนว หมายถึง ความคิดเป็นระเบียบตามแนวเหตุผลเป็นต้น ไม่ยุ่งเหยิงสับสนกระโดดไปกระโดดมา ทั้งนี้รวมทั้งความสามารถที่จะชักชวนนึกคิดเข้าสู่แนวทางที่ถูกต้อง

๓) การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ คิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล หรือคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึง การคิดสืบค้นตามแนวความสัมพันธ์สืบทอดกันแห่งเหตุปัจจัย พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุให้เข้าใจถึงต้น เค้า หรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องมาตามลำดับ

๔. อุปาทกมนสิการ แปลว่าคิดให้เกิดผล คือ ใช้ความคิดให้เกิดผลที่พึงประสงค์ เล็งถึงการคิด อย่างมีเป้าหมาย หมายถึง การคิดการพิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร การรู้จักคิดในทางที่ทำให้หายหวาดกลัว ให้หายโกรธ การพิจารณาที่ทำให้มีสติ หรือทำให้จิตใจเข้มแข็งมั่นคง

โยนิโสมนสิการที่เกิดขึ้นครั้งหนึ่งนั้น อาจมีครบทั้ง ๔ ข้อ หรือเกือบครบทั้งหมดนั้น หากจะเขียน ลักษณะทั้ง ๔ ข้อนั้นสั้น ๆ คงได้ความว่า คิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผล และคิดเร้ากุศล ถ้าบุคคล คิดเองไม่เป็น ก็ไม่รู้จักใช้โยนิโสมนสิการ กัลยาณมิตรจึงต้องอาศัยศรัทธาเข้ามาช่วยเหลือ จะเห็นได้ว่า สำหรับลักษณะ ๓ ด้านแรกของโยนิโสมนสิการ กัลยาณมิตรช่วยได้เพียงชี้แนะส่องนำให้เห็นช่องแต่ตัว บุคคลผู้นั้นจะต้องคิดพิจารณาเข้าใจด้วยตนเอง วัตถุแห่งความคิดอย่างเดียวกัน แต่ใช้โยนิโสมนสิการกับ อโยนิโสมนสิการย่อมให้ผลต่อชีวิตจิตใจและพฤติกรรมไปคนละอย่าง ตัวอย่างเช่น คนหนึ่งคำนึงถึงความตายด้วยอโยนิโสมนสิการ ก็เกิดความหวาดหวั่น หดหู่ ท้อถอย ไม่อยากทำอะไร หรือฟุ้งซ่าน คิดวุ่นวาย อีกคนหนึ่ง คำนึงถึงด้วยโยนิโสมนสิการกลับทำให้เกิดความสำนึกในการที่จะละเว้นความชั่ว ใจสงบ เกิด ความไม่ประมาท กระตือรือร้นเร่งทำสิ่งดีงาม โยนิโสมนสิการไม่ใช่ตัวปัญญา แต่เป็นปัจจัยให้เกิด ปัญญา คือให้เกิดสัมมาทิฐิ

พระพรหมคุณาภรณ์^{๕๔} ได้ประมวลวิธีคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ มาใช้ในการ ปฏิบัติไว้ ซึ่งแม้จะมีหลากหลายวิธี แต่เมื่อว่าโดยหลักการ ก็มี ๒ แบบ คือ โยนิโสมนสิการที่มุ่งสกัดหรือ กำจัดอวิชชาโดยตรง และโยนิโสมนสิการที่มุ่งเพื่อสกัดหรือบรรเทาต้นเหตุ โยนิโสมนสิการที่มุ่งกำจัด อวิชชาโดยตรงนั้น ตามปกติเป็นแบบที่ต้องใช้ในการปฏิบัติธรรมจนถึงที่สุด เพราะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามเป็นจริง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการตรัสรู้ ส่วนโยนิโสมนสิการแบบสกัดหรือบรรเทาต้นเหตุ มักใช้เป็นข้อปฏิบัติขั้นต้นๆ ซึ่งมุ่งเตรียมพื้นฐานหรือพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรมให้เป็นผู้พร้อมสำหรับ การปฏิบัติขั้นสูงขึ้นไป เพราะเป็นเพียงขั้นขัดเกลากิเลส วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการสามารถประมวลเป็น แบบใหญ่ๆ ได้ ๑๐ วิธี ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปและยกตัวอย่างคำถามที่ส่งเสริมกระบวนการคิดตามหลักโยนิโส มนสิการ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ ดังนี้

๑. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย หมายถึง การพิจารณาปรากฏการณ์ที่เป็นผล ให้รู้จักสภาวะที่เป็นจริง หรือพิจารณาปัญหา หาหนทางแก้ไข ด้วยการค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ส่งผลสืบทอดกันมา อาจเรียนว่าวิธีคิดแบบอัทปปัจจัยตา (คิดตามความเป็นไปตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย) หรือคิดตามหลักปฏิจจสมุปบาท (สภาพที่อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น) จัดเป็นวิธีโยนิโสมนสิการแบบพื้นฐาน

^{๕๔} พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, หน้า ๖๗๖.

๒. วิธีคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบ หมายถึง การคิดที่มุ่งให้มองและให้รู้จักสิ่งทั้งหลายตามสภาวะของสิ่งต่าง ๆ โดยการวิเคราะห์ แยกแยะ พิจารณาให้เห็นรายละเอียดของแต่ละอย่าง ที่เกิดขึ้นจากส่วนประกอบย่อย พร้อมทั้งพิจารณาไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งต้องอาศัยวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย และหรือ วิธีคิดแบบตามหลักการและความมุ่งหมาย เข้าร่วมพิจารณาไปพร้อม ๆ กัน

๓. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์ หรือวิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา หมายถึง การคิดที่รู้เท่าทันและยอมรับความจริงของสิ่งทั้งหลาย ตามธรรมดาที่เกิดจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ประจักษ์ขึ้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะต้องดับไป ไม่เที่ยงแท้ ไม่คงที่ ไม่ยั่งยืน (อนิจจัง) มีสภาวะถูกบีบคั้นกดดัน ไม่อาจคงอยู่ในสภาพเดิมได้ ต้องมีความแปรปรวนเปลี่ยนแปลง (ทุกข์) ไม่มีใครเป็นเจ้าของครอบครองได้จริง เพราะเป็นไปตามเหตุปัจจัย ไม่ใช่เป็นไปตามใจอยาก (อนัตตา) รู้เท่าทันว่าสิ่งทั้งหลายเป็นธรรมชาติ

๔. วิธีคิดแบบอริยสัจ หรือคิดแบบแก้ปัญหา หมายถึง วิธีคิดตามเหตุและผล หรือเป็นไปตามเหตุและผล ได้แก่ ทุกข์ คือ ตัวปัญหา สมุทัย คือ สาเหตุของปัญหา นิโรธ คือ ภาวะสิ้นปัญหา และมรรค คือ วิธีการ หรือข้อปฏิบัติที่ต้องกระทำในการแก้ไขปัญหามาจากสาเหตุที่แท้จริง เพื่อบรรลุจุดหมายคือภาวะ สิ้นปัญหา อันได้แก่ความดับทุกข์ ซึ่งวิธีคิดแบบอริยสัจ มีลักษณะทั่วไป ๒ ประการ คือ ประการแรก เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล สืบสาวจากผลไปหาเหตุ เพื่อแก้ไขที่ต้นเหตุ จัดเป็น ๒ คู่ คือ คู่ที่หนึ่ง: ทุกข์เป็น ผล เป็นตัวปัญหา ที่ไม่ต้องการ สมุทัยเป็นเหตุ เป็นที่มาของปัญหา เป็นต้องกำจัดหรือแก้ไข จึงจะพ้นจาก ปัญหาได้ คู่ที่สอง: นิโรธเป็นผล เป็นภาวะสิ้นปัญหา เป็นจุดหมายที่ต้องการเข้าถึง มรรคเป็นเหตุ เป็น วิธีการ เป็นข้อปฏิบัติที่ต้องกระทำในการแก้ไขสาเหตุ เพื่อบรรลุจุดหมาย คือภาวะสิ้นปัญหา อันได้แก่ ความดับทุกข์

๕. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือวิธีคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย หมายถึง การคิดพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างหลักการกับความมุ่งหมาย นำไปสู่การปฏิบัติถูกต้องตามหลักเกณฑ์ และสอดคล้องกับข้อปฏิบัติย่อยที่ส่งผลแก่หลักการใหญ่ตามที่ต้องการ

๖. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก หรือพิจารณาให้ครบทั้งอัสสาทะ (ความยินดี) อาทีนวะ (ข้อบกพร่อง) และ นิสสรณะ (ความไม่ยั่งยืน) หมายถึง วิธีคิดที่ให้พิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ซึ่งเน้นการยอมรับความจริง ทั้งด้านดี ด้านเสีย หรือทั้งคุณและโทษ มองเห็นทางออก มองเห็นจุดหมาย และรู้ว่าจุดหมายนั้น คืออะไร เป็นอย่างไร

๗. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม หรือการพิจารณาเกี่ยวกับการใช้สอยหรือบริโภค หมายถึง วิธีคิดแบบสกัดหรือบรรเทาความอยากเข้ามาครอบงำจิตใจ จำแนกเป็น ๒ ประเภท คือ

ประเภท ที่ ๑ คุณค่าแท้ หมายถึง คุณค่าหรือประโยชน์จากสิ่งทั้งหลายในแง่ที่สนองความต้องการของชีวิตโดยตรง หรือที่มนุษย์นำมาใช้แก้ปัญหาของตน เพื่อความดีงาม ความดำรงอยู่ด้วยดีของชีวิต คุณค่านี้อาศัยปัญญา เป็นเครื่องตีค่าหรือวัดราคา เป็นคุณค่าที่สนองปัญญา ประเภทที่ ๒ คุณค่าเทียม หรือคุณค่าพอกเสริม หมายถึง คุณค่าหรือประโยชน์ของสิ่งทั้งหลาย ที่มนุษย์พอกเพิ่มให้แก่สิ่งนั้น เพื่อปรนเปรอการเสพการ บริโภคที่ไม่จำเป็น คุณค่านี้อาศัยตัณหา (ความอยาก) เป็นเครื่องตีราคาหรือวัดราคา

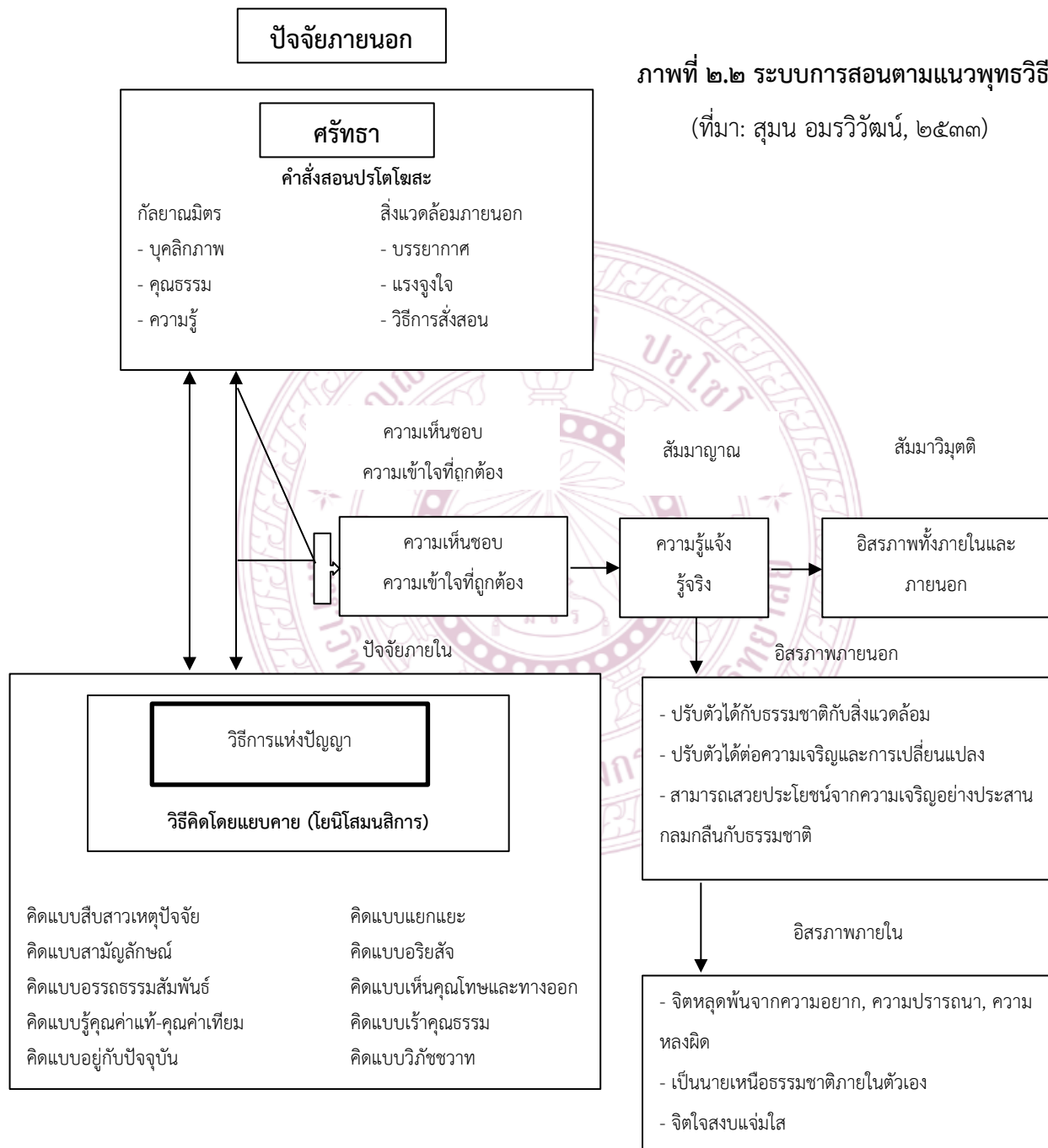
๘. วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม หรือเร้ากุศล หมายถึง วิธีคิดที่สกัดกัน บรรเทาและขัดเกลาความอยาก (ตัณหา) โดยเป็นข้อปฏิบัติสำหรับส่งเสริมความคิดเห็นที่ถูกต้อง (สัมมาทิฐิ) ซึ่งนำเอาประสบการณ์ที่ผ่านมาในชีวิตมาปรุงแต่งในทางที่ดีงาม ทำให้เกิดความคิด และการกระทำที่เป็นประโยชน์ พร้อมกับสร้างนิสัยที่ดีงามให้แก่จิตใจ

๙. วิธีคิดแบบเป็นอยู่กับปัจจุบัน หรือวิธีคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ หมายถึง วิธีคิดที่เป็นเพียงการมองอีกด้านหนึ่งของการคิดแบบอื่นๆ ที่เป็นอย่างอยู่ในปัจจุบันที่เป็นแนวทางความรู้ด้วยพลังของปัญญา ที่มีสติสัมปชัญญะต่อสิ่งที่กำลังคิด

๑๐. วิธีคิดแบบวิภาษวาท หมายถึง วิธีคิดที่แสดงออกโดยการพูดถึงสิ่งที่ตนเองคิด ซึ่งเป็นการมองและแสดงความจริงโดยแยกแยะออกให้เห็นแต่ละแง่แต่ละด้านครบทุกแง่ทุกด้าน ไม่ใช่จับเอาแง่เดียวหรือบางแง่ขึ้นมาวินิจฉัยที่คลุมลงไปทั้งหมด เป็นวิธีคิดวิเคราะห์ในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น จำแนกโดยแง่ ของความเป็นจริง จำแนกโดยส่วนประกอบ จำแนกโดยการลำดับ

โยนิโสมนสิการเป็นตัวนำที่ทำให้การศึกษาเริ่มต้น หรือเป็นแกนนำของการพัฒนาปัญญาในการศึกษา ควรพัฒนาวิธีการเรียนการสอนที่จะส่งเสริมกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการใช้กระบวนการคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ ซึ่งกลไกการทำงานของโยนิโสมนสิการในกระบวนการคิด คือ เมื่อบุคคลรับรู้สิ่งใด ความคิดก็จะมุ่งเข้าสู่ความชอบหรือไม่ชอบทันที เนื่องจากบุคคลมีประสบการณ์มาก่อน ในตอนนี้เองที่โยนิโส มนสิการจะเข้าไปสกัดกันความคิดนั้นแล้วเป็นตัวนำเอากระบวนการคิดบริสุทธิ์ที่จะพิจารณาตามสภาวะตามเหตุปัจจัย เป็นลำดับไม่สับสน มีเหตุผลและเกิดผลได้คนปกติสามารถใช้โยนิโสมนสิการง่าย ๆ ได้โดยการพยายามควบคุมกระแสความคิดให้อยู่ในแนวทางที่ดีงามตามทางที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนจากกัลยาณมิตรมาก่อนแล้ว และเมื่อพิจารณาเห็นความจริงและรู้ว่าการคำแนะนำสั่งสอนนั้นถูกต้องดีงาม มีประโยชน์ ก็ยังมั่นใจและเกิดศรัทธาขึ้นเอง เกิดเป็นการประสานกันระหว่างปัจจัยภายนอกกับภายใน

โยนิโสมนสิการเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ของการศึกษา การศึกษาจะสำเร็จผลแท้จริง ซึ่งจุดที่ต้องเน้นในเรื่องกิจกรรมการศึกษา ก็คือ กัลยาณมิตรที่ระลึกอยู่เสมอว่าปรโตโมสะที่ดีนั้น จะต้องเป็นเครื่องปลูกเร้าโยนิโสมนสิการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เล่าเรียน และผู้เข้ารับการศึกษาอบรม^{๕๕}

^{๕๕} สุมน อมรวิวัฒน์, หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

๓. ไตรสิกขา (กระบวนการของการศึกษา)

แก่นนำแห่งกระบวนการของการศึกษา ได้แก่ สัมมาทิฐิ เมื่อมีสัมมาทิฐิเป็นแก่นนำและ
เป็นฐานแล้ว กระบวนการแห่งการศึกษาภายในตัวบุคคลก็ดำเนินไปได้กระบวนการนี้ แบ่งเป็น ๓
ขั้นตอนใหญ่ ๆ เรียกว่า ไตรสิกขา (สิกขา หรือหลักการศึกษา ๓ ประการ)^{๔๖} คือ

๑) การฝึกฝนอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีวะ
เรียกว่า อธิศีลสิกขา เรียกกันง่าย ๆ ว่า ศีล

๒) การฝึกฝนอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพ สมรรถภาพ และ
สุขภาพของจิต เรียกว่า อธิจิตตสิกขา เรียกกันง่าย ๆ ว่า สมาธิ

๓) การฝึกฝนอบรมทางปัญญา ให้เกิดความรู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง ความรู้เป็นไป
ตามเหตุปัจจัยที่ทำให้แก้ไขปัญหไปตามแนวทางเหตุผล รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้
บริสุทธิ์ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ ดับกิเลสดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจอิสระผ่องใส
เบิกบาน เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา เรียกกันง่าย ๆ ว่า ปัญญา

หลักการศึกษา ๓ ประการนี้ จัดวางขึ้นไว้โดยอาศัยหลักปฏิบัติที่เรียกว่า วิธีการแก้ปัญหของ
อารยชนเป็นฐาน วิธีแก้ปัญหแบบอารยชนนี้ เรียกตามคำบาลีว่า อริยมรรค แปลว่า ทางดำเนินสู่
ความ ดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอารยชน หรือวิถีดำเนินชีวิตที่ประเสริฐ อริยมรรคนี้นี้มีองค์ประกอบที่เป็น
เนื้อหาหรือ รายละเอียดของการปฏิบัติ ๘ ประการคือ

๑) ทศนะ ความคิดเห็น แนวความคิด ความเชื่อถือ ทศนคติ ค่านิยมต่าง ๆ ที่ตั้งามถูกต้อง
มองสิ่งทั้งหลายตามเหตุปัจจัยสอดคล้องกับความเป็นจริง หรือตรงตามสภาวะ เรียกว่า สัมมาทิฐิ
(เห็นชอบ)

๒) ความคิด ความดำริไตรตรอง หรือคิดการต่างๆ ที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
ไม่เศร้าหมองขุ่นมัว เป็นไปในทางสร้างสรรค์ประโยชน์สุข เช่น คิดในทางเสียสละ หวังดี มีไมตรี
ช่วยเหลือ เกื้อกูลและความคิดที่บริสุทธิ์ อิงสัจจะ อิงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยความเห็นแก่ตัว ความคิด
จะได้จะเอาหรือความเคียดแค้น ชิงชัง มุ่งร้ายคิดทำลาย เรียกว่า สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)

๓) การพูด หรือการแสดงออกทางวาจา ที่สุจริต ไม่ทำร้ายผู้อื่น ตรงความจริง ไม่โกหก
หลอกลวง ไม่ส่อเสียด ไม่ให้ร้ายป้ายสี ไม่หยาบคาย ไม่เหลวไหล ไม่เพ้อเจ้อเลื่อนลอย แต่สุภาพ นุ่ม

^{๔๖} พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, หน้า ๙๑๕.

นวล ชวนให้เกิดไมตรีสามัคคีกัน ถ้อยคำที่มีเหตุผล เป็นไปในทางสร้างสรรค์ก่อประโยชน์ เรียกว่า สัมมาวาจา (วาจาชอบ)

๔) การกระทำที่ดั่งาม สุจริต เป็นไปในทางสร้างสรรค์ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้ายกัน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีงาม ทำให้อยู่ร่วมกันได้ดี ทำให้สังคมสงบสุข คือ การกระทำหรือทำการต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องหรือไม่เป็นไปเพื่อการทำลายชีวิต ร่างกาย การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น การล่วงละเมิดสิทธิในคุ้มครองหรือของรักของหวงแหนของผู้อื่น เรียกว่า สัมมากรรมันตะ (กระทำชอบ)

๕) การประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ก่อความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้อื่น เรียกว่า สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ)

๖) การเพียรพยายามในทางที่ดีงามชอบธรรม คือ เพียรหลักเว้นป้องกันสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่ยังไม่เกิดขึ้น เพียรละเลิกกำจัดสิ่งชั่วร้ายอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรสร้างสรรค์สิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพียรส่งเสริมพัฒนาสิ่งดีงามหรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้เพิ่มพูนเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไปจน เพียบพร้อมไพบุลย์ เรียกว่า สัมมาวายามะ (พยายามชอบ)

๗) การมีสติกำกับตัว คมใจไว้ให้อยู่กับสิ่งที่เกี่ยวข้องต้องทำในเวลานั้น ๆ ใจอยู่กับกิจจิตอยู่กับงาน ระลึกได้ถึงสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่เกี่ยวข้องเป็นประโยชน์ หรือธรรมที่ต้องใช้ในเรื่องนั้น ๆ เวลานั้น ๆ ไม่หลงไหลเลื่อนลอย ไม่ละเลยหรือปล่อยตัวเผอเรอ โดยเฉพาะสติที่กำกับทันต่อพฤติกรรมของร่างกาย ความรู้สึก สภาพจิตใจ และความนึกคิดของตน ไม่ปล่อยให้อารมณ์ที่เข้ายวนหรือยั่วยามาอุดกระชากให้หลุดหลงเลื่อนลอยไปเสีย เรียกว่า สัมมาสติ ระลึกชอบ)

๘) ความมีจิตตั้งมั่น จิตใจดำเนินอยู่ในกิจในงานหรือในสิ่งที่กำหนด (อารมณ์) ได้สม่ำเสมอ แน่วแน่เป็นอันหนึ่งอันเดียว สงบ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวกหวั่นไหว บริสุทธิ์ ผ่องใส ไม่ขุ่นมัว นุ่มนวล ผ่อน คลาย ไม่เครียดกระด้าง เข้มแข็ง เองาน ไม่หดหู่ท้อแท้ พร้อมทั้งจะใช้งานทางปัญญาอย่างได้ผลดี เรียกว่า สัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ)

หลักการศึกษา ๓ ประการ หรือ ไตรสิกขา นั้น ก็จัดวางรูปขึ้นโดยมุ่งให้เกิดผลตามหลักปฏิบัติแห่งอริยมรรค มรรควิธีแก้ปัญหา หรือมรรคแห่งความดับทุกข์) คือ เป็นการฝึกฝนอบรมให้องค์ทั้ง ๘ แห่งมรรคนั้นเกิดมีและเจริญงอกงาม ใช้ประโยชน์ได้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น แก้ไขปัญหาดับทุกข์ได้ดียิ่งขึ้น ตามลำดับจนถึงที่สุด กล่าวคือ

๑) อธิศีลสิกขา (ศีล) คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมากัมมันตะ (กระทำชอบ) และสัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ) เจริญงอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางความประพฤติวินัย และความสัมพันธ์ทางสังคมถึงมาตรฐานของอารยะชน เป็นพื้นฐานแก่การสร้างเสริมคุณภาพจิตได้ดี

๒) อธิจิตตสิกขา (สมาธิ) คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมีสัมมาวายามะ (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ) เจริญงอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางคุณธรรม มีคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต พัฒนาถึงมาตรฐานของอารยะชนเป็นพื้นฐานแห่งการพัฒนาปัญญาได้ดี และ

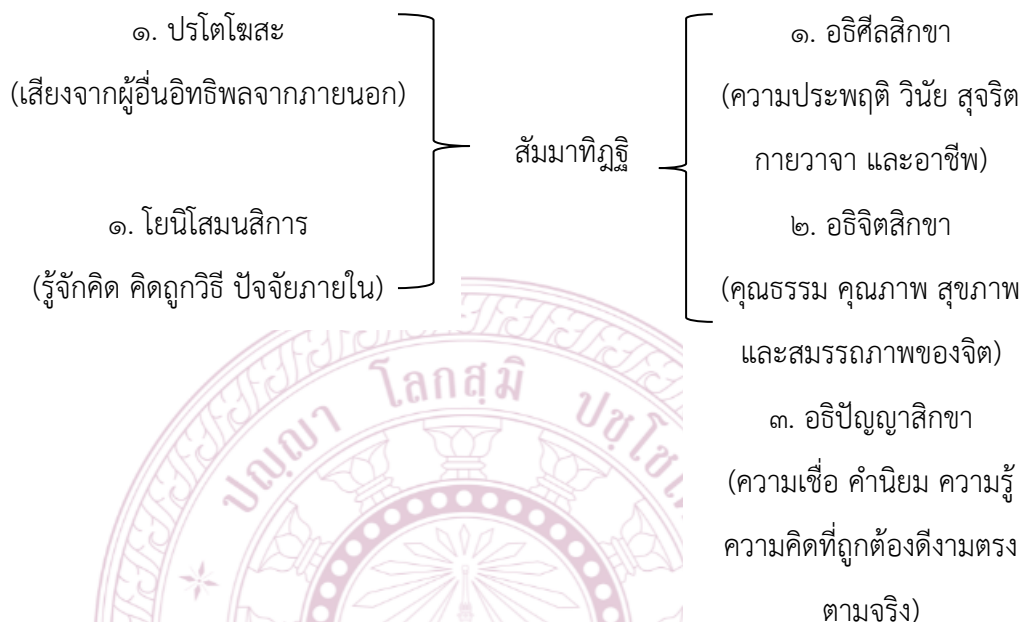
๓) อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) คือ การศึกษาด้านหรือขั้นตอนที่ฝึกปรือให้เกิดมี สัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) และสัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) เจริญงอกงามขึ้น จนบุคคลมีความพร้อมทางปัญญาถึงมาตรฐานของอารยะชน สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัญญา มีจิตใจผ่องใส เบิกบาน ไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความยึดติดถือมั่นต่าง ๆ เป็นอิสระเสรีด้วยปัญญาอย่างแท้จริง

จากสิ่งที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นว่า สัมมาทิฐิ ที่เป็นแกนนำแห่งกระบวนการของการศึกษานั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ ๒ ประการ ดังนั้น ในการดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษา จุดสนใจที่ควรเน้นกันเป็นพิเศษคือ เรื่องปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิที่เป็นจุดเริ่มต้น เป็นแหล่งที่มาของการศึกษาคำที่พูดกันว่าการศึกษา ก็อยู่ที่ปัจจัย ๒ ประการนี้เอง ส่วนกระบวนการของการศึกษาที่เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา นั้น เพียงแต่รู้เข้าใจไว้เพื่อจัดสภาพแวดล้อมให้เกื้อกูล และคอยเสริมคุมกระตุ้นรื้อให้เนื้อหาของ การศึกษาหันเหดำเนินไปตามกระบวนการนั้น ซึ่งกระบวนการแห่งการศึกษา อาจสรุปแนวคิดได้ดัง ภาพประกอบ ๑๖ ดังนี้^{๕๗}

^{๕๗}พระพรหมคุณารักษ์ (ป.อ.ปยุตโต), *สู่การศึกษาแนวพุทธ*, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๙), หน้า ๑๔.

จุดเริ่มต้น
หรือแหล่งที่มาของการศึกษา

กระบวนการของการศึกษา

ภาพที่ ๒.๓ : กระบวนการแห่งการศึกษา

(ที่มา: พระพรหมคุณาภรณ์ (๒๕๔๙ หน้า ๑๔))

๔. หลักอริยสัจ ๔

อริยสัจ ๔ คือ หลักธรรมสำคัญของพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นแก่นแท้หรือหัวใจของศาสนา เป็นสัจธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ซึ่งมีความลึกซึ้งมาก อริยสัจ คือ ความจริงอันประเสริฐหรือความจริงของอริยบุคคล เพราะผู้ใดรู้อริยสัจ ๔ ด้วยปัญญา ผู้นั้นจะกลายเป็นผู้ประเสริฐหรือ เป็นอริยสัจ ถือได้ว่าอริยสัจเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมดจะสรุปไว้ใน อริยสัจ ๔ ทั้งสิ้น อันประกอบด้วยองค์ ๔ สรุปได้ดังนี้^{๕๔}

๔.๑ ทุกข์ คือ ความจริงว่าด้วยความทุกข์ ความทุกข์หรือปัญหาอาจเกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกสถานที่ ทุกเวลา และทุกโอกาส คนเราเมื่อแก้ไขปัญหาดิปัญหาหนึ่งไปได้ ปัญหาใหม่ก็อาจเกิด

^{๕๔} พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, หน้า ๘๙๓-๘๙๗.

ติดตามมา ให้แก้ไขอีกได้ตลอดเวลา สรุปได้ว่า ความทุกข์หรือปัญหาอาจเกิดกับใครก็ได้ทุกคน เราจะต้องไม่ประมาท ต้องพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความจริง

๔.๒ สมุทัย คือ ความจริงว่าด้วยเหตุแห่งความทุกข์ ความทุกข์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นต้องมีสาเหตุ ต้องเกิดจากอะไรบางอย่าง ไม่ใช่มีขึ้นลอย ๆ สาเหตุที่แท้จริงของความทุกข์ คือ ความอยากที่เกินพอดี ซึ่งเรียกว่า ตัณหา เช่น ความอยากได้อย่างโน้นอย่างนี้อันเกิดจากตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ อยากได้บ้านสวย ๆ อยากมีรถยนต์ อยากมีเงินมาก ๆ ก็เกิดการทำลายธรรมชาติมีการตัดต้นไม้ทำลายป่าได้ ทำลายสิ่งแวดล้อมที่อยู่คู่กับสิ่งมีชีวิตมาเป็นเวลานานเพื่อตอบสนองความอยากของมนุษย์ พระพุทธเจ้าสอนว่า สรรพสิ่งเกิดจากเหตุ สรรพสิ่งจะดับหรือหมดไปก็เพราะเหตุ ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้น เป็นไป หรือดับสลายไปเฉย ๆ โดยไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย พุทธอีกนัยหนึ่งพระพุทธศาสนามีได้สอนให้เชื่อในเรื่อง บังเอิญ ในบางครั้ง บางกรณี ที่เราคิดว่ามันเป็นไปโดยบังเอิญ ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัยนั้นเป็นเพราะว่าเรา มองไม่เห็นหรือไม่เข้าใจเหตุหรือปัจจัยของมัน จึงทึกทักเอาว่า สิ่งนั้นเกิดขึ้นหรือดับไปโดยบังเอิญ

๔.๓ นิโรธ คือ ความจริงว่าด้วยความดับทุกข์ ความทุกข์หรือปัญหาทั้งหลายนั้นดับได้เมื่อความทุกข์เกิดจากสาเหตุ ถ้าเราดับสาเหตุเสีย ความทุกข์หรือปัญหานั้นก็ย่อมดับไปด้วย หากดับทุกข์หรือปัญหาได้หมดสิ้น ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า นิพพาน จึงเหลือแต่ความสงบสุขอย่างยิ่ง

๔.๔ มรรค คือ ความจริงว่าด้วยวิถีทางแห่งความดับทุกข์/ปัญหา มีองค์ประกอบ ๘ ประการ

๔.๔.๑ เห็นชอบ (สัมมาทิฐิ) คือ เห็นสิ่งต่างๆ ตามที่เป็นจริง

๔.๔.๒ ดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ) คือ ไม่ลุ่มหลงมัวเมากับความสุขทางกาย ไม่พยายาบท และไม่คิดทำร้ายผู้อื่น

๔.๔.๓ เจรจาชอบ (สัมมาวาจา) คือ การไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบคาย และไม่ พูดสิ่งไร้สาระ

๔.๔.๔ กระทำชอบ (สัมมากัมมันตะ) คือ ไม่ทำลายชีวิต ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติดิฉินทางกาม

๔.๔.๕ เลี้ยงชีพชอบ (สัมมาอาชีวะ) คือ การทำมาหากินด้วยอาชีพที่สุจริตไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ไม่ทำกิจการในสิ่งที่เป็นผลร้ายต่อคนทั่วไป

๔.๔.๖ พยายามชอบ (สัมมาวายามะ) คือ ความพยายามที่จะป้องกันมิให้ความชั่วเกิดขึ้น ความพยายามที่จะกำจัดความชั่วที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไป ความพยายามที่จะสร้างความดี ที่ยังไม่เกิดขึ้น และความพยายามที่จะรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่ตลอดไป

๔.๔.๗ ระลึกชอบ (สัมมาสติ) คือ การไม่หลงไม่ลืม รู้ตัวอยู่เสมอว่ากำลังเห็นสิ่งต่างๆ ตามที่เป็นจริง

๔.๔.๘ ตั้งจิตมั่นชอบ (สัมมาสมาธิ) คือ การที่สามารถตั้งจิตให้จดจ่อกับสิ่งใด สิ่งหนึ่ง ได้นาน

การสั่งสอนธรรมของพระพุทธเจ้าทรงมุ่งผลในทางปฏิบัติหลักธรรมเป็นสิ่งสำคัญของการดำเนินชีวิต หากคนเราไม่ศึกษา ไม่ตระหนักและไม่ศรัทธา ย่อมเป็นผู้ดำรงอยู่ด้วยความประมาท และ อาจกระทำการใด ๆ ที่เป็นต้นเหตุของปัญหาชีวิตขึ้นมาได้ ซึ่งคุณค่าของหลักพุทธธรรม อริยสัจ ๔ ช่วยให้นักเรียนสังเกตพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามสภาพความเป็นจริง ทำให้เกิดความกระจ่างทางปัญญา ปัญหา เกิดขึ้นได้เสมอ ถึงแม้ปัญหาหนึ่งจะยุติไปแล้วก็อาจเกิดปัญหาใหม่ให้เราต้องติดตามแก้ไขตลอดเวลา การนำหลักพุทธธรรมนี้มาใช้เพื่อแก้ปัญหาด้วยสติ ด้วยปัญญา ด้วยเหตุผล และ มุ่งมั่นสืบสาวราวเรื่องให้ ถึงต้นตอของปัญหาด้วยตนเองตามความจริง ทำให้เกิดแสงสว่างแห่งปัญญา ที่เป็นเครื่องนำทางของชีวิต

๕. หลักอิทธิบาท ๔

อิทธิบาท ๔ คือ ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงเทศนาสอนภิกษุให้เจริญอิทธิบาท อันประกอบด้วย องค์ ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อเป็นทางช่วยให้เกิดความสำเร็จในสิ่งที่พึงประสงค์

อิทธิบาท หมายถึง หนทางแห่งการดำเนินชีวิตไปสู่ความสำเร็จ ความถูกต้อง และเข้าถึงประโยชน์สุข ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรม ๔ ประการ คือ^{๔๔}

๕.๑ ฉันทะ คือ ความรักและความพอใจในสิ่งนั้น มีความรักและความรับผิดชอบต่องาน ต่อหน้าที่ของตน เมื่อมีความชอบและความพอใจในหน้าที่ของตน ก็สามารถเอาชนะความเบื่อหน่าย ความ เกลียดคร้าน และความย่อท้อได้

๕.๒ วิริยะ คือ ความพากเพียร ความบากบั่น ความขยัน ความมุมานะที่จะเอาชนะความยาก ลำบาก ความเกลียดคร้าน ความเบื่อหน่าย มุ่งที่จะกระทำหน้าที่การงานให้สำเร็จตามที่ได้มุ่งหมาย

^{๔๔}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พิมพ์ครั้งที่ ๖, พุทธวิธีในการสอน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๘๔๒-๘๔๖)

ไว้ วัริยะที่จะเป็นพลังสำคัญในการผลักดันให้สิ่งที่เราทำสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หากเรามีความพอใจหรือรัก ในสิ่งที่ทำเพียงประการเดียว แต่ไม่พากเพียรที่จะเอาชนะอุปสรรคต่างๆ เช่น ความเกียจคร้าน ความย่อ ท้อ ความเบื่อหน่าย กลัวร้อน กลัวหนาว กลัวฝน กลัวเหนียว ฯลฯ ความสำเร็จย่อมจะบังเกิดขึ้นไม่ได้

๕.๓ จิตตะ คือ การเอาใจใส่ ฝึกฝน ตรวจตรา ดูแลกิจการธุระที่เรารับผิดชอบอยู่เสมอ จิตตะมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จในการทำงานเป็นอย่างมาก คือ ในการทำหน้าที่การงานต่าง ๆ หากมี ฉันทะ และวัริยะ กิจการนั้นย่อมดำเนินไปได้ด้วยดี แต่ทั้งนี้ไม่ใช่เป็นหลักประกันว่า จะประสบความสำเร็จเสมอ ไปถ้าหากขาดจิตตะ เพราะการขาดความเอาใจใส่ ดูแล อาจสร้างความเสียหายขึ้น แก่งานที่เรารับผิดชอบ

๕.๔ วิมังสา คือ การไตร่ตรอง พิจารณาหรือใช้ปัญญาในการประกอบการงาน รู้จักคิดหา ข้อบกพร่องหรือหนทางที่จะทำให้กิจการนั้น ๆ สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมาย กิจการงานที่จะสำเร็จลง ได้นั้น จะต้องมีการพิจารณาแผนงานให้ถี่ถ้วน มีการวางแผนเป็นขั้นตอน แล้วดำเนินการไปตามลำดับ ถ้าเราทำงานที่ใหญ่เกินไปเมื่อเทียบกับเวลาและความสามารถแล้ว งานอาจล้มเหลวได้ ทั้งนี้เราจะต้อง พิจารณางานที่กำลังกระทำอยู่นั้นเพื่ออะไร สำคัญกว่าอะไร สิ่งใดต้องทำก่อน สิ่งใดต้องทำทีหลัง เมื่อ เสร็จงานชิ้นนี้แล้วจะทำอะไรต่อไป เมื่อไม่เสร็จตามกำหนดเวลาหรือไม่เสร็จครบถ้วนสมบูรณ์ ตามที่ตั้งใจ ไว้ จะแก้ไขอย่างไร เรื่องเหล่านี้จะต้องพิจารณา ไตร่ตรอง หาหนทาง แก้ไขไว้มาก่อน

อาจสรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่มุ่งหวังความสำเร็จในหน้าที่การงาน และการ ดำรงชีวิต มีความพากเพียรไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ซึ่งเริ่มต้นด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ ตนถือว่า ดีที่สุดที่มนุษย์เรา ควรจะได้ ข้อนี้ เป็นกำลังใจ อันแรก ที่ทำให้เกิดความพากเพียร หรือ วัริยะ ซึ่งเป็นการกระทำสิ่งต่าง ๆ ที่ติดต่อกัน ไม่ขาดตอน เป็นระยะยาว จนประสบความสำเร็จ ทำให้ เกิดจิตตะ คือ ใจจดใจจ่อ เอาใจใส่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ทอดทิ้งที่นำไปจากความรู้สึกของตัว ซึ่งต้องใช้ สมานธิในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้ได้ใช้ปัญญา ในการพิจารณาไตร่ตรอง ทดสอบ ทดลอง เพื่อหาคำตอบและแนวทางแก้ปัญหาไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งก็ คือ วิมังสา ทั้งนี้ในทุกขั้นตอน ของอิทธิบาท ต้องมีสติและสมานธิเป็นเครื่องกำกับไปสู่ปัญญาที่ชัดเจน ในการดำเนินงานหรือกิจกรรมให้ประสบความสำเร็จ

๖. พรหมวิหาร ๔

พรหมวิหาร ๔ เป็นธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่ กว้างขวางดุจพระพรหม มี ๔ ประการ ดังนี้

๖.๑ เมตตา ความรัก คือ ความปรารถนาดี มีไมตรี ต้องการช่วยเหลือให้ทุกคนประสบประโยชน์ และความสุข

๖.๒ กรุณา ความสงสาร คือ อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ ใฝ่ใจที่จะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของคนและสัตว์ทั้งปวง

๖.๓ มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็มีใจแช่มชื่น เบิกบาน เมื่อเห็นเขาทำดีงาม ประสบความสำเร็จก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจด้วย พร้อมทั้งจะช่วยส่งเสริมสนับสนุน

๖.๔ อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามความเป็นจริง โดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอมั่นคง เทียงตรงดุจตาชั่ง มองเห็นการที่บุคคลจะได้รับผลดี หรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ตนประกอบ พร้อมทั้งจะ วินิจฉัย วางตน และปฏิบัติไปตามหลักการ เหตุผล และความเที่ยงธรรม

๗. ภาวนา ๔

ภาวนา ๔ (ในภาษาบาลี ให้ความหมายว่า “พัฒนา” คือ วัฒนา นั่นเอง) แปลว่า การทำให้เจริญ ทำให้เป็น ทำให้มีขึ้น หรือฝึกอบรม แปลง่าย ๆ ว่า การพัฒนา หรือการเจริญ ภาวนา ๔ เป็นตัวชี้วัด ด้านผลผลิตที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน กำหนดโดยวิเคราะห์จากผลที่ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาตามระบบ ไตรสิกขาพระพรหมคุณาภรณ์^{๖๐} ได้กล่าวถึง การดำเนินการวัดผลประเมินผลโดยใช้หลัก ภาวนา ๔ ไว้ว่า “การวัดผลประเมินผลต้องวัดตามสภาพจริง โดยใช้วิธีการหลากหลายเหมาะสม สามารถทำได้ครอบคลุม ทั้งด้านพฤติกรรมที่มีต่อสิ่งแวดล้อม (ด้านกาย) ด้านพฤติกรรมที่มีต่อคนอื่น (ด้านศีล) ด้านคุณลักษณะของจิตใจ (ด้านจิต) และด้านความรู้ ความคิดที่ถูกต้อง (ด้านปัญญา) ซึ่งรวมเป็นภาวนา ๔ (พัฒนาการทางกาย พัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางจิตใจ พัฒนาการทางปัญญา) ซึ่งเป็นข้อมูลจากการวัดผลประเมินผลที่เหมาะสม รอบคอบ จะช่วยให้การพัฒนาต่อเนื่อง และมีความชัดเจนมากขึ้น

^{๖๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พิมพ์ครั้งที่ ๖, พุทธวิธีในการสอน, หน้า ๑๘-๒๐.

ภาวนา ๔ คือ การพัฒนา ๔ ด้าน ดังนี้

๗.๑ กายภาวนา เป็นการพัฒนากาย การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือ การมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี โดยรู้จักอยู่ดีมีสุขอย่างเกื้อกูลกันกับธรรมชาติ และปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายอย่างมีสติ มิให้เกิดโทษ แต่ให้เกื้อกูลเป็นคุณ กล่าวคือ ประการแรก รู้จักใช้อินทรีย์ เช่น ตาหู ฟัง เป็นต้น อย่างมีสติ ดูเป็น ฟังเป็นให้ได้ปัญญา และประการที่สอง กินใช้ด้วยปัญญา เสพบริโภคปัจจัย ๔ และสิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนเทคโนโลยี อย่างฉลาด ให้พอดี ที่จะได้ผลตรงเต็มตามคุณค่าที่แท้จริง ไม่ลุ่มหลงมัวเมา ไม่ประมาทขาดสติ

๗.๒ ศีลภาวนา เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีพฤติกรรมดีงามในความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ โดยตั้งอยู่ในวินัยอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้ด้วยดี และมีอาชีพสุจริต ไม่ใช่ กาย วาจา และอาชีพในทางที่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อน เสียหาย แต่ใช้เป็นเครื่องพัฒนาชีวิตของตน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างสรรค์สังคม ส่งเสริมสันติสุข

๗.๓ จิตตภาวนา เป็นการพัฒนาจิตใจ คือ การทำจิตใจให้เจริญงอกงามขึ้นในคุณธรรม ความดีงาม ความเข้มแข็งมั่นคง และความเบิกบานผ่องใสสงบสุข สมบูรณ์ด้วยคุณภาพจิต คือ งามด้วยคุณธรรม เช่น มีน้ำใจ เมตตา กรุณา เผื่อแผ่ เอื้ออารี มีเมตตา มีศรัทธา มีความเคารพ อ่อนโยน ซื่อสัตย์ กตัญญู เป็นต้น สมบูรณ์ด้วยสมรรถภาพจิต คือ มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง ขยันหมั่นเพียร พยายาม กล้าหาญ อดทน รับผิดชอบ มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น สมบูรณ์ด้วยสุขภาพจิต คือ มีจิตใจร่าเริง เบิกบาน สดชื่น เิบอิม โปร่งโล่ง ผ่องใส สงบ และเป็นสุข

๗.๔ ปัญญาภาวนา เป็นการพัฒนาปัญญา คือ การฝึกอบรมเจริญปัญญา เสริมสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุปัจจัย มองเห็นสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริงหรือตามที่มันเป็น ปราศจากอคติ และแรงจูงใจแอบแฝง เป็นผู้ที่กิเลสครอบงำบัญชาไม่ได้ ให้ปัญญาเจริญพัฒนาจนรู้เข้าใจ หยั่งเห็นความจริง เป็นอยู่ด้วยปัญญารู้เท่าทัน เห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ บรรลุถึงความบริสุทธิ์ ปลอดพ้นจากกิเลสสันดาน มีจิตใจเป็นอิสระสุขเกษมไร้ทุกข์

กล่าวโดยสรุป ผลที่ได้จากการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ตามแนวพุทธจะต้องพัฒนา นักเรียน ทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ พฤติกรรมการเรียนด้านกาย (กายภาวนา) พฤติกรรมการเรียนด้านทักษะ

ทาง สังคม (ศีลภาวนา) พฤติกรรมการเรียนด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ปัญญา ภาวนา) จึงจะสมบูรณ์รอบด้าน

ในการวิจัยครั้งนี้ การพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน โดยการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ที่เชื่อมโยงกับหลัก พุทธธรรม คือ หลัก ไตรสิกขา หลักกัลยาณมิตร หลักพรหมวิหาร ๔ หลักโยนิโสมนสิการ หลักอริยสัจ ๔ และหลักอิทธิบาท ๔ โดยผู้สอนจัดการสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโฆสะ) ที่เป็น กัลยาณมิตร เพื่อส่งเสริมให้นักเรียน มุ่งศึกษา แก้ปัญหา หรือแสวงหาความรู้อย่างเป็นองค์รวม เพื่อ พัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถี วัฒนธรรมแสงปัญญา

๒.๗ แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบบูรณาการ

แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องการบูรณาการ (Integration) เกิดขึ้นจากความคิดของ จอห์น ล็อก (John Locks) นักปรัชญาชาวอังกฤษ ที่ได้ชี้ให้เห็นความจริงว่า เด็กสนใจเฉพาะสิ่งจำเป็น และใช้ได้ บ่อยในชีวิต เพราะเด็กไม่มีเวลา และกำลังพอที่จะเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างได้หมด จะต้องเลือกสอน เฉพาะสิ่งจำเป็นที่จะสามารถใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้ ต่อมา จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) นัก ปรัชญาชาวอเมริกัน เป็นผู้เสนอว่าการให้การศึกษาแก่เยาวชนนั้น ควรให้ความสนใจต่อกิจกรรมที่ นำไปสู่ความเข้าใจ กิจกรรมพื้นฐานต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ใช้ในการดำรงชีวิต ซึ่งจะทำให้เยาวชนเกิด ความต้องการที่จะเรียนรู้ขึ้นโดยธรรมชาติ และมีความเชื่อว่า เราสามารถเชื่อมโยงมนต์ศน์ของวิชา ต่าง ๆ ที่มีในหลักสูตรได้อย่างน้อย ๒ วิชาขึ้นไป และด้วยวิธีการเชื่อมโยงจะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถนำ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้ไป ประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่หรือเรื่องที่จะเรียนรู้ต่อไป (John Dewey. ๑๙๓๓) ซึ่งแนวคิดของจอห์น ดิวอี้ นำไปสู่หลักการบูรณาการในเวลาต่อมา^{๖๑}

๒.๔.๑ ทำไมต้องเรียนรู้แบบบูรณาการ

ในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ เหตุผลสำคัญที่จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในการ จัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ประกอบด้วย ๓ ด้านใหญ่ ๆ ดังนี้

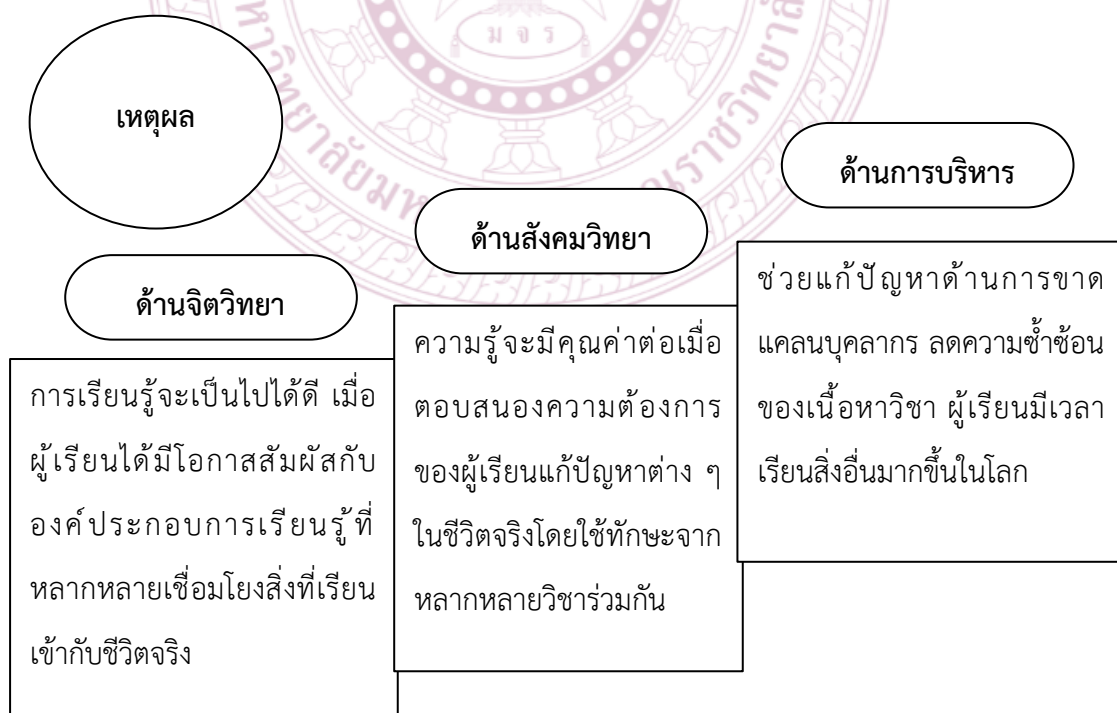
^{๖๑} สุมน อมรวิวัฒน์, หลักบูรณาการทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม, (นนทบุรี: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๙-๑๖๐.

๒.๗.๑.๑ ด้านจิตวิทยา เรามักจะมองว่า การเรียนรู้จะเป็นไปได้ด้วยดี ก็ต่อเมื่อ ผู้เรียนได้มีโอกาสที่จะสัมผัสกับองค์ประกอบของการเรียนรู้ที่หลากหลาย และการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหล่านั้นจะต้องเชื่อมโยงเข้ากับชีวิตจริงของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

๒.๗.๑.๒ ด้านสังคมวิทยา ซึ่งเราคงจะต้องมีความเชื่อร่วมกันว่า ความรู้จะมีคุณค่า ก็ต่อเมื่อ ความรู้นั้นสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตจริง โดยใช้การผสมผสานทักษะต่าง ๆ จากหลากหลายวิชาร่วมกัน ซึ่งถือเป็นสิ่งสำคัญในมุมมอง ทางด้านสังคมวิทยา

๒.๗.๑.๓ ด้านการบริหาร การบริหารถือเป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่เราไม่ควรที่จะมองข้าม เพราะว่าการบริหารจะช่วยแก้ปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากร และสามารถลด ความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถมีเวลาเรียนรู้สิ่งอื่น ๆ มากขึ้น ซึ่งนับวันจะมี มากมายในโลกยุคปัจจุบัน

จากเหตุผลทั้ง ๓ ด้าน น่าจะสามารถสนับสนุนคำตอบที่ว่า ทำไมต้องจัดการเรียนรู้ แบบบูรณาการให้กับผู้เรียน นอกจากนี้ถ้าจะมีเหตุผลปลีกย่อยอีกมากมายที่นักการศึกษาต่าง ๆ ได้ ให้เหตุผลไว้ เมื่อพิจารณาแล้วก็ไม่น่าที่จะเป็นประเด็นที่นอกเหนือจากที่ได้กล่าวไว้

ภาพประกอบ ๒.๔ : เหตุผลสนับสนุนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๒.๗.๒ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การบูรณาการ เป็นการผสมผสานประสบการณ์เรียนรู้ต่าง ๆ และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน จากคำกล่าวข้างต้น เมื่อมองย้อนกลับไปถึงกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนในแต่ละวันเป็นการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากมายหลายลักษณะ ไม่มีผู้เรียนคนใดเรียนรู้รู้อย่างใดอย่างหนึ่งโดยไม่เกี่ยวข้องกับอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งการเรียนรู้มักจะเป็นการผสมผสานองค์ความรู้ต่าง ๆ และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของผู้เรียนทั้งสิ้น ซึ่งการผสมผสานองค์ความรู้ต่างๆ เหล่านี้เป็นการบูรณาการ^{๖๒}

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ สามารถอธิบายเกี่ยวกับปรัชญา แนวคิด/ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องดังนี้

ปรัชญาทางการศึกษา Progressivism ตามแนวคิดของ John Dewey ซึ่งมีจุดเน้นที่ยึดแนวทางการศึกษา คือชีวิต เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของการเรียนรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันโดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการเรียนรู้โดยการแก้ปัญหาร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เสริมสร้างการอยู่ร่วมกันในแนวทางประชาธิปไตย

ทฤษฎีการเรียนรู้ เน้นทฤษฎีการเรียนรู้ในแนวทาง Cognitive ที่ใช้ Constructivism Approach เน้นผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งการที่ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วย ตนเอง จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย ตามแนวความคิดของ Ausabel นอกจากนี้ ยังเป็นการเรียนรู้ในลักษณะของการถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning) อย่างเป็นระบบ มี กระบวนการที่ชัดเจน ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิต และการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ดังสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

^{๖๒} Beane, J. "The Middle School: The Natural Home of integrated Curriculum," *Educational Leadership*, (1991, October), 49(2): 9-13.

ปรัชญา แนวคิด/ทฤษฎี

ปรัชญาการศึกษา Progressivism John Dewey	ทฤษฎีการเรียนรู้
- การศึกษาคือชีวิต - เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ - ส่งเสริมการเรียนรู้โดยการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน - เรียนรู้โดยการแก้ปัญหา - สร้างเสริมการอยู่ร่วมกันในวิถีประชาธิปไตย	- Cognitive ที่ใช้ Constructivism Approach เน้นผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง - การเรียนรู้อย่างมีความหมายของ Ausubel - การถ่ายโยงการเรียนรู้ (Transfer of Learning)

ภาพที่ ๒.๕ ปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

ดังนั้น การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการจึงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ยึดปรัชญาการศึกษาในแนวของการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองของผู้เรียนอย่างเป็นกระบวนการและใช้ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความหมายต่อผู้เรียน ที่สามารถทำให้ผู้เรียนสามารถถ่ายโยงการเรียนรู้และสามารถนำความรู้ดังกล่าว ไป ประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

๒.๗.๓ ความหมายของการบูรณาการ

คำว่า บูรณาการ เป็นศัพท์บัญญัติที่มุ่งให้มีความหมายตรงกับคำว่า Integration ในภาษาอังกฤษ ศัพท์นี้อธิบายไว้ในภาษาเดิมว่า เป็นคำนามที่ใช้ตั้งแต่การกำหนดเป้าหมายกระบวนการและผลผลิตทางการศึกษาโดยแนวคิดทางการศึกษานั้น คำว่า Integration อาจใช้ร่วมกับคำอื่นอีกหลาย คำ เช่น หลักสูตรที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้เรียน เรียกว่า หน่วยบูรณาการ (Integrated course of study) หรือ การสอนบูรณาการในแผนการสอนที่รายวิชา ไม่แยกจากกันอย่างที่เคยสอนมาก่อน มีการจัดเรื่องที่เรียนเป็นหน่วยหรือกลุ่มวิชาต่อเนื่องกันไปเรียกว่าโปรแกรมบูรณาการ (Integrated program) หรือ การจัดหลักสูตรซึ่งไม่แยกสอนวิชาต่าง ๆ ออกจากกัน โดยเด็ดขาด ให้แต่ละวิชาสัมพันธ์กันและให้เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง เรียกว่า หลักสูตรบูรณาการ (Integrated curriculum) เป็นต้น

ดังนั้น บูรณาการ อาจพิจารณาได้เป็นสองนัยคือความหมายโดยทั่วไปของคำว่า บูรณาการ ประการหนึ่ง และความหมายเฉพาะทางศึกษาศาสตร์อีกประการหนึ่ง โดยนัยแรก บูรณาการ หมายถึง การทำให้สมบูรณ์ ซึ่งก็คือทำให้หน่วยย่อย ๆ ที่สัมพันธ์กันทำหน้าที่อย่างกลมกลืนเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวเอง ส่วนความหมายอีกนัยหนึ่งซึ่งกล่าวเฉพาะเจาะจงลงไปถึงองค์ความรู้ในสาขาวิชาทางศึกษาศาสตร์หรือครูศาสตร์ บูรณาการ หมายถึง การนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกันเพื่อประโยชน์ในการจัดหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน การเรียนการสอนที่ดำเนินการด้วยวิธีบูรณาการ เรียกว่า การเรียนการสอนแบบบูรณาการ (Integrated instruction) คือเน้นที่องค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละรายวิชา และเน้นที่การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญยิ่งกว่าการบอกเนื้อหาของผู้สอน

นอกจากนี้ยังได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “บูรณาการ” (Integration) ไว้ดังนี้ การบูรณาการ หมายถึง กระบวนการรวบรวมรายวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกันแล้วนำมาแสดงออกในเชิงกิจกรรมหรือโครงการเดียวกัน^{๖๓}หรือการนำเอาศาสตร์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องมาผสมผสานกัน เพื่อประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอน^{๖๔} เป็นการ สร้างความรู้และประสบการณ์ขึ้นใหม่ในลักษณะของการผสมผสานเข้าด้วยกันทั้งหมด เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน^{๖๕}โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ส่วนความหมายของการสอนแบบบูรณาการ ลาร์ดิเชบอล และคณะ^{๖๖} ได้ให้ความหมายว่าเป็นการสอนเพื่อจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เน้นความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของผู้เรียน โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ ให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหา พัฒนาบุคลิกภาพ และทำกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับจุดประสงค์

^{๖๓} Good, C.V., *Dictionary of Education*, 3rd ed. (New York: McGraw-Hill, 1973), P. 308.

^{๖๔} ธีระชัย ปุณณโชติ, “การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ,” ในการประชุมวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (วทศ.9) เรื่องนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีศึกษาไทยกับมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^{๖๕} Beane, J., “The Middle School: The Natural Home of integrated Curriculum,” *Educational Leadership*, (1991) 49(2): 9-13.

^{๖๖} Lardizabal, S.A. et al., *Methods and Principles of Teaching*, (Quezon City: Alemar-Phoenix, 1970), p. 141.

สำหรับหน่วยการเรียนรู้แบบหัวเรื่อง (Thematic unit) หรือหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated unit) หรือแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary unit) นั้น หมายถึง หน่วยการเรียนรู้ที่มุ่งศึกษามโนทัศน์ (Concept) หรือหัวข้อเรื่อง (Theme) ใด ๆ โดยนำสาระการเรียนรู้ของวิชาต่าง ๆ มาเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทำให้ต้องใช้สื่อกิจกรรม และเทคนิคที่หลากหลายของวิชาต่าง ๆ มาผสมผสานหรือ บูรณาการเข้าด้วยกัน

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การบูรณาการ หมายถึง ลักษณะของการผสมผสานเนื้อหาวิชาหรือวิธีสอนเพื่อส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีประสบการณ์ในอันที่จะรวบรวมความคิด มโนทัศน์ ความรู้ ทักษะ และมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาพร้อมที่จะนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้ เกิดประโยชน์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การบูรณาการ โดยการนำความรู้ความเข้าใจในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางเพื่อส่งเสริมให้นักเรียน มุ่งศึกษา แก้ปัญหา หรือแสวงหาความรู้อย่างเป็นองค์รวม และกำหนดเป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการตามแนวพุทธ เพื่อสะท้อนแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน

๒.๗.๔ ลักษณะสำคัญของการบูรณาการ

ลักษณะสำคัญโดยรวมของการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่ดี (Integrated Curriculum & instruction) ประกอบด้วย ๕ ลักษณะ ดังนี้^{๖๗}

๑. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ (Integration of knowledge and learning process)
๒. เป็นการบูรณาการระหว่างพัฒนาการทางความรู้และพัฒนาจิตใจ (Integration of cognition and affection)
๓. เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ (Integration of knowledge and conduct)
๔. เป็นการบูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนในโรงเรียนกับสิ่งที่ป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้เรียน (Integration of school learning with the actual life of the learners)

^{๖๗} UNESCO, "Integrating Subject Areas in Primary Education Curriculum," in Report Finalization Meeting 9-15 December, (1981): 152.

๕. เป็นการบูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ (Integration of subject areas)

๒.๗.๕ ความสำคัญของการสอนแบบบูรณาการ

ในชีวิตมนุษย์นั้น ปัญหา อุปสรรค รวมทั้งประสบการณ์ต่าง ๆ จะผสมผสานกันไม่ได้แยกออกเป็นส่วน ๆ มนุษย์จำเป็นต้องใช้ทักษะหลายประการในการเรียนรู้และแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต การสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงของสิ่งที่เรียนกับสิ่งที่เป็นไปในชีวิตจริง ช่วยลดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาวิชา รวมทั้งส่งเสริมผู้เรียนให้มีโอกาสใช้ความคิด ประสบการณ์ความสามารถตลอดจนทักษะต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทักษะกระบวนการและเนื้อหาสาระไปพร้อมกัน

นอกจากนี้ ความสำคัญของการบูรณาการ สามารถเชื่อมโยงวิชาต่างๆ เข้าด้วยกันในการสอนด้วยเหตุผล ดังนี้

๑. สิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงไม่ได้จำกัดว่าจะเกี่ยวข้องกับสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง การเรียนรู้เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ในลักษณะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน จะช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชา และความสัมพันธ์ของวิชาต่าง ๆ เหล่านั้นกับชีวิตจริง

๒. การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการจะช่วยให้เกิดความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่าง มโนทัศน์ในศาสตร์ต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

๓. ช่วยให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer of Learning)

๔. ขจัดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาต่าง ๆ ในหลักสูตร

๕. สามารถตอบสนองต่อความสามารถทางพหุปัญญาของผู้เรียน (Multiple intelligence)

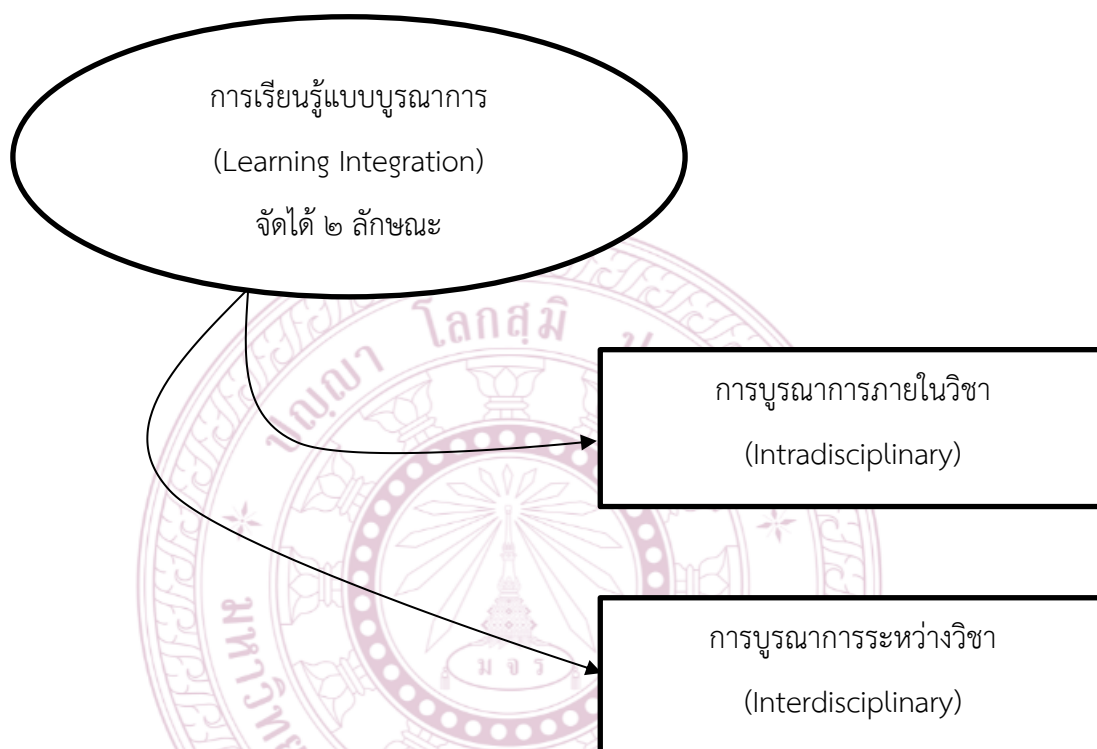
๖. กระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ สอดคล้องกับทฤษฎีการสร้างเสริมความรู้ ด้วยตนเอง

นอกจากนี้ การใช้หน่วยบูรณาการทางการสอนยังช่วยให้ผู้สอนได้รับความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนที่จะนำไปปฏิบัติการสอนได้อย่างผสมกลมกลืนต่อเนื่อง จัดเรียงลำดับตามเหตุการณ์ของกิจกรรมที่มุ่งเสริมการเรียนการสอนทุกรูปแบบไว้อย่างครบถ้วน เป็นการลดภาระแก่ผู้สอนให้สอนอย่างได้ผล

อาจกล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการทำให้เกิดการเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นความรู้กับเหตุการณ์รอบ ๆ ตัว หรือเนื้อหาอื่น ๆ ซึ่งมีผลทำให้ความรู้ไม่ถูกเก็บไว้ในสมองแต่เพียงลำพัง แต่ถูกเชื่อมโยงไปใช้จนเกิดความหมายเป็นความรู้ใหม่ที่ซับซ้อนกว่าเดิม

๒.๗.๖ แนวการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ Learning Integration สามารถจัดเป็นแนวการจัดการเรียนรู้ออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ การบูรณาการภายในวิชา (Intradisciplinary) และการบูรณาการระหว่างวิชา (Interdisciplinary) ดังรายละเอียด ดังนี้

ภาพที่ ๒.๖ แนวการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

๑. การบูรณาการภายในวิชา (Intradisciplinary) มีแนวทางให้พิจารณาดังนี้

๑) เป็นการบูรณาการที่เกิดขึ้นภายในขอบเขตของเนื้อหาเดียวกัน

๒) หลักการบูรณาการภายในสาระวิชาเดียวกันที่ใช้มากที่สุด คือ สาระวิชาทางภาษา หรือกระบวนการทางภาษา ซึ่งประกอบด้วย การฟัง การพูด การอ่าน การเขียน และการดู

๒. การบูรณาการระหว่างวิชา (Interdisciplinary) มีแนวทางให้พิจารณาดังนี้

๑) เป็นการเชื่อมโยงหรือรวมศาสตร์ต่าง ๆ ตั้งแต่ ๒ สาขาวิชาขึ้นไป ภายใต้หัวข้อเรื่อง (Theme) เดียวกัน

๒) เป็นการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ความเข้าใจและทักษะต่าง ๆ มากกว่า ๑ วิชาขึ้นไป เพื่อการแก้ปัญหาและการแสวงหาความรู้ ที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ลึกซึ้งใกล้เคียงกับชีวิตจริงมากขึ้น

๒.๗.๗ รูปแบบของการบูรณาการ (Model of integration)

การเรียนการสอนแบบบูรณาการมีรูปแบบสำคัญ ๆ ดังนี้^{๖๘}

๑. แบบวิทยาการพื้นฐาน (Discipline based) เป็นรูปแบบที่ผู้สอนในวิชาหนึ่งสอดแทรกเนื้อหาของวิชาอื่น ๆ เข้าไปในการสอนของตน เป็นการวางแผนการสอนและสอนโดยผู้สอนเพียงคนเดียว

๒. แบบคู่ขนาน (Parallel) เป็นรูปแบบที่ผู้สอนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป สอนต่างวิชากันแต่วางแผนการสอนร่วมกัน โดยระบุสิ่งที่ร่วมกันและตัดสินใจว่า หัวเรื่อง/มโนทัศน์/ปัญหาเดียวกันนั้นจะสอนอย่างไรในวิชาของแต่ละคน งานที่มอบหมายให้ผู้เรียนทำจะแตกต่างกันไปในแต่ละวิชา

๓. แบบพหุวิทยาการ (Multidisciplinary) เป็นรูปแบบที่ผู้สอนต่างวิชามาร่วมกันสอนเป็นทีม ร่วมวางแผนและกำหนดหัวเรื่อง/ปัญหาร่วมกัน และดำเนินการสอนผู้เรียนกลุ่มเดียวกัน มอบหมายงานหรือโครงการให้ผู้เรียนทำร่วมกันเป็นงานชิ้นเดียว

๔. แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) เป็นการสอนที่ผู้สอนแต่ละคนต่างสอนวิชา ของตนเอง ไม่ได้ออกแบบให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันระหว่างต่างวิชา แต่จะมีการสอนแบบบูรณาการเฉพาะที่ระบุไว้ในแต่ละวิชาเท่านั้น ผู้สอนแต่ละคนในต่างวิชาไม่ได้มีส่วนแบ่งการทำกิจกรรมของผู้เรียน ด้วยกันเพียงแต่ให้เวลาแล้วมอบหมายงาน หรือปัญหาให้ผู้เรียนกลับไปดำเนินการกันเอง

๕. แบบบูรณาการ (Integrated) เป็นการบูรณาการทั้งมโนทัศน์ ทักษะ เจตคติและ ความเชื่อ ตลอดจนเนื้อหา ทำให้เป็นการสอนที่ต้องอาศัยความหลากหลายวิธีที่สามารถเป็นไปได้ ผู้เรียนสามารถเลือกที่จะฝึกในสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ ตามความถนัดและความสนใจของตนเองอย่างอิสระ ในบางกรณีการบูรณาการสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑) บูรณาการเชิงเนื้อหาวิชา ซึ่งเป็นการผสมผสานเนื้อหาวิชาของการหลอมรวมแบบแกนหรือ แบบสหวิทยาการ นอกจากนี้ น่าจะเป็นการผสมผสานของเนื้อหาวิชาในแง่ทฤษฎีกับ

^{๖๘} Frazee, B.M. & Rudnitski, R.A., *Integrated Teaching Methods: Theory, Classroom Applications, and Field-based Connections*, Aldany, (New York: Delmar Publishers, 1995), pp. 137-141.

การปฏิบัติหรือ เนื้อหาวิชาที่สอนกับชีวิตจริง โดยจะบูรณาการส่วนทั้งหมด (Total integration) หรือ จะบูรณาการ (Partial integration)

๒) บูรณาการเชิงวิธีการ คือ การผสมผสานวิธีการเรียนการสอนแบบต่างๆ โดยใช้สื่อ ประสม และใช้วิธีการประสมให้มากที่สุด

นอกจากนี้ ฟอ์กาตี (Fogarty)^{๖๙} นักการศึกษาชาวอเมริกัน ได้เสนอรูปแบบบูรณาการไว้ ๑๐ รูปแบบ ซึ่งสามารถจัดเป็นกลุ่มได้ ๓ กลุ่ม คือ บูรณาการภายในสาขาวิชาเดียวกัน (Within single disciplines) บูรณาการข้ามวิชา (Across several disciplines) และบูรณาการภายในตัวผู้เรียน (Inside the mind of the learner) กับระหว่างผู้เรียน (Between the learners) ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

๑. กลุ่มบูรณาการภายในสาขาวิชาเดียวกัน

๑.๑ แบบแยกออกจากกันเป็นส่วน (Fragmented model) เป็นรูปแบบดั้งเดิมที่แยกเป็นรายวิชาเดี่ยว ๆ มีลักษณะเฉพาะตัวผู้เรียนเรียนรู้แต่ละวิชาโดยไม่นำความรู้ไป บูรณาการกับวิชาอื่นๆ แม้ว่าจะมีมีโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกันอยู่ ทำให้ผู้เรียนขาดความเชื่อมโยง ที่ชัดเจน และเกิดการถ่ายโยงการเรียนรู้น้อย แต่ผู้สอนสามารถเลือกสอนเนื้อหาสำคัญ ๆ ของแต่ละวิชาที่ตนรับผิดชอบให้ลึก และกว้างได้ตามความเหมาะสม และความจำเป็น

ภาพที่ ๒.๗ การบูรณาการแบบแยกออกจากกันเป็นส่วน

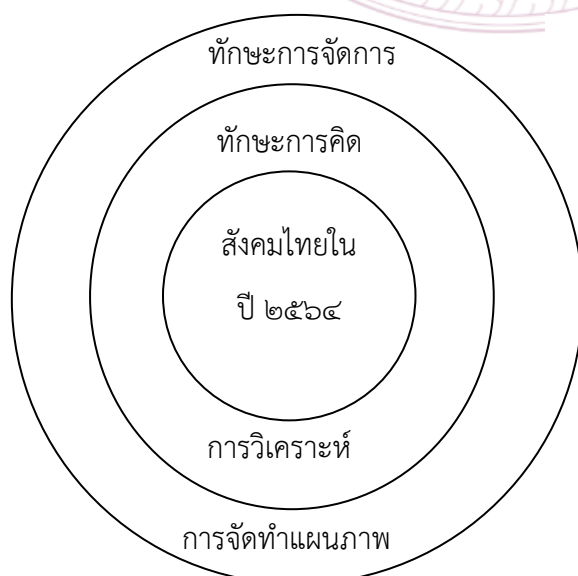
^{๖๙} Fogarty, R. How to Integrate the Curricula. 2nd ed. University of Massachusetts: Corwin Press. Gemmell, A. E. 2001. Instructional Systems Design Mode, [Online], Available:<http://www.ceo.cudenver.edu/~amie-gemimell/idmodel.html>, [20 October 2021].

๑.๒ แบบเชื่อมโยง (Connected model) เป็นการบูรณาการภายในวิชา โดยเชื่อมโยง เนื้อหาวิชาเข้าด้วยกันภายในขอบเขตของแต่ละวิชา อาจเชื่อมโยงหัวข้อ (Topic) ทักษะ (Sk) เจตคติ (Attitude) และมโนทัศน์ (Concept) ไปยังเรื่องต่อไปนี ซึ่งผู้สอนจะมั่นใจในการที่จะเชื่อมโยงเนื้อหา ภายในวิชาของตนเอง และทำให้ผู้อื่นมองเห็นความสัมพันธ์ของมโนทัศน์และทักษะ ได้ชัดเจนขึ้น

ภาพที่ ๒.๘ การบูรณาการแบบเชื่อมโยง

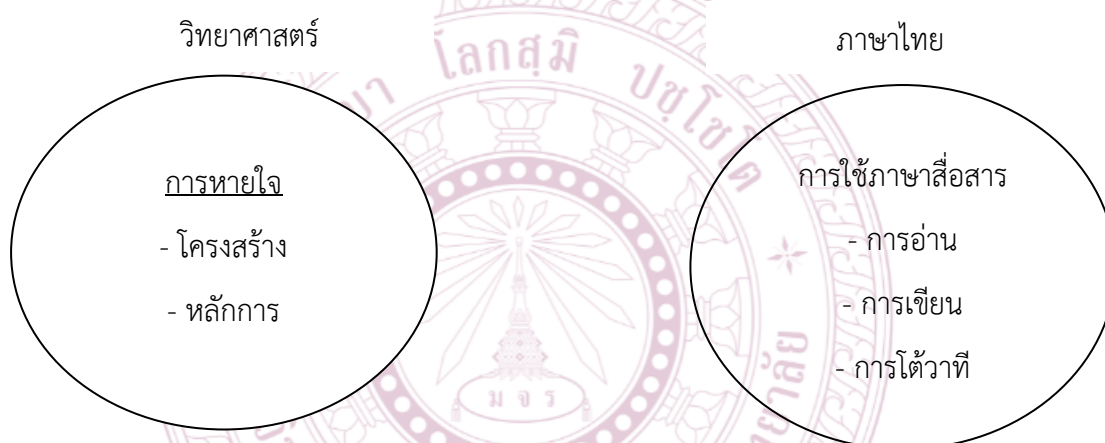
๑.๓ แบบซ้อนกัน (Nested model) เป็นการบูรณาการภายในวิชาเดียวกันแต่มีการนำทักษะการคิด ทักษะทางสังคม และทักษะด้านเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจง เข้ามาบูรณาการเป็นหัวข้อหรือหน่วยการเรียนรู้ เป็นรูปแบบที่ผู้สอนคนเดียวสามารถบูรณาการด้วยตนเอง การบูรณาการแบบซ้อนกันนี้ถ้าจัดทำอย่างไม่รอบคอบ การบูรณาการที่ละหลายเป้าหมายในบทเรียนเดียว อาจทำให้ผู้เรียนสับสน และละเลยการเรียนรู้มโนทัศน์หลักของกิจกรรม เพราะได้รับงานเกี่ยวกับการเรียนรู้หลายอย่างพร้อมกัน แต่ในทางตรงกันข้ามการนำทักษะหลายทักษะมาบูรณาการในเนื้อหาที่จะสอนเป็นการเสริม การเรียนรู้ของผู้เรียนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ภาพที่ ๒.๘: การบูรณาการแบบซ้อนกัน

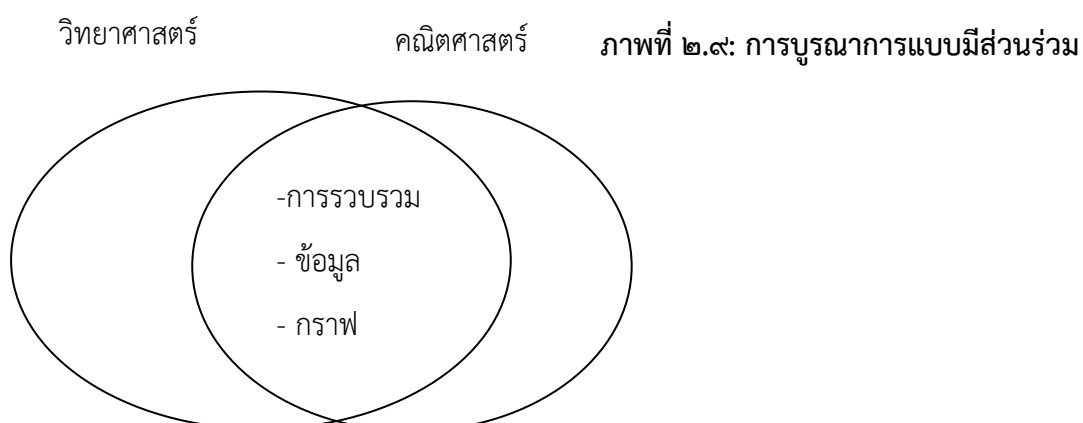
๒. กลุ่มบูรณาการข้ามวิชา

๒.๑ แบบเรียงลำดับ (Sequenced model) เป็นการบูรณาการการสอนข้ามวิชา โดย นำหน่วยการเรียนรู้ที่สอนต่างวิชากัน มาพิจารณาความใกล้เคียงของเนื้อหาแล้วนำมาเชื่อมโยง ปรับ กิจกรรมการเรียนการสอนให้ชัดเจน และจัดสอนในเวลาเดียวกันซึ่งแต่ละวิชายังคงสอนตาม แผนการสอนของตนเพียงแต่เชื่อมโยงบางหัวข้อ และจัดเรียงลำดับหน่วยการเรียนรู้ใหม่ให้เหมาะสม ทำให้แนวทางการรู้ของสิ่งที่ผู้เรียนเรียนจะมุ่งไปในทิศทางเดียวกันอย่างต่อเนื่องลดความสับสนและความน่าเบื่อ ซึ่งต้องมีความยืดหยุ่นของเวลาที่ใช้ในการวางแผน และทำตารางสอนร่วมกันโดยอาศัย การประนีประนอม ความคิดเห็นและความต้องการของผู้สอนทุกคน

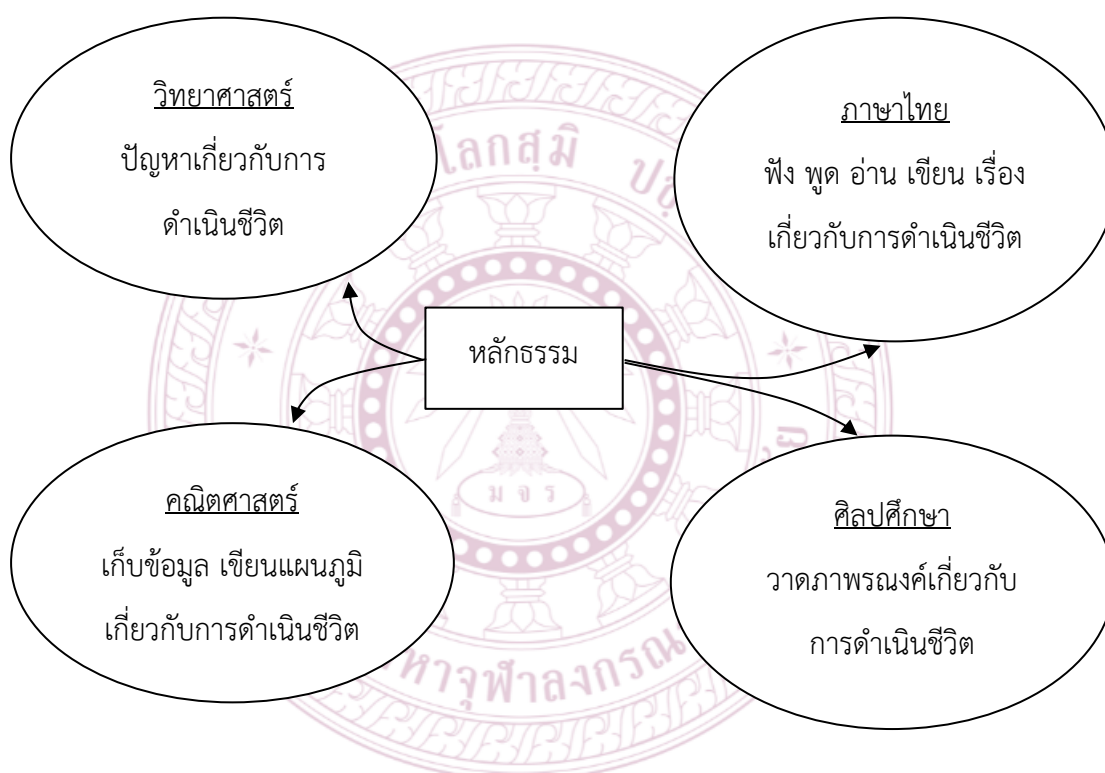
ภาพที่ ๒.๙ การบูรณาการแบบเรียงลำดับ

๒.๒ แบบมีส่วนร่วม (Shared model) เป็นการบูรณาการที่เชื่อมโยงระหว่างวิชา ผู้สอนวางแผนการสอนร่วมกัน ในส่วนที่มีมโนทัศน์ ทักษะ หรือเจตคติคาบเกี่ยวกัน ต้องการความ ยืดหยุ่น เรื่องเวลา การประสานความคิด และทักษะการทำงานกลุ่มของผู้สอนทุกวิชา โดยอาจจัดเป็น หัวข้อ หรือ โครงการร่วมกัน ที่ทำให้ผู้เรียนถ่ายโยงมโนทัศน์ง่ายขึ้น ผู้สอนแต่ละวิชาจะสอนไป ตามปกติในหัวข้ออื่น

ภาพที่ ๒.๙: การบูรณาการแบบมีส่วนร่วม

๒.๓ แบบโยงใย (Webbed model) เป็นการบูรณาการที่กำหนดประเด็น (theme) ขึ้นจากการวิเคราะห์หลักสูตรหรือบริบททางสังคม แล้วเชื่อมโยงไปสู่วิชาต่าง ๆ ว่า แต่ละวิชามีโน้ตชนใดบ้างที่สอดคล้องกับมโนทัศน์ในประเด็นที่ตั้งไว้ หลังจากนั้นจะกำหนดเนื้อหาเพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นที่ตั้งไว้ แล้วผู้สอนแต่ละคนก็ทำการสอนเรื่องนั้น ๆ ซึ่งต้องใช้เวลาในการดำเนินงานร่วมกัน และการเลือกประเด็นที่เหมาะสม ซึ่งการเลือกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางสังคมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย และสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้เรียน

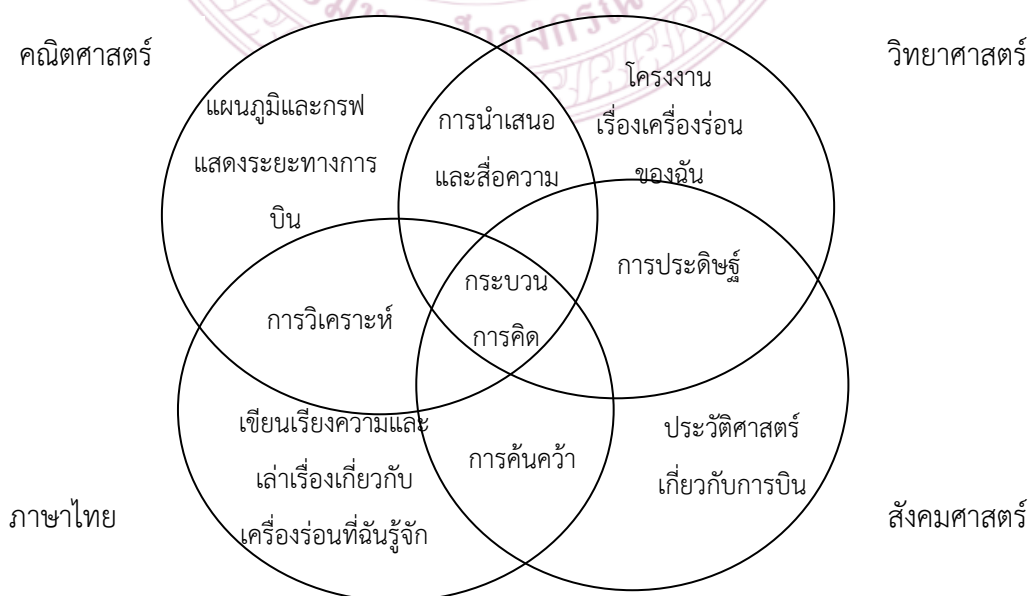

ภาพที่ ๒.๑๐ การบูรณาการแบบโยงใย

๒.๔ แบบเส้นด้าย (Threaded model) เป็นการบูรณาการที่ใช้ทักษะเป็นตัวหลัก ในการกำหนดเนื้อหา ตลอดจนการเรียนการสอนในแต่ละวิชาให้สัมพันธ์กับทักษะที่กำหนด เช่น ทักษะการคิด ทักษะแก้ปัญหา ทักษะความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น แต่ละวิชายังคงแยกกันในเรื่อง ผู้สอนทุกคนในโรงเรียนได้ร่วมวางแผนรับรู้ และลงมือปฏิบัติ เมื่อจบการศึกษาผู้เรียนจะได้ทักษะที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

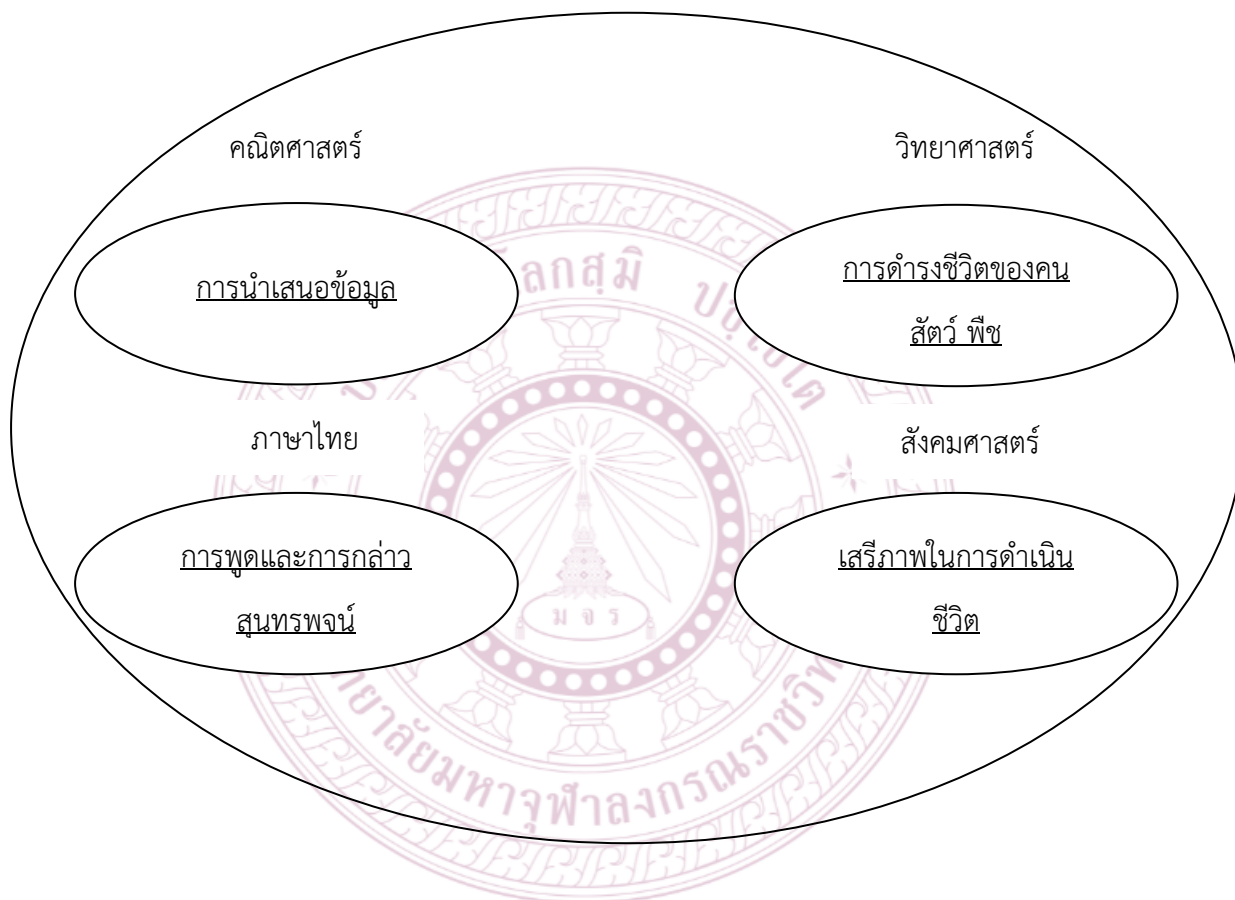
๒.๕ แบบบูรณาการ (Integrated model) เป็นการบูรณาการความหลากหลายของ หัวข้อทางวิชาการที่สัมพันธ์กันของวิชาหลัก ๔ วิชา หลอมรวมโดยมีทักษะ มโนทัศน์ และเจตคติ ที่ เหมือนกันเป็นหลักในการบูรณาการ จึงต้องการการระดมความคิดในการวางแผนและกำหนดเวลา สอนร่วมกันของผู้สอน ผู้เรียนได้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิชาและสร้างแรงจูงใจให้เรียนต่อเนื่องไป

ภาพที่ ๒.๑๐: การบูรณาการแบบบูรณาการ

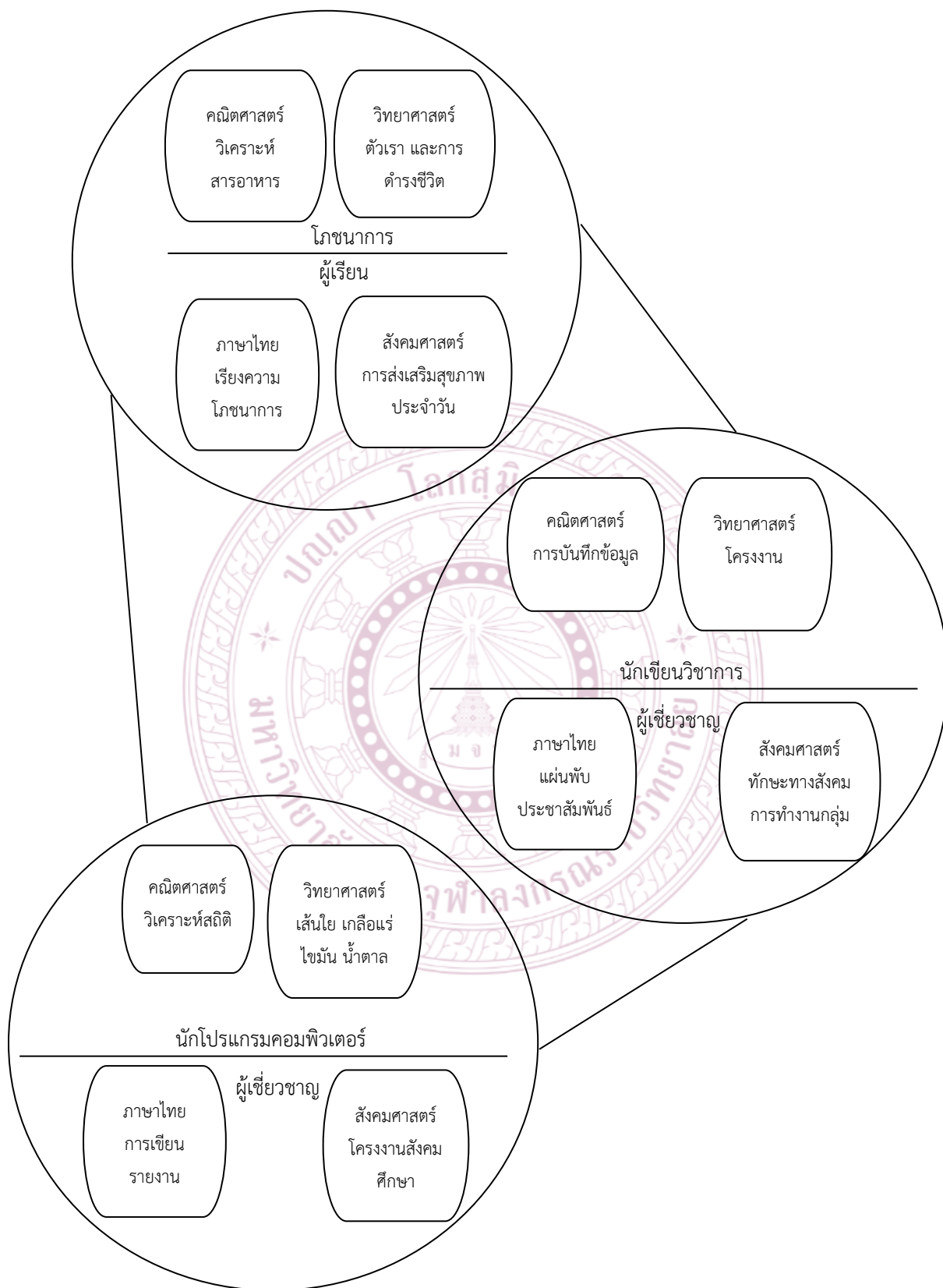
๓. กลุ่มบูรณาการภายในตัวผู้เรียนและระหว่างผู้เรียน

๓.๑ แบบใฝ่ใจ (Immersed model) เป็นการบูรณาการที่ยึดความสนใจของผู้เรียนเป็นหลักในการบูรณาการไปยังสาขาอื่น ๆ ผู้เรียนชี้นำตนเอง เนื่องจากผู้เรียนมีความสนใจที่หลากหลาย อาจทำให้เน้นความสนใจผู้เรียนได้เพียงบางกลุ่ม ซึ่งผู้เรียนเหล่านั้นจะเกิดแรงจูงใจต่อการเรียน และได้รับความรู้กว้างขวาง

ภาพที่ ๒.๑๑ การบูรณาการแบบใฝ่ใจ

๓.๒ แบบเครือข่าย (Networked model) เป็นการบูรณาการที่ผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการบูรณาการโดยเลือกเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ และแหล่งเรียนรู้ที่จำเป็นด้วยตนเอง ผู้เรียนเท่านั้นที่จะรู้ถึงความซับซ้อนและมิติต่าง ๆ ในขอบเขตที่ตนสนใจ เป็นการผลักดันให้ผู้เรียนได้รับรู้ในเรื่องที่ตนสนใจมากขึ้น

ภาพที่ ๒.๑๑: การบูรณาการแบบเครือข่าย

๒.๗.๘ เทคนิคการบูรณาการ

กระบวนการออกแบบหลักสูตรบูรณาการ ประกอบด้วย ๘ ขั้นตอน ดังนี้ (Newell ๑๙๙๔)

๑. ระดมความคิดจากผู้ชำนาญการในวิชาที่เกี่ยวข้อง (Assembling an interdisciplinary team) เพื่อผสมผสานให้เกิดการบูรณาการ โดยการอภิปราย การโต้แย้ง และการหาข้อสรุป

๒. เลือกหัวข้อ (Selecting the topic) ได้แก่ การเลือกประเด็น แนวคิด ที่จะสามารถผสมผสานองค์ความรู้ต่าง ๆ ได้

๓. ระบุรายวิชาที่มีการผสมผสานกัน (Identifying disciplines) กระบวนการบูรณาการ ต้องเลือกวิชาที่มีความสัมพันธ์กัน อยู่ในกลุ่มเดียวกัน

๔. พัฒนาส่วนปลีกย่อยของเนื้อหาสาระ (Developing the subtext) เป็นการพัฒนารายละเอียดจากหัวข้อให้ชัดยิ่งขึ้น

๕. โครงสร้างของหลักสูตร (Structuring the course) กำหนดความสัมพันธ์ของแนวคิด (Conceptual glue) ซึ่งเชื่อมโยงแต่ละวิชาเข้าด้วยกัน

๖. เลือกประเด็นที่สนใจให้ผู้เรียนค้นคว้า (Selecting reading)

๗. การกำหนดแผนงาน (Designing assignments)

๘. การเตรียมรายละเอียดประมวลการสอน (Preparing the syllabus)

นอกจากนี้ เทคนิคการจัดกิจกรรมการบูรณาการ (The Integrative activity technique) ที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ^{๗๐} ดังนี้

๑. ขั้นเริ่มหน่วยการเรียนรู้ (Initiating the unit) โดยผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนเผชิญกับปัญหาอย่างท้าทายด้วยคำถามว่า เราจะแก้ปัญหานี้อย่างไร ต้องใช้อุปกรณ์อะไรบ้าง และอะไรเป็นปัญหาย่อยที่ต้องแก้ไขก่อนปัญหาใหญ่ หรืออาจใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น สร้างบรรยากาศห้องเรียนให้เร้าความสนใจ การใช้สื่อต่างๆ และการศึกษานอกสถานที่ เป็นต้น

๒. ขั้นชี้แนะประสบการณ์ (Point of experiencing) ผู้เรียนเริ่มปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มตามที่ตนเองสนใจ โดยผู้สอนคอยให้คำแนะนำและจัดกิจกรรมประสบการณ์ที่จำเป็นเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและพัฒนาความสามารถของตนอย่างพอเหมาะ มีการแบ่งกลุ่มและหน้าที่กันทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูล การอ่าน การเขียน และแปลความหมาย เป็นต้น

^{๗๐} Lardizabal, S.A. et al., **Methods and Principles of Teaching**, (Quezon City: Alemar-Phoenix, 1970), pp. 144-148.

๓. **ขั้นกิจกรรมสรุป (Culminating activities)** เพื่อให้ผู้เรียนสรุปบทเรียน จัดระบบความคิด และพัฒนาการด้านการสื่อสาร กับการแสดงออก ซึ่งเป็นช่วงของการแลกเปลี่ยนความรู้หรือรายงาน เพื่อนำเสนอผลงานของตน เป็นโอกาสของการเรียนรู้ที่มีคุณค่า ฝึกการแสดงออกในทางสร้างสรรค์ การเสนอผลงานนั้นผู้เรียนสามารถกระทำได้หลายวิธี เช่น จัดแสดงนิทรรศการ การสาธิต การทดลอง การแสดง ละคร หรือโครงงาน เป็นต้น

๔. **ขั้นการประเมินผล (Evaluation)** เป็นกระบวนการที่จะต้องกระทำอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาที่มีการเรียนการสอน เน้นการประเมินตนเอง และการประเมินผลโดยกลุ่มเพื่อตรวจสอบ และใช้เป็นแนวทางปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมของตนเองและกลุ่มต่อไป

ส่วนหลักในการจัดกิจกรรมการสอนแบบบูรณาการ ควรนำกิจกรรมกลุ่มมาใช้เน้นให้ความสำคัญผู้เรียนมากกว่าเนื้อหา แต่ละหน่วยการเรียนรู้ ควรใช้เวลาสอนต่อเนื่องกันดีกว่าหน่วยการเรียนรู้สั้นที่เสร็จในเวลาเรียน และควรสอดคล้องกับปัญหาในชีวิตจริง ผู้สอนใช้เทคนิคในการผสมผสานเนื้อหาวิชา และกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กันภายในขอบข่ายของเรื่องที่ศึกษา

๒.๔.๙ แนวปฏิบัติในการบูรณาการ

การจัดการบูรณาการในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น มุ่งให้เกิดบูรณาการในหลักสูตรให้มากที่สุด คือ ให้มีการผสมผสานความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ เข้าไว้เป็นกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งจะต้องจัดให้มีการบูรณาการเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ควบคู่กันไปด้วย

ด้านการสร้างบทเรียนนั้น ต้องสร้างให้เนื้อหา และแผนการสอนเป็นกลุ่มก้อนไม่กระจัดกระจาย โดยจัดเป็นหน่วยบูรณาการทางการสอน เพื่อสะดวกทั้งผู้สอนและผู้เรียน ดังนี้

๑. ศึกษาขอบข่ายและรายละเอียดเนื้อหา และทำเนื้อหาให้ง่าย สอดคล้องกับชีวิตประจำวัน และเหมาะกับวัยผู้เรียน

๒. พยายามพัฒนาเนื้อหานั้นให้เป็นปัญหาที่ผู้เรียนจะต้องประสบในชีวิตประจำวัน

๓. กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมในการสอน

๔. กำหนดกิจกรรมผู้เรียน

๕. การสัมพันธ์ในเนื้อหาวิชาอื่น ๆ จะต้องทำเนื้อหาวิชาให้สัมพันธ์กันการสอนต่อเนื่องกันไป ได้อย่างดี ต้องกำหนดว่าจะสัมพันธ์กับวิชาใดวิชาหนึ่งในเรื่องใดบ้าง ทั้งต้องระบุว่าสัมพันธ์หรือเรียนสืบเนื่องต่อกันในเรื่อง หรือวิชาใด

๖. การประเมินผลการเรียนการสอน ต้องพิจารณาว่าจะประเมินโดยวิธีใดบ้างอย่างหลากหลายด้านวิธีการนั้น เมื่อพิจารณาคำว่า วิธีบูรณาการ (Integrated approach) หมายถึง วิธีสอน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และทำกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งการทำ กิจกรรมนี้เกี่ยวข้องกับศักยภาพที่สัมพันธ์กับสาขาวิชา หรือเนื้อหาวิชามากกว่าหนึ่งวิชาหรือหนึ่งสาขาจึง จำเป็นต้องใช้วิธีสอนหลากหลายวิธีประกอบกันแต่โดยทั่วไปใช้หลักการ^{๗๑} ดังนี้

๑) เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

๒) เน้นกิจกรรมเป็นศูนย์กลาง

๓) สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี จัดคู่มือการเรียนรู้ และให้ข้อมูลป้อนกลับกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม

๔) เลือกใช้วิธีสอนที่นิยมให้เหมาะสมกับเนื้อหา ได้แก่ การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมติ การใช้กรณีตัวอย่าง การทำกิจกรรมและเกมต่าง ๆ การสอนโดยใช้โครงการ และการสอน โดยใช้สถานการณ์จำลอง เป็นต้น

๒.๗.๑๐ การจัดเนื้อหาวิชาและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการต้องยึดหลักสำคัญที่ต้องยึดความสนใจและความต้องการของผู้เรียน ประสบการณ์และการเรียนรู้ควรเป็น “หน่วย” (Unit) ที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ครูผู้สอนต้องใช้เทคนิคการผสมผสานเนื้อหาวิชา และกิจกรรมการเรียนการสอนต่าง ๆ ให้สัมพันธ์ในขอบข่ายเรื่องที่จะศึกษา ลักษณะทั่วไปของหน่วยการเรียนรู้ ดังนี้

๑. มุ่งเน้นปัญหา ปัญหานั้น มีความสำคัญที่จะศึกษา และเกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชาต่าง ๆ หลายแง่หลายมุม คำตอบของปัญหาแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ ระหว่างปัจจุบันกับอนาคต หรือผลกระทบปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่มีต่อวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมที่มีต่อเมือง เป็นต้น

๒. เหมาะสมกับระดับผู้เรียน สื่อการสอนหรืออุปกรณ์ต้องไม่ยากจนเกินไปเกินกว่า ที่ผู้เรียนจะเข้าใจได้ การจัดกิจกรรมจะต้องคำนึงถึงประสบการณ์เดิมของผู้เรียนและท้าทายความสามารถ ไม่ง่ายจนเกินไป

^{๗๑} UNESCO, “Integrating Subject Areas in Primary Education Curriculum,” in Report Finalization Meeting 9-15 December, (1981): 10.

๓. ส่งเสริมพัฒนาการอย่างต่อเนื่องในทุก ๆ ด้าน ด้านความเจริญงอกงาม ลำดับชั้นของประสบการณ์ เช่น การอ่าน การสังเกต การพูด การฟัง การวาดและการเขียน กิจกรรมทักษะด้านต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมที่ต้องการใช้ความสามารถทางสมองในการคิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา

๔. เป็นการวางแผนร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน ให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกปัญหา วัสดุ อุปกรณ์ วางแผนกิจกรรมและประเมินผลให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

๕ การวางแผนหน่วยการเรียนรู้ต้องระลึกเสมอว่า ทำอย่างไรจึงจะเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

ลักษณะหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีดังนี้

๑. หน่วยการเรียนรู้การสอนคือ กลุ่มหัวข้อย่อยที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กัน นำมาจัดลำดับก่อนหลังภายในหัวข้อที่เรียกว่า “หน่วย” และใช้เวลาต่อเนื่องกัน อาจเป็น ๒-๔ สัปดาห์ ขึ้นอยู่กับเนื้อหาของบทเรียน

๒. หน่วยแต่ละหน่วยมีความสมบูรณ์ในตัวของมันเอง คือ ประกอบด้วยความมุ่งหมายปัญหาในการทำกิจกรรม การวัดและประเมินผล

๓. หน่วยแต่ละหน่วยสามารถสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่นที่เกี่ยวข้องได้

๔. หน่วยการเรียนรู้การสอนสามารถใช้เทคนิควิธีสอนหลายวิธีที่เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจมากที่สุดวิธีการผสมผสานเนื้อหาเพื่อให้เกิดการบูรณาการ โดยอาศัยวิธีการจัดแกน (Core) ขึ้นมาก่อนแล้วนำเอาความรู้หรือเนื้อหาวิชาใดก็ได้ที่เหมาะสมมาเสริมให้แกนนั้น เต็มหรือสมบูรณ์ แกนที่จะนำมาสร้างเป็นหน่วยบูรณาการนั้น มีทั้งหมด ๕ ประเภทด้วยกันคือ

๑) แกนที่เป็นหัวเรื่อง ก่อนที่จะทำการกำหนดหัวเรื่องอะไรนั้นจะต้องตั้งคำถามว่า ต้องการให้ผู้เรียนเรียนอะไร หลังจากนั้นก็กำหนดหัวเรื่องขึ้นมา แล้วดึงเอาเนื้อหาสาระหรือความรู้หลาย ๆ วิชาที่เห็นว่าสัมพันธ์กับเรื่องนี้เข้ามาผนวกรวมกันไว้ เช่น ตั้งหัวเรื่องว่า “ชุมชนของเรา” ในเรื่องนี้จะมียลอะเอียดหรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาพภูมิอากาศ การประกอบอาชีพ การนับถือศาสนา ฯลฯ

๒) แกนที่เป็นปัญหา จะต้องพิจารณาว่า อะไรบ้างที่ในสภาพแวดล้อมของผู้เรียน ที่ผู้เรียนควรมีความรู้ ความเข้าใจ เมื่อเลือกได้แล้วก็กำหนดเป็นหัวเรื่อง เช่น ปัญหาค่าครองชีพ ปัญหาคอร์รัปชัน ฯลฯ การที่ผู้เรียนจะแก้ปัญหาได้นั้นจะต้องอาศัยความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ

๓) แขนงที่เป็นกิจกรรม จะต้องพิจารณาก่อนว่ากิจกรรมใดที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน ในหลาย ๆ วิชา และต่อการดำเนินชีวิตของนักเรียน เมื่อกำหนดได้แล้วก็บรรจุกิจกรรมเหล่านั้น ในหน่วยนั้น ๆ จากง่ายไปหายาก

๔) แขนงที่เป็นความคิดรวบยอด ต้องพิจารณาก่อนว่าต้องการให้นักเรียนมีความคิดรวบยอดในเรื่องใด เช่นความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเอง การอนุรักษ์ธรรมชาติ ความเสมอภาค ฯลฯ เมื่อได้ความคิดรวบยอดแล้วก็กระจายเนื้อหาจากง่ายไปหายาก เช่นการเสนอความคิดรวบยอดเรื่อง “การพึ่งพาอาศัยกันและกัน” พอกระจายเนื้อหาออกเป็นคร่าว ๆ ตามลำดับความยากง่าย ดังนั้นการพึ่งพาอาศัยในครอบครัว ในชั้นเรียน ในโรงเรียน ในชุมชน ในประเทศ และระหว่างประเทศ

๕) แขนงที่เป็นค่านิยม ก่อนอื่นต้องพิจารณาก่อนว่า เราต้องเน้นค่านิยมอะไรหลังจากที่เลือกได้ แล้วโดยคำนึงถึงวัยของผู้เรียนแล้วนำค่านิยมที่จำเป็นมานั้นหรือสอดแทรกเข้ามาในเนื้อหาตอนใดตอนหนึ่ง ที่เห็นว่าเข้ากันได้ขณะที่ทำการสอน

แนวโน้มใหม่ทางการศึกษามีจุดเน้นอยู่ ๒ ประการ คือความสนใจ ความสามารถ และความต้องการของผู้เรียนกับการปรับมาตรฐานความเป็นอยู่ของสังคม ซึ่งได้กล่าวถึง เทคนิคการสอน บูรณาการว่า มีจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้เกิดการบูรณาการของแต่ละบุคคล ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมเป็น หน่วยการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึง ผสมผสานวิชาในงามต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนนำไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น เพราะปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันนั้น ไม่ได้แบ่งออกเป็นแ่งมุมใด โดยเฉพาะการบูรณาการ มีจุดเน้นที่การพัฒนาบุคลิกภาพอย่างผสมผสานกลมกลืน เทคนิคการสอนแบบบูรณาการ เป็นการสอนที่มีปัญหาทำนองเดียวกับชีวิตจริง เป็นแกนกลางและมีการสร้างประสบการณ์แก่ ผู้เรียนให้กว้างขึ้นให้มีการผสมกลมกลืนระหว่างบุคลิกภาพส่วนตัวและสังคมของผู้เรียน เทคนิคการสอน เหล่านี้จะช่วยครูให้สอนเป็นหน่วยได้

๒.๗.๑๑ การประเมินผลการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้นสอดคล้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือ นักเรียนได้เรียนรู้จากการได้คิดและปฏิบัติจริงตามความสนใจและความถนัดของตนเองอย่างมีความสุขเรียนรู้จากกลุ่มอย่างเป็นองค์กรรวม และเรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ดังนั้น การวัดและการประเมินผลการเรียนการสอนดังกล่าวต้องสอดคล้องกับสภาพจริง คือการประเมินความสามารถ เริ่มตั้งแต่การประเมินการคิดวางแผน กระบวนการทำงาน คุณธรรม จริยธรรมระหว่างการทำงาน ความตั้งใจ จนมีผลงานที่สำเร็จเป็น

ขึ้นงานตามเป้าหมายวิธีการประเมิน จะต้องหลากหลายที่ต่อเนื่อง โดยมีการประเมินตลอดเวลาตาม กิจกรรมการเรียนรู้ ใช้วิธีการสังเกต ตรวจสอบรายงาน บันทึกการปฏิบัติงาน การให้ความร่วมมือ ภายในกลุ่มการประเมินขึ้นงานหรือบางครั้ง อาจมีการประเมินความรู้ควบคู่กันไปด้วย

นอกจากนี้ ควรมีการประเมินแบบอิงการปฏิบัติ (Performance-Based) และการประเมิน แบบอิงการสังเกต (Observation-Based) ซึ่งช่วยให้ครูและนักเรียนสามารถบูรณาการการเรียน การ สอนกับการประเมินผลเข้าด้วยกัน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการจัดกิจกรรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และการ สอนกับการประเมินจะไม่แยกจากกัน ทั้งครูและนักเรียนมีส่วนร่วมในการสอนและการประเมิน จึงทำ ให้ การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสัมพันธ์กับชีวิตจริงมากที่สุด

๒.๗.๑๒ บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

บทบาทของครูในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ โดยแบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ด้านการเตรียมการ

๑) เตรียมกรอบแนวคิดในเรื่องที่จะสอน โดยหัวข้อแต่ละตอนได้จากการบูรณาการ ระหว่างวิชา หรือผสมผสานระหว่างวิชาในหลักสูตร

๒) เตรียมคำถามหลักหรือคำถามสำคัญ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์หรือได้ ปฏิบัติ

๓) เป็นแหล่งข้อมูลหรือแหล่งความรู้ที่ผู้เรียนซักถาม ปรีक्षाเพื่อค้นคว้าความรู้

๒. ด้านการดำเนินการ

๑) เป็นผู้นำเสนอ (Presenter) เช่น เสนอประเด็นปัญหา เหตุการณ์ในเรื่องที่จะ สอนเป็นผู้สังเกต (Observer) โดยสังเกตผู้เรียนขณะที่ตอบคำถามทำกิจกรรมทั้งพฤติกรรมด้านอื่น ๆ ของผู้เรียน

๒) เป็นผู้กระตุ้นใจ (Motivator) โดยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียนเพื่อให้มีส่วน ร่วมในการเรียนอย่างแท้จริง

๓) เป็นผู้เสริมแรง (Reinforcer) เพื่อให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่ต้องการ

๔) เป็นผู้ชี้แนะ (Director) สนับสนุนให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนด

๕) เป็นผู้จัดบรรยากาศ (Director) เพื่อให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม ทั้ง ด้านกายภาพ สังคมและจิตใจเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

๒) เน้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการ (Process Oriented) มากกว่าเนื้อเรื่องหรือเนื้อหาสาระ (Content Oriented)

๓. ด้านการประเมิน

๑) เป็นผู้ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Reflector) ชี้แนะ วิพากษ์วิจารณ์ ข้อดี ข้อด้อย เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนา ปรับปรุงแก้ไข พฤติกรรมการเรียน

๒) เป็นผู้ประเมิน (Evaluator) โดยประเมินผลเป็นระยะ ๆ ประเมินพฤติกรรม ด้านการค้นคว้าหาความรู้ และผลงานซึ่งอาจเป็นองค์ความรู้หรือผลงาน

๒.๗.๑๓ บทบาทและกิจกรรมของนักเรียนในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

หลักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ควรคำนึงถึงกิจกรรมของกระบวนการกลุ่มมาใช้ดังนี้

๑. ควรแบ่งกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มย่อย ๆ กลุ่มละ ๔ คน ที่มีระดับความสามารถที่แตกต่างกัน คือ ผู้เรียนมีระดับความสามารถสูง ๑ คน ผู้มีระดับความสามารถปานกลาง ๒ คน และผู้มีความสามารถต่ำ ๑ คน ในการแบ่งกลุ่มจะต้องให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้ากลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมที่ตนถนัด และมีความสนใจ เพื่อให้แต่ละกลุ่มมีความเหมาะสม และมีความสามารถพอ ๆ กัน

๒. แต่ละกลุ่มเลือกคณะกรรมการที่ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน คณะกรรมการ

๓. มีการประชุมร่วมกันภายในกลุ่ม เพื่อวางแผนในการทำกิจกรรมร่วมกัน

๔. สมาชิกทุกคนภายในกลุ่มจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบ ในการทำกิจกรรมตามที่ได้วางแผนไว้ โดยที่นักเรียนมีบทบาทในการเรียนการสอนแบบบูรณาการดังนี้

๑) มีส่วนร่วมในการเรียนทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และการคิดในทุก ๆ สถานการณ์ที่กำหนดให้อย่างเป็นธรรมชาติเหมือนสถานการณ์ในชีวิตจริง

๒) ศึกษาค้นคว้าปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ดำเนินการเรียนด้วยตนเอง เพื่อให้การเรียนเป็นไปอย่างสนุก ตื่นเต้นมีชีวิตชีวา และทำหายอยู่ตลอดเวลา

๓) เรียนในห้องเรียน(Class) และสถานการณ์จริง (Reality) เพื่อพัฒนาสังคมกระฉับกระเฉง ว่องไวในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

๔) ทำงานด้วยความร่วมมือ ร่วมใจ ทั้งงานเดี่ยว งานคู่ หรืองานกลุ่มด้วยความเต็มใจ และด้วยเจตคติที่ดีต่อกัน

๕) ตอบคำถามสำคัญหรือคำถามหลักที่เป็นตัวกำหนดประสบการณ์ของตนเอง หรือ ประสบการณ์ในชีวิตจริง

๖) มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มทำสิ่งใหม่ที่มีประโยชน์

๗) มีความสามารถในการสื่อสาร เช่น ฟัง พูด อ่าน เขียน มีทักษะทางสังคม รวมทั้ง มนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนในกลุ่ม ในห้องเรียนและครู

๘) สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่มีความหมายและสามารถ นำไปใช้ ในชีวิตประจำวันได้

จากรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและกิจกรรมของผู้เรียนทั้งหมดสรุปได้ว่า ใน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการนั้น ผู้เรียนจะต้องเปลี่ยนสภาพการเรียนรู้จากเดิมที่ รอรับการ ถ่ายทอดจากครู มาเป็นแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ที่มีพื้นฐานมาจากการ เชื่อมโยงความเป็นจริงของผู้เรียนเอง ให้ผู้เรียนได้เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเองในการเรียน ตามแนวคิดที่เน้นให้ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมิใช่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้แต่ไม่เชื่อมโยง กับสภาพความเป็นจริงในการดำรงชีวิต

๒.๗.๑๔ คุณค่าและประโยชน์ของการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

คุณค่าและประโยชน์ของการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีดังนี้

๑. ช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงการเรียนรู้ ความรู้ที่ได้เรียนไปแล้วจะถูกนำมาสัมพันธ์กับความรู้ที่ จะมาเรียนใหม่ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น

๒. ช่วยจัดเนื้อหาความรู้ให้มีลักษณะเหมือนชีวิตจริง คือการผสมผสานและสัมพันธ์เป็น ความรู้ที่อยู่ในลักษณะหรือรูปแบบที่เอื้อต่อการนำไปใช้ในชีวิตจริง

๓. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสภาพปัญหาสังคมได้ดีกว่า การกระทำหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ ใน สังคมเป็นผลรวมมาจากหลายๆสาเหตุ การที่จะสามารถเข้าใจปัญหาได้และสามารถที่จะแก้ปัญหา นั้น ได้ควรพิจารณาปัญหา ที่มาของปัญหาอย่างกว้าง ๆ ใช้ความรู้จากหลาย ๆ วิชามาสัมพันธ์กัน เพื่อ สร้างความเข้าใจใหม่ๆขึ้น

๔. ช่วยให้การสอนและการศึกษามีคุณค่ามากขึ้นแทนที่จะเป็นขบวนการถ่ายทอดความรู้ หรือสาระแต่เพียงประการเดียว กลับช่วยให้สามารถพัฒนาทักษะ ที่จำเป็นให้เกิดความคิดรวบยอดที่ กระจำงถูกต้องและสามารถใช้ในการปลูกฝังค่านิยมที่ต้องการได้อีกด้วย

๕. ทำให้เกิดการบูรณาการขึ้นทำให้วัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน เปลี่ยนไปจากที่ให้ผู้เรียนได้รับความรู้ไปเป็นเพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นค่า และนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์

๖. ช่วยเหลือและแก้ไข ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เป็นคนที่สมบูรณ์ในทุกด้าน

๗. ผู้เรียนได้ฝึกทักษะต่าง ๆ ซ้ำกันหลายครั้งโดยไม่รู้สึกรำคาญ

๘. ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดระดับสูง คิดไตร่ตรอง คิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดวิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา คิดริเริ่มสร้างสรรค์

๙. ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการทำงานกลุ่มตั้งแต่สองคนขึ้นไป จนถึงเพื่อนทั้งชั้นเรียน ตามที่กำหนดในกิจกรรม เพื่อพัฒนาทักษะมนุษยสัมพันธ์

๑๐. ผู้เรียนได้สร้างเรื่องตามจินตนาการที่กำหนดเป็นการเรียนรู้ด้านธรรมชาติ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง วิถีชีวิตผสมผสานกันไป

๑๑. ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัวไปยังสิ่งไกลตัว เรียนเกี่ยวกับตัวเรา บ้าน ครอบครัว ชุมชน ประเทศไทย เพื่อนบ้านและโลก ตามระดับความซับซ้อนของเนื้อหาและสติปัญญาของผู้เรียน

๑๒. ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุข สนุกสนาน เห็นคุณค่าของงานที่ทำและงานที่จะไปนำเสนอต่อเพื่อน ชุมชน ทำให้เกิดความตระหนัก เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยตนเอง

๒.๗.๑๕ ข้อควรคำนึงในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ

สิ่งที่ควรคำนึงในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการมีดังนี้

๑. ครูจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานของนักเรียนให้ดี ให้นักเรียนเกิดความคิดรวบยอด ที่ชัดเจน กว้างขวางเสียก่อนที่จะพยายามให้เกิดการบูรณาการเข้าด้วยกัน

๒. ต้องแน่ใจว่าความคิดรวบยอดที่จะนำมาบูรณาการนั้น อยู่ในระดับที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน

๓. ต้องมีการสร้างบรรยากาศการเรียนให้นักเรียนสบายใจที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการ

๔. การดำเนินการสอนทุกครั้ง นักเรียนต้องรู้จุดมุ่งหมายการสอนโดยละเอียด

๕. ในการสอนสิ่งใหม่ ครูต้องใช้พื้นฐานของนักเรียนให้เป็นประโยชน์

๖. ครูต้องเป็นแบบอย่างในการแสดงพฤติกรรมที่มีการบูรณาการให้แก่นักเรียน

๗. จะต้องมีความมุ่งมั่นที่แน่นอนว่า ต้องการให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างไร

๘. ในการสอนแต่ละครั้งต้องสอดแทรกคุณสมบัติที่ต้องการเน้นในตัวของผู้เรียน

๙. จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้รู้สึกสังเกต วิเคราะห์ วิวิจารณ์ อภิปรายถกเถียงกันด้วย เหตุผล และ จัดบรรยากาศในและนอกห้องเรียนให้ท้าทายและสร้างความสนใจของผู้เรียน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ในบริบทแห่งสังคมไทยยุคปัจจุบัน โดยมีลักษณะ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม โดยผู้สอนจัดการสภาพแวดล้อม และบรรยากาศ (ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตร เพื่อส่งเสริมให้นักเรียน มุ่งศึกษา แก้ปัญหา หรือแสวงหาความรู้อย่างเป็นองค์รวม เพื่อพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรมแสงปัญญาผ่านระบบไตรสิกขา มีขั้นตอนการเรียนการสอนโดยใช้หลักการตามแนวพุทธ ๗ ขั้นตอน คือ ขั้นสร้างศรัทธาและ เสนอปัญหาข้อสงสัย ขั้นสังเกตขั้นสัมผัส ขั้นสำรวจขั้นสืบค้น ขั้นสังสมปัญญา และลงข้อสรุป และขั้น ประเมินผลและประยุกต์ใช้

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พนิต ภูจันดา และ ยศพล บุญสม^{๗๒} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวคิดการพัฒนาเมืองต้นแบบ บทบาทนี้เป็นการนำเสนอแนวคิดการพัฒนาเมืองต้นแบบ ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการวิจัย “คู่มือแนวทางสู่การออกแบบเมือง” ซึ่งถูกจัดทำขึ้นเพื่อจัดประเภทเมืองตามบทบาท องค์ประกอบและลักษณะของเมือง ผ่านกระบวนการศึกษาและคัดเลือกหลักทฤษฎีการพัฒนาเมืองที่เหมาะสมและประสบความสำเร็จของต่างประเทศ อันประกอบด้วยการศึกษาข้อมูล เกณฑ์องค์ประกอบ ตัวชี้วัดด้านต่าง ๆ ปัจจัยหลักและปัจจัยเสริมที่สามารถประยุกต์ใช้กับการวางผังเมืองในพื้นที่ที่เหมาะสมตามลักษณะของเมืองประเภทนั้น ๆ และยังคงสอดคล้องกับองค์ประกอบ และบริบทของสังคมไทย เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ได้จริงในอนาคต โดยมีขั้นตอนการวิจัยที่ผ่านการวิเคราะห์ในการดำเนินการศึกษา เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ สามารถนำมาสู่การนำเสนอแนวทางการพัฒนาเมืองที่มีลักษณะแตกต่างกันตามศักยภาพและบทบาทของเมือง ๕ ประเภท ได้แก่ เมืองท่องเที่ยวด้านนันทนาการและบันเทิง เมืองอุตสาหกรรมเมืองศูนย์ราชการ เมืองการศึกษา และเมืองศูนย์กลางคมนาคมขนส่งทางน้ำและโลจิสติกส์ โดยการพัฒนาเมืองทั้ง ๕ ประเภทนี้จะเป็นกลไก

^{๗๒} พนิต ภูจันดา และ ยศพล บุญสม, แนวคิดการพัฒนาเมืองต้นแบบ, วารสารวิชาการ การออกแบบสภาพแวดล้อม ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙), หน้า ๒๑ - ๔๓

ที่จะขับเคลื่อนและรองรับการพัฒนาของประเทศในอนาคตอย่างเหมาะสมและยั่งยืน เนื่องจากการวางแผนและการออกแบบทางผังเมืองต้องมีหลักเกณฑ์ แนวคิดที่สอดคล้องเหมาะสมกับศักยภาพและบทบาทของเมืองหรือพื้นที่นั้น ๆ และช่วยแก้ไขปัญหาค้นหาพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

จิตติมา ดำรงวัฒนะและคณะ^{๗๓} ได้ทำการศึกษา การประเมินศักยภาพความพร้อมรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการเรียนรู้ กรณีศึกษา : ผู้นำชุมชน อำเภอพิบูล จัหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า การประเมินศักยภาพความพร้อมรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านการเรียนรู้ กรณีศึกษา : ผู้นำชุมชน อำเภอพิบูล จัหวัดนครศรีธรรมราช อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๔$, S.D. = ๐.๖๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ย จากมากไปหาน้อย ผลการศึกษาพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนแก่นักท่องเที่ยวอยู่ใน ระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๑$, S.D. = ๐.๗๗) รองลงมา คือ มีแหล่งโบราณคดีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าทางวิชาการ และการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๗$, S.D. = ๐.๘๔) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนในชุมชน และนักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๔$, S.D. = ๐.๗๖) ตามลำดับ

วิทยา ทองดีและสุรพล พรหมกุล^{๗๔} ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม พบว่า ๑. สภาพกระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มี ๒ ส่วนคือ ๑) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร โดยแบ่งเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้ (๑) ขั้นนำ (๒) ขั้นสอน (๓) ขั้นสรุป และ (๔) ขั้นประเมินผล ๒) การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ๒. การสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ ๑ การปลูกฝังสัมมาทิฐิ คือ การที่ครูให้นักเรียนฝึกคิดอย่างถูกวิธี ได้แก่ ๑) การคิดแบบ

^{๗๓} จิตติมา ดำรงวัฒนะและคณะ, การประเมินศักยภาพความพร้อมรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการเรียนรู้ กรณีศึกษา : ผู้นำชุมชน อำเภอพิบูล จัหวัดนครศรีธรรมราช, วารสาร มหาจุฬานาครทรรศน์ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑), หน้า ๕๘ - ๖๔.

^{๗๔} วิทยา ทองดีและสุรพล พรหมกุล, การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ๒๕๖๑.

สืบสาวหาเหตุปัจจัย ๒) การคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ ๓) การคิดแบบสามัญลักษณ์ ๔) การคิดแบบอริยสัจ ๕) การคิดแบบบรรณธรรมสัมพันธ์ ๖) การคิดแบบเห็นคุณเห็นโทษ ๗) การคิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม ๘) การคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม ๙) การคิดแบบมีสติเป็นอยู่ในขณะปัจจุบัน ๑๐) การคิดแบบวิภาษวาท ขั้นตอนที่ ๒ การฝึกตนตามหลักของไตรสิกขา ได้แก่ ๑) อธิศีลสิกขา คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ๒) อธิจิตตสิกขา คือ การพัฒนาภาวะจิต ฝึกจิตให้เข้มแข็งมีความพร้อมต่อการใช้งานทางปัญญา ๓) ด้านอภิปญญาสิกขา คือ รู้และเข้าใจปัญหาตามความเป็นจริง แก้ไขปรับปรุงปัญหาได้อย่างถูกต้อง

ขั้นตอนที่ ๓ การพัฒนาดนตามหลักภาวนา ๔ คือ ๑) กายภาวนา คือ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ๒) ศีลภาวนา การพัฒนาด้านความประพฤติให้ดีขึ้น มีระเบียบวินัย ๓) จิตภาวนา คือ การสร้างให้มีสุขภาพจิตที่ดี ๔) ปัญญาภาวนา คือ การมองเห็นหลักของเหตุและผล สามารถแก้ไขปัญหาดัง ๆ ได้ ๓. ผลการประเมินผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า ในภาพรวมของรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๙๘ และ ๕.๐๐ และผู้ปกครอง/พ่อแม่ และชุมชนมีความพึงพอใจต่อพฤติกรรมของนักเรียนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๘

พระวิจิตร อธิโก (ชัยเจริญธรรม) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง พบว่า ๑) ชาวอาข่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นที่อยู่บนดอยแม่ฟ้าหลวง ได้อพยพมาจากแถบเทือกเขาในธิเบตหรือจีนและเข้ามาตั้งรกรากที่ อ. แม่สายของประเทศไทยมีทั้งหมด ๘ กลุ่ม ทั้งนี้ จะเน้นเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวงเป็นหลัก ลักษณะโครงสร้างการอยู่ร่วมกันจะมีประเพณีปฏิบัติและวัฒนธรรมที่ชัดเจน การปกครองจะเน้นการเคารพผู้นำและลำดับความอาวุโสเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกัน และสภาพปัญหาวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง ประกอบด้วยปัญหา ๒ ระดับ ระดับที่ ๑ ระดับปัจเจก คือ ปัญหาด้านสิทธิพลเมือง คือ การไม่มีสัญชาติซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาเรื่องสุขภาพร่างกายที่ไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างทั่วถึง ตลอดจนด้านโภชนาการที่ถูกต้อง และปัญหาของผู้สูงอายุและเด็กที่ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต จนนำไปสู่ปัญหาระดับที่ ๒ ระดับสังคม คือ การขาดความร่วมมือของคนในชุมชนในการดูแลรักษาธรรมชาติในพื้นที่และสภาพแวดล้อมของชุมชน เพราะเกิดจากการขาดจิตสำนึกส่วนรวม จนนำไปสู่การสร้างปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาขยะที่เพิ่ม

มากขึ้น พร้อมกับการขาดค่านิยมที่ดีต่อส่วนรวม เช่น การไม่มีจิตอาสาในการร่วมมือกันพัฒนาชุมชน จนกลายเป็นความเห็นแก่ตัว และต่างคนต่างก็ต้องการผลประโยชน์เฉพาะตัว ๒) การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาโดยใช้หลักภavana ๔ หมายถึงการทำให้เกิดความเจริญของชีวิต ๔ ด้าน คือ (๑) ความเจริญทางกาย คือ การพัฒนาร่างกายให้มีความสมบูรณ์แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ (๒) ความเจริญด้านศีล คือ การมีวินัยต่อตนเองการควบคุมตนเองไม่ให้ตกเป็นทาสของอบายมุข (๓) ความเจริญด้านจิต คือ การสร้างความมั่นคงและความเจริญให้เกิดขึ้นภายในจิตใจด้วยการใช้หลักคุณธรรมสากล คือ ความรักและการมีจิตอาสา (๔) ความเจริญด้านปัญญา คือ ผลอันเกิดจากการพัฒนาทั้งสามด้านที่ท าให้เกิดความสุขขึ้นมา และปัญญาที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดการสร้างความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาคุณภาพให้มีความสมบูรณ์และเกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภavana ๔ สามารถท าให้เกิดขึ้นได้ทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมได้ในเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การใช้ทฤษฎีลำดับขั้นแรงจูงใจของมาสโลว์ ๕ ขั้น สำหรับเป็นกรอบสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นถือว่าเป็นธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งเมื่อบูรณาการกับหลักภavana ๔ ในพระพุทธศาสนาแล้วจะถือว่าเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างตรงตามความหมายอย่างแท้จริง ๓) การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาขานดอยแม่ฟ้าหลวง ซึ่งได้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม ๔ ขั้นตอน ดังนี้ (๑) การพัฒนาด้านกาย คือ การมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงและสภาพแวดล้อม รวมถึงที่อยู่อาศัย สาธารณูปโภคที่เหมาะสม (๒) การพัฒนาด้านศีล คือ การมีวินัยต่อตนเองและการมีประเพณีวัฒนธรรมที่ดีในการนำมาเป็นหลักปฏิบัติ รวมถึงกฎเกณฑ์ของสังคมที่ดีและเหมาะสมสำหรับการอยู่ร่วมกัน (๓) การพัฒนาด้านจิต คือ การสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นในจิตใจด้วยการใช้คุณธรรมสากลสำหรับทุกความเชื่อ ทุกศาสนาและทุกวัฒนธรรมสามารถยอมรับร่วมกันได้ ซึ่งก็คือ ความรัก และ ความเห็นใจต่อผู้อื่นและสังคม จนนำไปสู่การสร้างจิตอาสาให้เกิดขึ้น (๔) การพัฒนาด้านปัญญา คือ ความสุข อันเป็นผลที่เกิดจากการพัฒนาทั้งสามขั้น และปัญญาที่เป็นสาเหตุที่จะทำให้เกิดการเข้าใจการพัฒนาคุณภาพอย่างแท้จริง จนนำไปสู่การสร้างความสุขที่ยั่งยืน ซึ่งเรียกรูปแบบการพัฒนานี้ว่า “จัดรัสการพัฒนาคุณภาพชีวิต”^{๗๔}

^{๗๔}พระวิชัย อิทธิโก (ชัยเจริญวรรณ), การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาขานดอยแม่ฟ้าหลวง, *ดัชนีนิพนธ์พุทธศาสตร์คุณูปภัณทิต* สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑

กุลณพัฒน์ พัชรชัยรัตน ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาปฐมวัย: นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า แนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนระดับปฐมวัยเป็นการจัดประสบการณ์ และส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามวัย เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพ แนวทางในการเตรียมการจัดการศึกษาปฐมวัย ต้องมีความเป็นกัลยาณมิตร พร้อมทั้งจะแนะนำสนับสนุน ช่วยเหลือและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก ในส่วนของการจัดกิจกรรมการศึกษาประกอบด้วยในหน่วยของกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน การประเมินผลประเมินพฤติกรรมทางกาย สังคม จิตใจ และสติปัญญา โดยดูตามลำดับพัฒนาการและความสามารถของเด็กเน้นการประเมินตามสภาพจริง หลักธรรมที่ใช้กับเด็ก ได้แก่ สัมมาทิฐิ ไตรสิกขา และปัญญาอุคคิธรรม โดยยึดหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ดังนี้ ๑) ด้านการพัฒนา ประสบการณ์ในการรับรู้จากการเรียนรู้ให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีโดยพัฒนาในด้านศีลสิกขา สมาธิ ปัญญา ๒) ด้านความตระหนักในความรับผิดชอบ ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ๓) ด้านการรับความจริงต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ในการพัฒนาการเรียนรู้ ตามนโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัย ๔) ด้านการประยุกต์ใช้ เพื่อปรับแนวคิด วิธีการ กระบวนการในการส่งเสริมการจัดการศึกษาพัฒนานโยบาย ทั้งการบูรณาการส่งเสริมประยุกต์หลักธรรมมาพัฒนาเด็ก ๕) ด้านนวัตกรรม (แนวคิด วิธีการกระบวนการในการจัดการศึกษาปฐมวัย นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ)^{๗๖}

สมพงษ์ เกศานุชและคณะ ได้ทำการศึกษารื่อง การประเมินศักยภาพและความต้องการของชุมชน รongรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษพื้นที่ จังหวัดหนองคาย พบว่า ระดับความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนรองรับการพัฒนา เขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนโยบายการพัฒนา เขตเศรษฐกิจพิเศษส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่หลากหลายมิติ ดังนั้นชุมชนในฐานะเจ้าของพื้นที่จึงมีความ ตื่นตัวและพร้อมต่อ

^{๗๖}กุลณพัฒน์ พัชรชัยรัตน, การจัดการศึกษาปฐมวัย: นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ, ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๖๑.

การปรับตัวเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้สามารถสร้างรายได้เปรียบและเพิ่ม มูลค่าทางเศรษฐกิจ แก่ชุมชนจากนโยบายการพัฒนาดังกล่าว โดยเมื่อพิจารณารายด้านจะพบว่า ชุมชนมีความต้องการในการพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การพัฒนาระบบสาธารณสุขและ ส่งเสริมคุณภาพชีวิต การพัฒนาการเมืองและการบริหารในชุมชน การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเข้าถึง ข้อมูลข่าวสาร การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ การพัฒนาทักษะอาชีพที่จำเป็นเพื่อรองรับเขตเศรษฐกิจ พิเศษ การพัฒนาผู้นำชุมชนให้มีศักยภาพรองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ การเข้าถึงแหล่งทุนใน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การสนับสนุนในการพัฒนากลุ่มอาชีพจากหน่วยงานภาครัฐ การพัฒนา ปัจจัยสนับสนุนในการบริหารจัดการชุมชน เช่น องค์ความรู้ด้านการวางแผนพัฒนาชุมชน การพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานให้มีมาตรฐาน (เช่น ไฟฟ้า ถนน ประปา) และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน^{๗๗}

ธีรภัทร จิโนและคณะ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลสันป่าเปา จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาพื้นที่สาธารณะเทศบาลตำบลสันป่าเปา อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการออกแบบโดยยึดผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง และการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะ ของชุมชน ที่สามารถช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ และเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการ ดังกล่าวสามารถตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนได้ เป็นการออกแบบโดยคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้งานเป็นหลัก และเน้นการแก้ปัญหาในพื้นที่ ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในระหว่างคนในชุมชน ส่วนราชการภาครัฐ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย โดยผลลัพธ์ที่ได้เกิดเป็นแนวทางการออกแบบผังแม่บทพื้นที่สาธารณะของเทศบาล ตำบลสันป่าเปาที่สร้าง และพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งด้านการดำเนินงานราชการ การส่งเสริมคุณภาพ ชีวิตที่ดีของผู้อยู่อาศัยในชุมชน การส่งเสริมกิจกรรม และการสร้างสิ่งแวดล้อมที่พึงประสงค์แก่ชุมชน โดยการ สร้างพื้นที่สาธารณะให้เอื้อต่อการใช้งานของคนในชุมชน และพื้นที่ช่วยเสริมสร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งได้^{๗๘}

^{๗๗} สมพงษ์ เกศานุและคณะ, การประเมินศักยภาพและความต้องการของชุมชน รองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, วารสารศิลปศาสตรราชชมงคลสุวรรณภูมิ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๔), หน้า ๑๓ - ๒๖.

^{๗๘} ธีรภัทร จิโนและคณะ, การพัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลสันป่าเปา จังหวัดเชียงใหม่, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เจดี : วารสารวิชาการ การออกแบบสภาพแวดล้อม ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๔), หน้า ๖๐ - ๗๗.

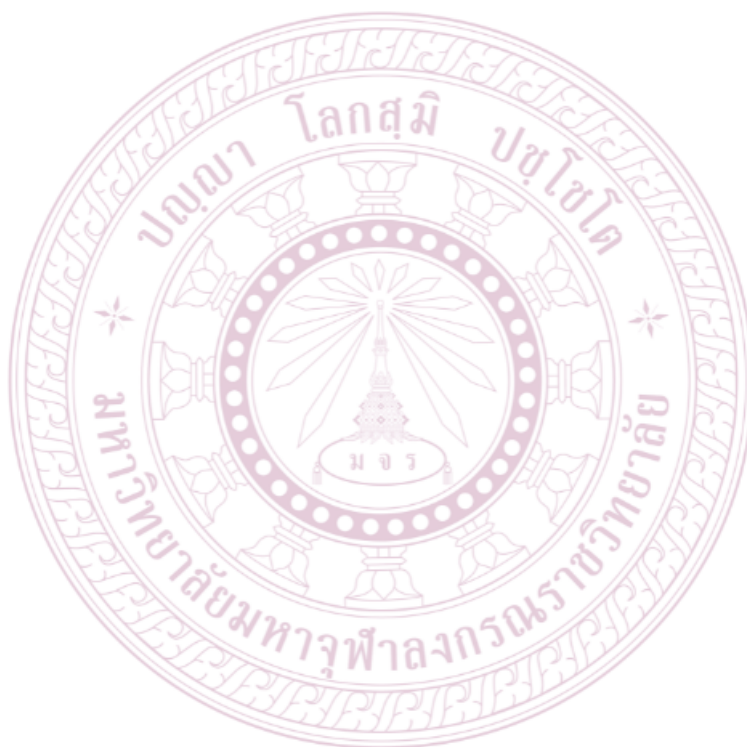
สุริพร วงศ์สวัสดิ์สุข ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนราชวินิตมัธยม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาหลักสูตรตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนราชวินิต มัธยมทั้ง ๖ ขั้นตอน คือ ๑) ขั้นตอนการวิเคราะห์ ปัญหาหลักสูตรและการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) ขั้นตอนการจัดการอบรมและการศึกษา ความรู้ ๓) ขั้นตอนการสร้างหลักการกระบวนการเรียนรู้ ๔) ขั้นตอนการจัดทำตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ ๕) ขั้นตอนการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ๖) ขั้นตอนการประเมินผลหลักสูตรทดลองรวมทั้งเพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนราชวินิตมัธยม ผลการวิจัยพบว่า ๑) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใน โรงเรียนราชวินิตมัธยมทั้ง ๖ ขั้นตอน พบว่า ครูมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ๑.๑) ครูมีส่วนร่วมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหาหลักสูตรและการบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นตอนการจัดการอบรมและการศึกษาความรู้ และขั้นตอนการสร้างหลักการกระบวนการเรียนรู้ ๑.๒) ครูมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ๓ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการจัดทำตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ ขั้นตอนการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ และขั้นตอนการประเมินผลหลักสูตรทดลอง ๒) ปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้หลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนราชวินิตมัธยม สรุปจากการจัดสนทนากลุ่มได้ ๓ ด้าน ดังนี้ ๒.๑) การเขียนแผนการสอน ครูส่วนใหญ่ทุกกลุ่มสาระมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันเกี่ยวกับการเขียนแผนให้เชื่อมโยงในแต่ละประเด็นของ ๓ ห่วง ๒ เงื่อนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรูปธรรมนั้นยาก^{๓๕}

Henson ^{๓๖} นักศึกษาปริญญาเอกสาขาจิตวิทยา มหาวิทยาลัย Alliant International ได้ทำการวิจัยเรื่อง โมเดลการฝึกทักษะความสามารถด้านสังคม โดยใช้กิจกรรมนอกห้องเรียนสำหรับนักเรียนวัยรุ่น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อฝึกความสามารถในการเข้าสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

^{๓๕} สุริพร วงศ์สวัสดิ์สุข, การศึกษาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนราชวินิตมัธยม, สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ , ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.

^{๓๖} Henson, P. W. (2004). The Skills Training Outdoor-Relational Model for Adolescents with Conduct Problems: A Synthesis of Wilderness Therapy, Ecopsychology and Social Competence Training, [Online], Available: <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/3114086>, [21 October 2021].

กลุ่มตัวอย่าง คือ เด็กอายุ ๑๕-๑๘ ปี โดยใช้โมเดลการฝึกทักษะความสามารถในการเข้าสังคม โมเดลนี้ได้รับการพัฒนาจากทฤษฎีทางจิตวิทยา และผู้เชี่ยวชาญทางจิตวิทยาสังคม ประกอบด้วยเทคนิคหลากหลายวิธี ผลการวิจัยพบว่า การฝึกทักษะความสามารถด้านสังคมโดยใช้กิจกรรมนอกห้องเรียน (The Skills Training Outdoor Relational Model-STORM) นี้ เป็นเครื่องมือในการฝึกทักษะความสามารถในการเข้าสังคมให้กับผู้เรียน และส่งผลให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม เพราะตั้งอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาในการเรียนการสอน

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” เป็นการนำกระบวนการเรียนรู้ทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยใช้พื้นที่สาธารณะเป็นสถานที่ในการเรียนการสอน ทำให้การเผยแพร่หลักธรรมทางพุทธสู่ชุมชนได้เป็นอย่างดีพุทธศาสนิกชนหรือศาสนิกอื่นที่มีความสนใจได้เรียนรู้หลักธรรมทางพุทธศาสนาได้อย่างง่ายขึ้นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนกระบวนการวิจัย ดังนี้

การวิจัยระยะที่ ๑ ศึกษาสภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (R_1)

การวิจัยระยะที่ ๒ ศึกษาความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนและความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด (R_1)

การวิจัยระยะที่ ๓ การสร้างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด (D_1)

การวิจัยระยะที่ ๔ ทดลองใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด (R_2)

การวิจัยระยะที่ ๕ รับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด (D_2 , D_3)

โดยในแต่ละระยะของการวิจัยมีระเบียบวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ การวิจัยระยะที่ ๑ ศึกษาสภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

การวิจัยในระยะนี้เป็นการลงพื้นที่เพื่อสำรวจและสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ในวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อนำมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้และจัดเก็บไว้ในพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะประกอบการดำเนินงาน ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การวางแผนการสำรวจพื้นที่การ

เรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ๒) การดำเนินการสำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ๓) การวิเคราะห์ผลการสำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการและ ๔) การนำเสนอผลการสำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ พื้นที่ในการศึกษาคือวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (criterion-based selection) เพื่อให้ได้ “ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ” (key informant) จำนวน ๑๕ คน สำหรับการสัมภาษณ์ในประเด็นเกี่ยวข้องพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และแบบสัมภาษณ์ (แบบมีโครงสร้าง) เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งการเรียนรู้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชน จำนวน ๑๕ คน ซึ่งเป็น “ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ” (key informant) ได้แก่ ๑) ตัวแทนของวัฒนธรรมจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมือง ผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๕ คน ๒) ตัวแทนขององค์กรบริหารส่วนตำบล ผู้นำท้องถิ่น จำนวน ๕ คน ๓) ผู้นำชุมชนภาคประชาสังคม พระสงฆ์ และแกนนำประชาชน จำนวน ๕ รูป/คน กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (criterion-based selection) ซึ่งผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน และ/หรือเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงานไม่น้อยกว่า ๓ ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ศึกษาศักยภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะเป็นแบบสำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เพื่อศึกษาศักยภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ และความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะรวม ๒ ฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

๑. แบบสำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

จัดทำในลักษณะของแบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guide) ไว้ล่วงหน้า เพื่อให้มีความยืดหยุ่นสำหรับการสัมภาษณ์ และผู้ถูกสัมภาษณ์จะได้มีอิสระในการตอบได้อย่างเต็มที่ แนวทางการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๔ ประเด็น ได้แก่ ๑) พื้นที่การเรียนรู้ประเภทบุคคล ๒) พื้นที่การเรียนรู้ประเภทสถานที่ ๓) พื้นที่การเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ และ ๔) แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมประเพณีของชุมชน ซึ่งแนวทางการสร้างเครื่องมือวิจัยได้มาจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความหมาย และประเภทของแหล่งการเรียนรู้ จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อจัดทำเป็นแบบสำรวจแหล่งการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๒. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

เพื่อศึกษาศักยภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะสำหรับผู้นำท้องที่/ผู้นำชุมชน ประกอบด้วยประเด็นสัมภาษณ์ ได้แก่ ๑) ข้อมูลและรายละเอียดของพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๒) องค์ความรู้จากพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๓) ลักษณะสำคัญของพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๔) องค์ประกอบของการพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๕) วิธีการส่งเสริมการใช้งานพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและ ๖) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งมีวิธีการสร้างเครื่องมือดังนี้

๒.๑ ลงพื้นที่ชุมชนเพื่อสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๒.๒ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิด ขอบข่ายและโครงสร้างของข้อคำถาม

๒.๓ กำหนดประเด็นคำถาม เขียนข้อคำถาม และจัดทำต้นฉบับของแบบสัมภาษณ์

๒.๔ นำแบบสัมภาษณ์เพื่อศึกษาศักยภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะสำหรับผู้นำท้องที่/ผู้นำชุมชน ไปตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๓ คน ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมในการใช้ภาษา ประเด็นการตั้งคำถาม ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ตลอดจนความครบถ้วนสมบูรณ์ และความครอบคลุมของข้อคำถาม

๒.๕ นำข้อเสนอแนะที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ตามคำแนะนำ

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

๑. วางแผนการสำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะด้วยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และติดต่อประสานงานกับหน่วยงานราชการในท้องถิ่น เพื่อสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ลักษณะของประชากร และข้อมูลของผู้นำท้องที่ คณะกรรมการชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้นำทางศาสนาในชุมชน จากนั้นนำข้อมูลที่รวบรวมได้มาสรุปสาระสำคัญ วิเคราะห์ และจัดหมวดหมู่เพื่อนำไปใช้สำหรับการลงพื้นที่สำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะต่อไป

๒. การดำเนินการสำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะด้วยการลงพื้นที่เพื่อสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม (field data) เกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะเริ่มต้นจากการติดต่อประสานงานกับผู้นำท้องที่/ผู้นำชุมชน เพื่อบริการขอเข้าสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะประเภทบุคคล สถานที่ สื่อการเรียนรู้และสารสนเทศ และกิจกรรมหรือประเพณีของชุมชน โดยใช้แบบสำรวจแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนเป็นเครื่องมือในการวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

๓. การวิเคราะห์ผลการสำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ นำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการสำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะมาสรุป วิเคราะห์เนื้อหา และจัดหมวดหมู่ ตามองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลสำหรับการกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ (แบบมีโครงสร้าง) เพื่อศึกษาศักยภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะสำหรับผู้นำท้องที่/ผู้นำชุมชนต่อไป

๔. การนำเสนอผลการสำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะด้วยการจัดทำตารางสรุปข้อมูลและเขียนข้อความแบบบรรยายประกอบ การนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะจัดทำเป็นหัวข้อต่าง ๆ แบ่งเป็นประเภทแหล่งการเรียนรู้ ชื่อแหล่งการเรียนรู้ ความโดดเด่น/ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้แต่ละประเภท จากนั้นดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ (แบบมีโครงสร้าง) กับ “ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ” อีกครั้ง เพื่อทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) โดยใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย จากนั้นนำข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์มาสรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับสร้างแบบสอบถามสำหรับการวิจัยระยะที่ ๒ และร่างรูปแบบการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓.๒ การวิจัยระยะที่ ๒ ศึกษาความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนและความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ประกอบด้วยการดำเนินงาน ๒ ขั้นตอนย่อย ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๒.๑ ศึกษาความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนและความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยสอบถามประชาชนใน

ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ (๑) ข้อมูลเบื้องต้นและพฤติกรรมความร่วมมือกิจกรรมของผู้ตอบแบบสอบถาม (๒) ความสามารถและความต้องการร่วมมือกิจกรรม (๓) ความต้องการและเป้าหมายการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน (๔) ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ขั้นตอนที่ ๒.๒ ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ด้านพัฒนาสังคม ด้านกิจกรรม ด้านวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยประเด็นสัมภาษณ์ข้อที่ ๑-๖ ได้แก่ (๑) ความสำคัญของพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (๒) ลักษณะสำคัญของพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (๓) แนวทางการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (๔) องค์ประกอบสำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (๕) ขั้นตอนการดำเนินงานพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (๖) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะให้ประสบความสำเร็จ ใช้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๔ ด้าน รวม ๑๒ คน จากนั้นแยกข้อคำถามสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านมีรายละเอียดดังนี้

ผู้เชี่ยวชาญการศึกษา สัมภาษณ์เพิ่มเติมข้อที่ (๗) แนวทางการจัดและดำเนินการพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะฯ และ (๘) การบริหารจัดการพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาสังคม สัมภาษณ์เพิ่มเติมข้อที่ (๙) การออกแบบการเรียนรู้ในพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและข้อที่ (๑๐) เทคนิคหรือวิธีการเพื่อจูงใจหรือกระตุ้นให้ประชาชนใช้งานพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรม สัมภาษณ์เพิ่มเติมข้อที่ (๑๑) การนำองค์ประกอบทางด้านกิจกรรมมาบริหารจัดการ และข้อที่ (๑๒) การประยุกต์ใช้กิจกรรมมาพัฒนาคุณภาพชีวิต

ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมประเพณี สัมภาษณ์เพิ่มเติมข้อที่ (๑๓) ลักษณะของการเรียนรู้ด้วยการนำวัฒนธรรมประเพณีมาช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (๑๔) หลักการและกระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำวัฒนธรรมประเพณีมาประยุกต์ใช้กับตนเองที่เหมาะสมและบริบทของชุมชน (๑๕) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนและความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะประกอบด้วยประชากรและตัวอย่างในการวิจัย ๒ กลุ่ม ได้แก่

๑. ประชากรและตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนและความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ตัวอย่างในการวิจัย คือสมาชิกที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดทั้งสิ้น ๙,๑๒๐ คน ได้มาจากการกำหนดขนาดตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จของทาโร ยามาเน (Yamane, 1973) ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้ ($\pm 5\%$) แล้วทำการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) จากจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนจริง ณ วันสำรวจ เดือนธันวาคม ๒๕๖๔

๒. ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๒ คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญการศึกษา จำนวน ๓ คน ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาสังคม จำนวน ๓ คน ผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรม จำนวน ๓ คน และผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมประเพณี จำนวน ๓ คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านมีคุณสมบัติเป็นอาจารย์ผู้สอนหรือมีประสบการณ์ในการสอนอย่างน้อย ๓ ปี และ/หรือเป็นผู้มีประสบการณ์ในการเขียนหนังสือ ตำรา หรือมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและความคิดเห็นของประชาชน และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ รวม ๒ ฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

๑. แบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะและความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด มีวิธีการสร้างเครื่องมือดังนี้

๑.๑ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาศักยภาพของพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (การวิจัยระยะที่ ๑) มากำหนดกรอบแนวคิดและขอบข่ายของข้อคำถาม

๑.๒ กำหนดโครงสร้างของแบบสอบถามเป็นแบบปลายปิด (Close ended question) ประกอบด้วยข้อคำถามแบบตรวจสอบรายการ (Check-list) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า

(Rating scale) จากนั้นออกแบบแบบสอบถามฉบับโครงร่าง ตรวจสอบสำนวนภาษาของข้อคำถาม และนำเสนอต่อที่ปรึกษาเพื่อนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้มีความสมบูรณ์

๑.๓ แบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด และความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ไปตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน โดยตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมในการใช้ภาษาประเด็นการตั้งคำถาม ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ตลอดจนความครบถ้วนสมบูรณ์ และความครอบคลุมของข้อคำถาม ผลการตรวจสอบพบว่ามีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) เท่ากับ .๖๗-๑.๐๐ ซึ่งถือว่าแบบสอบถามมีความตรงตามเนื้อหา

๑.๔ นำข้อเสนอแนะที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ตามคำแนะนำ

๑.๕ นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๒ คน แล้วนำมาหาค่าความเที่ยงด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) พบว่า ตอนที่ ๒ ได้ค่าความเที่ยงของความสามารถปัจจุบันเท่ากับ ๐.๘๙ และความต้องการพัฒนาเท่ากับ ๐.๙๖ ตอนที่ ๓ ได้ค่าความเที่ยงของความต้องการเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้เท่ากับ ๐.๙๔ และเป้าหมายของการเรียนรู้เท่ากับ ๐.๙๕ และตอนที่ ๔ ได้ค่าความเที่ยงเท่ากับ ๐.๙๕

๑.๖ ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้มีความสมบูรณ์ถูกต้องมากที่สุด และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อนำไปใช้จริง

๒. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อศึกษาความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด มีวิธีการสร้างเครื่องมือดังนี้

๒.๑ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิด ขอบข่าย และโครงสร้างของข้อคำถาม

๒.๒ กำหนดประเด็นคำถาม เขียนคำถาม และจัดทำต้นฉบับของแบบสัมภาษณ์

๒.๓ นำแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นที่สร้างขึ้นไปตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน โดยตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมในการใช้ภาษาประเด็นการตั้งคำถาม ความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ตลอดจนความครบถ้วนสมบูรณ์ และความครอบคลุมของข้อคำถาม ผลการตรวจสอบพบว่ามีค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับ

จุดประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) เท่ากับ .๖๗-๑.๐๐ ซึ่งถือว่าแบบสัมภาษณ์มีความตรงตามเนื้อหา

๒.๔ นำข้อเสนอแนะที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ตามคำแนะนำ

การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

๑. เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับตัวอย่างในการวิจัย โดยจัดส่งหนังสือขอความร่วมมือและประสานงานในการเก็บข้อมูลถึงวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พร้อมแบบสอบถาม จากนั้นผู้วิจัยประสานงานกับผู้นำท้องที่/ผู้นำชุมชนเพื่อขอส่ง

แบบสอบถามให้กับตัวอย่าง และดำเนินการเก็บรวบรวม ตรวจสอบแบบสอบถามที่ได้รับคืนและคัดเลือก

แบบสอบถามที่ตอบคำถามสมบูรณ์ เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS เพื่อหาค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) การวิเคราะห์เมทริกซ์ (Matrix Analysis) จากนั้นนำผลที่ได้มาวิเคราะห์และสรุปผลในรูปแบบของตารางและความเรียง

๒. เก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับผู้เชี่ยวชาญ โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านตามเกณฑ์ที่กำหนด จากนั้นผู้วิจัยนัดหมายเพื่อขอสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสรุปและวิเคราะห์โดยจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) ตามองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลสำหรับการสร้างการพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓.๓ การวิจัยระยะที่ ๓ การสร้างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การวิจัยในระยะนี้ประกอบด้วยขั้นตอนการออกแบบ (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด การพัฒนารูปแบบฯ ด้วยการสร้างสื่อแหล่งเรียนรู้ดิจิทัล และพัฒนาเว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อใช้เป็นแพลตฟอร์มสำหรับรวบรวมข้อมูล องค์ความรู้ ความสามารถของบุคคลในชุมชน และการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ ๓.๑ การออกแบบ (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยดังนี้

๓.๑.๑ ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดรวมทั้งนำข้อมูลได้จากการศึกษาศักยภาพของพื้นที่การเรียนรู้ ความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน และความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ของขั้นตอนวิจัยในระยะที่ ๑ และ ๒ มาออกแบบเป็น (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓.๑.๒ ประเมิน (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยใช้รูปแบบการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ด้านพัฒนาสังคม และด้านการวัดและการประเมินผล ด้านละ ๓ คน รวม ๙ คน เพื่อประเมินความเหมาะสมของร่างรูปแบบฯ โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน มีคุณสมบัติเป็นอาจารย์ผู้สอนหรือมีประสบการณ์ในการสอนอย่างน้อย ๓ ปี และ/หรือเป็นผู้มีประสบการณ์ในการเขียนหนังสือหรือตำราเรียน หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๑.๓ นำผลการประเมินความเหมาะสมของ (ร่าง) รูปแบบฯ เกี่ยวกับการออกแบบรูปภาพ (Model) องค์ประกอบ ขั้นตอน วิธีการประเมินผลการเรียนรู้ และความเหมาะสมของการนำไปใช้ มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) โดยความหมายของระดับคะแนนเป็นแบบประมาณค่า ๕ ระดับตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert's Scale) ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินดังนี้

๕	หมายถึง	มีความเหมาะสมมากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความเหมาะสมมาก
๓	หมายถึง	มีความเหมาะสมปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อย
๑	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายของค่าคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๕๑-๕.๐๐	หมายถึง	มีความเหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๕๑-๔.๕๐	หมายถึง	มีความเหมาะสมมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๒.๕๑-๓.๕๐	หมายถึง	มีความเหมาะสมปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๕๑-๒.๕๐	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๐๐-๑.๕๐	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

๓.๑.๔ ปรับปรุงแก้ไขร่างรูปแบบฯ ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบและแนะนำเพื่อให้ได้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด นำมาพัฒนาเป็น

รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดที่สมบูรณ์ ก่อนนำไปทดลองกับตัวอย่างการวิจัย

ขั้นตอนที่ ๓.๒ การสร้างสื่อพื้นที่การเรียนรู้และการพัฒนาเว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยดังนี้

๓.๒.๑ ผู้วิจัยสร้างสื่อแหล่งเรียนรู้ดิจิทัล ด้วยการดำเนินงานตามขั้นตอน ดังนี้ ๑) ขั้นตอนการผลิต (Pre-production) ๒) ขั้นตอนการผลิต (Production) และ ๓) ขั้นตอนหลังการผลิต (Post-production) มีรายละเอียดดังนี้ ขั้นตอนการผลิต เป็นขั้นตอนในการวางแผนก่อนผลิตสื่อ ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา การคัดเลือกปราชญ์ชุมชน การสำรวจสถานที่ และการเขียนบทรายการ โดยเนื้อหาที่ชุมชนต้องการนำมาพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้แบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านบุคคล ด้านสถานที่ ด้านสื่อ และด้านกิจกรรม นำเสนอในรูปแบบรายการสารคดี โดยมีปราชญ์ชุมชนที่ได้รับคัดเลือกเป็นผู้นำเสนอเนื้อหา ถ่ายทอดองค์ความรู้ และประสบการณ์ เกณฑ์ที่ใช้คัดเลือกปราชญ์ชุมชน ประกอบด้วย ๑) เป็นผู้ที่มีภูมิปัญญาและอาศัยอยู่ในชุมชนไม่ต่ำกว่า ๒๐ ปี ๒) เป็นบุคคลที่ได้รับยอมรับจากคนในชุมชนว่ามีความรู้หรือเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี ๓) เป็นผู้ที่มีความรู้หรือความเชี่ยวชาญมาพัฒนาตนเองจนประสบความสำเร็จและสามารถถ่ายทอดให้แก่ชุมชนได้ และ ๔) เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยหลังจากนำข้อมูลมาเรียบเรียงเป็นบทรายการแล้ว จึงเข้าสู่ขั้นตอนการผลิต ประกอบด้วยการจัดเตรียมฉากหรือสถานที่ถ่ายทำ การจัดแสง การบันทึกภาพและเสียง จากนั้นจึงนำภาพต้นฉบับมาเข้าสู่ขั้นตอนหลังการผลิต ได้แก่ การตัดต่อ การใส่ภาพกราฟิกดนตรีประกอบ และนำเผยแพร่บนระบบออนไลน์ จากนั้นนำสื่อแหล่งเรียนรู้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาทำการตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากที่สุด

๓.๒.๒ ผู้วิจัยออกแบบแผนผังการทำงาน (Wireframe) พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อใช้ Wireframe เป็นพิมพ์เขียวสำหรับพัฒนาเว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดด้วยการออกแบบ User Experience Design (UX Design) เพื่อให้เห็นภาพรวมและจำลองการทำงานของเว็บไซต์ และขั้นตอนการพัฒนาเว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อใช้เป็นระบบจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลพื้นที่การเรียนรู้ของชุมชน ระบบการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ชุมชนเป็นฐาน และระบบสนับสนุนเพื่อช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยนำความต้องการของผู้ใช้มาวิเคราะห์ร่วมกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งประกอบไปด้วย ๑) การออกแบบส่วนประกอบของโปรแกรม ๒) รูปแบบหน้าจอการนำข้อมูลเข้าและส่วนต่อประสาน (User Interface) ๓) กำหนดรูปแบบโปรแกรม ๔) ส่วนของการปฏิสัมพันธ์ ๕) กำหนดกฎระเบียบเพื่อให้ระบบมีความคงสภาพของ

ข้อมูลรวมถึงการสร้างคู่มือการใช้งานเว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓.๒.๓ สร้างเว็บไซต์แหล่งการเรียนรู้พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดประกอบด้วยเมนูหลัก ๗ เมนู ได้แก่ สมัครสมาชิก ลงชื่อ เข้าใช้ แหล่งการเรียนรู้ โครงการวิจัย คู่มือการใช้งาน ติดต่อ และสื่อเพื่อการแบ่งปัน ซึ่งเป็นการพัฒนาเว็บไซต์ในรูปแบบ Responsive ที่สามารถรองรับกับการแสดงผลบนอุปกรณ์ที่มีขนาดหน้าจอที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องคอมพิวเตอร์ (PC) แท็บเล็ต หรือมือถือ (Mobile Device)

๓.๒.๔ ประเมินเว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยนำเว็บไซต์ที่พัฒนาขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๙ รูป/คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา จำนวน ๓ คน ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ จำนวน ๓ คน และด้านการออกแบบเว็บไซต์ จำนวน ๓ คน เพื่อประเมินความเหมาะสมของเว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ผู้เชี่ยวชาญมีคุณสมบัติเป็นอาจารย์ผู้สอนหรือมีประสบการณ์ในการสอนอย่างน้อย ๓ ปี และ/หรือเป็นผู้มีประสบการณ์ในการเขียนหนังสือหรือตำราเรียน หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๒.๕ นำผลการประเมินความเหมาะสมของเว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งประกอบด้วยการประเมินเว็บไซต์ ด้านความสามารถตรงตามความต้องการ (Functional Requirement Test) ด้านการใช้งานระบบ (Usability Test) ด้านความปลอดภัยของระบบ (Security Test) และด้านประสิทธิภาพการทำงานของระบบ (Performance Test) มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) โดยความหมายของระดับคะแนนเป็นแบบประมาณค่า

๕ ระดับตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert's Scale, 1932 อ้างถึงในพิชิต ฤทธิ์จัญญ, ๒๕๔๔) ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินดังนี้

๕	หมายถึง	มีความเหมาะสมมากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความเหมาะสมมาก
๓	หมายถึง	มีความเหมาะสมปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อย
๑	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายของค่าคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๔.๕๑-๕.๐๐	หมายถึง	มีความเหมาะสมมากที่สุด
------------------	-----------	---------	------------------------

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๓.๕๑-๔.๕๐	หมายถึง	มีความเหมาะสมมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๒.๕๑-๓.๕๐	หมายถึง	มีความเหมาะสมปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๑.๕๑-๒.๕๐	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๑.๐๐-๑.๕๐	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

๓.๒.๖ ปรับปรุงแก้ไขเว็บไซต์ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบและแนะนำเพื่อให้ได้เว็บไซต์
พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สำหรับนำไปทดสอบ
ประสิทธิภาพกับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตัวอย่างก่อนที่จะนำไปทดลองใช้ต่อไป

๓.๒.๗ นำเว็บไซต์ที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปหาประสิทธิภาพกับกลุ่มที่
มีลักษณะใกล้เคียงกับตัวอย่าง โดยทำการทดสอบประสิทธิภาพแบบเดี่ยว (๑:๑) ทดสอบประสิทธิภาพ
แบบกลุ่ม (๑:๕) และการทดสอบประสิทธิภาพภาคสนาม (๑:๔๓) จากนั้นนำข้อสรุปที่ได้จากการหา
ประสิทธิภาพมาปรับปรุงแก้ไขเว็บไซต์ให้มีความสมบูรณ์ก่อนทดลองใช้กับตัวอย่างการวิจัย

**ขั้นตอนที่ ๓.๓ การสร้างเครื่องมือเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ก่อนและหลังการทดลองใช้
รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย
เครื่องมือการวิจัยเพื่อจำนวน ๒ ฉบับ ได้แก่**

๓.๓.๑ แบบประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะโดยผู้วิจัย
ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ และดำเนินการสร้างแบบประเมินฯ
ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ คือ

เริ่มต้นการเรียนรู้หลักธรรม ความมีวินัยในการเรียนรู้หลักธรรม และการพัฒนาตนเองอย่าง
สม่ำเสมอ โดยแบบประเมินที่สร้างขึ้นมีลักษณะเป็นแบบประมาณค่า ๕ ระดับตามแนวคิดของลิเคิร์ท
(Likert's Scale, 1932 อ้างถึงในพิชิต ฤทธิ์จรูญ, ๒๕๔๔) เพื่อให้ผู้เรียนใช้ประเมินพฤติกรรมที่
แสดงออกถึงคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการของตนเองก่อนและหลังทดลองใช้รูปแบบพื้นที่
การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินดังนี้

๕	หมายถึง	ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด
๔	หมายถึง	ตรงกับความเป็นจริงมาก
๓	หมายถึง	ตรงกับความเป็นจริงปานกลาง
๒	หมายถึง	ตรงกับความเป็นจริงน้อย
๑	หมายถึง	ตรงกับความเป็นจริงน้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายของค่าคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๕๑-๕.๐๐ หมายถึง มีคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๕๑-๔.๕๐	หมายถึง มีคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๒.๕๑-๓.๕๐	หมายถึง มีคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๕๑-๒.๕๐	หมายถึง มีคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๐๐-๑.๕๐	หมายถึง มีคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการน้อยที่สุด

จากนั้นนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ คน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ของแบบตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ผลการตรวจสอบพบว่ามีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์ (Index of Item Objective Congruence : IOC) ระหว่าง ๐.๖๗-๑.๐๐ และได้ปรับแก้ไขแบบประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญให้มีความสมบูรณ์ก่อนนำไปใช้จริง

๓.๓.๒ แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยผู้วิจัยสร้างประเด็นและข้อคำถามสำหรับการประเมินความพึงพอใจโดยให้ครอบคลุมขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งข้อคำถามของแบบประเมินความพึงพอใจที่ออกแบบขึ้นเป็นแบบประมาณค่า ๕ ระดับตามแนวคิดของลิเคิร์ท (Likert's Scale, 1932 อ้างถึงใน พิชิต ฤทธิ์จรูญ, ๒๕๔๔) ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินดังนี้

๕	หมายถึง	มีความพึงพอใจมากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความพึงพอใจมาก
๓	หมายถึง	มีความพึงพอใจปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความพึงพอใจน้อย
๑	หมายถึง	มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายของค่าคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๕๑-๕.๐๐	หมายถึง มีความพึงพอใจมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๕๑-๔.๕๐	หมายถึง มีความพึงพอใจมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๒.๕๑-๓.๕๐	หมายถึง มีความพึงพอใจปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๕๑-๒.๕๐	หมายถึง มีความพึงพอใจน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๐๐-๑.๕๐	หมายถึง มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

๓.๔ การวิจัยระยะที่ ๔ ทดลองใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การวิจัยระยะนี้เป็นการทดลองใช้พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่พัฒนาขึ้นกับตัวอย่างในการวิจัย โดยเปรียบเทียบคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการก่อนและหลังทดลองใช้รูปแบบฯ โดยเป็นผลที่ได้จากการประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ พิจารณาจากคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) การเริ่มต้นการเรียนรู้หลักธรรม ๒) ความมีวินัยในการเรียนรู้หลักธรรม ๓) พัฒนานตนเองอย่างสม่ำเสมอ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

การวิจัยการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด กำหนดสถิติทดสอบ คือ t-test ค่าอิทธิพล ๐.๗๕ ระดับนัยสำคัญที่ .๐๕ อำนาจการทดสอบที่ .๐๕ ได้จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้นอย่างน้อยประมาณ ๒๑ คน โดยผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยพิจารณาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ๑) เว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในรูปแบบ Responsive และแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ ๒) เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน ๒ ชุด ประกอบด้วยแบบประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ประสานงานไปยังเครือข่ายชุมชนเพื่อนัดหมายประชุมชี้แจงรายละเอียดการเข้าร่วมเป็นกลุ่มทดลองใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดพร้อมกับจัดส่งหนังสือราชการเพื่อขอใช้สถานที่และอุปกรณ์สำหรับเตรียมความพร้อมให้กับสมาชิกในชุมชนที่เข้าร่วมเป็นตัวอย่างในการวิจัย

๒. ประชุมชี้แจงรายละเอียดและสาธิตเครื่องมือที่ใช้ในการทดลองให้กับตัวอย่างในการวิจัยได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติ

๓. ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตามขั้นตอนที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้เวลาดทดลอง ๒ วัน

๔. เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยให้ตัวอย่างในการวิจัยทำแบบประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ (หลังเรียน) และแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

๑. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะด้วยเกณฑ์ประเมินที่พัฒนาขึ้น และตรวจสอบจากหลักฐานหรือร่องรอยการเรียนรู้ที่แสดงให้ถึงคุณลักษณะที่แสดงออกถึงคุณลักษณะของการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ จากนั้นนำมาวิเคราะห์และเปรียบเทียบคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะก่อนและหลังใช้พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะใน ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) การเริ่มต้นการเรียนรู้หลักสูตร (ข้อที่ ๑, ๒, ๓, ๔ และ ๕) ๒) ความมีวินัยในการเรียนรู้หลักสูตร (ข้อที่ ๖, ๗ และ ๘) และ ๓) พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ (ข้อที่ ๙, ๑๐, ๑๑ และ ๑๒) โดยใช้สถิติทดสอบทีแบบไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test Dependent)

๒. เก็บข้อมูลจากแบบเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มทดลองและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยด้วยค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละและค่าเฉลี่ย (Mean)

๓.๕ การวิจัยระยะที่ ๕ รับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การประเมินรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นการนำผลที่ได้จากการศึกษาผลของการใช้พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด มาปรับปรุงแก้ไขและนำเสนอเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและรับรองรูปแบบ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

๑. ผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๒. สร้างแบบรับรองรูปแบบเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิรับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดที่พัฒนาขึ้น

๓. ตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขแบบรับรองรูปแบบตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

๔. นำเสนอรูปแบบให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ด้านพัฒนาสังคมและด้านเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา จำนวน ๙ คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ผู้ทรงคุณวุฒิมีคุณสมบัติเป็น

อาจารย์ผู้สอนหรือมีประสบการณ์ในการสอนอย่างน้อย ๓ ปี และ/หรือเป็นผู้มีประสบการณ์ในการเขียนหนังสือหรือตำราเรียน หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำการประเมินเพื่อรับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดที่พัฒนาขึ้น

๕. นำข้อมูลและข้อเสนอแนะที่ได้จากการประเมินเพื่อรับรองรูปแบบมาปรับปรุงแก้ไขรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้มีความสมบูรณ์มากที่สุด

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในระยะที่ ๕ นี้ ได้แก่ รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการและแบบประเมินรับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยเป็นแบบมาตรประมาณค่า ๕ ระดับตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert's Scale, 1932 อ้างถึงในพิชิต ฤทธิ์จัญญ, ๒๕๔๔) ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินดังนี้

๕	หมายถึง	มีความเหมาะสมมากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความเหมาะสมมาก
๓	หมายถึง	มีความเหมาะสมปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อย
๑	หมายถึง	มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

เกณฑ์การแปลความหมายของค่าคะแนนเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๕๑-๕.๐๐	หมายถึง มีความเหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๕๑-๔.๕๐	หมายถึง มีความเหมาะสมมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๒.๕๑-๓.๕๐	หมายถึง มีความเหมาะสมปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๕๑-๒.๕๐	หมายถึง มีความเหมาะสมน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๐๐-๑.๕๐	หมายถึง มีความเหมาะสมน้อยที่สุด

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำรูปแบบการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดและผลการทดลองใช้งานพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดไปนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๙ คน ประเมินเพื่อรับรองรูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้น โดยผลจากการประเมินเพื่อรับรองรูปแบบจะนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ การหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาแนวคิดการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) พัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ประเมินความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๔.๑ ศึกษาแนวคิดการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การวิจัยระยะที่ ๑ ผลการศึกษาสภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

แหล่งเรียนรู้ชุมชน เป็นแหล่งความรู้ทางวิทยาการที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถจำแนกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ดังนี้ ๑) แหล่งเรียนรู้ประเภทบุคคล หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นบุคคลที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้เป็นอย่างดีทั้งบุคลากรในโรงเรียนและในชุมชน ๒) แหล่งเรียนรู้ประเภทแหล่งวิทยาการ หมายถึง สถานที่ซึ่งรวบรวม ข้อมูลสารสนเทศ แหล่งความรู้ต่างๆ ทั้งในโรงเรียน และในชุมชน ๓) แหล่งเรียนรู้ประเภทธรรมชาติหมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ๔) แหล่งเรียนรู้ประเภทสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ หมายถึง สื่อ นวัตกรรม รวมทั้งเทคโนโลยีสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ ^๑

^๑ อนิสา สังข์เจริญ, การพัฒนาจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา, (คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

“องค์ความรู้ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และจัดเก็บไว้ในพื้นที่แหล่งการเรียนรู้ มีดังนี้ ความรู้ด้านงานหัตถกรรม เช่นการทอผ้า การทำเครื่องจักรสาน , ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีทางพระพุทธศาสนาของชุมชน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีบุญผะเหวด, ความรู้ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การแสดงหมอลำ, ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชน เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมฟังธรรมนำสวรรค์”^๒

“องค์ความรู้ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และจัดเก็บไว้ในพื้นที่แหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา งานประเพณีกินข้าวปั้นบุญผะเหวด ประเพณีสมมน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวรรค์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสวรรค์”^๓

ในส่วนนี้เป็นผลการสำรวจแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากการสัมภาษณ์ผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชน ครูอาจารย์ และ/หรือบุคลากรทางการศึกษา จำนวน ๑๕ คน

ตารางที่ ๔.๑ ผลการสำรวจแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ประเภทแหล่งการเรียนรู้	ชื่อแหล่งการเรียนรู้	ความโดดเด่น/ความสำคัญ	ความถี่
๑. แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล	นายสมศรี สุวรรณปักข์	ปราชญ์ชาวบ้านด้านภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น	๓
	นายหนูหรั่ง ขาติแก้ว	ปราชญ์ชาวบ้านด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	๕
	นายเปรม สุริสังข์	ปราชญ์ชาวบ้านด้านการแสดงศิลปะพื้นเมือง (หมอลำ)	๓

^๒ สัมภาษณ์ นายยุทธนา บุศเนตร วัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด

^๓ สัมภาษณ์ นายสะอาด โยธาทิพย์ พัฒนาการอำเภอธวัชบุรี

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ประเภทแหล่งการเรียนรู้	ชื่อแหล่งการเรียนรู้	ความโดดเด่น/ความสำคัญ	ความถี่
	นายพุม ใจภักดี	ปราชญ์ชาวบ้านด้านเครื่องจักรสานต่างๆ	๒
	นางอ่อนสา ปราสาร	ปราชญ์ชาวบ้านด้านหัตถกรรมทอผ้าไหม	๒
๒. แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่	วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด	เป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนสามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ได้	๑๕
๓. แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ	สื่อสิ่งพิมพ์	จัดเก็บข้อมูลเอกสารและ รูปภาพเกี่ยวกับวัด ที่สำคัญในท้องถิ่นเพื่อให้ความรู้แก่ครู นักเรียน และประชาชนทั่วไป	๔
	สื่อภาพ / สื่อเสียง หรือสื่อภาพ และเสียง (หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย/ป้ายประชาสัมพันธ์)	ใช้แจ้งข่าวสารสำหรับคนในชุมชน ประกาศนัดประชุม ประชาคมประชาสัมพันธ์	๖
	สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก)	เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์พื้นที่	๕
๔. แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมประเพณีของชุมชน			
๔.๑ ด้านประเพณีของชุมชน	ประเพณีบุญบั้งไฟ	มีขบวนแห่บั้งไฟซึ่งจัดอย่างสวยงามแสดงถึงประเพณีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน	๕
	ประเพณีแห่เทียนพรรษา	จัดขึ้นในวันอาสาฬหบูชาของทุกปี	๔

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

ประเภทแหล่งการเรียนรู้	ชื่อแหล่งการเรียนรู้	ความโดดเด่น/ความสำคัญ	ความถี่
๔.๒ ด้านกิจกรรมของชุมชน	งานประเพณีกินข้าวปุ้น	เป็นงานบุญที่พระเทศน์มหาเวสสันดร	๓
	บุญผะเหวด	ชาดก เรียกการเทศน์นี้ว่าเทศน์มหาชาติ	
	ประเพณีสมมาน้ำคั้น	เป็นการขอขมาพระแม่คงคาในคืนวัน	๓
	เพ็งเส็งประทีป	เพ็ญเดือน ๑๒	
	กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา	โดยออกกำลังกายในตอนเช้า	๒
	กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม	โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย	๒
	กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ	โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา	๒
	กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน	โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน	๓
	กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม	โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด	๒
	กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม	สวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น, ค่าคุณธรรมสำหรับเยาวชน	๓
	กิจกรรมทางสังคม	เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว	๑

จากตารางที่ ๔.๑ ผลการสำรวจแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่

๑) แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล พบว่า บุคคลที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุด คือ นายหนูหรั่ง ชาติแก้ว ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รองลงมาคือ นายสมศรี สุวรรณปักข์ ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้สัมภาษณ์กล่าวถึงเท่ากันกับนายเปรม

สุริสังข์ เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านการแสดงศิลปะพื้นเมือง (หมอลำ) รองลงมาคือ นายพุ่ม ใจภักดี เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านเครื่องจักรสานต่างๆ ผู้สัมภาษณ์กล่าวถึงเท่ากัน นางอ่อนสา ปราสาร เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านหัตถกรรมทอผ้าไหม ตามลำดับ

๒) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ พบว่า วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนสามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ได้

๓) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ พบว่า แหล่งการเรียนรู้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุดคือ แหล่งการเรียนรู้ สื่อภาพ / สื่อเสียง หรือ สื่อภาพ และเสียง (หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย/ป้ายประชาสัมพันธ์ รองลงมาคือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก) และสื่อสิ่งพิมพ์ ตามลำดับ

๔) แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมประเพณีของชุมชน แบ่งเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านประเพณีของชุมชน พบว่า แหล่งการเรียนรู้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุดคือ ประเพณีบุญบั้งไฟ รองลงมาคือ ประเพณีแห่เทียนพรรษา รองลงมาคือ งานประเพณีกินข้าวบิณฑุญะเหวด เท่ากันกับ ประเพณีสมมน้ำคั้นเพ็งเส่งประทีป ตามลำดับ (๒) ด้านกิจกรรมของชุมชน พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุดคือ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านเท่ากับกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์เข้าค่ายคุณธรรม รองลงมาคือ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬาเท่ากับกิจกรรมอัฐมบุญอัฐมธรรมเท่ากับกิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดและเท่ากับกิจกรรมต่อบุญต่อธรรม รองลงมาคือ กิจกรรมทางสังคมตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์เพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดในการนำไปพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะ โดยกำหนดข้อคำถามเป็น แบบประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ

ตารางที่ ๔.๒ ผลการวิเคราะห์เพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

แหล่งการเรียนรู้	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๑. แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล	๓.๘๙	๐.๙๗	มาก
๒. แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่			
วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด	๔.๔๗	๐.๕๒	มาก

ตารางที่ ๔.๒ (ต่อ)

แหล่งการเรียนรู้	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
๓. แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ			
สื่อสิ่งพิมพ์	๓.๙๓	๐.๘๐	มาก
สื่อภาพ / สื่อเสียง หรือ สื่อภาพ และเสียง (หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย/ป้ายประชาสัมพันธ์)	๔.๖๐	๐.๕๑	มาก
สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์, เฟสบุ๊ก)	๔.๐๗	๐.๗๐	มาก
๔. แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมประเพณีของชุมชน			
๔.๑ ด้านประเพณีของชุมชน			
ประเพณีบุญบั้งไฟ	๔.๒๐	๐.๔๑	มาก
ประเพณีแห่เทียนพรรษา	๓.๙๓	๐.๕๙	มาก
งานประเพณีกินข้าวปุ้นบุญผะเหวด	๓.๘๐	๐.๖๘	มาก
ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเล็งประทีป	๓.๖๐	๐.๗๔	มาก
๔.๒ ด้านกิจกรรมของชุมชน			
กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา	๔.๒๐	๐.๖๘	มาก
กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม	๔.๐๐	๐.๗๖	มาก
กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ	๓.๗๓	๐.๘๐	มาก
กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน	๓.๖๐	๐.๙๙	มาก
กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม	๓.๖๗	๑.๐๕	มาก
กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม	๔.๕๓	๐.๕๒	มาก
กิจกรรมทางสังคม	๓.๕๓	๐.๗๔	มาก
รวม	๔.๐๐	๐.๗๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ ผลการวิเคราะห์เพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ในภาพรวมแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมีศักยภาพและความพร้อมในการนำมาพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า ๑) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๙ ๒) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ พบว่าสถานที่ที่มีความ

เหมาะสมมากที่สุดคือ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๗ ๓) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ พบว่า สื่อและสารสนเทศที่มีศักยภาพและเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ สื่อภาพ / สื่อเสียง หรือ สื่อภาพ และเสียง (หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย/ป้ายประชาสัมพันธ์) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๐ รองลงมาคือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์, เฟสบุ๊ก) มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ และสื่อสิ่งพิมพ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ ตามลำดับ ๔) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมประเพณีของชุมชน พบว่า (๑) ด้านประเพณีของชุมชน พบว่า ประเพณีที่มีศักยภาพและความพร้อมอยู่ในระดับมากที่สุดคือ ประเพณีบุญบั้งไฟ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ รองลงมา คือ ประเพณีแห่เทียนพรรษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ รองลงมาคือ งานประเพณีกินข้าวปุ้นบุญผะเหวด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ และประเพณีสมมน้ำคั้นเพ็งเส่งประทีป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ ตามลำดับ (๒) ด้านกิจกรรมของชุมชน พบว่า กิจกรรมที่มีศักยภาพและความพร้อมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๓ รองลงมาคือ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ รองลงมาคือ กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ รองลงมาคือ กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ รองลงมาคือ กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ รองลงมาคือ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ และกิจกรรมทางสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ ตามลำดับ

การวิจัยระยะที่ ๒ ผลการสำรวจความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนและความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลในทุกมิติอย่างบูรณาการ และเป็นองค์รวมการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนเป็นเป้าหมายในการพัฒนาคนไทยทุกกลุ่มวัยให้มีศักยภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนา เป็นการบูรณาการในด้านการเรียนรู้การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพเข้าด้วยกันอย่างผสมกลมกลืนและยึดโครงสร้างทางสังคมของชุมชนเป็นฐานของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ให้ประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการ กำหนดและตัดสินใจในกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับตนเอง และชุมชนท้องถิ่นแต่ผลการพัฒนายังไม่สามารถ เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง เป็นเพียงการสร้างแหล่งเรียนรู้ศูนย์การเรียนรู้การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้หรือสรรหาผู้รู้และภูมิปัญญา ยังไม่สามารถให้คนในชุมชนบุคคลตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้มี ทักษะ และกระบวนการในการคิดการวิเคราะห์

และการแก้ปัญหาที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง และสามารถใช้ความรู้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม^๔

“แนวทางในการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ มีดังนี้ ๑) ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน โดยควรพัฒนาแหล่งพื้นที่การจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดเด่นของชุมชน และควรมีการติดต่อสื่อสารหรือแจ้งข้อมูลให้คนในชุมชนได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวหรือโครงการที่กำลังจะเกิดขึ้นผ่านเครือข่ายความรู้มือหรือผู้นำท้องถิ่น/ผู้นำชุมชน มีการประสานงานของหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ๒) ด้านการส่งเสริมให้คนในพื้นที่ชุมชนเข้าใจถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่การจัดการเรียนรู้ โดยการจัดทำเนื้อหา สื่อ ที่นำเสนอเกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือองค์ ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชนได้เรียนรู้และอนุรักษ์ความรู้ของชุมชนร่วมกัน, มีการนำเสนอเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงหรือได้มาจากพื้นที่การจัดการเรียนรู้และประชาชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือพัฒนาตนเอง/ อาชีพได้, จัดกิจกรรมหรือนิทรรศการเพื่อเผยแพร่และนำเสนอข้อมูล เกี่ยวกับพื้นที่การจัดการเรียนรู้ให้คนในชุมชนได้รับทราบ ๓) ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยสื่อที่จะนำมาใช้เพื่อช่วยให้เกิดการรับรู้ได้ง่ายควรเป็นสื่อในรูปแบบของ คลิปวิดีโอที่สามารถรับชมภาพและเสียงได้พร้อมกัน หรือนำเสนอใน ลักษณะของสื่อมัลติมีเดียเพื่อกระตุ้นความสนใจ ส่วนเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ต้องเป็นสิ่งที่คนในชุมชนคุ้นเคยและนิยมใช้กันอยู่แล้ว โดยจะใช้เฟซบุ๊กและไลน์เพื่อติดต่อสื่อสารกันเป็นส่วนใหญ่ ผ่านสมาร์ตโฟน และตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชนก็สามารถใช้งานผ่านคอมพิวเตอร์ได้ โดยอาจทำในรูปแบบของเว็บไซต์เพื่อแนะนำสถานที่ ประเพณีที่สำคัญต่าง ๆ ของชุมชน ๔) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ เช่น เช่น กิจกรรมลานธรรม ลานกีฬา กิจกรรมอัมบุญอัมมธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสมาธิ โดยควรจัดกิจกรรมที่เป็นการกระตุ้นให้อยากไปชมสถานที่หรือของจริง หรือทดลองปฏิบัติหลังจากที่ได้เรียนรู้ผ่านจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์, เป็น

^๔ Wattanachai, K., The Education for Sustainable Development of Life, Bangkok: College of Local Administration Institute, 2006.

กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำเสนอผลงานหรือ แลกเปลี่ยนความรู้เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับคนในชุมชนได้เห็น ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าไปเรียนรู้ ๕) ด้านการสร้างเครือข่าย และความร่วมมือที่เกี่ยวข้อง โดยการประสานความร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชนที่ทำหน้าที่ควบคุมและดูแลประชาชนในพื้นที่ ที่สามารถประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนให้ ประชาชนเข้ามาใช้งานพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่พัฒนาขึ้น”^๕

“การเสริมสร้างการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ การพัฒนาแหล่งพื้นที่การจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดเด่นของชุมชน และมีการติดต่อสื่อสารหรือแจ้งข้อมูลให้คนในชุมชนได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวหรือโครงการที่กำลังจะเกิดขึ้นผ่านเครือข่ายความรู้หรือผู้นำท้องถิ่น/ผู้นำชุมชน การส่งเสริมให้คนในพื้นที่ชุมชนเข้าใจถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่การจัดการเรียนรู้ โดยการจัดทำเนื้อหา สื่อ ที่นำเสนอเกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้และอนุรักษ์ความรู้ของชุมชนร่วมกัน การนำเสนอเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงหรือได้มาจากพื้นที่การจัดการเรียนรู้และประชาชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือพัฒนาตนเอง/ อาชีพได้ การส่งเสริมให้มีการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยสื่อที่จะนำมาใช้เพื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายควรเป็นสื่อในรูปแบบของ คลิปวิดีโอที่สามารถรับชมภาพและเสียงได้พร้อมกัน และนำเทคโนโลยีที่คนในชุมชนคุ้นเคยและนิยมใช้กันอยู่แล้ว เช่น เฟซบุ๊กและไลน์เพื่อติดต่อสื่อสารกันเป็นส่วนใหญ่ ผ่านสมาร์ตโฟน และตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชน มีการจัดกิจกรรมที่เป็นการกระตุ้นให้อยากไปชมสถานที่หรือของจริง หรือทดลองปฏิบัติหลังจากที่ได้เรียนรู้ผ่านจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีการประสานความร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชนที่ทำหน้าที่ควบคุมและดูแลประชาชนในพื้นที่ ที่สามารถประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนเข้ามาใช้งานพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่พัฒนาขึ้น”^๖

ในส่วนนี้เป็นการสำรวจความคิดเห็นการรับรู้การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลนิเวศน์ อำเภอรหัสบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งประกอบด้วย ๓ ตอน คือ

^๕ สัมภาษณ์ นายวิเชียร สุดาพิทย์ นายอำเภอรหัสบุรี

^๖ สัมภาษณ์ นายณรงค์ฤทธิ์ นาอ่อน นายกเทศมนตรีตำบลนิเวศน์ อำเภอรหัสบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

๑) ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

๒) ระดับความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรม

๓) ระดับความต้องการและเป้าหมายการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔.๓ จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล	จำนวน (n)	ร้อยละ
เพศ		
พระภิกษุ	๑๕๓	๓๘.๓
สามเณร	๙๖	๒๔.๐
ฆราวาส (ชาย)	๗๙	๑๙.๘
ฆราวาส (หญิง)	๗๒	๑๘.๐
อายุ		
น้อยกว่า ๒๐ ปี	๑๒๗	๓๑.๘
๒๑ - ๒๕ ปี	๑๑๑	๒๗.๘
๒๖ - ๓๖ ปี	๖๙	๑๗.๓
๓๗ - ๔๙ ปี	๕๙	๑๔.๘
๕๐ ปีขึ้นไป	๓๔	๘.๕
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าประถมศึกษา	๙	๒.๓
ประถมศึกษา	๓๕	๘.๘
มัธยมศึกษา	๘๓	๒๐.๘
อนุปริญญา / หรือเทียบเท่า	๔๓	๑๐.๘
ปริญญาตรี	๖๓	๑๕.๘
สูงกว่าปริญญาตรี	๓๓	๘.๓
นธ. ตรี - เอก	๗๓	๑๘.๓
ปธ. ๑ - ๓	๓๙	๙.๘
ปธ. ๔ - ๖	๑๕	๓.๘
ปธ. ๗ - ๙	๗	๑.๘

จากตารางที่ ๔.๓ จำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ จำนวน ๑๕๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓ รองลงมา เป็นสามเณร จำนวน ๙๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐ และจำนวนน้อยที่สุดเป็นฆราวาส (หญิง) จำนวน ๗๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐ ตามลำดับ

สำหรับอายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุไม่เกิน ๒๐ ปี จำนวน ๑๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๘ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๒๕ ปี จำนวน ๑๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๘ และจำนวนน้อยที่สุด มีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕ ตามลำดับ

ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๘๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๘ รองลงมา มีระดับมัธยมศึกษา ตรี - เอก จำนวน ๗๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๓ และจำนวนน้อยที่สุดระดับปริญญาธรรม ๗ - ๙ จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๘ ตามลำดับ

ตอนที่ ๒ ระดับความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรม

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. ความเหมาะสมของพื้นที่กิจกรรมการเรียนการสอน			
๑) พื้นที่ในการจัดกิจกรรม.....	๔.๑๒	๐.๕๔	มาก
๒) การจัดการสิ่งแวดล้อม	๔.๑๓	๐.๕๔	มาก
๓) การพัฒนาคุณภาพชีวิตแห่งการเรียนรู้คู่คุณธรรม	๔.๑๖	๐.๖๔	มาก
๔) จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม.....	๔.๒๐	๐.๕๗	มาก
รวม	๔.๑๕	๐.๕๗	มาก
๒. ความเหมาะสมของขั้นตอนกิจกรรมการเรียนการสอน			
๕) การนำเข้าสู่กิจกรรม.....	๔.๒๖	๐.๕๔	มาก

ตาราง ๔.๔ (ต่อ)

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๖) ลำดับขั้นตอนของกิจกรรมลานธรรมล้านกัฬาเหมาะสมกับเวลา	๔.๒๓	๐.๕๑	มาก
๗) การอธิบายกติกากิจกรรมต่อผู้ร่วมกิจกรรม	๔.๐๕	๐.๖๐	มาก
๘) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม	๔.๑๘	๐.๖๔	มาก
๙) การใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย	๔.๑๖	๐.๖๐	มาก
๑๐) ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น.....	๔.๒๒	๐.๕๖	มาก
๑๑) ผู้เรียนสามารถอธิบายขั้นตอนการเรียนรู้ของตนเอง	๔.๒๔	๐.๕๔	มาก
๑๒) ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง	๔.๒๖	๐.๕๐	มาก
๑๓) ผู้เรียนมีพัฒนาการทางกาย อารมณ์ สังคม ปัญญาที่ดี	๔.๒๐	๐.๕๓	มาก
รวม	๔.๒๐	๐.๕๖	มาก
ภาพรวม	๔.๑๘	๐.๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

๑. ด้านความเหมาะสมของพื้นที่กิจกรรมการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ($\bar{X} = ๔.๒๐$, S.D. = ๐.๕๓) รองลงมาคือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตแห่งการเรียนรู้คู่คุณธรรม ($\bar{X} = ๔.๑๖$, S.D. = ๐.๖๔) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ พื้นที่ในการจัดกิจกรรม ($\bar{X} = ๔.๑๒$, S.D. = ๐.๕๔)

๒. ด้านความเหมาะสมของขั้นตอนกิจกรรมการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือการนำเข้าสู่กิจกรรม ($\bar{X} = ๔.๒๖$, S.D. = ๐.๕๔) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ($\bar{X} =$

๔.๒๖ , S.D. = ๐.๕๐) รองลงมาคือ ผู้เรียนสามารถอธิบายขั้นตอนการเรียนรู้ของตนเอง ($\bar{X}$ = ๔.๒๔ , S.D. = ๐.๕๔) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การอธิบายกติกากิจกรรมต่อผู้ร่วมกิจกรรม ($\bar{X}$ = ๔.๐๕ , S.D. = ๐.๖๐)

ตอนที่ ๓ ผลการสร้างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยขั้นตอนการออกแบบ (ร่าง) รูปแบบแหล่งการเรียนรู้ การพัฒนารูปแบบฯ และเว็บไซต์ รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด การสร้างเครื่องมือเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูล สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

ตอนที่ ๓.๑ ผลการออกแบบ (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เกิดจากการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแหล่งการเรียนรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การเรียนด้วยการนำตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งนำข้อมูลได้จากการศึกษาศักยภาพของแหล่งการเรียนรู้ความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน และความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ขั้นตอนวิจัยในระยะที่ ๑ และ ๒ มาออกแบบเป็น (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สรุปรายละเอียดของร่างรูปแบบได้ดังนี้ ร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑) องค์ความรู้ชุมชน ๒) สื่อและ เทคโนโลยี ๓) กิจกรรมการเรียนรู้ และ ๔) เครือข่ายความร่วมมือ ส่วนขั้นตอนของร่างรูปแบบ ประกอบด้วย ๑๐ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ๒) ประชาสัมพันธ์ ๓) เตรียมความพร้อม ๔) ลงทะเบียนเข้าใช้งาน ๕) ระบุความต้องการการเรียนรู้ ๖) เรียนรู้ ๗) สร้างผลงาน ๘) เผยแพร่ผลงาน ๙) สรุปผลการเรียนรู้ และ ๑๐) สะท้อนความรู้สู่ชุมชน ซึ่งองค์ประกอบและขั้นตอนของร่างรูปแบบ สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

องค์ประกอบของร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด มี ๔ องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ความรู้ชุมชน สื่อ และเทคโนโลยี กิจกรรมการเรียนรู้ และเครือข่ายความร่วมมือ มีรายละเอียดดังนี้

๑) องค์ความรู้ชุมชน โดยยึดหลัก (๑) สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ของชุมชน กล่าวคือมีประเภทขององค์ความรู้ และทักษะที่ประชาชนต้องการจะเรียนรู้อย่างครบถ้วน และสามารถตอบสนองเป้าหมายการเรียนรู้สำหรับ การประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ เพื่อนำมาสร้างงานหรือพัฒนาอาชีพ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมและเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (๒) ผสมผสานแหล่งขององค์ความรู้ที่หลากหลายทั้งที่มาจากตัวบุคคล วัตถุสิ่งของ สถานที่ สื่อ กิจกรรมหรือวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล จากผู้มีประสบการณ์หรือผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน และผสมผสานกับความรู้ที่สามารถเห็นได้ชัดเจน (๓) สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีเนื้อหาที่สะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ เอกลักษณ์ ความโดดเด่น หรือสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน

๒) สื่อและเทคโนโลยี โดยยึดหลัก (๑) มีสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งข้อความ ภาพนิ่ง วิดิทัศน์ และเสียงที่ผ่านการเก็บรวบรวม เรียบเรียง และจัดลำดับอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อใช้เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดและเผยแพร่องค์ความรู้ของชุมชน (๒) มีความสะดวกในการใช้งาน ให้สอดคล้องกับพื้นฐานและประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมาย จัดหมวดหมู่และระบบการสืบค้นที่สอดคล้องกับความต้องการด้วยระบบฐานข้อมูล ใช้เทคโนโลยีเว็บไซต์เพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้และการติดต่อสื่อสาร ผสมผสานกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์สำหรับการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ (๓) สามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา โดยกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจสามารถเข้ามาศึกษาค้นคว้าหรือเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาด้วยการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ทั้งคอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟนเชื่อมต่อผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

๓) กิจกรรมการเรียนรู้ โดยยึดหลัก (๑) ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจภายในของผู้เรียนเองมีความต้องการที่จะเรียนรู้ด้วยความสมัครใจ โดยเริ่มต้นจากการวินิจฉัยความต้องการการเรียนรู้ กำหนดเป้าหมาย วางแผนการเรียนรู้ ดำเนินการเรียนรู้ตามแผน และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง (๒) เรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติตามความถนัดและความสนใจผ่านภาระงานของตนเอง เน้นที่การนำความรู้หรือประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตสามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจ แก้ปัญหาหรือพัฒนาตนเองได้ (๓) ส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน โดยมีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า, กิจกรรมอัมบุญอัมมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย, กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา, กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดง

ศิลปะพื้นบ้าน, กิจกรรมต่อยอดต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด ทั้งการเรียนรู้ผ่านสื่อและสถานที่จริง สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น หรือแหล่งข้อมูลอื่นเพื่อการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ร่วมกัน

๔) เครือข่ายความร่วมมือ โดยยึดหลัก (๑) ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับชุมชน โดยการสร้างความร่วมมือกับปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชน และประชาชนเพื่อสร้างสายสัมพันธ์ที่ดี เพื่อเข้าถึงและเข้าใจความต้องการของชุมชน นำไปสู่การดำเนินงานที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง (๒) การสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน โดยการอำนวยความสะดวกและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในพื้นที่การเรียนรู้ของชุมชน ด้วยการส่งเสริมทักษะพื้นฐานที่จำเป็น จัดเตรียมโครงสร้าง เครือข่ายพื้นฐานเพื่อการเข้าถึงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้กับคนในชุมชน (๓) เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทร่วมกันในกิจกรรมของชุมชน ทั้งการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายการพัฒนาชุมชน การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน ขั้นตอนของร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งได้เป็น ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะเริ่มต้น ระยะดำเนินการ และระยะติดตามประเมินผล ซึ่งทั้ง ๓ ระยะ ประกอบด้วย ๑๐ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ๒) ประชาสัมพันธ์ ๓) เตรียมความพร้อม ๔) ลงทะเบียนเข้าสู่ระบบ ๕) ระบุความต้องการการเรียนรู้ ๖) เรียนรู้ ๗) สร้างผลงาน ๘) เผยแพร่ผลงาน ๙) สรุปและประเมินผลการเรียนรู้ และ ๑๐) สะท้อนความรู้สู่ชุมชน มีรายละเอียดดังนี้ ๑) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยการหาแนวร่วมในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันโดยการประสานความร่วมมือไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และผู้นำชุมชน เพื่อดำเนินการสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่การเรียนรู้ สอบถามความต้องการการเรียนรู้ของประชาชน กำหนดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) ประชาสัมพันธ์ โดยการเผยแพร่ให้ประชาชนในชุมชนได้ทราบข้อมูลข่าวสาร พื้นที่การเรียนรู้ร่วมกัน มีแนวทางดังนี้ (๑) ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อทั้งแบบตัวต่อตัว แบบกลุ่มหรือแบบมวลชน โดยใช้ สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ บ้ายประชาสัมพันธ์, สื่อชุมชน เช่น เสียงตามสาย และรถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น เว็บไซต์ โซเชียลมีเดีย เป็นต้น (๒) ประชุมร่วมกับผู้นำหรือคณะกรรมการชุมชนเพื่อ

แจ้งข้อมูลให้ประชาชน ได้รับทราบ (๓) ประชาสัมพันธ์เชิญชวนสถาบันการศึกษาในชุมชนทั้งการศึกษาในระบบ โรงเรียนและนอกระบบ ให้เข้ามาเรียนรู้, ๒) การจัดกิจกรรมรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย (๑) เตรียมความพร้อม เป็นการอธิบายให้ผู้เรียนทราบถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ วิธีการเรียน ข้อพึงปฏิบัติ ข้อตกลงในการเรียนรู้ และวิธีการใช้งานให้ชัดเจน รวมทั้ง ฝึกอบรมความรู้พื้นฐานที่จำเป็นเพื่อการใช้งานในรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยการ ประชุมชี้แจงผ่านคณะกรรมการชุมชนหรือผู้นำท้องถิ่น และการให้ข้อมูลในรูปแบบของเอกสารคู่มือการใช้งานในลักษณะของสิ่งพิมพ์และอิเล็กทรอนิกส์ (๒) ลงทะเบียนเข้าสู่ระบบเพื่อใช้งาน ซึ่งประชาชนในชุมชนสามารถเข้าถึงรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดด้วยการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์พกพาที่เชื่อมต่อเครือข่าย อินเทอร์เน็ต โดยในขั้นตอนนี้ จะแนะนำให้ประชาชนทำการสมัครสมาชิก เพื่อจัดเก็บข้อมูล พื้นฐานของสมาชิกและข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถและความสนใจของประชาชน และให้ทำแบบประเมินรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด (ก่อนเรียน) (๓) ระบุความต้องการการเรียนรู้ โดยระบบจะนำเสนอองค์ความรู้ของชุมชน โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ตามประเภทของแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล สถานที่ สื่อ และกิจกรรม โดยผู้ใช้งานต้องระบุความต้องการการเรียนรู้ด้วยการเลือกหัวข้อที่ต้องการจะเรียนรู้ พร้อมทั้งระบุเป้าหมายของการเรียนรู้ว่าต้องการจะเรียนรู้ไปเพื่ออะไร จากนั้นระบบจะทำหน้าที่ประมวลผลเพื่อนำเสนอแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการในรูปแบบของข้อความ ภาพนิ่ง วิดิทัศน์ และเสียง (๔) เรียนรู้ โดยให้สมาชิกในชุมชนจะได้เรียนรู้องค์ความรู้ของชุมชนตามที่ได้ระบุ ความต้องการไว้ในรูปแบบของวิดิทัศน์ รูปภาพ และข้อความ ซึ่งหลังจากเรียนรู้องค์ความรู้ที่ต้องการแล้ว ผู้เรียนทำการประเมินสื่อที่ได้เรียนรู้ พร้อมทั้งสามารถสรุปสาระสำคัญและแนวทางที่จะประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาตนเอง (๕) สร้างผลงาน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนโดยการลงมือปฏิบัติ โดยนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาในแหล่งเรียนรู้ชุมชนมาเป็นฐานเพื่อการต่อยอดในการสร้างผลงานเพื่อแก้ปัญหา หรือพัฒนาตนเองและชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่สนใจสามารถนำเสนอในรูปแบบของโครงการหรือแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยระบุสภาพปัญหา สิ่งที่ต้องการพัฒนา เป้าหมายโครงการ ประโยชน์ที่ได้รับ ขั้นตอนการดำเนินการ งบประมาณ และระยะเวลา

ดำเนินการ ผ่านการกรอกข้อมูลหรืออัปโหลดไฟล์เอกสาร เพื่อให้คณะกรรมการร่วมกันพิจารณา โดยโครงการที่ผ่านการ พิจารณาจะได้รับงบประมาณสนับสนุนให้ดำเนินงาน (๖) เผยแพร่ผลงาน โดยโครงการที่ผ่านการอนุมัติในดำเนินการจะนำเสนอผลการ ดำเนินงานในรูปแบบของรูปภาพหรือวิดิทัศน์ โดยกรอกข้อมูลผ่านระบบได้แก่ ชื่อโครงการ วันที่ ดำเนินการ ภาพหรือวิดิทัศน์การดำเนินงาน ผลการ ดำเนิน ประโยชน์ที่ได้รับ ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ หรืออัปโหลดไฟล์เอกสาร (๗) สรุปผลและ ประเมินการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนที่ระบบจะทำการสรุปกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนได้ดำเนินการพร้อมทั้ง ทำแบบประเมินคุณลักษณะรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด (หลังเรียน) , ๓) การติดตามประเมินผล เป็นระยะหลังจากการจัดกิจกรรมรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธ บูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดตามเป้าหมายแล้ว จะต้องมีการรักษาความสัมพันธ์และการ สื่อสารที่เป็นระบบระหว่างเครือข่ายความ ร่วมมือ เพื่อให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ ด้วยการจัดประชุมหรือเวทีชุมชนเพื่อสะท้อนความคิดเห็นหรือความรู้สู่ชุมชน

“รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด มีลักษณะ ดังนี้ ๑) การจัดการให้พื้นที่การจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดเด่นของชุมชน และมีการติดต่อสื่อสาร หรือแจ้งข้อมูลให้คนในชุมชนได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวหรือโครงการที่กำลังจะเกิดขึ้นผ่านเครือข่าย ความรู้มือหรือผู้นำท้องถิ่น/ผู้นำชุมชน ๒) การส่งเสริมให้คนในพื้นที่ชุมชนเข้าใจถึงการใช้ประโยชน์จาก พื้นที่การจัดการเรียนรู้ โดยการจัดทำเนื้อหา สื่อ ที่นำเสนอเกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือองค์ความรู้ในด้าน ต่าง ๆ ของท้องถิ่น เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอัมบุณอัมมธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดรค์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสวดรค์ ซึ่งในแต่ละกิจกรรมจะมีการสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเช่น ไตรสิกขา อริยสัจ ๔ อิทธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้และอนุรักษ์ความรู้ของชุมชนร่วมกัน การนำเสนอ เนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงหรือได้มาจากพื้นที่การจัดการเรียนรู้และประชาชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวันหรือพัฒนาตนเอง/ อาชีพได้ ๓) การส่งเสริมให้มีการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยสื่อที่จะนำมาใช้เพื่อช่วยให้เกิดการรับรู้ได้ ง่ายควรเป็นสื่อในรูปแบบของ คลิปวิดิทัศน์ที่สามารถรับชมภาพและเสียงได้พร้อมกัน และนำเทคโนโลยีที่

คนในชุมชนคุ้นเคยและนิยมใช้กันอยู่แล้ว เช่น เว็บไซต์ เฟซบุ๊กและไลน์เพื่อติดต่อสื่อสารกันเป็นส่วนใหญ่ผ่านสมาร์ทโฟน และตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชน มีการจัดกิจกรรมที่เป็นการกระตุ้นให้ออกไปชมสถานที่หรือของจริง หรือทดลองปฏิบัติหลังจากที่ได้เรียนรู้ผ่านจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ มีการประสานความร่วมมือกับผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชนที่ทำหน้าที่ควบคุมและดูแลประชาชนในพื้นที่ ที่สามารถประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนเข้ามาใช้งานพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่พัฒนาขึ้น”^๗

“การส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอัมบุญอัมมธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสรวรค์ ซึ่งในแต่ละกิจกรรมจะมีการสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเช่น ไตรสิกขา อริยสัจ ๔ อิทธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ ซึ่งในแต่ละกิจกรรมนั้นต้องมีความรู้ที่เป็นประโยชน์และตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อให้ผู้เรียนเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ กระตุ้นการเรียนรู้ได้ มีการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อให้สามารถเข้าถึงมาเรียนรู้ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความท้าทายและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน และมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับคนในชุมชน เพื่อเป็นการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้และชุมชนอย่างยั่งยืน”^๘

“การสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ของคณะสงฆ์และประชาชนในชุมชนโดยการสนับสนุนให้มีพื้นที่ที่เด็กกับผู้ใหญ่ได้มาเจอกัน แลกเปลี่ยนกัน เพื่อละลายความต่าง ทำลายกรอบที่ปิดกั้น ซึ่งการพูดคุยถ่ายทอดความคิดเห็นในพื้นที่ปลอดภัยระหว่างกัน มันจะทำให้เกิดความเข้าใจและปรับตัวเข้าหากันได้ การสร้างพื้นที่เรียนรู้สาธารณะ เด็กเยาวชนและคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมออกแบบทั้งพื้นที่และกิจกรรม ให้หลากหลายเข้าถึงทุกกลุ่ม ถึงจะตอบสนองการใช้งาน และดึงดูดให้คนออกมาทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยการสอดแทรกกิจกรรมต่างๆ

^๗ การสนทนากลุ่ม

^๘ สัมภาษณ์ พระครูเอกตตรสตาธิคุณ เจ้าคณะอำเภอดงเจริญ

เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอัมบุญอัมธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสรวรค์ เพื่อใช้ในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้และชุมชนอย่างยั่งยืน”^๙

“การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน คือ ต้องมีประโยชน์และตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ กระตุ้นการเรียนรู้ได้ มีการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อให้สามารถเข้าถึงมาเรียนรู้ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความท้าทายและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน และมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับคนในชุมชน โดยนำเสนอเกี่ยวกับ ประเพณีและกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา งานประเพณีกินข้าวบิณฑบาตประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส่งประทีป กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอัมบุญอัมธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสรวรค์”^{๑๐}

ตอนที่ ๓.๒ ผลการประเมิน (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้รูปแบบการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ด้านพัฒนาสังคม และด้านการวัดและการประเมินผล ด้านละ ๓ คน รวม ๙ คน เพื่อประเมินความเหมาะสมของร่างรูปแบบฯ โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน มีคุณสมบัติเป็นอาจารย์ผู้สอนหรือมีประสบการณ์ในการสอนอย่างน้อย ๓ ปี และ/ หรือเป็นผู้มีประสบการณ์ในการเขียนหนังสือหรือตำราเรียน หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากนั้นนำผลการประเมินความเหมาะสมของร่างรูปแบบมาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

^๙ สัมภาษณ์ นางวัชรวิดี ทัพโพธิ์ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ รับผิดชอบตำบลวัชรบุรี ตำบลมะฮี

^{๑๐} สัมภาษณ์ พระครูบัณฑิตานุกักร์ รองเจ้าคณะอำเภอวัชรบุรี

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประเมินความเหมาะสมร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การประเมินความเหมาะสมร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้	n = ๙		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. การออกแบบภาพรูปแบบ (Model)	๔.๖๗	๐.๕๐	มากที่สุด
๒. องค์ประกอบ			
๑) องค์ความรู้ชุมชน	๔.๓๓	๐.๕๐	มาก
๒) สื่อและเทคโนโลยี	๔.๑๑	๐.๗๘	มาก
๓) กิจกรรมการเรียนรู้	๔.๓๓	๐.๘๗	มาก
๔) เครือข่ายความร่วมมือ	๔.๑๑	๐.๗๘	มาก
รวม	๔.๒๒	๐.๗๓	มาก
๓. ขั้นตอน			
๑) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ	๔.๒๒	๐.๖๗	มาก
๒) ประชาสัมพันธ์	๔.๐๐	๐.๕๐	มาก
๓) เตรียมความพร้อม	๓.๗๘	๐.๖๗	มาก
๔) ลงทะเบียนเข้าสู่ระบบ	๔.๒๒	๐.๔๔	มาก
๕) ระบุความต้องการการเรียนรู้	๔.๐๐	๐.๕๐	มาก
๖) เรียนรู้	๓.๗๘	๐.๔๔	มาก
๗) สร้างผลงาน	๓.๘๙	๐.๖๐	มาก
๘) เผยแพร่ผลงาน	๓.๖๗	๐.๕๐	มาก
๙) สรุปผลการเรียนรู้	๓.๕๖	๐.๕๓	มาก
๑๐) สะท้อนความรู้สู่ชุมชน	๔.๒๒	๐.๔๔	มากที่สุด
รวม	๓.๙๓	๐.๕๓	มาก
๔. วิธีการประเมินผลการเรียนรู้	๔.๔๔	๐.๕๓	มากที่สุด
๕. ความเหมาะสมของการนำไปใช้	๔.๕๖	๐.๕๓	มาก
ภาพรวม	๔.๑๑	๐.๕๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการประเมินความเหมาะสมร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การประเมินความเหมาะสมร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านการออกแบบภาพรูปแบบ (Model) ($\bar{X} = ๔.๖๗$, S.D. = ๐.๕๐) รองลงมาคือ ด้านการออกแบบภาพรูปแบบ (Model) ($\bar{X} = ๔.๖๗$, S.D. = ๐.๕๐) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านขั้นตอน ($\bar{X} = ๓.๙๓$, S.D. = ๐.๕๓)

นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับ (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยสรุปดังนี้

๑) ด้านการออกแบบภาพรูปแบบ (Model) ในขั้นตอนของการร่วมมือกันน่าจะเป็นกรอบที่แสดงความเชื่อมโยงของกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ โดยอาจเพิ่มลักษณะของการวนลูปเพื่อสร้างความร่วมมือต่อไปได้อีก และควรทำให้ทุกขั้นตอนเชื่อมโยง กับ Smart Classroom

๒) ด้านองค์ประกอบของร่างรูปแบบ ควรเน้นองค์ประกอบด้านเครือข่ายโดยแสดงให้เห็นความสำคัญของบุคคลที่จะทำหน้าที่ขับเคลื่อนองค์ประกอบทั้ง ๔ องค์ประกอบให้ดำเนินไปได้ สื่อเทคโนโลยีต้องส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้งานกับระบบ และในร่างรูปแบบต้องแสดงให้เห็นกระบวนการของการประเมินผล

๓) ด้านขั้นตอนของร่างรูปแบบ ข้อเสนอแนะคือ รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการอาจปรับขั้นตอนให้มีความกระชับเพื่อให้เกิดความชัดเจนก่อนการนำไปทดลอง

๔) ด้านวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ ความเชื่อมโยงของขั้นตอนกับตัวแปรตามให้ชัดเจน และเห็นเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่สามารถสังเกตหรือประเมินผลได้ และระบุประเภทของการประเมิน

๕) ด้านความเหมาะสมของการนำไปใช้ ควรพิจารณาความแตกต่างของกลุ่มเป้าหมายด้วย

๖) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ (๑) ควรกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อให้เห็นว่าโมเดลที่พัฒนาขึ้นนั้นอิงกับแนวคิดทฤษฎีอะไรบ้าง โดยเพิ่มเติมเป็นองค์ประกอบหนึ่งของโมเดลซึ่งจะทำให้โมเดลที่พัฒนาขึ้นนั้นมี นัยสำคัญในเชิงวิชาการมากยิ่งขึ้น (๒) ในโมเดลที่ใช้ควรให้เห็นการเชื่อมโยงระหว่างโมเดล

ที่พัฒนาขึ้นซึ่งเป็นตัวแปรอิสระ SMART Model กับตัวแปรตาม คือคุณลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน

หลังจากที่ผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันประเมินความเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับแก้ไข ร่างรูปแบบแล้ว ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไข (ร่าง) รูปแบบฯ ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้คำแนะนำ เพื่อให้ได้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สำหรับนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดที่สมบูรณ์ ก่อนนำไปทดลองกับตัวอย่างการวิจัย ดังนี้

๑) กำหนดความสำคัญขององค์ประกอบเครือข่ายความร่วมมือโดยเน้นการสร้างความร่วมมือกับ ผู้นำชุมชนที่จะทำหน้าที่ประสานงานและขับเคลื่อนการดำเนินงานระหว่างบุคคลและองค์กร ทั้งภายในและภายนอก ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยการมอบหมายบุคคลรับผิดชอบ โดยเฉพาะ เพื่อให้การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สามารถดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

๒) ออกแบบเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อให้การนำเสนอข้อมูลในเว็บไซต์ครอบคลุมวิธีการแสดงผลในหน้าจอหลายขนาด ซึ่งต้องสอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ใช้ในยุคปัจจุบันที่เข้าเยี่ยมชมหน้าเว็บไซต์บนอุปกรณ์ที่แตกต่างกัน

๓) จัดหมวดหมู่ชุดความรู้ให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

๔) ออกแบบ UI เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อใช้เป็นช่องทางในการเชื่อมต่อระหว่างผู้ใช้กับระบบ โดยคำนึงถึงความสามารถและประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ผู้ใช้เกิดความพึงพอใจ

แนวคิดในการใช้แหล่งเรียนรู้ว่าเป็นการใช้แหล่งภูมิปัญญาและทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เช่น วัด ภูเขา สวนสัตว์ อุทยาน พิพิธภัณฑ์หอสมุด แหล่งน้ำ โบราณสถาน เป็นต้น เป็นแหล่งการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้โดยตรงด้วยตนเองอย่างถูกต้อง และเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ผู้เรียนจะได้ศึกษาสภาพจริงของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน อาทิ พืชพันธุ์ไม้พืชสมุนไพร ลักษณะของดิน หิน แร่ ทั้งแหล่งการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม สามารถใช้แหล่งการเรียนรู้เหล่านี้มาหล่อหลอมคนในชุมชน ท้องถิ่นให้มีความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งต่าง ๆ ในชุมชน เป็นการสร้างเจตคติ ค่านิยม ความภาคภูมิใจ และ

อุดมการณ์ให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน ส่วนในด้านการบริหารโรงเรียน การสอนและใช้แหล่งเรียนรู้จากทุก ส่วนของชุมชน โดยการจัดกิจกรรม ระหว่างโรงเรียน วัด ชุมชน เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน สามารถทำได้โดยวิธีการดังนี้ ๑) การจัดทำโครงการรณรงค์แก้ไขปัญหาของชุมชน เช่น โครงการต่อต้าน ยาเสพติด โครงการอนุรักษ์มรดกของชุมชน โครงการป้องกันภัยของชุมชน เป็นต้น 2) จัดเวทีการเรียนรู้ โดยร่วมกับวัดและองค์กรชุมชน จัดเวทีการเรียนรู้ขึ้นในชุมชนในเรื่องที่จะต้องแก้ไขและพัฒนา 3) จัด แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน โดยจัดทำป้ายนิทรรศการ พิพิธภัณฑสถาน ภูมิปัญญา ห้องถ่านและหอกระจายข่าว เป็นต้น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน^{๑๑}

“วิธีการส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนใช้พื้นที่การจัดการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะจังหวัด ร้อยเอ็ด ได้แก่ ควรมีการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เสียงตามสาย ป้ายคัทเอ๊าท์ โปสเตอร์ แผ่นพับ ใบปลิว แจกตามหมู่บ้าน รวมทั้งการชี้แจงหรือนัดหมายผ่านการประชุมประชาคมให้รับทราบ, ใช้ สื่อสังคม เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ ในการประชาสัมพันธ์เพื่อเข้าถึง ประชาชนแต่ละบุคคล”^{๑๒}

“วิธีการส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนใช้พื้นที่การจัดการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะจังหวัด ร้อยเอ็ด ได้แก่ ควรมีการประชาสัมพันธ์ประเพณีและกิจกรรมต่างๆในชุมชน ได้แก่ ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา งานประเพณีกินข้าวปุ้นบุญผะเหวด ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเสี่ยงประทีป กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดมนต์ กิจกรรมอนุรักษ์ วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทาง สังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสวดมนต์ โดยการ ประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เสียงตามสาย ป้ายคัทเอ๊าท์ โปสเตอร์ แผ่นพับ ใบปลิว แจกตาม หมู่บ้าน รวมทั้งการชี้แจงหรือนัดหมายผ่านการประชุมประชาคมให้รับทราบ, ใช้สื่อสังคม เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ ในการประชาสัมพันธ์เพื่อเข้าถึง ประชาชนแต่ละบุคคล”^{๑๓}

^{๑๑} สรรค์ วรอินทร์และทิพวัลย์ คำคง, ครูกับการจัดการศึกษาของชุมชน, กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปการศึกษา , ๒๕๔๕.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นางปราณี ประทุมมา พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดร้อยเอ็ด

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางสาวพิมพ์ปิณณ์ ยอดแก้ว นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ ผอ.กลุ่มส่งเสริมศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

ตอนที่ ๓.๓ ผลการสร้างสื่อแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลและการพัฒนาเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วยการสร้างสื่อแหล่งการเรียนรู้ดิจิทัล แบ่งเป็น ด้านที่ ๑ แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านที่ ๒ แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ด้านที่ ๓ แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพ / สื่อเสียง หรือ สื่อภาพ และเสียง (หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย/ป้ายประชาสัมพันธ์) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์, เฟสบุ๊ก) ด้านที่ ๔ แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรม ประเพณีของชุมชน ได้แก่ (๑) ด้านประเพณีของชุมชน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา งานประเพณีกินข้าวปุ้นบุญผะเหวด ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส่งประทีป (๒) ด้านกิจกรรมของชุมชน เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดมนต์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมทางสังคม โดยนำเสนอเรื่องราว ในรูปแบบรายการสารคดี โดยนำปราชญ์ชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเปิดให้ประชาชนเข้าถึงและสืบค้นได้อย่างสะดวกเพื่อนำข้อมูลไปต่อยอดใช้ประโยชน์โดยหลังจากพัฒนาสื่อแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง พบว่าโดยภาพรวมสื่อที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนขั้นตอนการออกแบบ User Experience Design เป็นการวางแผนผังการทำงาน เพื่อให้เห็นภาพรวมและจำลองการทำงานของเว็บไซต์ และขั้นตอนการพัฒนาเว็บไซต์ เพื่อใช้เป็นระบบจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ระบบการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ชุมชนเป็นฐาน และระบบสนับสนุนเพื่อช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยนำความต้องการของผู้ใช้มาวิเคราะห์เพื่อออกแบบและพัฒนาเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วย ๑) การออกแบบส่วนประกอบของโปรแกรม ๒) รูปแบบหน้าจอการนำข้อมูลเข้าและส่วนต่อประสาน ๓) กำหนดรูปแบบโปรแกรม ๔) ส่วนของการปฏิสัมพันธ์ ๕) กำหนดกฎระเบียบเพื่อให้ระบบมีความคงสภาพของข้อมูล รวมถึงการสร้างคู่มือการใช้งานเว็บไซต์ มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ ๓.๓.๑ ผลการออกแบบ Wireframe เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วย การออกแบบโครงสร้างและส่วนประกอบของ

เว็บไซต์เพื่อใช้จัดวางเมนูพื้นที่การแสดงผลข้อมูลการติดต่อสื่อสาร รวมถึงการจำลองการทำงานและการเชื่อมต่อเมนูต่าง ๆ ของเว็บไซต์

ตอนที่ ๓.๓.๒ ผลการสร้างเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วย เมนูหลัก ๗ เมนู ได้แก่ สมัครงานฝึก ลงชื่อเข้าใช้ แหล่งการเรียนรู้ โครงการวิจัย คู่มือการใช้งาน การติดต่อ และสื่อเพื่อการแบ่งปัน ซึ่งเป็นการพัฒนาเว็บไซต์ที่สามารถรองรับกับการแสดงผลบนอุปกรณ์ที่มีขนาดหน้าจอที่แตกต่างกัน ขั้นตอนการพัฒนาเว็บไซต์มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ ๑) ศึกษาความเป็นไปได้และวางแผนการดำเนินการพิจารณาผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ค่าใช้จ่าย ความคุ้มค่าและการวางแผนการดำเนินการพัฒนาระบบ ๒) วิเคราะห์ระบบ การนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ความต้องการและข้อมูลแหล่งการเรียนรู้มากำหนดเป้าหมายของการพัฒนาระบบ และสร้างต้นแบบรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ออกแบบระบบ การดำเนินการกำหนดรูปแบบของเว็บไซต์ทั้งการแสดงผลส่วนประสานงานผู้ใช้และการทำงานของระบบการจัดเก็บ ข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ระบบการสืบค้นข้อมูล ระบบเรียนรู้ระบบปฏิสัมพันธ์และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ๔) พัฒนาระบบ การนำระบบที่ได้ออกแบบมาดำเนินการสร้างและพัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูลและเว็บไซต์ด้วยการเขียนโปรแกรมภาษาคอมพิวเตอร์ และทำการทดสอบระบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๕) การนำระบบไปใช้งาน การดำเนินการถ่ายโอนระบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด แล้วดำเนินการอบรมการใช้งานระบบและดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ๖) การบำรุงรักษาระบบ การดูแลระบบเพื่อให้ระบบมีประสิทธิภาพในการทำงานและแก้ไขข้อบกพร่องของระบบ โดยสามารถเข้าถึงเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้ที่ <http://www.roietareamodel.mcu.ac.th/> และดูตัวอย่างหน้าจอของเว็บไซต์ที่ภาคผนวก

ตอนที่ ๓.๔ ผลการประเมินเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยนำเว็บไซต์ที่พัฒนาขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๙ คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และด้านการออกแบบ

เว็บไซต์ จากนั้นนำผลการประเมินความเหมาะสมของเว็บไซต์มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการประเมินเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การประเมินเว็บไซต์	n = ๙		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. ความสามารถในการแสดงผลข้อมูล	๔.๔๔	๐.๘๘	มาก
๒. ความสามารถในการแก้ไขข้อมูล	๔.๓๓	๐.๘๗	มาก
๓. ความสามารถในการจัดเก็บข้อมูล	๔.๐๐	๐.๗๑	มาก
๔. ความสามารถตรงตามความต้องการ	๔.๑๑	๐.๗๘	มาก
๕. ความเหมาะสมของขนาดและสีตัวอักษร	๔.๒๒	๐.๖๗	มาก
๖. ความเหมาะสมของภาพประกอบ	๔.๕๖	๐.๕๓	มากที่สุด
๗. ระบบมีความง่ายต่อการใช้งาน	๔.๐๐	๐.๕๐	มาก
๘. ความเหมาะสมของการเข้าสู่ระบบ	๓.๖๗	๐.๗๑	มาก
๙. ความสามารถใช้งานตรงตามความต้องการผู้ใช้งาน	๓.๗๘	๐.๖๗	มาก
๑๐. ความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล	๓.๘๙	๐.๖๐	มาก
รวม	๔.๑๐	๐.๖๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ การประเมินเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดจากผู้เชี่ยวชาญ พบว่า เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ความเหมาะสมของภาพประกอบ ($\bar{X} = ๔.๕๖$, S.D. = ๐.๕๓) รองลงมาคือ ความสามารถในการแสดงผลข้อมูล ($\bar{X} = ๔.๔๔$, S.D. = ๐.๘๘) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ความเหมาะสมของการเข้าสู่ระบบ ($\bar{X} = ๓.๖๗$, S.D. = ๐.๗๑)

นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ดังนี้ ๑) ข้อเสนอแนะด้านการแสดงผลของเว็บไซต์

เพื่อให้รองรับกับการใช้งานบนอุปกรณ์ที่แตกต่างกันสามารถทำได้ดีมาก แต่อาจตรวจสอบการแสดงผลบน Mobile Device ให้แสดงผลได้ดีเทียบเท่ากับอุปกรณ์อื่น เนื่องจากการแสดงผลบนอุปกรณ์โทรศัพท์มือถือยังประมวลผลช้า แถบหัวเรื่องค่อนข้างใช้พื้นที่ในการแสดงผลค่อนข้างมากเกินไปทำให้สูญเสียพื้นที่ในส่วนอื่น ๒) ข้อเสนอแนะด้านการติดต่อสื่อสาร เว็บไซต์ยังขาดกระดานสนทนาสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กรณีที่ผู้ใช้งานคนอื่นต้องการแบ่งปันข้อมูลหรือแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนเพิ่มเติม

จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขเว็บไซต์ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบและให้คำแนะนำเพื่อให้ได้ เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สำหรับนำไปทดสอบประสิทธิภาพกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตัวอย่างก่อนที่จะนำไปทดลองใช้ต่อไป

ตอนที่ ๓.๕ ผลการหาประสิทธิภาพของเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยนำไปเว็บไซต์ที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปหาประสิทธิภาพกับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง โดยได้ทำการทดสอบประสิทธิภาพแบบเดี่ยว (๑:๑) การทดสอบประสิทธิภาพแบบกลุ่ม (๑:๕) และการทดสอบประสิทธิภาพภาคสนาม (๑:๔๓) ได้ผลทดสอบประสิทธิภาพเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นประสิทธิภาพของเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	X̄			ระดับ
	แบบเดี่ยว	แบบกลุ่ม	ภาคสนาม	
	n = ๑	n = ๕	n = ๔๓	
๑. เนื้อหามีความถูกต้องและชัดเจน	๔.๐๐	๔.๔๐	๓.๙๑	มาก
๒. เนื้อหา มีการจัดหมวดหมู่เข้าใจง่าย	๕.๐๐	๔.๖๐	๔.๓๐	มาก
๓. เนื้อหา มีการนำเสนอเหมาะสม	๔.๐๐	๓.๘๐	๔.๑๒	มาก
๔. มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยสื่อที่เหมาะสม	๔.๐๐	๔.๐๐	๔.๓๓	มาก
๕. เว็บไซต์ สีสันสวยงาม	๔.๐๐	๔.๒๐	๔.๒๘	มาก
๖. ค้นหาข้อมูลได้สะดวก	๔.๐๐	๔.๒๐	๔.๓๐	มาก
๗. เว็บไซต์แสดงผลได้อย่างรวดเร็ว	๔.๐๐	๔.๐๐	๔.๓๓	มาก

ตารางที่ ๔.๗ (ต่อ)

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	$\bar{X}$			ระดับ
	แบบเดี่ยว	แบบกลุ่ม	ภาคสนาม	
	n = ๑	n = ๕	n = ๔๓	
๘. ตรงกับสิ่งที่ผู้ใช้ช้อยากรู้	๔.๐๐	๓.๖๐	๔.๒๓	มาก
๙. ใช้เป็นแหล่งความรู้เพิ่มเติมได้	๕.๐๐	๓.๖๐	๔.๒๖	มาก
๑๐. ความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล	๔.๐๐	๓.๘๐	๓.๙๕	มาก
รวม	๔.๒๐	๔.๐๒	๔.๒๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ ความคิดเห็นประสิทธิภาพของเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ภาพรวมการทดสอบประสิทธิภาพผู้ใช้งานเดี่ยว ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับ ตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก ส่วนภาพรวมการทดสอบประสิทธิภาพผู้ใช้งานกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒ ซึ่งตามเกณฑ์อยู่ในระดับมาก และภาพรวมการทดสอบประสิทธิภาพในภาคสนามมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

ตอนที่ ๓.๖ ผลการหาความต้องการและเป้าหมายการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน โดยการสำรวจความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลนิเวศน์ อำเภอรหัสบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความต้องการและเป้าหมายการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. ทานทราบรูปแบบการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่	๔.๓๑	๐.๕๐	มาก
๒. ทานทราบกระบวนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่	๔.๓๓	๐.๔๙	มาก

ตารางที่ ๔.๘ (ต่อ)

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๓. ท่านทราบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่	๔.๒๙	๐.๕๑	มาก
๔. การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดพัฒนาพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดได้หรือไม่	๔.๒๓	๐.๕๔	มาก
๕. การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถพัฒนากระบวนการคิดแก้ปัญหาของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดได้หรือไม่	๔.๒๗	๐.๕๓	มาก
๖. การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่	๔.๒๓	๐.๕๐	มาก
๗. คู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถนำไปใช้พัฒนาในพื้นที่อื่นในจังหวัดร้อยเอ็ดได้หรือไม่	๔.๐๖	๐.๖๐	มาก
๘. คู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีประโยชน์ต่อประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่	๔.๑๘	๐.๖๓	มาก
๙. คู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้ มีความเหมาะสมหรือไม่			
๑) กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า	๔.๑๖	๐.๕๙	มาก
๒) กิจกรรมอัมบุญอัมมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย	๔.๐๕	๐.๕๙	มาก
๓) กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวร์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา	๔.๑๗	๐.๖๑	มาก

ตารางที่ ๔.๘ (ต่อ)

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๔) กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน	๔.๑๘	๐.๕๖	มาก
๕) กิจกรรมต่อยอดต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๑๖	๐.๕๗	มาก
๑๐. สื่อและอุปกรณ์ในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่	๔.๑๕	๐.๖๒	มาก
๑๑. วิทยากรจัดสื่อได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาคู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่	๔.๑๘	๐.๕๙	มาก
๑๒. สถานที่ในการจัดฝึกอบรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่	๔.๑๘	๐.๖๕	มาก
๑๓. ระยะเวลาในการฝึกอบรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่	๔.๑๗	๐.๖๗	มาก
รวม	๔.๑๙	๐.๕๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความต้องการและเป้าหมายการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า ความต้องการและเป้าหมายการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านทราบกระบวนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่ ($\bar{X}$ = ๔.๓๓ , S.D. = ๐.๔๙) และระยะเวลาในการฝึกอบรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด

ร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่ ($\bar{X} = ๔.๓๓$, S.D. = ๐.๔๘) รองลงมาคือ ท่านทราบรูปแบบการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่ ($\bar{X} = ๔.๓๑$, S.D. = ๐.๕๑) และสถานที่ในการจัดฝึกอบรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่ ($\bar{X} = ๔.๓๑$, S.D. = ๐.๕๐) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ คู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้ มีความเหมาะสมหรือไม่ กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า ($\bar{X} = ๔.๐๕$, S.D. = ๐.๕๙)

๔.๒ ผลพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การสร้างและพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการจัดให้มีการศึกษาที่เกื้อหนุนให้บุคคลในชุมชนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยการกระจายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึงภายใต้สิ่งที่มียูในสังคมรอบ ๆ ตัว ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เช่น จากประสบการณ์ของวิทยากรหรือปราชญ์ชาวบ้าน โดยมุ่งหวังให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ในลักษณะของการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาย่างไม่เป็นทางการที่ไม่เน้นการเรียนรู้เฉพาะในห้องเรียน ดังนั้นการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชนจึงเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่จะก่อประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพจากประสบการณ์ตรง ซึ่งสัมผัสและจับต้องได้ทั้งนี้ ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนไม่ได้มีเฉพาะต่อสมาชิกในชุมชนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงบุคคลทั่วไปและผู้ที่ศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และก่อให้เกิดการจารึกข้อมูลชุมชนที่เป็นระบบด้วย

สื่อนับว่าเป็นสิ่งที่มีบทบาทอย่างมากในการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นตัวกลางที่ช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนได้ตรงกับที่ผู้สอนต้องการ การใช้สื่อการสอนนั้นผู้สอนจำเป็นต้องศึกษาถึงลักษณะเฉพาะและ

คุณสมบัติของสื่อแต่ละชนิด เพื่อเลือกสื่อให้ตรงกับวัตถุประสงค์การสอนและสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเพื่อให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๔}

“ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันระหว่างหน่วยงานท้องถิ่นกับคนในชุมชนในการพัฒนาชุมชนด้วยฐานความรู้ , ตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง, เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้เล็งเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดร่วมกัน, ต้องมีบุคคลต้นแบบ เช่น ปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้และมาแนะนำหรือประชาสัมพันธ์ให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองด้วยการใช้พื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ”^{๑๕}

“นโยบายและกลไกการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยการสร้างวิสัยทัศน์และทัศนคติที่ตีร่วมกันระหว่างวัด หน่วยงานท้องถิ่นกับคนในชุมชน โดยการสอดแทรกกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดรค์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสวดรค์ เพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน รวมถึงการตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง, การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและเล็งเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดร่วมกัน, ส่งเสริมให้มีบุคคลต้นแบบ เช่น ปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้และมาแนะนำหรือประชาสัมพันธ์ให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองด้วยการใช้พื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ”^{๑๖}

“ปัญหา อุปสรรค ของการมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ การที่สังคมภายในชุมชนเกิดการมีช่องว่างขนาดใหญ่ของคนต่างรุ่นทั้งวัยเด็กและผู้ใหญ่, ประชาชนในชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ให้

^{๑๔} กิดานันท์ มลิทอง, เทคโนโลยีการศึกษา และนวัตกรรม, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นางอ้อมเดือน ศรีทองแดง นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ

^{๑๖} การสัมภาษณ์ นายปริญญา ฉ่ำมณี นายก อบ.ต.ธวัชบุรี

ยั่งยืน, การขาดการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆและการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาตนเองโดยใช้พื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ”^{๑๗}

“ปัญหา อุปสรรค ของการมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ๑) การที่ประชาชนภายในชุมชนเกิดการมีช่องว่างระหว่างวัยของคนต่างรุ่นทั้งวัยเด็กและผู้ใหญ่ ๒) ประชาชนในชุมชนขาดความรู้และความต่อเนื่องในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ให้ยั่งยืน ๓) การขาดการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอุมบุญอุมธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดรค์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสวดรค์ และขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาตนเองโดยใช้พื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ”^{๑๘}

ตอนที่ ๔ ผลการทดลองใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยนำรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นพระสงฆ์และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๔๐๐ รูป/คน จากนั้นได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะก่อนและหลังใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด และประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ระยะเวลาทดลองจำนวน ๘ สัปดาห์

ตอนที่ ๔.๑ ผลการประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะก่อนและหลังใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยเก็บข้อมูลคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นพระสงฆ์และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้แบบประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ พิจารณาจากคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ๓ ด้าน ได้แก่

^{๑๗} การสัมภาษณ์ นางวัชรวิทย์ ทัพโพธิ์ นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ รับผิดชอบตำบลธวัชบุรี ตำบลมะฮี

^{๑๘} ผศ.ดร.ชื่นอารมณ จันทิมาชัยอมร อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

๑) การเริ่มต้นการเรียนรู้หลักธรรม ๒) ความมีวินัยในการเรียนรู้หลักธรรม ๓) พัฒนาค้นหาตนเองอย่างสม่ำเสมอสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๙ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นที่มีต่อคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ก่อนเข้าร่วมโครงการ

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. ท่านขอค้นหาความรู้ใหม่ ๆ ด้วยการอ่านหนังสือ ดูหรือฟังคลิปจากสื่อต่าง ๆ จริงหรือไม่	๓.๗๑	๐.๕๖	มาก
๒. ท่านขอเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติแล้วนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน จริงหรือไม่	๓.๕๒	๐.๖๐	มาก
๓. ท่านรู้ว่าจะหาความรู้ไปเพื่ออะไร จริงหรือไม่	๓.๘๑	๐.๕๑	มาก
๔. ท่านจะสอบถามผู้ที่มีความรู้เมื่อเกิดข้อสงสัยหรือมีปัญหาจริงหรือไม่	๓.๗๖	๐.๔๔	มาก
๕. ท่านจะพยายามหาข้อมูลเพิ่มเติมจนกว่า จะได้รับคำตอบจริงหรือไม่	๓.๗๖	๐.๕๔	มาก
๖. ท่านจะจดบันทึกสิ่งที่เป็นความรู้หรือเป็นประโยชน์ จริงหรือไม่	๓.๘๑	๐.๕๑	มาก
๗. ท่านจะนำความรู้ที่ได้จากการจดหรือบันทึกมาปฏิบัติหรือใช้ในชีวิตประจำวัน จริงหรือไม่	๓.๖๗	๐.๔๘	มาก
๘. ท่านจะแบ่งเวลาสำหรับการเรียนรู้หรือลงมือปฏิบัติ จริงหรือไม่	๓.๕๗	๐.๗๕	มาก
๙. ท่านจะเรียนรู้หรือลงมือปฏิบัติจนกว่าจะสำเร็จ จริงหรือไม่	๓.๖๗	๐.๖๖	มาก
๑๐. ท่านจะพยายามเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาตนเองเสมอจริงหรือไม่	๓.๙๕	๐.๕๐	มาก
รวม	๓.๗๒	๐.๕๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๙ ความคิดเห็นที่มีต่อคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ก่อนเข้าร่วมโครงการ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านจะพยายามเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาตนเองเสมอจริงหรือไม่ ($\bar{X} = ๓.๙๕$, S.D. = ๐.๕๕) รองลงมาคือ ท่านรู้ว่าจะหาความรู้ไปเพื่ออะไร จริงหรือไม่ เท่ากับ ท่านจะจดบันทึกสิ่งที่เป็นความรู้หรือเป็นประโยชน์ จริงหรือไม่ ($\bar{X} = ๓.๘๑$, S.D. = ๐.๕๑) และ

ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านชอบเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติแล้วนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน จริงหรือไม่ ($\bar{X} = ๓.๕๒$, S.D. = ๐.๖๐)

ตารางที่ ๔.๑๐ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นที่มีต่อคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ หลังเข้าร่วมโครงการ

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. ท่านชอบค้นหาความรู้ใหม่ ๆ ด้วยการอ่านหนังสือ ดูหรือฟังคลิปจากสื่อต่าง ๆ จริงหรือไม่	๔.๓๓	๐.๕๘	มาก
๒. ท่านชอบเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติแล้วนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน จริงหรือไม่	๓.๙๐	๐.๖๒	มาก
๓. ท่านรู้ว่าจะหาความรู้ไปเพื่ออะไร จริงหรือไม่	๔.๓๘	๐.๕๐	มาก
๔. ท่านจะสอบถามผู้ที่มีความรู้เมื่อเกิดข้อสงสัยหรือมีปัญหาจริงหรือไม่	๔.๓๓	๐.๗๓	มาก
๕. ท่านจะพยายามหาข้อมูลเพิ่มเติมจนกว่า จะได้รับคำตอบจริงหรือไม่	๔.๑๙	๑.๑๗	มาก
๖. ท่านจะจดบันทึกสิ่งที่เป็นความรู้หรือเป็นประโยชน์ จริงหรือไม่	๔.๔๘	๐.๖๐	มาก
๗. ท่านจะนำความรู้ที่ได้จากการจดหรือบันทึกมาปฏิบัติหรือใช้ในชีวิตประจำวัน จริงหรือไม่	๔.๕๒	๐.๕๑	มากที่สุด
๘. ท่านจะแบ่งเวลาสำหรับการเรียนรู้หรือลงมือปฏิบัติ จริงหรือไม่	๔.๓๘	๐.๕๙	มาก
๙. ท่านจะเรียนรู้หรือลงมือปฏิบัติจนกว่าจะสำเร็จ จริงหรือไม่	๔.๔๓	๐.๕๑	มาก
๑๐. ท่านจะพยายามเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาตนเองเสมอจริงหรือไม่	๔.๕๒	๐.๕๑	มากที่สุด
รวม	๔.๓๕	๐.๖๓	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ ความคิดเห็นที่มีต่อคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ หลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านจะนำความรู้ที่ได้จากการจดหรือบันทึกมาปฏิบัติหรือใช้ในชีวิตประจำวัน จริงหรือไม่ เท่ากับ ท่านจะพยายามเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาตนเองเสมอจริงหรือไม่ ($\bar{X} = ๔.๕๒$, S.D. = ๐.๕๑) รองลงมาคือ ท่านจะจดบันทึกสิ่งที่เป็นความรู้หรือเป็น

ประโยชน์ จริงหรือไม่ ($\bar{X}$ = ๔.๔๘ , S.D. = ๐.๖๐) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านชอบเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติแล้วนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน จริงหรือไม่ ($\bar{X}$ = ๓.๙๐ , S.D. = ๐.๖๐)

ตารางที่ ๔.๑๑ ผลการเปรียบเทียบคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

คุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ในพื้นที่สาธารณะ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig.
ก่อนเข้าร่วมโครงการ	๔๐๐	๓.๗๒	๐.๕๕	*๑๒.๘๓	๐.๐๐
หลังเข้าร่วมโครงการ	๔๐๐	๔.๓๕	๐.๖๓		

*P=๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ หลังเข้าร่วมโครงการ ($\bar{X}$ = ๔.๓๕ , S.D. = ๐.๖๓) สูงกว่าคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ก่อนเข้าร่วมโครงการ ($\bar{X}$ = ๓.๗๒ , S.D. = ๐.๕๕) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะก่อนเข้าร่วมโครงการและคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะหลังเข้าร่วมโครงการ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

ตอนที่ ๔.๒ ระดับความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การสำรวจความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อระดับความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ ๔.๑๒ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
การพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ			
๑. ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๒๖	๐.๕๐	มาก
๒. ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๒๗	๐.๕๙	มาก
๓. ท่านได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๑๔	๐.๖๒	มาก
๔. ท่านได้พัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดไปพัฒนาพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ	๔.๒๑	๐.๖๒	มาก
๕. ท่านมีส่วนในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๒๕	๐.๕๔	มาก
๖. ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๐๘	๐.๖๓	มาก
๗. กิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสม	๔.๑๒	๐.๕๔	มาก
๘. หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดได้ทุกหลักธรรม	๔.๑๓	๐.๕๓	มาก
๙. ท่านมีความตั้งใจสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๑๕	๐.๖๔	มาก
๑๐. ควรจัดการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้ครบทุกพื้นที่	๔.๒๐	๐.๕๗	มาก

ตารางที่ ๔.๑๒ (ต่อ)

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑๑. การฝึกอบรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดควรมีทุกเดือน	๔.๒๗	๐.๕๔	มาก
รวม	๔.๑๙	๐.๕๘	มาก
กิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ			
๑๒. กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า	๔.๒๖	๐.๕๑	มาก
๑๓. กิจกรรมอัมบุญอัมมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย	๔.๒๘	๐.๕๕	มาก
๑๔. กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวร์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา	๔.๓๐	๐.๕๓	มาก
๑๕. กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน	๔.๓๒	๐.๕๐	มาก
๑๖. กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๓๐	๐.๕๐	มาก
๑๗. กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม	๔.๓๓	๐.๕๔	มาก
๑๘. กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น	๔.๒๓	๐.๕๖	มาก
๑๙. กิจกรรมอื่น ๆ	๔.๒๕	๐.๕๔	มาก
รวม	๔.๒๘	๐.๕๓	มาก
ภาพรวม	๔.๒๔	๐.๕๖	มาก

จากตาราง ๔.๑๒ ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบ

แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายรายด้าน พบว่า

๑. ด้านการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ($\bar{X} = ๔.๒๗$, S.D. = ๐.๕๙) และการฝึกอบรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ควรมีทุกเดือน ($\bar{X} = ๔.๒๗$, S.D. = ๐.๕๔) รองลงมาคือ ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ($\bar{X} = ๔.๒๖$, S.D. = ๐.๕๐) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ($\bar{X} = ๔.๐๘$, S.D. = ๐.๖๓)

๒. ด้านกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม ($\bar{X} = ๔.๓๓$, S.D. = ๐.๕๔) รองลงมาคือ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน ($\bar{X} = ๔.๓๒$, S.D. = ๐.๐๕) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น ($\bar{X} = ๔.๒๓$, S.D. = ๐.๕๖)

๔.๓ ผลการประเมินความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ ๕ ผลการรับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยนำรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดและคู่มือการใช้งานพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดไปนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๙ คน ประเมินเพื่อรับรองรูปแบบฯ ที่พัฒนาขึ้น โดยผลจากการประเมินเพื่อรับรองรูปแบบจะนำวิเคราะห์ ข้อมูลด้วยค่าสถิติพื้นฐาน ได้ผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการรับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธ
บูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การรับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้	n = ๙		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. การออกแบบภาพรูปแบบ (Model)	๔.๗๘	๐.๔๔	มากที่สุด
๒. องค์ประกอบ	๔.๔๔	๐.๕๓	
๑) องค์ความรู้ชุมชน	๔.๒๒	๐.๘๓	มาก
๒) สื่อและเทคโนโลยี	๔.๔๔	๐.๘๘	มาก
๓) กิจกรรมการเรียนรู้	๔.๒๒	๐.๘๓	มาก
๔) เครือข่ายความร่วมมือ	๔.๗๘	๐.๔๔	มาก
รวม	๔.๓๓	๐.๗๗	มาก
๓. ขั้นตอน			
๑) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ	๔.๓๓	๐.๗๑	มาก
๒) ประชาสัมพันธ์	๔.๑๑	๐.๖๐	มาก
๓) เตรียมความพร้อม	๓.๘๙	๐.๗๘	มาก
๔) ลงทะเบียนเข้าสู่ระบบ	๔.๓๓	๐.๕๐	มาก
๕) ระบุความต้องการการเรียนรู้	๔.๑๑	๐.๖๐	มาก
๖) เรียนรู้	๓.๘๙	๐.๓๓	มาก
๗) สร้างผลงาน	๔.๐๐	๐.๗๑	มาก
๘) เผยแพร่ผลงาน	๓.๗๘	๐.๔๔	มาก
๙) สรุปผลการเรียนรู้	๓.๖๗	๐.๕๐	มาก
๑๐) สะท้อนความรู้สู่ชุมชน	๔.๓๓	๐.๕๐	มากที่สุด
รวม	๔.๐๔	๐.๕๗	มาก
๔. วิธีการประเมินผลการเรียนรู้	๔.๕๖	๐.๕๓	มากที่สุด
๕. ความเหมาะสมของการนำไปใช้	๔.๖๗	๐.๕๐	มาก
รวม	๔.๒๒	๐.๖๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๓ ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการรับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า การรับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านการออกแบบภาพรูปแบบ (Model) ($\bar{X} = ๔.๗๘$, S.D. = ๐.๔๔) รองลงมาคือ ด้านความเหมาะสมของการนำไปใช้ ($\bar{X} = ๔.๖๗$, S.D. = ๐.๕๐) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านขั้นตอน ($\bar{X} = ๔.๐๔$, S.D. = ๐.๕๗)

ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยสรุปดังนี้ ๑) การออกแบบภาพรูปแบบ โดยการเพิ่มการเชื่อมต่อของขั้นตอนให้สะท้อนภาพของความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้น และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบและขั้นตอนของรูปแบบ ๒) องค์ประกอบของรูปแบบ ผู้เชี่ยวชาญเสนอให้แก้ไขชื่อองค์ประกอบ “องค์ความรู้เพื่อชุมชน” เป็น “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” และนิยามความหมายขององค์ประกอบ ที่สะท้อนถึงสิ่งที่ค้นพบจากงานวิจัย โดยระบุความรู้ที่เกิดขึ้นไปถึงตัวระดับบุคคลด้วย ส่วนองค์ประกอบ ด้านสื่อและเทคโนโลยี จำเป็นต้องเพิ่มเติมทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และองค์ประกอบด้านกิจกรรมการเรียนรู้ควรใส่นิยามศัพท์เฉพาะว่าเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดจากความต้องการของ ประชาชนในพื้นที่ชุมชน และองค์ประกอบด้านเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ควรเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน สถานศึกษาในระบบและนอกระบบ ๓) ขั้นตอนของรูปแบบผู้เชี่ยวชาญเสนอให้ปรับแก้ไขขั้นตอนให้มีความกระชับและใช้ภาษาง่ายต่อการสื่อความหมาย และเชื่อมโยงผลที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นจะนำไปสู่การดำเนินงานในขั้นตอนถัดไปอย่างไร โดยในขั้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้เพิ่มเติมการสร้างเครือข่ายกับกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเครือข่ายต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันประชาชนในพื้นที่ของชุมชน ขั้นตอนระบุความต้องการให้เพิ่มขั้นตอนที่จะช่วยส่งเสริมให้การเรียนรู้ไปสู่การสร้างผลงานในระดับกลุ่มหรือชุมชน ขั้นการสร้างผลงาน ผู้วิจัยอาจกำหนดประเด็นเพื่อเป็นทางเลือกให้กับคนในพื้นที่ชุมชนจะได้นำความรู้มาแก้ปัญหาของชุมชนได้ทันที และข้อความที่ใช้สำหรับกรอรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมอาจปรับให้ง่ายและสื่อความหมายที่ไม่ซับซ้อนกัน และขั้นการสะท้อนความรู้สู่ชุมชน ให้เพิ่มเติมการยกย่องเชิดชูเกียรติเพื่อเป็นการสร้างพื้นที่ชุมชนต้นแบบที่ดีของชุมชนต่อไป ๔) วิธีการประเมินผล

ผู้เชี่ยวชาญเสนอว่าควรเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชน คณะกรรมการ เครือข่ายชุมชนและคณะทำงานเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆร่วมกัน ๕) ความเหมาะสมของการนำไปใช้ ผู้เชี่ยวชาญเสนอให้เพิ่มความเหมาะสมหรือ เกณฑ์สำหรับชุมชนอื่นที่จะรูปแบบไปปรับใช้ต่อไป โดยระบุรายละเอียดลักษณะของกลุ่มเป้าหมายที่จะนำไปใช้ รวมถึงวิธีการจัดการความแตกต่างระหว่างบุคคล

จากการสำรวจความคิดเห็นความพึงพอใจการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ จากกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และประชาชน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน ที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ ๔.๑๔ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๑. พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดนำไปใช้จริง	๔.๒๖	๐.๔๗	มาก
๒. พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น	๔.๒๙	๐.๔๘	มาก
๓. กิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดส่งเสริมการดำรงชีพออย่างสงบมีความสุข	๔.๓๓	๐.๕๓	มาก
๔. การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถนำพัฒนาพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ดได้	๔.๒๓	๐.๕๖	มาก
๕. กิจกรรมของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเหมาะสมกับผู้เข้าอบรมและผู้ร่วมกิจกรรม	๔.๒๔	๐.๕๕	มาก
๖. กิจกรรมของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความหลากหลาย น่าสนใจ สนุก ไม่น่าเบื่อ	๔.๒๗	๐.๕๑	มาก

ตารางที่ ๔.๑๔ (ต่อ)

ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถาม	n = ๔๐๐		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	
๗. สื่อและอุปกรณ์ของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสม	๔.๒๑	๐.๕๓	มาก
๘. ความพร้อมของพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	๔.๒๗	๐.๕๐	มาก
๙. บริการจัดการด้านข้อมูลหลักธรรมและประวัติศาสตร์ของชุมชน	๔.๒๕	๐.๕๔	มาก
รวม	๔.๒๖	๐.๕๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๔ ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ คู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดส่งเสริมการดำรงชีพอย่างสงบมีความสุข ($\bar{X} = ๔.๓๒$ S.D. = ๐.๕๒) รองลงมาคือ คู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ($\bar{X} = ๔.๒๙$ S.D. = ๐.๔๗) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ สื่อและอุปกรณ์ของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสม ($\bar{X} = ๔.๑๙$ S.D. = ๐.๕๔)

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และเขียนองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	
พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ๑) กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา ๒) กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม ๓) กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ ๔) กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ๕) กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม	การประเมินพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๑) วินิจฉัยความต้องการเรียนรู้ ๒) กำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ ๓) วางแผนการเรียนรู้ ๔) ดำเนินการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้ ๕) ประเมินผลการเรียนรู้
พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	

๑. Input :

การวิจัยระยะที่ ๑ ศึกษาสภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

การลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ในวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อนำมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้และจัดเก็บไว้ในพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะประกอบด้วยขั้นตอน ๔ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การวางแผนการสำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ๒) การดำเนินการสำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ๓) การวิเคราะห์ผลการสำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการและ ๔) การนำเสนอผลการสำรวจพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ พื้นที่ในการศึกษาคือวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

การวิจัยระยะที่ ๒ ศึกษาความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนและความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยการดำเนินงาน ๒ ขั้นตอนย่อย ดังนี้

๑. ศึกษาความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนและความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยสอบถามประชาชนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ (๑) ข้อมูลเบื้องต้นและพฤติกรรมความร่วมมือกิจกรรมของผู้ตอบแบบสอบถาม (๒) ความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรม (๓) ความต้องการและเป้าหมายการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชน (๔) ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๒. ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ด้านพัฒนาสังคม ด้านกิจกรรม ด้านวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๒. Process :

การวิจัยระยะที่ ๓ การสร้างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การวิจัยในระยะนี้ประกอบด้วยขั้นตอนการออกแบบ (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด การพัฒนารูปแบบฯ ด้วยการสร้างสื่อแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลและพัฒนาเว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อใช้เป็นแพลตฟอร์มสำหรับรวบรวมข้อมูล องค์ความรู้ ความสามารถของบุคคลในชุมชน และการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

๑. การออกแบบ (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยดังนี้

๑.๑ ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดรวมทั้งนำข้อมูลได้จากการศึกษาศักยภาพของพื้นที่การเรียนรู้ ความต้องการการเรียนรู้ของชุมชน และความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ของขั้นตอนวิจัยในระยะที่ ๑ และ ๒ มาออกแบบเป็น (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๒ ประเมิน (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๑.๓. นำผลการประเมินความเหมาะสมของ (ร่าง) รูปแบบฯ เกี่ยวกับการออกแบบรูปภาพ (Model) องค์ประกอบ

๑.๔. ปรับปรุงแก้ไขร่างรูปแบบฯ ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบและแนะนำเพื่อให้ได้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด นำมาพัฒนาเป็นรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดที่สมบูรณ์ ก่อนนำไปทดลองกับตัวอย่างการวิจัย

๒. การสร้างสื่อพื้นที่การเรียนรู้และการพัฒนาเว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยดังนี้

๒.๑ ผู้วิจัยสร้างสื่อแหล่งเรียนรู้ดิจิทัล ด้วยการดำเนินงานตามขั้นตอน ดังนี้ ๑) ขั้นตอนการผลิต (Pre-production) ๒) ขั้นตอนการผลิต (Production) และ ๓) ขั้นตอนหลังการผลิต (Post-production) มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นก่อนการผลิต เป็นขั้นตอนในการวางแผนก่อนผลิตสื่อ ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา การคัดเลือกปราชญ์ชุมชน การสำรวจสถานที่ และการเขียนบทรายการ โดยเนื้อหาที่ชุมชนต้องการนำมาพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้แบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านบุคคล ด้านสถานที่ ด้านสื่อ และด้านกิจกรรม นำเสนอในรูปแบบรายการสารคดี โดยมีปราชญ์ชุมชนที่ได้รับคัดเลือกเป็นผู้นำเสนอเนื้อหา ถ่ายทอดองค์ความรู้ และประสบการณ์ เกณฑ์ที่ใช้คัดเลือกปราชญ์ชุมชน ประกอบด้วย (๑) เป็นผู้ที่มีภูมิปัญญาและอาศัยอยู่ในชุมชนไม่ต่ำกว่า ๒๐ ปี (๒) เป็นบุคคลที่ได้รับยอมรับจากคนในชุมชนว่ามีความรู้หรือเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี (๓) เป็นผู้ที่นำความรู้หรือความเชี่ยวชาญมาพัฒนาตนเองจนประสบความสำเร็จและสามารถถ่ายทอดให้แก่ชุมชนได้ และ (๔) เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยหลังจากนำข้อมูลมาเรียบเรียงเป็นบทรายการแล้ว จึงเข้าสู่ขั้นตอนการผลิต ประกอบด้วยการจัดเตรียมฉากหรือสถานที่ถ่ายทำ การจัดแสง การบันทึกภาพและเสียง จากนั้นจึงนำภาพต้นฉบับมาเข้าสู่ขั้นตอนหลังการผลิต ได้แก่ การตัดต่อ การใส่ภาพกราฟิก ดนตรีประกอบ และนำเผยแพร่บนระบบออนไลน์ จากนั้นนำสื่อแหล่งเรียนรู้ไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาทำการตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากที่สุด

๒.๒ ออกแบบแผนผังการทำงาน (Wireframe) พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อใช้ Wireframe เป็นพิมพ์เขียวสำหรับพัฒนาเว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้

เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดด้วยการออกแบบ User Experience Design (UX Design) เพื่อให้เห็นภาพรวมและจำลองการทำงานของเว็บไซต์ และขั้นตอนการพัฒนาเว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อใช้เป็นระบบจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลพื้นที่การเรียนรู้ของชุมชน ระบบการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ชุมชนเป็นฐาน และระบบสนับสนุนเพื่อช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยนำความต้องการของผู้ใช้มาวิเคราะห์ร่วมกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งประกอบไปด้วย ๑) การออกแบบส่วนประกอบของโปรแกรม ๒) รูปแบบหน้าจอการนำข้อมูลเข้าและส่วนต่อประสาน (User Interface) ๓) กำหนดรูปแบบโปรแกรม ๔) ส่วนของการปฏิสัมพันธ์ ๕) กำหนดกฎระเบียบเพื่อให้ระบบมีความคงสภาพของข้อมูลรวมถึงการสร้างคู่มือการใช้งานเว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๒.๓ สร้างเว็บไซต์แหล่งการเรียนรู้พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดประกอบด้วยเมนูหลัก ๗ เมนู ได้แก่ สมัครสมาชิก ลงชื่อ เข้าใช้ แหล่งการเรียนรู้ โครงการวิจัย คู่มือการใช้งาน ติดต่อ และสื่อเพื่อการแบ่งปัน ซึ่งเป็นการพัฒนาเว็บไซต์ในรูปแบบ Responsive ที่สามารถรองรับกับการแสดงผลบนอุปกรณ์ที่มีขนาดหน้าจอที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องคอมพิวเตอร์ (PC) แท็บเล็ต หรือมือถือ (Mobile Device)

๒.๔ ประเมินเว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยนำเว็บไซต์ที่พัฒนาขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๙ รูป/คน

๒.๕ นำผลการประเมินความเหมาะสมของเว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๒.๖ ปรับปรุงแก้ไขเว็บไซต์ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบและแนะนำเพื่อให้ได้เว็บไซต์พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สำหรับนำไปทดสอบประสิทธิภาพกับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตัวอย่างก่อนที่จะนำไปทดลองใช้ต่อไป

๒.๗ นำเว็บไซต์ที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปหาประสิทธิภาพกับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตัวอย่าง โดยทำการทดสอบประสิทธิภาพแบบเดี่ยว (๑:๑) ทดสอบประสิทธิภาพแบบกลุ่ม (๑:๕) และการทดสอบประสิทธิภาพภาคสนาม (๑:๔๓) จากนั้นนำข้อสรุปที่ได้จากการหาประสิทธิภาพมาปรับปรุงแก้ไขเว็บไซต์ให้มีความสมบูรณ์ก่อนทดลองใช้กับตัวอย่างการวิจัย

๓. การสร้างเครื่องมือเพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูล ก่อนและหลังการทดลองใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วยเครื่องมือการวิจัยเพื่อจำนวน

๒ ฉบับ ได้แก่ ๑) แบบประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๒) แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การวิจัยระยะที่ ๔ ทดลองใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการทดลองใช้พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดที่พัฒนาขึ้นกับตัวอย่างในการวิจัย โดยเปรียบเทียบคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการก่อนและหลังทดลองใช้รูปแบบฯ โดยเป็นผลที่ได้จากการประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ พิจารณาจากคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑) การเริ่มต้นการเรียนรู้ หลักธรรม ๒) ความมีวินัยในการเรียนรู้หลักธรรม ๓) พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ

๓. Output :

การวิจัยระยะที่ ๕ รับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด การประเมินรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นการนำผลที่ได้จากการศึกษาผลของการใช้พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด มาปรับปรุงแก้ไขและนำเสนอเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและรับรองรูปแบบ

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาแนวคิดการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) พัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ประเมินความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ สรุปผลการศึกษาแนวคิดการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๕.๑.๑.๑ ผลการศึกษาสภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ผลการสำรวจแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล พบว่า บุคคลที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุด คือ นายหนูหรั่ง ชาติแก้ว ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รองลงมาคือ นายสมศรี สุวรรณปักข์ ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้สัมภาษณ์กล่าวถึงเท่ากับนายเปรม สุริสังข์ เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านการแสดงศิลปะพื้นเมือง (หมอลำ) รองลงมาคือ นายพุม ใจักดี เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านเครื่องจักรสานต่างๆ ผู้สัมภาษณ์กล่าวถึงเท่ากับ นางอ่อนสา ปราสาร เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านหัตถกรรมทอผ้าไหม ตามลำดับ ๒) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ พบว่า วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนสามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ได้ ๓) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ พบว่า แหล่งการเรียนรู้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุดคือ แหล่งการเรียนรู้ สื่อภาพ / สื่อเสียง หรือ สื่อภาพ และเสียง (หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย/ป้ายประชาสัมพันธ์ รองลงมาคือ สื่อ

อิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก) และสื่อสิ่งพิมพ์ ตามลำดับ ๔) แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรม ประเพณีของชุมชน แบ่งเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านประเพณีของชุมชน พบว่า แหล่งการเรียนรู้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุดคือ ประเพณีบุญบั้งไฟ รองลงมาคือ ประเพณีแห่เทียนพรรษา รองลงมาคือ งานประเพณีกินข้าวปุ้นบุญผะเหวด เท่ากันกับ ประเพณีสมมน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป ตามลำดับ (๒) ด้านกิจกรรมของชุมชน พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุดคือ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านเท่ากับกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม รองลงมาคือ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬาเท่ากับกิจกรรมอัฐมบุญอัฐมธรรมเท่ากับกิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดและเท่ากับกิจกรรมต่อบุญต่อธรรม รองลงมาคือ กิจกรรมทางสังคม ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์เพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดในการนำไปพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ พบว่า ในภาพรวมแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมีศักยภาพและความพร้อมในการนำมาพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า ๑) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล พบว่า โดยบุคคลที่มีศักยภาพและความพร้อมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ นายหนูหรั่ง ชาติแก้ว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ รองลงมาคือ นายสมศรี สุวรรณปักข์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ รองลงมาคือ นายเปรม สุริสังข์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ รองลงมาคือ นายพุม ใจภักดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ และ นางอ่อนสา ปราสาร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ ตามลำดับ ๒) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ พบว่า สถานที่ที่มีความเหมาะสมมากที่สุดคือ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๗ ๓) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ พบว่า สื่อและสารสนเทศที่มีศักยภาพและเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ สื่อภาพ / สื่อเสียง หรือ สื่อภาพ และเสียง (หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย/ป้ายประชาสัมพันธ์) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๐ รองลงมาคือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์, เฟสบุ๊ก) มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ และสื่อสิ่งพิมพ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ ตามลำดับ ๔) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมประเพณีของชุมชน พบว่า (๑) ด้านประเพณีของชุมชน พบว่า ประเพณีที่มีศักยภาพและความพร้อมอยู่ในระดับมากที่สุดคือ ประเพณีบุญบั้งไฟ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ รองลงมาคือ ประเพณีแห่เทียนพรรษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ รองลงมาคือ งานประเพณีกินข้าวปุ้นบุญผะเหวด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ และประเพณีสมมน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ ตามลำดับ (๒) ด้านกิจกรรมของชุมชน พบว่า กิจกรรมที่มี

ศักยภาพและความพร้อมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๓ รองลงมาคือ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ รองลงมาคือ กิจกรรมอัมบุณอัมมธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ รองลงมาคือ กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ รองลงมาคือ กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ รองลงมาคือ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ และกิจกรรมทางสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ ตามลำดับ

องค์ความรู้ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และจัดเก็บไว้ในพื้นที่แหล่งการเรียนรู้ มีดังนี้ ความรู้ด้านงานหัตถกรรม เช่นการทอผ้า การทำเครื่องจักรสาน , ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีทางพระพุทธศาสนาของชุมชน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีบุญผะเหวด, ความรู้ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน, ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นในชุมชน เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสมาธิ

แนวทางในการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ มีดังนี้ ๑) ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน มีการติดต่อสื่อสารหรือแจ้งข้อมูลให้คนในชุมชนได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวหรือโครงการที่กำลังเกิดขึ้นผ่านเครือข่ายความรู้มือหรือผู้นำท้องถิ่น/ผู้นำชุมชน ๒) ด้านการส่งเสริมให้คนในพื้นที่ชุมชนเข้าใจถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่การจัดการเรียนรู้ โดยการจัดทำเนื้อหา สื่อ มีการนำเสนอเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงหรือได้มาจากพื้นที่การจัดการเรียนรู้และประชาชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือพัฒนาตนเอง/ อาชีพได้ ๓) ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยอาจทำในรูปแบบของเว็บไซต์เพื่อแนะนำสถานที่ ประเพณีที่สำคัญต่าง ๆ ของชุมชน ๔) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ เช่น เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอัมบุณอัมมธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสมาธิ โดยควรจัดกิจกรรมที่เป็นการกระตุ้นให้อยากไปชมสถานที่หรือของจริง เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำเสนอผลงานหรือ แลกเปลี่ยนความรู้เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับคนในชุมชนได้เห็น ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าไปเรียนรู้ ๕) ด้านการสร้างเครือข่าย และความร่วมมือที่เกี่ยวข้อง โดยการประสานความร่วมมือกับ

ผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชนที่ทำหน้าที่ควบคุมและดูแลประชาชนในพื้นที่ ที่สามารถประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนให้ ประชาชนเข้ามาใช้งานพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่พัฒนาขึ้น

๕.๑.๑.๒ ผลการสำรวจความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนและความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

แนวทางในการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ มีดังนี้ ๑) ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน โดยควรพัฒนาแหล่งพื้นที่การจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดเด่นของชุมชน และควรมีการติดต่อสื่อสารหรือแจ้งข้อมูลให้คนในชุมชนได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวหรือโครงการที่กำลังจะเกิดขึ้นผ่านเครือข่ายความรู้มือหรือผู้นำท้องถิ่น/ผู้นำชุมชน มีการประสานงานของหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ๒) ด้านการส่งเสริมให้คนในพื้นที่ชุมชนเข้าใจถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่การจัดการเรียนรู้ โดยการจัดทำเนื้อหา สื่อ ที่นำเสนอเกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชนได้เรียนรู้และอนุรักษ์ความรู้ของชุมชนร่วมกัน, มีการนำเสนอเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงหรือได้มาจากพื้นที่การจัดการเรียนรู้และประชาชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือพัฒนาตนเอง/ อาชีพได้, จัดกิจกรรมหรือนิทรรศการเพื่อเผยแพร่และนำเสนอข้อมูล เกี่ยวกับพื้นที่การจัดการเรียนรู้ให้คนในชุมชนได้รับทราบ ๓) ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยสื่อที่จะนำมาใช้เพื่อช่วยให้เกิดการรับรู้ได้ง่ายควรเป็นสื่อในรูปแบบของ คลิปวิดีโอที่สามารถรับชมภาพและเสียงได้พร้อมกัน หรือนำเสนอใน ลักษณะของสื่อมัลติมีเดียเพื่อกระตุ้นความสนใจ ส่วนเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ต้องเป็นสิ่งที่คนในชุมชนคุ้นเคยและนิยมใช้กันอยู่แล้ว โดยจะใช้เฟซบุ๊กและไลน์เพื่อติดต่อสื่อสารกันเป็นส่วนใหญ่ ผ่านสมาร์ตโฟน และตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชนก็สามารถใช้งานผ่านคอมพิวเตอร์ได้ โดยอาจทำในรูปแบบของเว็บไซต์เพื่อแนะนำสถานที่ ประเพณีที่สำคัญต่าง ๆ ของชุมชน ๔) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ โดย ควรจัดกิจกรรมที่เป็นการกระตุ้นให้อยากไปชมสถานที่หรือของจริง หรือทดลองปฏิบัติหลังจากที่ได้เรียนรู้ผ่านจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ , เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำเสนอผลงานหรือ แลกเปลี่ยนความรู้เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับคนในชุมชนได้เห็น ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าไปเรียนรู้ ๕) ด้านการสร้างเครือข่าย และความร่วมมือที่เกี่ยวข้อง โดยการประสานความร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชนที่ทำหน้าที่ควบคุมและดูแล

ประชาชนในพื้นที่ ที่สามารถประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนให้ ประชาชนเข้ามาใช้งานพื้นที่การจักกาเรียนรู้
เชิงบูรณาการที่พัฒนาขึ้น

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ จำนวน ๑๕๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓ รองลงมา เป็นสามเณร จำนวน ๙๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐ รองลงมา เป็นฆราวาส (ชาย) จำนวน ๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘ และ เป็นฆราวาส (หญิง) จำนวน ๗๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐ ตามลำดับ สำหรับอายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุไม่เกิน ๒๐ ปี จำนวน ๑๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๘ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๒๕ ปี จำนวน ๑๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๘ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๖ - ๓๖ ปี จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๓ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๓๗ - ๔๙ ปี จำนวน ๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๘ และมีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕ ตามลำดับ ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๘๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๘ รองลงมา มีระดับนักธรรม ตรี - เอก จำนวน ๗๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๓ รองลงมา ระดับปริญญาตรี จำนวน ๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๘ รองลงมา ระดับอนุปริญญา/หรือเทียบเท่า จำนวน ๔๓ คน จำนวน ๑๐.๘ รองลงมา ระดับปริญญาตรี ๑ - ๓ จำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๘ รองลงมา ระดับประถมศึกษา จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘ รองลงมา ระดับปริญญาตรี ๔ - ๖ จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๘ รองลงมา ระดับต่ำกว่าประถมศึกษา จำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓ และระดับปริญญาตรี ๗ - ๙ จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๘ ตามลำดับ

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ อยู่ในระดับมาก

ผลการออกแบบ (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สรุปรายละเอียดของร่างรูปแบบได้ดังนี้ ร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ได้แก่

องค์ประกอบที่ ๑ องค์ความรู้ชุมชน โดยยึดหลัก ๑) สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ของชุมชน กล่าวคือมีประเภทขององค์ความรู้ และทักษะที่ประชาชนต้องการจะเรียนรู้อย่างครบถ้วน และสามารถตอบสนองเป้าหมายการเรียนรู้สำหรับการประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ เพื่อนำมาสร้างงานหรือพัฒนาอาชีพ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมและเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ๒) ผสมผสานแหล่งขององค์ความรู้ที่หลากหลายทั้งที่มาจากตัวบุคคล วัตถุสิ่งของ สถานที่ สื่อ กิจกรรมหรือวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล จากผู้มีประสบการณ์หรือผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน และผสมผสานกับความรู้ที่สามารถเห็นได้ชัดเจน ๓) สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีเนื้อหาที่สะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ เอกลักษณ์ ความโดดเด่น หรือสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน

องค์ประกอบที่ ๒ สื่อและเทคโนโลยี โดยยึดหลัก ๑) มีสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งข้อความ ภาพนิ่ง วิดิทัศน์ และเสียงที่ผ่านการเก็บรวบรวม เรียบเรียง และจัดลำดับอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อใช้เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดและเผยแพร่องค์ความรู้ของชุมชน ๒) มีความสะดวกในการใช้งาน ให้สอดคล้องกับพื้นฐานและประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมาย จัดหมวดหมู่และระบบการสืบค้นที่สอดคล้องกับความต้องการด้วยระบบฐานข้อมูล ใช้เทคโนโลยีเว็บไซต์เพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้และการติดต่อสื่อสาร ผสมผสานกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์สำหรับการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ๓) สามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา โดยกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจสามารถเข้ามาศึกษาค้นคว้าหรือเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาด้วยการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ทั้งคอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟนเชื่อมต่อผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

องค์ประกอบที่ ๓ กิจกรรมการเรียนรู้ โดยยึดหลัก ๑) ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจภายในของผู้เรียนเองมีความต้องการที่จะเรียนรู้ด้วยความสมัครใจ โดยเริ่มต้นจากการวินิจฉัยความต้องการเรียนรู้ กำหนดเป้าหมาย วางแผนการเรียนรู้ ดำเนินการเรียนตามแผน และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง ๒) เรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติตามความถนัดและ

ความสนใจผ่านการกระทำของตนเอง เน้นที่การนำความรู้หรือประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจ แก้ปัญหาหรือพัฒนาตนเองได้ ๓) ส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน โดยมีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า, กิจกรรมอัฐมบุญอัฐมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย, กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดธรรม โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา, กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน, กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ดทั้งการเรียนรู้ผ่านสื่อและสถานที่จริง สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น หรือแหล่งข้อมูลอื่นเพื่อการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ร่วมกัน

องค์ประกอบที่ ๔ เครือข่ายความร่วมมือ โดยยึดหลัก ๑) ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับชุมชน โดยการสร้างความร่วมมือกับปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชน และประชาชนเพื่อสร้างสายสัมพันธ์ที่ดี เพื่อเข้าถึงและเข้าใจความต้องการของชุมชน นำไปสู่การดำเนินงานที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง ๒) การสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน โดยการอำนวยความสะดวกและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในพื้นที่การเรียนรู้ของชุมชน ด้วยการส่งเสริมทักษะพื้นฐานที่จำเป็น จัดเตรียมโครงสร้าง เครือข่ายพื้นฐานเพื่อการเข้าถึงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้กับคนในชุมชน ๓) เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทร่วมกันในกิจกรรมของชุมชนทั้งการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายการพัฒนาชุมชน การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน ขั้นตอนของร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งได้เป็น ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะเริ่มต้น ระยะดำเนินการ และระยะติดตามประเมินผล ซึ่งทั้ง ๓ ระยะประกอบด้วย ๑๐ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ๒) ประชาสัมพันธ์ ๓) เตรียมความพร้อม ๔) ลงทะเบียนเข้าสู่ระบบ ๕) ระบุนโยบายความต้องการการเรียนรู้ ๖) เรียนรู้ ๗) สร้างผลงาน ๘) เผยแพร่ผลงาน ๙) สรุปและประเมินผลการเรียนรู้ และ ๑๐) สะท้อนความรู้สู่ชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ ๑ ระยะเริ่มต้น ประกอบด้วย ๑) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยการหาแนวร่วมในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันโดยการประสานความร่วมมือไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผู้นำท้องถิ่น และผู้นำชุมชน เพื่อดำเนินการสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่การเรียนรู้ สอบถามความต้องการการเรียนรู้ของประชาชน กำหนดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) ประชาสัมพันธ์ โดยการเผยแพร่ให้ประชาชนในชุมชนได้ทราบข้อมูลข่าวสาร พื้นที่การเรียนรู้ร่วมกัน มีแนวทางดังนี้ (๑) ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อทั้งแบบตัวต่อตัว แบบกลุ่มหรือแบบมวลชน โดยใช้ สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ ป้ายประชาสัมพันธ์, สื่อชุมชน เช่น เสียงตามสาย และรถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น เว็บไซต์ โซเชียลมีเดีย เป็นต้น (๒) ประชุมร่วมกับผู้นำหรือคณะกรรมการชุมชนเพื่อแจ้งข้อมูลให้ประชาชน ได้รับทราบ (๓) ประชาสัมพันธ์เชิญชวนสถาบันการศึกษาในชุมชนทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบ ให้เข้ามาเรียนรู้

ระยะที่ ๒ ระยะดำเนินการ เป็นระยะของการจัดกิจกรรมรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย ๑) เตรียมความพร้อม เป็นการอธิบายให้ผู้เรียนทราบถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ วิธีการเรียน ข้อพึงปฏิบัติ ข้อตกลงในการเรียนรู้ และวิธีการเข้าใช้งานให้ชัดเจน รวมทั้ง ฝึกอบรมความรู้พื้นฐานที่จำเป็นเพื่อการใช้งานในรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยการ ประชุมชี้แจงผ่านคณะกรรมการชุมชนหรือผู้นำท้องถิ่น และการให้ข้อมูลในรูปแบบของเอกสารคู่มือการใช้งานในลักษณะของสิ่งพิมพ์และอิเล็กทรอนิกส์ ๒) ลงทะเบียนเข้าสู่ระบบเพื่อเข้าใช้งาน ซึ่งประชาชนในชุมชนสามารถเข้าถึงรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดด้วยการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์พกพาที่เชื่อมต่อเครือข่าย อินเทอร์เน็ต โดยในขั้นตอนนี้ จะแนะนำให้ประชาชนทำการสมัครสมาชิก เพื่อจัดเก็บข้อมูล พื้นฐานของสมาชิกและข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถและความสนใจของประชาชน และให้ทำแบบประเมินรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด (ก่อนเรียน) ๓) ระบุความต้องการการเรียนรู้ โดยระบบจะนำเสนอองค์ความรู้ของชุมชน โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ตามประเภทของแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล สถานที่ สื่อ และกิจกรรม โดยผู้ใช้งานต้องระบุความต้องการการเรียนรู้ด้วยการเลือกหัวข้อที่ต้องการจะเรียนรู้ พร้อม ทั้งระบุเป้าหมายของการเรียนรู้ว่าต้องการจะเรียนรู้ไปเพื่ออะไร จากนั้นระบบจะทำหน้าที่ประมวลผลเพื่อ นำเสนอแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการในรูปแบบของข้อความ ภาพนิ่ง วิดิทัศน์ และเสียง ๔) เรียนรู้ โดยให้สมาชิกในชุมชนจะได้เรียนรู้องค์ความรู้ของชุมชนตามที่ได้

ระบุ ความต้องการไว้ ในรูปแบบของวิทัศน์ รูปภาพ และข้อความ ซึ่งหลังจากเรียนรู้องค์ความรู้ที่
ต้องการแล้ว ผู้เรียนทำการประเมินสื่อที่ได้เรียนรู้ พร้อมทั้งสามารถสรุปสาระสำคัญและแนวทางที่จะ
ประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาตนเอง ๕) สร้างผลงาน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกใน
ชุมชนโดยการลงมือปฏิบัติ โดยนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาในแหล่งเรียนรู้ชุมชนมาเป็นฐานเพื่อการต่
ยทอดในการสร้างผลงานเพื่อแก้ปัญหา หรือพัฒนาตนเองและชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียน
ที่สนใจสามารถนำเสนอในรูปแบบของโครงการหรือแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยระบุ
สภาพปัญหา สิ่งที่ต้องการพัฒนา เป้าหมายโครงการ ประโยชน์ที่ได้รับ ขั้นตอนการดำเนินการ
งบประมาณ และระยะเวลาดำเนินการ ผ่านการกรอกข้อมูลหรืออัปโหลดไฟล์เอกสาร เพื่อให้
คณะกรรมการร่วมกันพิจารณา โดยโครงการที่ผ่านการ พิจารณาจะได้รับงบประมาณสนับสนุนให้
ดำเนินงาน ๖) เผยแพร่ผลงาน โดยโครงการที่ผ่านการอนุมัติในดำเนินการจะนำเสนอผลการ ดำเนินงาน
ในรูปแบบของรูปภาพหรือวิทัศน์ โดยกรอกข้อมูลผ่านระบบได้แก่ ชื่อโครงการ วันที่ ดำเนินการ ภาพ
หรือวิทัศน์การดำเนินงาน ผลการดำเนิน ประโยชน์ที่ได้รับ ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ หรืออัป
โหลดไฟล์เอกสาร ๗) สรุปผลและประเมินการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนที่ระบบจะทำการสรุปกิจกรรมการ
เรียนรู้ ที่ผู้เรียนได้ดำเนินการ พร้อมทั้งทำแบบประเมินคุณลักษณะรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณา
การในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด (หลังเรียน)

ระยะที่ ๓ ระยะติดตามประเมินผล เป็นระยะหลังจากการจัดกิจกรรมรูปแบบพื้นที่การ
เรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดตามเป้าหมายแล้ว จะต้องมีการรักษา
ความสัมพันธ์และการสื่อสารที่เป็นระบบระหว่างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้
ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ด้วยการจัดประชุมหรือเวทีชุมชนเพื่อสะท้อนความคิดเห็นหรือ
ความรู้สู่ชุมชน

ผลการประเมิน (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะใน
จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การประเมินความเหมาะสมร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่
สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

หลังจากที่ผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันประเมินความเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะสำหรับการ
ปรับแก้ไข ร่างรูปแบบแล้ว ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไข (ร่าง) รูปแบบฯ ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้คำแนะนำ

เพื่อให้ได้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สำหรับนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดที่สมบูรณ์ ก่อนนำไปทดลองกับตัวอย่างการวิจัย ดังนี้

๑) กำหนดความสำคัญขององค์ประกอบเครือข่ายความร่วมมือโดยเน้นการสร้างความร่วมมือกับ ผู้นำชุมชนที่จะทำหน้าที่ประสานงานและขับเคลื่อนการดำเนินงานระหว่างบุคคลและองค์กร ทั้งภายในและภายนอก ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยการมอบหมายบุคคลรับผิดชอบ โดยเฉพาะเพื่อการพัฒนาในรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สามารถดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

๒) ออกแบบเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อให้การนำเสนอข้อมูลในเว็บไซต์ครอบคลุมวิธีการแสดงผลในหน้าจอหลายขนาด ซึ่งต้องสอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ใช้ในยุคปัจจุบันที่เข้าเยี่ยมชมหน้าเว็บไซต์บนอุปกรณ์ที่แตกต่างกัน

๓) จัดหมวดหมู่ชุดความรู้ให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

๔) ออกแบบ UI เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อใช้เป็นช่องทางในการเชื่อมต่อระหว่างผู้ใช้กับระบบ โดยคำนึงถึงความสามารถและประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ผู้ใช้เกิดความพึงพอใจ

วิธีการส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนใช้พื้นที่การจัดการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ควรมีการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เสียงตามสาย ป้ายคัทเอ้าท์ โปสเตอร์ แผ่นพับ ใบปลิว แจกตามหมู่บ้าน รวมทั้งการชี้แจงหรือนัดหมายผ่านการประชุมประชาคมให้รับทราบ, ใช้สื่อสังคม เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ ในการประชาสัมพันธ์เพื่อเข้าถึง ประชาชนแต่ละบุคคล

ผลการสร้างสื่อแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลและการพัฒนาเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วยการสร้างสื่อแหล่งการเรียนรู้ดิจิทัล แบ่งเป็น ด้านที่ ๑ แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ด้านที่ ๒ แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ด้านที่ ๓ แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพ / สื่อเสียง หรือ สื่อภาพ และเสียง (หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย/ป้ายประชาสัมพันธ์) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์, เฟซบุ๊ก) ด้านที่ ๔ แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมประเพณี

ของชุมชน ได้แก่ (๑) ด้านประเพณีของชุมชน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา งานประเพณีกินข้าวบิณฑบาต ประเพณีสมมน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป (๒) ด้านกิจกรรมของชุมชน เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอัมบุญอัมมธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมทางสังคม โดยนำเสนอเรื่องราว ในรูปแบบรายการสารคดี โดยนำปราชญ์ชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเปิดให้ประชาชนเข้าถึงและสืบค้นได้อย่างสะดวกเพื่อนำข้อมูลไปต่อยอดใช้ประโยชน์โดยหลังจากพัฒนาสื่อแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง พบว่าโดยภาพรวมสื่อที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนขั้นตอนการออกแบบ User Experience Design เป็นการวางแผนผังการทำงาน เพื่อให้เห็นภาพรวมและจำลองการทำงานของเว็บไซต์ และขั้นตอนการพัฒนาเว็บไซต์ เพื่อใช้เป็นระบบจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ระบบการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ชุมชนเป็นฐาน และระบบสนับสนุนเพื่อช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยนำความต้องการของผู้ใช้มาวิเคราะห์เพื่อออกแบบและพัฒนาเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วย ๑) การออกแบบส่วนประกอบของโปรแกรม ๒) รูปแบบหน้าจอการนำข้อมูลเข้าและส่วนต่อประสาน ๓) กำหนดรูปแบบโปรแกรม ๔) ส่วนของการปฏิสัมพันธ์ ๕) กำหนดกฎระเบียบเพื่อให้ระบบมีความคงสภาพของข้อมูล รวมถึงการสร้างคู่มือการใช้งานเว็บไซต์ มีรายละเอียดดังนี้

ผลการออกแบบ Wireframe เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วย การออกแบบโครงสร้างและส่วนประกอบของเว็บไซต์เพื่อใช้จัดวางเมนูพื้นที่การแสดงผลข้อมูลการติดต่อสื่อสาร รวมถึงการจำลองการทำงานและการเชื่อมต่อเมนูต่าง ๆ ของเว็บไซต์

ผลการสร้างเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วย เมนูหลัก ๗ เมนู ได้แก่ สมัครสมาชิก ลงชื่อเข้าใช้ แหล่งการเรียนรู้ โครงการวิจัย คู่มือการใช้งาน การติดต่อ และสื่อเพื่อการแบ่งปัน ซึ่งเป็นการพัฒนาเว็บไซต์ที่สามารถรองรับกับการแสดงผลบนอุปกรณ์ที่มีขนาดหน้าจอที่แตกต่างกัน ขั้นตอนการพัฒนาเว็บไซต์มีรายละเอียด

ดังต่อไปนี้ ๑) ศึกษาความเป็นไปได้และวางแผนการดำเนินการพิจารณาผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ค่าใช้จ่าย ความคุ้มค่าและการวางแผนการดำเนินการพัฒนาระบบ ๒) วิเคราะห์ระบบ การนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความต้องการและข้อมูลแหล่งการเรียนรู้มากำหนดเป้าหมายของการพัฒนาระบบ และสร้างต้นแบบรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ออกแบบระบบ การดำเนินการกำหนดรูปแบบของเว็บไซต์ทั้งการแสดงผลส่วนประสานงานผู้ใช้และการทำงานของระบบการจัดเก็บ ข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ระบบการสืบค้นข้อมูล ระบบเรียนรู้ระบบปฏิสัมพันธ์และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ๔) พัฒนาระบบ การนำระบบที่ได้ออกแบบมาดำเนินการสร้างและพัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูลและเว็บไซต์ด้วยการเขียนโปรแกรมภาษาคอมพิวเตอร์ และทำการทดสอบระบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๕) การนำระบบไปใช้งาน การดำเนินการถ่ายโอนระบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด แล้วดำเนินการอบรมการใช้งานระบบและดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ๖) การบำรุงรักษาระบบ การดูแลระบบเพื่อให้ระบบมีประสิทธิภาพในการทำงานและแก้ไขข้อบกพร่องของระบบ โดยสามารถเข้าถึงเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้ที่ <http://www.roietareamodel.mcu.ac.th/> และดูตัวอย่างหน้าจอของเว็บไซต์ที่ภาคผนวก

ผลการประเมินเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขเว็บไซต์ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบและให้คำแนะนำเพื่อให้ได้ เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สำหรับนำไปทดสอบประสิทธิภาพกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตัวอย่างก่อนที่จะนำไปทดลองใช้ต่อไป

ผลการหาประสิทธิภาพของเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ภาพรวมการทดสอบประสิทธิภาพผู้ใช้งานเดียว ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับ ตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก ส่วนภาพรวมการทดสอบ

ประสิทธิภาพผู้ใช้งานกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒ ซึ่งตามเกณฑ์อยู่ในระดับมาก และภาพรวมการทดสอบประสิทธิภาพในภาคสนามมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

ผลการหาความต้องการและเป้าหมายการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความต้องการและเป้าหมายใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน คือ ต้องมีข้อมูลความรู้ที่เป็นประโยชน์ และตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อให้ผู้เรียนเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ กระตุ้นการเรียนรู้ได้ มีการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อให้สามารถเข้าถึงมาเรียนรู้ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความท้าทายและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน และมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับคนในชุมชน

การเสริมสร้างการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ การพัฒนาแหล่งพื้นที่การจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดเด่นของชุมชน และมีการติดต่อสื่อสารหรือแจ้งข้อมูลให้คนในชุมชนได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวหรือโครงการที่กำลังจะเกิดขึ้นผ่านเครือข่ายความรู้หรือผู้นำท้องถิ่น/ผู้นำชุมชน การส่งเสริมให้คนในพื้นที่ชุมชนเข้าใจถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่การจัดการเรียนรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือพัฒนาดตนเอง/ อาชีพได้ การส่งเสริมให้มีการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยนำเทคโนโลยีที่คนในชุมชนคุ้นเคยและนิยมใช้กันอยู่แล้ว เช่น เฟซบุ๊กและไลน์เพื่อติดต่อสื่อสารกันเป็นส่วนใหญ่ ผ่านสมาร์ตโฟน และตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชน มีการประสานความร่วมมือกับผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชนสามารถประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนเข้ามาใช้งานพื้นที่การจกการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่พัฒนาขึ้น

การส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ได้แก่

การจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดรค์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสวดรค์ ซึ่งในแต่ละกิจกรรมจะมีการสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเช่น ไตรสิกขา อริยสัจ ๔ อิทธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ ซึ่งในแต่ละกิจกรรมนั้นต้องมีความรู้ที่เป็นประโยชน์และตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ กระตุ้นการเรียนรู้ได้ มีการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน มีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับคนในชุมชน

การสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ของคณะสงฆ์และประชาชนในชุมชน โดยการสนับสนุนให้มีพื้นที่ที่เด็กกับผู้ใหญ่ได้มาเจอกัน แลกเปลี่ยนกัน เด็กเยาวชนและคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมออกแบบทั้งพื้นที่และกิจกรรม ให้หลากหลายเข้าถึงทุกกลุ่ม ถึงจะตอบสนองการใช้งาน และดึงดูดให้คนออกมาทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยการสอดแทรก กิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดรค์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสวดรค์ เพื่อใช้ในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้และชุมชนอย่างยั่งยืน

การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน คือ ต้องมีประโยชน์และตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ มีการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความท้าทายและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน และมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับคนในชุมชน โดยนำเสนอเกี่ยวกับ ประเพณีและ กิจกรรมต่างๆในชุมชน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา งานประเพณีกินข้าวบิณฑุญะเหวด ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส้งประทีป กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดรค์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์

เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรม ฟังธรรมนำสวรรค์

๕.๑.๒ สรุปผลพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด ร้อยเอ็ด

ผลการทดลองใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยนำรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็น พระสงฆ์และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จากนั้นได้ ดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะก่อนและ หลังใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด และประเมินความ พึงพอใจต่อรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ ระยะเวลาทดลองจำนวน ๘ สัปดาห์ ได้ผลการประเมินดังนี้ ๑) ผลการประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้เชิง พุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ก่อนเข้าร่วมโครงการ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒ ซึ่ง ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับ ๒) ผลการประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะ หลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ใน ระดับ ๓) ผลการเปรียบเทียบคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ หลังเข้าร่วมโครงการ ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.63) สูงกว่าคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ก่อนเข้าร่วมโครงการ ($\bar{X} = 3.72$, S.D. = 0.55) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้ เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะก่อนเข้าร่วมโครงการและคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธ บูรณาการในพื้นที่สาธารณะหลังเข้าร่วมโครงการ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

สรุปผลความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่ การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔ ซึ่ง ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันระหว่างหน่วยงานท้องถิ่นกับคนในชุมชนในการพัฒนาชุมชนด้วยฐานความรู้, ตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง, เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้เล็งเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดร่วมกัน, ต้องมีบุคคลต้นแบบ เช่น ปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้และมาแนะนำหรือประชาสัมพันธ์ให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองด้วยการใช้พื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

นโยบายและกลไกการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยการสร้างวิสัยทัศน์และทัศนคติที่ดีร่วมกันระหว่างวัด หน่วยงานท้องถิ่นกับคนในชุมชน โดยการสอดแทรกกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอัมบุญอัมมธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสมาธิ เพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน รวมถึงการตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง การเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดร่วมกัน การส่งเสริมให้มีบุคคลต้นแบบ เช่น ปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้และมาแนะนำหรือประชาสัมพันธ์ให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองด้วยการใช้พื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

ปัญหา อุปสรรค ของการมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ การที่สังคมภายในชุมชนเกิดการมีช่องว่างขนาดใหญ่ของคนต่างรุ่นทั้งวัยเด็กและผู้ใหญ่, ประชาชนในชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ให้ยั่งยืน, การขาดการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆและการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาตนเองโดยใช้พื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

๕.๑.๓ สรุปผลการประเมินความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการรับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การรับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยสรุปดังนี้ ๑) การออกแบบภาพรูปแบบ โดยการเพิ่มการเชื่อมต่อของขั้นตอนให้สะท้อนภาพของความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้น และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบและขั้นตอนของรูปแบบ ๒) องค์ประกอบของรูปแบบ ผู้เชี่ยวชาญเสนอให้แก้ไขชื่อองค์ประกอบ “องค์ความรู้เพื่อชุมชน” เป็น “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ส่วนองค์ประกอบ ด้านสื่อและเทคโนโลยี จำเป็นต้องเพิ่มเติมทักษะความเข้าใจ และใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และองค์ประกอบด้านกิจกรรมการเรียนรู้ควรใส่นิยามศัพท์เฉพาะว่าเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดจากความต้องการของประชาชนในพื้นที่ชุมชน และองค์ประกอบด้านเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ควรเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน สถานศึกษาในระบบและนอกระบบ ๓) ขั้นตอนของรูปแบบ ขั้นตอนให้มีความกระชับและใช้ภาษาง่ายต่อการสื่อความหมาย และเชื่อมโยงผลที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นจะนำไปสู่การดำเนินงานในขั้นตอนถัดไปอย่างไร ๔) วิธีการประเมินผล ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชน คณะกรรมการ เครือข่ายชุมชน และคณะทำงานเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆร่วมกัน ๕) ความเหมาะสมของการนำไปใช้ เพิ่มความเหมาะสมหรือเกณฑ์สำหรับชุมชนอื่นที่จะรูปแบบไปปรับใช้ต่อไป

ความพึงพอใจต่อการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้อภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ผลการศึกษาแนวคิดการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ผลการศึกษาสภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ แบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล พบว่า บุคคลที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุด คือ นายหนูหรั่งชาติแก้ว ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ๒) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ พบว่าวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนสามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ได้ ๓) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ พบว่า แหล่งการเรียนรู้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุดคือ แหล่งการเรียนรู้ สื่อภาพ / สื่อเสียง หรือ สื่อภาพ และเสียง (หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย/ป้ายประชาสัมพันธ์ ๔) แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมประเพณีของชุมชน แบ่งเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านประเพณีของชุมชน พบว่า แหล่งการเรียนรู้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุดคือ ประเพณีบุญบั้งไฟ (๒) ด้านกิจกรรมของชุมชน พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุดคือ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านเท่กับกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม สอดคล้องกับ พระวิจิตร อธิโก (ชัยเจริญวรรณ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง พบว่า ๑) ชาวอาข่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นที่อยู่บนดอยแม่ฟ้าหลวง ได้อพยพมาจากแถบเทือกเขาในธิเบตหรือจีนและเข้ามาตั้งรกรากที่ อ. แม่สายของประเทศไทยมีทั้งหมด ๘ กลุ่ม ทั้งนี้ จะเน้นเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวงเป็นหลัก ลักษณะโครงสร้างการอยู่ร่วมกันจะมีประเพณีปฏิบัติและวัฒนธรรมที่ชัดเจน การปกครองจะเน้นการเคารพผู้นำและลำดับความอาวุโสเป็นสิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกัน และสภาพปัญหาวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง ประกอบด้วย ปัญหา ๒ ระดับ ระดับที่ ๑ ระดับปัจเจก คือ ปัญหาด้านสิทธิพลเมือง คือ การไม่มีสัญชาติซึ่งจะนำไปสู่ปัญหาเรื่องสุขภาพร่างกายที่ไม่ได้รับการดูแลรักษาอย่างทั่วถึง ตลอดจนด้านโภชนาการที่ถูกต้อง และปัญหาของผู้สูงอายุและเด็กที่ขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต จนนำไปสู่ปัญหาระดับที่ ๒ ระดับสังคม คือ การขาดความร่วมมือของคนในชุมชนในการดูแลรักษาธรรมชาติในพื้นที่และสภาพแวดล้อมของชุมชน เพราะเกิดจากการขาดจิตสำนึกส่วนรวม จนนำไปสู่การสร้างปัญหาต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน เช่น ปัญหาขยะที่เพิ่มมากขึ้น พร้อมกับการขาดค่านิยมที่ดีต่อส่วนรวม เช่น การไม่มีจิตอาสาในการร่วมมือกันพัฒนาชุมชนจนกลายเป็นความเห็นแก่ตัว และต่างคนต่างก็ต้องการผลประโยชน์เฉพาะตัว ๒) การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาโดยใช้หลักภavana ๔ หมายถึงการทำให้เกิดความ

เจริญของชีวิต ๔ ด้านคือ (๑) ความเจริญทางกาย คือ การพัฒนาร่างกายให้มีความสมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ (๒) ความเจริญด้านศีล คือ การมีวินัยต่อตนเองการควบคุมตนเองไม่ให้ตกเป็นทาสของอบายมุข (๓) ความเจริญด้านจิต คือ การสร้างความมั่นคงและความเจริญให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ ด้วยการใช้หลักคุณธรรมสากล คือ ความรักและการมีจิตอาสา (๔) ความเจริญด้านปัญญา คือ ผลอันเกิดจากการพัฒนาทั้งสามด้านที่ท าให้เกิดความสุขขึ้นมา และปัญญาที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดการสร้างความรู้และความเข้าใจในการพัฒนาคุณภาพให้มีความสมบูรณ์และเกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง ทั้งนี้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา ๔ สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคมได้ในเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การใช้ทฤษฎีลำดับขั้นแรงจูงใจของมาสโลว์ ๕ ขั้น สำหรับเป็นกรอบสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นถือว่าเป็นธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งเมื่อบูรณาการกับหลักภาวนา ๔ ในพระพุทธศาสนาแล้วจะถือว่าเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างตรงตามความหมายอย่างแท้จริง^๑ สอดคล้องกับ กุลณพัฒน์ พัชรินทรรัตน์ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาปฐมวัย: นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า แนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการในโรงเรียนระดับปฐมวัยเป็นการจัดประสบการณ์ และส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกายอารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามวัย เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จัดการเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาด้านตนเองตามลำดับขั้นของพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลและเต็มตามศักยภาพ แนวทางในการเตรียมการจัดการศึกษาปฐมวัย ต้องมีความเป็นกัลยาณมิตร พร้อมทั้งจะแนะนำสนับสนุน ช่วยเหลือและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเด็ก ในส่วนของการจัดกิจกรรมการศึกษาประกอบด้วยในหน่วยของกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมที่ใช้ในชีวิตประจำวัน การประเมินผลประเมินพฤติกรรมทางกาย สังคม จิตใจ และสติปัญญา โดยดูตามลำดับพัฒนาการและความสามารถของเด็กเน้นการประเมินตามสภาพจริง หลักธรรมที่ใช้กับเด็ก ได้แก่ สัมมาทิฐิ ไตรสิกขา และปัญญาวุฒิธรรม โดยยึดหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ดังนี้ ๑) ด้านการพัฒนาประสบการณ์ในการรับรู้จากการเรียนรู้ให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีโดยพัฒนาในด้านศีลสิกขา สมาธิ ปัญญา ๒)

^๑พระวิจิตร อธิโก (ชัยเจริญวรรณ), การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง, *ดัชนีนิพนธ์พุทธศาสตร์คุณูปการ* สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า บทคัดย่อ.

ด้านความตระหนักในความรับผิดชอบ ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก ๓) ด้านการรับความจริงต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ในการพัฒนาการเรียนรู้ ตามนโยบายการจัดการศึกษาปฐมวัย ๔) ด้านการประยุกต์ใช้เพื่อปรับแนวคิด วิธีการ กระบวนการในการส่งเสริมการจัดการศึกษาพัฒนานโยบาย ทั้งการบูรณาการส่งเสริมประยุกต์หลักธรรมมาพัฒนาเด็ก ๕) ด้านนวัตกรรม (แนวคิด วิธีการกระบวนการในการจัดการศึกษาปฐมวัย นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ)^๒ สอดคล้องกับ รุสสีนา เบญจอุบลลอฮ์^๓ ได้ทำการศึกษา แนวทางการพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนด้วยการประยุกต์ใช้ แนวคิดการสัญจรอัจฉริยะ (Smart mobility) กรณีศึกษา โครงการแก้มลิงตามแนวพระราชดำริเขตบึงกุ่ม ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน ด้วยการประยุกต์ใช้แนวคิดการสัญจรอัจฉริยะกรณีศึกษาโครงการแก้มลิงตามแนวพระราชดำริเขตบึงกุ่ม จากการสำรวจพื้นที่และเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษาทั้งหน่วยงานรัฐ และประชาชนในพื้นที่ พบว่า ชุมชนมีการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยการบุกรุกและลูกค้านพื้นที่เพื่อการสร้างเป็นที่อยู่อาศัย ประกอบอาชีพค้าขาย การเดินทางที่เข้าถึงลำบาก ไม่มีระบบขนส่งมวลชน สาธารณะ ซึ่งสภาพปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะ บริเวณโดยรอบโครงการแก้มลิงตามแนวพระราชดำริเขตบึงกุ่ม มีอยู่ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑. ปัญหาการรุกพื้นที่สาธารณะบริเวณ โดยรอบโครงการแก้มลิง ๒. ปัญหาการเข้าถึงและเชื่อมต่อสู่ระบบการขนส่งมวลชนรวม ๓. ขาดการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน ทั้งนี้ในการพัฒนาพื้นที่ควรจัดการปัญหาการรุกพื้นที่สาธารณะที่เป็นปัญหาอยู่ ณ ปัจจุบัน โดยการที่จะเชิญประชาชนที่รุกพื้นที่อยู่อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่โดยรอบนั้น อาจจะยากหรืออาจจะเป็นไปได้เพราะอาจจะเกิดความขัดแย้งตามมาจากการพัฒนา ถึงแม้ว่าประชาชนกลุ่มนี้ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน แต่เนื่องจากประชาชนมีการอยู่อาศัยกันมาตั้งแต่ บรรพบุรุษ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

^๒กุลณพัฒน์ พัชรอุตรรัตน์, การจัดการศึกษาปฐมวัย: นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ, **คุษณินพนธ์ พุทธศาสตร์คุษณินพนธ์** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า บทคัดย่อ.

^๓ รุสสีนา เบญจอุบลลอฮ์ ,แนวทางการพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนด้วยการประยุกต์ใช้แนวคิดการสัญจรอัจฉริยะ(Smart mobility) กรณีศึกษา โครงการแก้มลิงตามแนวพระราชดำริเขตบึงกุ่ม,หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการสิ่งแวดล้อม) คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๖๔.

ควรที่จะส่งเสริมและสนับสนุนจัดทำเวทีสาธารณะในการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อโครงการพัฒนาสวนสาธารณะ ดังนั้น จึงต้องใส่ใจทุกคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียและควรหาทางออกสำหรับประชาชนบริเวณโดยรอบ เช่น เสนอที่อยู่อาศัยเป็นแฟลต โดยการเช่าพื้นที่จัดระเบียบหรือปรับปรุงพื้นที่เดิมที่เคยอยู่อาศัย (Shot house) และเพิ่มพื้นที่เพื่อสร้างรายได้จากการพัฒนาโครงการที่จะเกิดขึ้น ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาพื้นที่สวนสาธารณะชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน ด้วยการ ประยุกต์ใช้แนวคิดการสัญจรอัจฉริยะ ควรคำนึงความต้องการของประชาชนโดยรอบจากการ ประยุกต์ใช้แนวคิดการสัญจรอัจฉริยะ และความเป็นไปได้ในการนำแนวคิดการสัญจรอัจฉริยะที่เป็นไปตามความต้องการของประชาชนในพื้นที่โดยพัฒนาระบบการสัญจรอัจฉริยะเชื่อมสู่ระบบการขนส่งมวลชนรวม จะต้องไม่ละทิ้งความเป็นอัตลักษณ์และความเป็นอยู่เดิมของชุมชน

ผลการวิเคราะห์เพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดในการนำไปพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ พบว่า ในภาพรวมแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมีศักยภาพและความพร้อมในการนำมาพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก สอดคล้องกับ สมพงษ์ เกศานุชและคณะ^๔ ได้ทำการศึกษาเรื่องการประเมินศักยภาพและความต้องการของชุมชน รองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพทั่วไปของชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ร้อยละ ๗๐.๒๗) และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด ๒ ด้าน คือ ด้านโครงสร้างชุมชนและผู้นำในชุมชน และด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมาก ๒ ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจและกลุ่มอาชีพในชุมชน และด้านโครงสร้างพื้นฐาน อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านประเพณีวัฒนธรรมและแหล่งท่องเที่ยว และอยู่ในระดับน้อย จำนวน ๑ ด้าน คือ ด้านสังคมและองค์กรทางสังคม โดยประชาชนในพื้นที่มีความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของ ชุมชนเพื่อรองรับเขต

^๔ สมพงษ์ เกศานุชและคณะ, การประเมินศักยภาพและความต้องการของชุมชน รองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, วารสารศิลปศาสตรราชชมงคลสุวรรณภูมิ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๔), หน้า ๑๓ - ๒๖.

เศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๖$) พัชรารักษ์ หลักทอง^๔ ได้ทำการศึกษาเรื่อง สภาพปัญหาและแนวทางจัดการความขัดแย้งในชุมชนของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองหาน อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า ความขัดแย้งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการ แยกที่ดินทำกิน การแบ่งปันมรดกการลูก้าที่ดินทำกิน ความขัดแย้งทางการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่าง สมาชิกในครอบครัวการเล่นการพนันและปัญหาการแย่งน้ำเพื่อการเกษตรโดยระดับของ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมีทั้งในส่วนที่มีความรุนแรงค่อนข้างรุนแรงและไม่รุนแรง สาเหตุของความขัดแย้ง ส่วนใหญ่เกิดจากความไม่ลงตัวในผลประโยชน์และความขัดแย้งในด้านความคิดเห็น และผลของความขัดแย้งได้ส่งผลโดยตรงต่อความสัมพันธ์ของคู่กรณีที่เกิดความขัดแย้ง ส่วนผลการศึกษาแนวทาง ที่ใช้ในการจัดการความขัดแย้งในชุมชนของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองหาน อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี พบว่าการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยจากผู้นำชุมชน หรือผู้ที่คนใน ชุมชนให้ความเคารพนับถือ เป็นกระบวนการที่ทำให้ปัญหาความขัดแย้งยุติธรรมได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งเมื่อพิจารณาองค์การทางสังคมในระดับชุมชน พบว่าหน่วยงานภาครัฐหรือองค์การทางสังคมในระดับ ชุมชนมีอยู่อย่างจำกัด โดยส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ตัวเมือง จึงทำให้ผลการศึกษาศักยภาพด้านสังคมและ องค์การทางสังคมในระดับชุมชน อยู่ในระดับต่ำ สอดคล้องกับ จิตติมา ดำรงวัฒนะและคณะ^๖ ได้ทำการศึกษา การประเมินศักยภาพความพร้อมรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการเรียนรู้ กรณีศึกษา : ผู้นำชุมชน อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า การประเมินศักยภาพความพร้อมรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้านการเรียนรู้ กรณีศึกษา : ผู้นำชุมชน อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๔$, S.D. = ๐.๖๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ย จากมากไปหาน้อย ผลการศึกษาพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนแก่นักท่องเที่ยวอยู่ใน ระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๑$, S.D. =

^๔ พัชรารักษ์ หลักทอง, สภาพปัญหาและแนวทางจัดการความขัดแย้งในชุมชนของคณะกรรมการ ศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลหนองหาน อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี, วิทยานิพนธ์ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๐), หน้า บทคัดย่อ.

^๖ จิตติมา ดำรงวัฒนะและคณะ, การประเมินศักยภาพความพร้อมรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการเรียนรู้ กรณีศึกษา : ผู้นำชุมชน อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช, วารสาร มหาคุสานาครธรรมศน์ ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๖๑), หน้า ๕๘ - ๖๙.

๐.๗๗) รองลงมา คือ มีแหล่งโบราณคดีศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าทางวิชาการ และการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๐๗$, S.D. = ๐.๘๔) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนในชุมชน และนักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๔$, S.D. = ๐.๗๖) ตามลำดับ

ผลการสำรวจความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนและความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า แนวทางในการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ มีดังนี้ ๑) ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน โดยควรพัฒนาแหล่งพื้นที่การจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดเด่นของชุมชน และควรมีการติดต่อสื่อสารหรือแจ้งข้อมูลให้คนในชุมชนได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวหรือโครงการที่กำลังจะเกิดขึ้นผ่านเครือข่ายความรู้มือหรือผู้นำท้องถิ่น/ผู้นำชุมชน มีการประสานงานของหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ๒) ด้านการส่งเสริมให้คนในพื้นที่ชุมชนเข้าใจถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่การจัดการเรียนรู้ โดยการจัดทำเนื้อหา สื่อ ที่นำเสนอเกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชนได้เรียนรู้และอนุรักษ์ความรู้ของชุมชนร่วมกัน, มีการนำเสนอเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงหรือได้มาจากพื้นที่การจัดการเรียนรู้และประชาชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือพัฒนาตนเอง/ อาชีพได้, จัดกิจกรรมหรือนิทรรศการเพื่อเผยแพร่และนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่การจัดการเรียนรู้ให้คนในชุมชนได้รับทราบ ๓) ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยสื่อที่จะนำมาใช้เพื่อช่วยให้เกิดการรับรู้ได้ง่ายควรเป็นสื่อในรูปแบบของ คลิปวิดีโอที่สามารถรับชมภาพและเสียงได้พร้อมกัน หรือนำเสนอในลักษณะของสื่อมัลติมีเดียเพื่อกระตุ้นความสนใจ ส่วนเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ต้องเป็นสิ่งที่คนในชุมชนคุ้นเคยและนิยมใช้กันอยู่แล้ว โดยจะใช้เฟซบุ๊กและไลน์เพื่อติดต่อสื่อสารกันเป็นส่วนใหญ่ ผ่านสมาร์ทโฟน และตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชนก็สามารถใช้งานผ่านคอมพิวเตอร์ได้ โดยอาจทำในรูปแบบของเว็บไซต์เพื่อแนะนำสถานที่ ประเพณีที่สำคัญต่าง ๆ ของชุมชน ๔) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ โดย ควรจัดกิจกรรมที่เป็นการกระตุ้นให้อยากไปชมสถานที่หรือของจริง หรือทดลองปฏิบัติหลังจากที่ได้เรียนรู้ผ่านจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์, เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำเสนอผลงานหรือ แลกเปลี่ยนความรู้เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับคนในชุมชนได้เห็น ถึงประโยชน์ที่ได้รับ

จากการเข้าไปเรียนรู้ ๕) ด้านการสร้างเครือข่าย และความร่วมมือที่เกี่ยวข้อง โดยการประสานความร่วมมือกับผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชนที่ทำหน้าที่ควบคุมและดูแลประชาชนในพื้นที่ ที่สามารถประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนให้ ประชาชนเข้ามาใช้งานพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่พัฒนาขึ้น สอดคล้องกับ สมพงษ์ เกศานุชและคณะ^๗ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การประเมินศักยภาพและความต้องการของชุมชน รองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษพื้นที่ จังหวัดหนองคาย พบว่า ระดับความต้องการในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนรองรับการพัฒนา เขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนโยบายการพัฒนา เขตเศรษฐกิจพิเศษส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่หลากหลายมิติ ดังนั้นชุมชนในฐานะเจ้าของพื้นที่จึงมีความ ตื่นตัวและพร้อมต่อการปรับตัวเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้สามารถสร้างความได้เปรียบและเพิ่ม มูลค่าทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนจากนโยบายการพัฒนาดังกล่าว โดยเมื่อพิจารณารายด้านจะพบว่า ชุมชนมีความต้องการในการพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การพัฒนาระบบสาธารณสุขและ ส่งเสริมคุณภาพชีวิต การพัฒนาการเมืองและการบริหารในชุมชน การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเข้าถึง ข้อมูลข่าวสารการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ การพัฒนาทักษะอาชีพที่จำเป็นเพื่อรองรับเขตเศรษฐกิจ พิเศษ การพัฒนาผู้นำชุมชนให้มีศักยภาพรองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ การเข้าถึงแหล่งทุนใน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การสนับสนุนในการพัฒนา กลุ่มอาชีพจากหน่วยงานภาครัฐ การพัฒนา ปัจจัยสนับสนุนในการบริหารจัดการชุมชน เช่น องค์ความรู้ด้านการวางแผนพัฒนาชุมชน การพัฒนา โครงสร้างพื้นฐานให้มีมาตรฐาน (เช่น ไฟฟ้า ถนน ประปา) และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔ ซึ่ง

^๗ สมพงษ์ เกศานุชและคณะ, การประเมินศักยภาพและความต้องการของชุมชน รองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ, วารสารศิลปะศาสตร์ราชมงคลสุวรรณภูมิ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๔), หน้า ๑๓ - ๒๖.

ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ ชีรภัทร จิโนและคณะ^๔ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลสันป่าเปา จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาพื้นที่สาธารณะเทศบาลตำบลสันป่าเปา อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการออกแบบโดยยึดผู้ใช้เป็นศูนย์กลาง และการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเป็นพื้นที่สาธารณะ ของชุมชน ที่สามารถช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ และเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการ ดังกล่าวสามารถตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนได้ เป็นการออกแบบโดยคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้งาน เป็นหลัก และเน้นการแก้ปัญหาในพื้นที่ ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในระหว่างคนในชุมชน ส่วนราชการภาครัฐ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นได้เกิดเป็นแนวทางการออกแบบผังแม่บทพื้นที่สาธารณะของเทศบาล ตำบลสันป่าเปาที่สร้าง และพัฒนาพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งด้านการดำเนินงานราชการ การส่งเสริมคุณภาพ ชีวิตที่ดีของผู้อยู่อาศัยในชุมชน การส่งเสริมกิจกรรม และการสร้างสิ่งแวดล้อมที่พึงประสงค์แก่ชุมชน โดยการ สร้างพื้นที่สาธารณะให้เอื้อต่อการใช้งานของคนในชุมชน และพื้นที่ช่วยเสริมสร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งได้ สอดคล้องกับ พระวิจย อธิโก (ชัยเจริญวรรณ)^๕ ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง ซึ่งได้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม ๔ ขั้นตอน ดังนี้ (๑) การพัฒนาด้านกาย คือ การมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรงและสภาพแวดล้อม รวมถึงที่อยู่อาศัย สาธารณูปโภคที่เหมาะสม (๒) การพัฒนาด้านศีล คือ การมีวินัยต่อตนเองและการมีประเพณีวัฒนธรรมที่ดีในการนำมาเป็นหลักปฏิบัติ รวมถึงกฎเกณฑ์ของสังคมที่ดีและเหมาะสมสำหรับการอยู่ร่วมกัน (๓) การพัฒนาด้านจิต คือ การสร้างความเจริญให้เกิดขึ้นในจิตใจด้วยการใช้คุณธรรมสากลสำหรับทุกความเชื่อ ทุกศาสนาและทุกวัฒนธรรมสามารถยอมรับร่วมกันได้ ซึ่งก็คือ ความรัก และ ความเห็นใจต่อผู้อื่นและสังคม จนนำไปสู่การสร้างจิตอาสาให้เกิดขึ้น (๔) การ

^๔ ชีรภัทร จิโนและคณะ, การพัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลสันป่าเปา จังหวัดเชียงใหม่, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้, เจ-ดี : วารสารวิชาการ การออกแบบสภาพแวดล้อม ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๔), หน้า ๖๐ - ๗๗.

^๕ พระวิจย อธิโก (ชัยเจริญวรรณ), การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง, *ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า บทคัดย่อ.

พัฒนาด้านปัญญา คือ ความสุข อันเป็นผลที่เกิดจากการพัฒนาทั้งสามขั้น และปัญญาที่เป็นสาเหตุที่จะทำให้เกิดการเข้าใจการพัฒนาคุณภาพอย่างแท้จริง จนนำไปสู่การสร้างความสุขที่ยั่งยืน ซึ่งเรียกรูปแบบการพัฒนาที่ว่า “จัดรูปการพัฒนาคุณภาพชีวิต” สอดคล้องกับ ภาวิณี อินชมภู และสปีลรี ศรีธัญรัตน์^{๑๐} ได้ทำการศึกษา การพัฒนาโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่และระบบโครงสร้างพื้นฐานของกรุงเทพมหานครทำให้การพัฒนาโครงข่ายสีเขียวควร ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบหลัก คือ พื้นที่สีเขียว ถนน และ คลองของกรุงเทพมหานครโดยได้ เสนอแนวคิดในการพัฒนาพื้นที่โครงข่ายพื้นที่สีเขียวของกรุงเทพมหานครโดยมีกรอบแนวคิด ๗ ข้อหลักคือ (๑) เชื่อมต่อโครงข่ายคมนาคมและโครงข่ายเพื่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ทางจักรยานและทางเดินเท้า (๒) นำพื้นที่โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ มาเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่โครงข่ายและพัฒนา ระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (๓) พัฒนาโครงข่ายพื้นที่สีเขียวที่ลด การเกิดมลภาวะ และส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ ลดปัญหาเกาะความร้อน (๔) พัฒนาพื้นที่โครงข่ายให้มีความสวยงาม ปรับสภาวะให้ผู้เดินทางในเมืองมีสุขภาวะที่ดี(๕) พิจารณา ถึงความเป็นไปได้ในเชิงกายภาพ สิ่งแวดล้อม การเงิน กฎหมาย สังคมและเทคโนโลยี(๖) ออกแบบ รายละเอียดในพื้นที่อนุรักษ์ให้สอดคล้องผสมผสาน หรือส่งเสริมเอกลักษณ์วัฒนธรรม และ (๗) ส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมลงทุนในการพัฒนาโครงข่าย เพื่อแก้ปัญหาใน เรื่องการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน

ความพึงพอใจต่อการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับ จิรภัทร พิษชาติ^{๑๑} ได้ทำการศึกษา ความพึงพอใจของประชาชนต่อการจัดการสวนสาธารณะเกาะกลางน้ำ ห้วยน้ำคำ (เฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา) จังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า

^{๑๐} ภาวิณี อินชมภู และสปีลรี ศรีธัญรัตน์, การพัฒนาโครงข่ายพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานคร, ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วารสารวิชาการสถาปัตยกรรมศาสตร์, ฉบับที่ ๖๖, ๒๕๖๐ หน้า ๙๙ - ๑๒๐.

^{๑๑} จิรภัทร พิษชาติและคณะ, ความพึงพอใจของประชาชนต่อการจัดการสวนสาธารณะเกาะกลางน้ำ ห้วยน้ำคำ (เฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา) จังหวัดศรีสะเกษ, มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๔, หน้า ๖๒ - ๗๗.

ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการจัดการสวนสาธารณะเกาะกลางน้ำห้วยน้ำคำ (เฉลิมพระเกียรติ ๘๐ พรรษา) จังหวัดศรีสะเกษ อยู่ในระดับมาก โดยเรียงจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ความพึงพอใจในด้าน ความสะอาดเป็นระเบียบ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๗๙) รองลงมา ด้านสภาพแวดล้อมมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๗๘) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๗๖) ด้านการใช้ประโยชน์มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๗๒) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านความปลอดภัยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ = ๓.๕๙) สอดคล้องกับ มนสิชา โลหะนาคะกุล และวรลักษณ์ คงอ้วน^{๑๒} ได้ทำการศึกษา การจัดการพื้นที่สาธารณะในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของประชาชนในการจัดการพื้นที่สาธารณะผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีความพึงพอใจในการจัดการพื้นที่สาธารณะระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = ๓.๓๐-๓.๘๐) อย่างไรก็ตาม ค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของประชาชนสูงสุดในเรื่องประโยชน์ในการใช้งานพื้นที่สาธารณะในชุมชน (ค่าเฉลี่ย = ๓.๘๐) สอดคล้องกับ สกลรัชต์ คงรอด^{๑๓} ได้ทำการศึกษา ศึกษาความพึงพอใจในการใช้บริการสวนสาธารณะในเขตเทศบาลนคร เมืองอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการสวนสาธารณะในเขตเทศบาลเมือง อุบลราชธานีในภาพรวม มีดังนี้ ๒.๑ ด้านสถานที่ พบว่า ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจในการใช้บริการสวนสาธารณะในเขตเทศบาลนครเมือง อุบลราชธานี ด้านสถานที่ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๐ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ๓ ลำดับแรก พบว่า ประชากรที่ใช้บริการสวนสาธารณะในเขตเทศบาลนครเมืองอุบลราชธานี มีความพึงพอใจด้านสถานที่ที่เหมาะสมกับทุกเพศทุกวัย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๐ รองลงมา มีความพึงพอใจด้านสถานที่มีอากาศปลอดโปร่ง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓ รองลงมา มีความพึงพอใจด้านสถานที่จอดรถเพียงพอ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ ๓.๗๘ ตามลำดับ ๒.๒ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและกิจกรรม พบว่า ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจในการใช้บริการสวนสาธารณะในเขตเทศบาลนครเมืองอุบลราชธานี ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ในภาพรวม

^{๑๒} มนสิชา โลหะนาคะกุล และวรลักษณ์ คงอ้วน, การจัดการพื้นที่สาธารณะในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๒, (กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๑), หน้า ๑๔ - ๓๐.

^{๑๓} สกลรัชต์ คงรอด, ศึกษาความพึงพอใจในการใช้บริการสวนสาธารณะในเขตเทศบาลนคร เมืองอุบลราชธานี, วารสารราชธานีนวัตกรรมทางสังคมศาสตร์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๖๑), หน้า ๕๓ - ๖๒.

อยู่ในระดับมาก มีค่าเท่ากับ ๓.๖๓ เมื่อพิจารณา ค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ๓ ลำดับแรก พบว่า ประชากรที่ใช้บริการสวนสาธารณะในเขต เทศบาลนครเมืองอุบลราชธานีมีความพึงพอใจด้านพื้นที่ที่เพียงพอต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕ รองลงมามีความพึงพอใจด้านกิจกรรมกีฬาต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘ รองลงมามีความพึงพอใจด้านการให้บริการ จุด/ช่องทางที่มีความเหมาะสมและเข้าถึงได้สะดวก ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๑ ตามลำดับ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๕.๓.๑.๑ ควรนำองค์ความรู้ที่รวบรวมไว้ของพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดไปเป็นสื่อการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น เพื่อให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ เกิดความตระหนักและหวงแหนองค์ความรู้ของชุมชน อันจะนำไปสู่การส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่การเรียนรู้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนทั้งในมิติของการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย

๕.๓.๑.๒ พื้นที่การเรียนรู้ที่มีลักษณะบริบทคล้ายหรือใกล้เคียงกับตัวอย่างในการวิจัย และต้องการพัฒนา พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ สามารถนำองค์ประกอบและขั้นตอนของรูปแบบไปใช้เพื่อเป็นต้นแบบสำหรับ การจัดการเรียนรู้สำหรับชุมชนได้ แต่หากมีบริบทที่แตกต่างกัน สามารถปรับเปลี่ยนองค์ประกอบและ ขั้นตอนให้มีความยืดหยุ่น และสอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่การเรียนรู้

๕.๓.๑.๓ เพื่อเป็นการต่อยอดการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะที่พัฒนาขึ้น โดยการสร้างกลุ่มเครือข่าย ผู้พัฒนาเนื้อหา ข้อมูล องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ชุมชน และเชื่อมโยงองค์ความรู้ของแต่ละชุมชน ให้ประชาชนใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสพการณ์ร่วมกัน และถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น จากชุมชนสู่ชุมชน เพื่อนำไปสู่สังคมแห่งการแบ่งปันสามารถร่วมกันเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึง

๕.๓.๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

๕.๓.๒.๑ ควรมีการประยุกต์ใช้แนวทางการเรียนรู้แบบปรับเหมาะ มาออกแบบและพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะให้สามารถตอบสนองและสามารถนำเสนอความรู้ที่เหมาะสมกับช่วงวัย ความต้องการของผู้เรียนในชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยสามารถเข้าถึงได้ทั้งในระบบออฟไลน์และออนไลน์

๕.๓.๒.๒ ควรพัฒนาลังสือองค์ความรู้ในพื้นที่การเรียนรู้ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับภูมิภาคเพื่อเชื่อมต่อองค์ความรู้ระดับท้องถิ่นไปเป็นองค์ความรู้ระดับประเทศ โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบและผลิตสื่อด้วยตนเอง

๕.๓.๒.๓ ควรนำกลยุทธ์การออกแบบการเรียนการสอนมาประยุกต์ใช้เพื่อจัดกิจกรรมในพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการคิดเป็น แก้ปัญหาและมี

คิดสร้างสรรค์ ตลอดจนทักษะต่าง ๆ อันจะไปสู่การสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบสนองนโยบายประเทศไทย

๔.๐ ต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ

กมล สดประเสริฐ อ่างใน สุนีย์ ภูพันธ์. แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตร. เชียงใหม่:

ห้างหุ้นส่วนจำกัด, ๒๕๔๖.

กระทรวงศึกษาธิการ. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อุษาการ

พิมพ์, ๒๕๔๗.

กระทรวงศึกษาธิการ. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๕๒.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. ๘๐ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. นนทบุรี:

พีบาลานซ์ดีไซด์แอนปริ้นตัง, ๒๕๕๙.

ดุจดเดือน พันธมนาวิน. “ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะ : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล”. กรุงเทพมหานคร :

โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ๒๕๓๘.

ทิตนา แคมมณี และคณะ. วิทยาการด้านการคิด. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาคุณภาพวิชาการ,

๒๕๔๔.

ทิตนา แคมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ธีระชัย ปุณณโชติ. “การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ.” ในการประชุมวิชาการวิทยาศาสตร์

และเทคโนโลยี วทศ.9 เรื่องนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

กรุงเทพมหานคร: สมาคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีศึกษาไทยกับมหาวิทยาลัยธุรกิจ

บัณฑิตย, ๒๕๔๔.

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต. พิมพ์ครั้งที่ ๖. พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์สวย

จำกัด, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก. ป.อ.ปยุตโต. วิธีแก้ปัญหาแบบพุทธ. วารสารแรงงานสัมพันธ์, ๒๕๔๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตโต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ความคิดแหล่งสำคัญของการศึกษา,

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธธรรม. ๒๕๔๓.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตโต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตโต. พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต. สู่การศึกษาแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๙.

ภูมิพลอดุลยเดช. พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. คำพ่อสอน : ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ, ๒๕๔๓.

วัชรฯ เล่าเรียนดี. ปรณัฐ กิจรุ่งเรือง. อรพิน ศิริสัมพันธ์. กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. นครปฐม : เพชรเกษมพรินต์ติ้ง, ๒๕๖๐.

สังัด อุทรานันท์. ทฤษฎีหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

สุภาวค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สุนน อมรวิวัฒน์. หลักสูตรทางการศึกษาตามนัยแห่งพุทธธรรม. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๓.

อุทุมพร จามรมาน. “โมเดลคืออะไร”. วารสารวิชาการ. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ มีนาคม, ๒๕๔๑.

เอกรินทร์ สีมหาศาล. กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา : แนวคิดสู่ปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์. ๒๕๔๕.

(๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์

กิตติชัย สุธาสิโนบล. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ตามแนววิถีพุทธสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนอนุบาลนครนายก. ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต หลักสูตรและการสอน. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๓.

กุลณพัฒน์ พัชรชัยรัตน. การจัดการศึกษาปฐมวัย: นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ. **ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.**

พระวิชัย อิทธิโก ชัยเจริญวรรณ. การพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการในกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าบนดอยแม่ฟ้าหลวง. **ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์บัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.**

วิทยา ทองดี และคณะ. การพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. **รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.**

สุริยา กำธร. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดนาคนิมิต. **ปริญญา นิพนธ์ กศ.ม. การประถมศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๓.**

สุรีพร วงศ์สวัสดิ์สุข. การศึกษาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนราชวินิตมัธยม. **สารนิพนธ์ กศ.ม. การบริหารการศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๑.**

(๓) วารสาร

อุทุมพร จามรมาน. “โมเดลคืออะไร”. **วารสารวิชาการ. ปีที่ 9 ฉบับที่ ๒ มีนาคม, ๒๕๕๑.**

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์

พัชรี สว่างทรัพย์. “การจัดการเรียนรู้”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <<http://www.kroobanknok.com/blog/๓๙๘๓๙> [๑๘ ตุลาคม ๒๕๖๔].

มณฑรา ธรรมบุศย์. “ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <<https://sites.google.com/site/psychologybkk1/home/citwithya-kar-reiyn-ru/thvsdi-kar-reiyn-ru-khxng-th-xrn-dikh>>. [๑๙ ตุลาคม ๒๕๖๔].

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๕๔. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.tungsong.com>. [๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๔].

๒. ภาษาอังกฤษ

- Beane. J. "The Middle School: The Natural Home of integrated Curriculum." **Educational Leadership**. 1991. October. 492: 9-13.
- Chatsuwan. T.. A Critical Study of the Concept of Bhava in Theravada Buddhism. **Journal of Graduate Studies Review**. 131. 2017. 1-11
- Eisner. E. "Education Connoisseurship and Criticism: Their Form and Functions in Educational Evaluation". **Journal of Aesthetic Education**. 1976. pp. 192-193.
- Fogarty. R. **How to Integrate the Curricula**. 2 nd ed. University of Massschusetts: Corwin Press. Gemmell. A. E. 2 0 0 1 . Instructional Systems Design Mode. [Online]. Available:<http://www.ceo.cudenver.edu/~amie-gemimell/idmodel.html>. [20 October 2021].
- Frazee. B.M. & Rudnitski. R.A. **Integrated Teaching Methods: Theory. Classroom Applications. and Ffield-based Connections**. Aldany. New York: Delmar Publishers, 1995.
- Good. C.V. **Dictionary of Education**. 3rd ed. New York: McGraw-Hill, 1973.
- Henson. P. W. **The Skills Training Outdoor-Relational Model for Adolescents with Conduct Problems: A Synthesis of Wildemess Therapy. Ecopsychology and Social Competence Training**. [Online]. Available: <http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/3114086>. [21 October 2021].
- Jacobs. G. M. **Learning Cooperative Learning Via Cooperative Learning. A Sourcebook of Lesson Plans for Teacher Education on Cooperative Learning**. Reprinted. Singapore: SEAMEO, 2001.
- Lardizabal. S.A. et al. **Methods and Principles of Teaching**. Quezon City: Alemar-Phoenix, 1970.
- Namane. P.. Sadarasantosa and Stability of Family Institution. **Journal of MCU Peace Studies**. 41. 2016: 42-55.

- Phra Brahmagunabhorn P. A. Payutto. **Dictionary of Buddhism**. Bangkok: MCU Press, 2002.
- Phramaha Phatchawat Khematassi et al. Magalatthadipani: The Science of Wellbeing Life. **Journal of MCU Peace Studies**. 42. 2016: 373-382.
- Phrapalad Somchai Payogo and Uthai Sudsukh. Buddhist Integration of Caring for Chronic Diseases in Thai Society. **Journal of MCU Peace Studies**. 32. 2015: 45-64
- Scriven. M. The methodology of evaluation. In R. E. Stake Ed.. Curriculum evaluation. **AERA Monograph Series on Curriculum Evaluation**. Vol. 6. Chicago: Rand McNally. 1967.
- Slavin. R. E. Cooperative Learning: Theory. **Research. and Practice**. Boston: Allyn and Bacon, 1995.
- Srichannil. C. Healing through Culturally Embedded Practice: An Investigation of Counsellors' and Clients' Experiences of Buddhist Counselling in Thailand. **Thesis Doctor of Philosophy**. The University of Edinburgh, 2014.
- Tyler. R.W. **Education Evaluation : new Roles. New Meams**. Chicago : University of Chicago Press, 1976.
- UNESCO. "Integrating Subject Areas in Primary Education Curriculum." in **Report Finalization Meeting 9-15 December**. 1981: 152.
- Harmer. Jeremy. **The Practice of English Language Teaching**. 3 th ed. London: Longman. 2001.
- Hudson. R.A. **Sociolinguistics**. London: Cambridge University press. 1980.
- Jeremy. **The Practice of English Language Teaching**. 3 th ed.. London: Longman. 2001.
- Kasper. G. & Faerch. C. **Plan and strategies in foreign language communication. In Strategies in intern language communication**. London: Longman. 1983.

- Krashen. Stephen. & Terrell. D. **The Natural Approach: Language Acquisition in the Classroom**. 3rd ed. Essex. United Kingdom: Pearson Education. 2000.
- Lasswell. H.D. **"The Structure and Function of Communication in Society"**. In **Public Opinion and Communication**. New York: Free Press. 1966.
- Littlewood. W.T. **Foreign and second language learning**. London: Cambridge University press. 1998.
- Littlewood. William. **Communicative Language Teaching**. Cambridge: Cambridge University press. 1995.
- McDonough. Jo; & Christopher Shaw. **Materials and Methods in ELT**. 2 nd ed. England: Blackwell Publishing. 2003.
- Poulisse. Nanda. and Schils. Erik. **"The Influence of Task – and Proficiency – Related Factors on the Use of Compensatory Strategies: A Quantitative Analysis."** Language Learning 39. January 1989.
- Rebecca L. **Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know**. New York: Newbury House. 1990.
- Richards. Jack; & Rodgers. Stephen. **Approaches and Methods in Language Teaching: A Description and Analysis**. Cambridge: Cambridge University press. 2001.
- Savignon. Sandra J. **Communicative Competence: Theory and Classroom Practice**. California: McGraw-Hill. 1997.
- Scott. Roger. **"Speaking in Keith' Johnson and Keith Morrow."** In **communication in the classroom**. London. Longman Group Ltd. 1981.
- Tarone. E. & Yule. G. **Eliciting the performance of strategic competence**. Washington. DC: Newbury House. 1989.
- Tarone. Elanine. **"Communicative Strategies. Foreigner Talk. and Repair in Interlingua"**. Language Learning 30. No.2 .1980.: 417-431.

Todd. L. **Modern English: Pidgins and creoles**. Oxford. England: Basil Blackwell. 1984.

Underwood. Mary; Joanne Kenworthy: & Michael Rost. **Teaching Listening**. London: Longman. 1989.

Varadi. Tamas. **Strategies of Target Language Learner Communication: Message Adjustment**. IRAL. 1980.

Wardhaugh. R. **An introduction to sociolinguistics**. New York: Basil Blackwell. 1986.

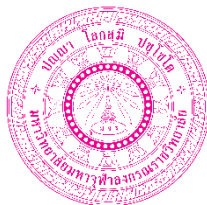
Williams. Warren. **Teaching English as a Second Language**. London: Longman. 1995.

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ๒๕๒ หมู่ ๔ บ้านท่าเยี่ยม ตำบล
นิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๑๗๐

วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ให้คณะผู้วิจัยสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์จำนวน ๑ ชุด

ด้วยคณะผู้วิจัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เสนอโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๕ โดยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) เพื่อพัฒนาและหาประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) เพื่อประเมินความพึงพอใจของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งอยู่ระหว่างดำเนินการวิจัยตามเวลาที่กำหนดไว้

ในการนี้ เพื่อให้การดำเนินการวิจัยมีความสมบูรณ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับวิธีการดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงขอท่านเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่คณะนักวิจัย ในวันที่ ๒๗ เดือนพฤษภาคม ๒๕๖๕ ระหว่างเวลา ๑๓.๐๐ น.-๑๖.๓๐ น. หรือตามความเหมาะสมและความสะดวกแก่ท่าน คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจักได้รับความอนุเคราะห์เอื้อเฟื้อทางวิชาการจากท่านด้วยดี

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.สุกานดา จันทวารีย์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

เรื่อง : การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

คำชี้แจง

๑. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ให้สัมภาษณ์โปรดให้สัมภาษณ์ตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริง ผู้วิจัยจะรักษาไว้เป็นความลับและจะไม่มีผลกระทบในทางลบต่อการปฏิบัติงานของท่าน หรือหน่วยงานที่ท่านรับผิดชอบ เนื่องจากผู้วิจัยจะนำการให้สัมภาษณ์ของท่านไปใช้วิเคราะห์และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น ซึ่งแบบสัมภาษณ์มีทั้งหมด ๗ ข้อ

๑) แนวคิดและหลักการดำเนินการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๒) การเสริมสร้างการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓) การส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

๔) การสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดของคณะสงฆ์และประชาชนในตำบลในเมือง อำเภอ จังหวัดร้อยเอ็ด

๕) การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่น

๖) นโยบายและกลไกการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๗) ปัญหา อุปสรรค ของการมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับความเมตตาวิเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์ ในครั้งนี้เป็นอย่างดี และขอกราบขอบพระคุณอย่างสูง ณ โอกาสนี้

(ผศ.ดร.สุกานดา จันทารีย์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ชื่อผู้ให้การสัมภาษณ์..... ฉายา/นามสกุล.....

วัน/เดือน/ปี เวลา..... ตำแหน่ง.....

ประเด็นสัมภาษณ์

ข้อที่ ๑. แนวคิดและหลักการดำเนินการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นเช่นไร

.....

ข้อที่ ๒. การเสริมสร้างการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีลักษณะอย่างไร

.....

ข้อที่ ๓ การส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตมีอะไรบ้าง

.....

ข้อที่ ๔. การสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดของคณะสงฆ์และประชาชนในตำบลในเมือง อำเภอ จังหวัดร้อยเอ็ดอย่างไร

.....

ข้อที่ ๕. การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างไร

.....

ข้อที่ ๖. นโยบายและกลไกการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีอะไรบ้าง

.....

.....

ข้อที่ ๗. ปัญหา อุปสรรค ของการมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิง
พุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีอะไรบ้าง

.....

.....

(ผศ.ดร.สุกานดา จันทวารีย์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

ภาคผนวก ค
แบบสอบถาม

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

.....

คำชี้แจง

ขอความกรุณาตอบแบบสอบถามนี้ตามความจริงโดยใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หรือเติมข้อความลงในช่องว่าง ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะปกปิดเป็นความลับ แต่จะนำไปวิเคราะห์เพื่อนำผลการวิจัยไปแก้ไขปรับปรุงเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

แบบสอบถามแบ่งเป็น ๔ ตอนดังนี้ คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา

ตอนที่ ๒ การรับรู้และการมีส่วนร่วมของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและระดับการมีส่วนร่วมของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ตอนที่ ๔ เป็นแบบสอบถามปลายเปิดให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและการส่งเสริมกิจกรรมของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี จึงกราบขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

(ผศ.ดร.สุกานดา จันทวารีย์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่เป็นจริงที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด

๑. เพศ

☐ พระภิกษุ	☐ สามเณร
☐ ขรวาส (ชาย)	☐ ขรวาส (หญิง)

๒. อายุ

☐ ไม่เกิน ๒๐ ปี	☐ ๒๑ - ๒๕ ปี
☐ ๒๖ - ๓๖ ปี	☐ ๓๗ - ๔๕ ปี
☐ ๕๐ ปีขึ้นไป	

๓. การศึกษา

☐ ต่ำกว่าประถมศึกษา	☐ ประถมศึกษา
☐ มัธยมศึกษา	☐ อนุปริญญา/หรือเทียบเท่า
☐ ปริญญาตรี	☐ สูงกว่าปริญญาตรี
☐ นธ.ตรี-เอก	☐ ป.ธ. ๑-๓
☐ ป.ธ. ๔-๖	☐ ป.ธ. ๗-๙
☐ อื่น ๆ	

ตอนที่ ๒ การรับรู้และการมีส่วนร่วมของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับผลการรับรู้และการมีส่วนร่วมของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนน ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	๑.๐๐ - ๑.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับน้อยมาก
ค่าเฉลี่ย	๑.๕๑ - ๒.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย	๒.๕๑ - ๓.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	๓.๕๑ - ๔.๕๐	= มีความคิดเห็นในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	๔.๕๑ - ๕.๐๐	= มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด

ข้อ	การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑.	ท่านทราบรูปแบบการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่					
๒.	ท่านทราบกระบวนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่					
๓.	ท่านทราบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่					
๔.	การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดพัฒนาพฤติกรรมของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดได้หรือไม่					
๕.	การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถพัฒนากระบวนการคิดแก้ปัญหาของประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดได้หรือไม่					
๖.	การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่					
๗.	คู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถนำไปใช้พัฒนาในพื้นที่อื่นในจังหวัดร้อยเอ็ดได้หรือไม่					
๘.	คู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีประโยชน์ต่อประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ดหรือไม่					
๙.	คู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดประกอบด้วยกิจกรรม ดังนี้					

	๑) กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า ๒) กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย ๓) กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา ๔) กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพ้อนรำพื้นบ้าน ๕) กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด มีความเหมาะสมหรือไม่					
๑๐.	สื่อและอุปกรณ์ในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่					
๑๑.	วิทยาการจัดสื่อได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาคู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่					
๑๒.	สถานที่ในการจัดฝึกอบรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่					
๑๓.	ระยะเวลาในการฝึกอบรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสมหรือไม่					

ตอนที่ ๓ ความคิดเห็นและระดับการมีส่วนร่วมของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับผลการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดที่ตรงกับสภาพความเป็นจริง โดยกำหนดระดับคะแนนดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับน้อยมาก

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑ - ๒.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑ - ๓.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ - ๔.๕๐ = มีความคิดเห็นในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑ - ๕.๐๐ = มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด

ข้อ	การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับความคิดเห็น				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑.	ท่านมีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๒.	ท่านเคยเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๓.	ท่านได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบูรณาการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๔.	ท่านได้พัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดไปพัฒนาพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ					
๕.	ท่านมีส่วนในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๖.	ท่านมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๗.	กิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสม					

๘.	หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดได้ทุกหลักธรรม					
๙.	ท่านมีความตั้งใจสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๑๐.	ควรจัดการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้ครบทุกพื้นที่					
๑๑.	การฝึกอบรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดควรมีทุกเดือน					
	ความพึงพอใจของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๑๒.	คู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดนำไปใช้จริง					
๑๓.	คู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น					
๑๔.	คู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดส่งเสริมการดำรงชีพอย่างสงบมีความสุข					
๑๕.	การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดสามารถนำพัฒนาพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ ในจังหวัดร้อยเอ็ดได้					
๑๖.	กิจกรรมของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเหมาะสมกับผู้เข้าอบรมและผู้ร่วมกิจกรรม					
๑๗.	กิจกรรมของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความหลากหลาย น่าสนใจ สนุก ไม่น่าเบื่อ					

๑๘.	สื่อและอุปกรณ์ของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีความเหมาะสม					
๑๙.	ความพร้อมของพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด					
๒๐.	บริการจัดการด้านข้อมูลหลักธรรมและประวัติศาสตร์ของชุมชน					

ตอนที่ ๔ การส่งเสริมกิจกรรมของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๑. ท่านคิดว่า กิจกรรมข้อใดเป็นการส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด (ตอบได้หลายข้อ)

- ☐ กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า
- ☐ กิจกรรมอัฐมบุญอัฐมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลังจากออกกำลังกาย
- ☐ กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา
- ☐ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้านรำพื้นบ้าน
- ☐ กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ☐ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม
- ☐ กิจกรรมทางสังคม เช่น ตรวจเยี่ยมแต่ละครอบครัว เป็นต้น
- ☐ อื่น ๆ ระบุ

๒. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

- ☐ ให้ความรู้เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลากหลาย
- ☐ ร่วมสร้างพื้นที่สาธารณะในชุมชนและนำการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่
- ☐ ส่งเสริมกิจกรรมของชุมชนให้มีส่วนบูรณาการเชิงพุทธ เช่น ดนตรี กีฬา ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น
- ☐ ให้วัดเป็นศูนย์จัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในการสร้างเสริมคุณธรรม/จริยธรรม
- ☐ อื่น ๆ ระบุ

๓. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

๑.
๒.
๓.
๔.
๕.

กราบขอบพระคุณ

(ผศ.ดร.สุกานดา จันทวารีย์)

หัวหน้าโครงการวิจัย

ผู้อำนวยการสำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

“จดหมายข่าว”

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ร่วมกับ คณะสงฆ์จังหวัดร้อยเอ็ด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด และเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด
จัดโครงการสวดมนต์พระไตรปิฎก เฉลิมพระเกียรติ เนื่องในสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาวิสาขบูชา

ฉบับที่ ๗/๒๕๖๕
ประจำวันพุธที่ ๑๑ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๕

“จดหมายข่าว”

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ประชุมร่วมกับเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด
สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด

ฉบับที่ ๘/๒๕๖๕
ประจำวันจันทร์ที่ ๙ เดือน พฤษภาคม ๒๕๖๕

ภาคผนวก ง

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

**รายชื่อผู้ให้ข้อมูลวิจัย เรื่อง การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ
ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด**

๑. นายวิเชียร สุดาพิพย์	นายอำเภอธวัชบุรี
๒. นางปราณี ประทุมมา	พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดร้อยเอ็ด
๓. ผศ.ดร.ชื่นอารมณ จันทิมาชัยอมร	อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สวสนันทา
๔. นายสะอาด โยธาทพล	พัฒนาการอำเภอธวัชบุรี
๕. นายณรงค์ฤทธิ์ นาอ่อน	นายกเทศมนตรีตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัด
ร้อยเอ็ด
๖. นายปริญญา ฉ่ำมณี	นายก อ.บ.ต.ธวัชบุรี
๗. นางวัชรวิทย์ ทัพโพธิ์	นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ รับผิดชอบตำบล
ธวัชบุรี ตำบลมะฮี
๘. นายยุทธนา บุศเนตร	วัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด
๙. นางสาวพิมพ์ปิ๋ว ยอดแก้ว	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการพิเศษ ผอ.กลุ่มส่งเสริม
ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม
๑๐. นางอ้อมเดือน ศรีทองแดง	นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ
๑๑. นายทรงวุฒิ สุขกำเนิด	ปลัดเทศบาลตำบลนิเวศน์
๑๒. นางตุลารัตน์ จันทักดี	นักวิชาการศึกษา อ.บ.ต.ธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด
๑๓. นายสมเดช แสงสุรินทร์	ประธานสภาเทศบาลตำบลนิเวศน์ อ.ธวัชบุรี จังหวัด
ร้อยเอ็ด
๑๔. พระครูเอกุตตรสตาธิคุณ	เจ้าคณะอำเภอธวัชบุรี
๑๕. พระครูบัณฑิตานุรักษ์	รองเจ้าคณะอำเภอธวัชบุรี

ภาคผนวก จ

บทความวิจัย

บทความวิจัย

ผศ.ดร.สุกานดา จันทวารีย์ และคณะ

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) ศึกษาแนวทางการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) พัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ประเมินความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) โดยตัวแทนพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด รวมประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน ๔๑๕ รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า

๑. การศึกษาแนวทางการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิเคราะห์เพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดในการนำไปพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ พบว่า ในภาพรวมแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมีศักยภาพและความพร้อมในการนำมาพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘

ผลการหาความต้องการและเป้าหมายการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความต้องการและเป้าหมายการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙

๒. ผลพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔

๓. ความพึงพอใจต่อการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕

การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน มีประโยชน์และตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ มีการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความท้าทายและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน และมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับคนในชุมชน โดยนำเสนอเกี่ยวกับ ประเพณีและกิจกรรมต่างๆในชุมชน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา งานประเพณีกินข้าวปุ้นบุญผะเหวด ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส้งประทีป กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสรวรค์

คำสำคัญ: การพัฒนา, การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ, พื้นที่สาธารณะ

Abstract

The research program is “Development of Buddhist Integrated Learning Space at Public Space in Roi Et Province”. It takes the process of Buddhist learning to integrate for using in daily life. It uses public space to use for teaching and learning, this process spreads the dhamma to the Buddhist community efficiently and the Buddhists or other people who believe in other religious interest to learn dhamma, they can learn easily. The objectives of the research program are 1) to study the ideal design of Buddhist integrated learning space at public space in Roi et province 2) to promote of Buddhist integrated learning space at public space in Roi et province 3) to evaluate the satisfaction and present of Buddhist integrated learning space at public space in Roi et province. The study is research and development. The populations of the research are 415 of monks and people who live in the area of Mahachulalongkornrajavidyalaya University RoiEt Buddhist college, Niwet sub-district, Thawat Buri district, RoiEt province.

The research results are

1) to study the ideal design of Buddhist integrated learning space at public space in Roi et province, the result of the analysis result of the potential of learning space in Roi Et province to develop learning management is found that learning space in Roi Et province is potential and readiness to develop and support to be the Buddhist integrated learning space with the mean score 4.00 which is high level, the opinion of the respondents on ability and the need to participate with the activity of development of Buddhist integrated learning space at public space in Roi Et Province is found that overall mean score is 4.18 which is at high level and the result of need and the objective of using the community learning space and Buddhist integrated learning space at public space in Roi Et Province is found that the overall mean score is 4.19 which is at high level.

2) the result of supporting the Buddhist integrated learning space at public space in Roi Et Province is found that overall mean score is 4.24 which is at high level.

3) the result of promotion of Buddhist integrated learning space at public space in Roi Et Province is found that the overall mean score is 4.22 with at high level and the satisfaction of Buddhist integrated learning space at public space in Roi Et Province is found that the overall mean score is 4.25 with high level.

Keywords: Development, Buddhist integrated learning space, public space

๑. บทนำ

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักการสำคัญคือหลักของเหตุและผล สิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้เกิดขึ้นจากเหตุ และส่งผลให้เกิดเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่และเป็นอยู่ดังที่พวกเราได้สัมผัสกันโดยทั่วหน้า การนำหลักพุทธศาสนามาใช้สำหรับมนุษย์เราในการพัฒนาและอบรมสั่งสอนให้เกิดมรรคผลตามจุดประสงค์และเป้าหมายนั้น ๆ มีความเป็นไปได้สูงมากเพราะเป็นการนำเหตุและผลมาใช้ในการพัฒนากระบวนการคิดดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นพระมหากษัตริย์ไทย รัชกาลที่ ๙ ทรงพระราชทานแก่คณะกรรมการสภายวพุทธสมาคมแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๑๖ ว่าพุทธศาสนาที่ใช้ได้ทุกปีทั้งผู้เยาว์ผู้แก่ โดยเฉพาะสำหรับผู้เยาว์ ถ้าสามารถที่จะอธิบายให้เข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ใช้การได้จริง ๆ ไม่ต้องใช้คำที่ หูหรือนำ ไม่ต้องใช้คำในทางวิชาการของพุทธศาสนาเลยก็ได้ เขาจะสนใจไม่ใช่น้อย และเขาจะใช้เป็นประโยชน์แก่ตน แก่ การศึกษาของตน เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำด้วยเหตุผลซึ่งเป็นหลักสำคัญของพุทธศาสนา สิ่งที่มีคือ มีเหตุใดก็ต้องมีผลนั้น ผลนั้นต้องเป็นเพราะเหตุ อันนี้เป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา ผู้ที่ใช้เหตุผลและได้รับอบรม คือ ได้รับฟังและฝึกฝนสมองของตนตั้งแต่เยาว์ ที่ว่าตั้งแต่เยาว์นี้ไม่ได้ปิดกั้นว่าเยาว์แค่นั้น ตั้งแต่เกิด ตั้งแต่ยังพูดไม่ได้ ถ้าสั่งสอนได้เราก็น่าจะสั่งสอนได้ตั้งแต่พูดไม่ชัดคือยังเกือบไม่รู้เรื่องอะไร เราสั่งสอนให้มีเหตุผลตลอดนั้นมาก็จะมีเหตุผล ถ้าไม่ได้สั่งสอนหรือบอกว่ายังกะเด็กเกินไปแล้วก็น่ารัก ปล่อยมันตามเรื่องตามราว หรือตามใจของพ่อแม่หรือตามใจของผู้ใหญ่ เด็กนั้นจะเสีย ซึ่งปรากฏมาแล้วว่า เด็กเสียเพราะว่าตามใจ ต้องอบรมตั้งแต่อายุน้อย^๑ ดังนั้นหัวใจของศาสนาหรือหลักธรรมทางพุทธศาสนา

^๑ ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, คำพอสอน : ประมวลพระบรมราโชวาท และพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ, ๒๕๔๓), หน้า ๒๔.

สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนให้กับเด็กได้ตั้งแต่ในวัยเยาว์ หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้เป็นหลักธรรมหรือพระธรรมคำสั่งสอนที่มีค่าอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ นอกจากนั้นพระองค์ยังมีวิธีการสอนที่หลากหลาย พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือบุคคลทั่วไปทั้งเทวดาและมนุษย์ ตามพระนามที่ได้รับยกย่องว่าทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย หลักธรรมของพระพุทธองค์สอนให้เป็นคนมีเหตุผล มีความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล หลักคำสอนของพระพุทธองค์จึงอยู่บนหลักของเหตุและผล ปัญหาใด ๆ ก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ การปกครอง สังคม ตลอดจนปัญหาการศึกษา สามารถแก้ไขได้ด้วยหลักคำสอนและวิธีสอนของพระพุทธองค์พระพุทธศาสนาสอนให้แก้ปัญหามนุษย์โดยมนุษย์เอง ที่ตรงตัวเหตุปัจจัยไม่ได้จำกัดจำเพาะว่าจะแก้แต่ข้างในหรือแก้แต่ข้างนอก คือ แล้วแต่เหตุปัจจัย คือ การแก้ปัญหตามหลักพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่แก้ที่ข้างนอกหรือแก้ที่ข้างในอย่างเดียว แต่ให้แก้ตั้งแต่ข้างในออกมาทีเดียว^๒

ในส่วนของการปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ หากขาดการปฏิบัติย่อมมิใช่การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ซึ่งถือจุดสำคัญที่การศึกษาแบบพุทธจึงเป็นการเรียนรู้ในระดับพุทธิปัญญา (intellect) ที่ประกอบด้วย อธิสัสสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา พระพุทธเจ้าทรงมองประเด็นที่ธัมมานุธรรมปฏิบัติ อธิบายรวมถึงการปฏิบัติธรรมโดยสมควรแก่ธรรม หรือปฏิบัติธรรมน้อย คล้อยแก่ธรรมใหญ่ พระธรรมปิฎกให้อธิบายเพิ่มเติมว่าหมายถึง “ปฏิบัติธรรมถูกหลัก คือทำให้ข้อปฏิบัติย่อยเข้ากันได้สอดคล้องกันและส่งผลแก่หลักการใหญ่ เป็นไปเพื่อจุดหมายที่ต้องการ” พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต)^๓ คำอธิบายของพระพุทธศาสนาเหล่านี้เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมต่อกันอยู่ นอกจากนั้นยังมีคำอธิบายเกี่ยวกับจิตใจด้วย เช่นเดียวกัน จิตถือเป็นนามขันธ์ที่มีส่วนสัมพันธ์กับระบบภายในร่างกาย กล่าวคือจิตทำหน้าที่ให้อินทรีย์ (Organism) ทั้งหลายดำรงตั้งมั่นอยู่ได้ ยิ่งไปกว่านั้นจิตยังมีอิทธิพลต่อร่างกายดังคำกล่าวที่ว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ” ร่างกายและจิตใจจึงมีส่วนเกี่ยวเนื่องกันเป็นระบบ รูปนามที่แยกกันไม่ออกเป็นหลักความประพฤติดชอบ ทางกายทางวาจา ทางใจ ยังจะเป็นทางที่นำไปสู่

^๒พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต), **วิธีแก้ปัญหาแบบพุทธ**, วารสารแรงงานสัมพันธ์, (๒๕๔๐), ๓๘(๖): ๓๓-๓๖.

^๓ Phra Brahmamagunabhorn (P. A. Payutto), **Dictionary of Buddhism**, (Bangkok: MCU Press, ๒๐๐๒), p. ๔๒.

จุดมุ่งหมายของชีวิตได้ และสร้างความงามสง่าให้กับสังคมด้วยเพราะเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม^๔ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อคุณภาพชีวิตที่ดี ตลอดจนสามารถลดความวิตกกังวลใจที่เคยเกิดขึ้นในชีวิต^๕ ทั้งด้านการทำหน้าที่ทางสังคม ด้านการเสริมสร้างศีลธรรม ด้านการศึกษาธรรม ด้านคุณธรรม ด้านการปฏิบัติตนขั้นสูง และด้านเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา นับว่าเป็นหลักการพัฒนาชีวิตและสังคม ตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงสุดคือความหลุดพ้นที่เป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนา^๖ และนำไปสู่กระบวนการคิดให้เป็นระบบอันจะนำไปสู่การตระหนักรู้เรื่องคุณค่าและตัดสินใจได้อย่างถูกต้องก่อนการปฏิบัติ

การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในมิติของการปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา จึงเป็นการนำเสนอการเรียนรู้สติในร่างกายและจิตใจมนุษย์ เพื่อก่อให้เกิดองค์ความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของร่างกาย จิตใจ ที่เป็นสมบัติดั้งเดิมของมนุษย์ว่าร่างกายนี้พัฒนาการเรียนรู้ได้ด้วยวิวัฒนาการการสร้างสรรคแห่งสติ ในฐาน กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นระบบก่อเกิดขึ้นมาเพื่อปกป้องอกุศลกรรม และการจัดกระบวนการที่เพียบพร้อม (สปปายะ) ยังเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่จะพัฒนาไปสู่ขั้นของความสามารถของมนุษย์ในการกำหนดรู้การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและจิตใจของมนุษย์ให้เกิดความสุข ซึ่งจะส่งผลให้การดำเนินชีวิตของผู้เรียนรู้ประสบความสำเร็จ มีสถานะที่เป็นปกติสุขเหมาะแก่การพัฒนาไปเป็นคนดีคนเก่ง คนมีความสุข ก่อเกิดความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม ตลอดจนมิติของการสร้างพื้นฐานในการปฏิบัติธรรมในลำดับต่อไปด้วย

ปัจจุบันได้มีการปฏิรูปการศึกษาในหลายประเทศ ในระยะแรกของการปฏิรูปการศึกษานักการศึกษาได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับกระแสของทฤษฎีการศึกษาใหม่ ๆ ที่สนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งเป็นแนวคิดที่ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ปัญญาเป็นฐาน ที่สามารถควบคุมความประพฤติที่ถูกต้อง จิตใจที่มั่นคง และการใช้ปัญญาในการเรียนรู้ที่สามารถเข้าใจสรรพสิ่งต่าง ๆ และการจัดการความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในขณะที่ความรู้ใหม่ ๆ ได้มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นมากมาย ทั้งมีความรู้ที่แยกส่วนเฉพาะด้านเกิดใหม่ตลอดเวลาอันมีผลจากการวิจัยและพัฒนา แต่การจัดการเรียนการสอนแบบแยกส่วน

^๔ Namanee, P., Sadarasantosa and Stability of Family Institution, *Journal of MCU Peace Studies*, ๔(๑), (๒๐๑๖): ๔๒-๕๕.

^๕ Phrapalad Somchai Payogo and Uthai Sudsukh, Buddhist Integration of Caring for Chronic Diseases in Thai Society, *Journal of MCU Peace Studies*, ๓(๒), (๒๐๑๕): ๔๕-๖๔

^๖ Phramaha Phatchawat Khematassi et al., Magalattadhipani: The Science of Wellbeing Life, *Journal of MCU Peace Studies*, ๔(๒), (๒๐๑๖): ๓๗๓-๓๘๒.

ทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกรู้ว่าวิชาต่าง ๆ ที่เรียนไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริง จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่ควรจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนเห็นถึงความสัมพันธ์ของเรื่องราวต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวมที่เชื่อมโยงเข้าด้วยกัน^๗ ผู้สอนจำเป็นต้องเลือกใช้ และดัดแปลงวิธีสอนให้เหมาะสมกับบทเรียน โดยนำแนวคิด เทคนิค และวิธีการเข้ามาช่วย เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงแก่นของความรู้ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำกิจกรรมอย่างจริงจัง มีการระดมความคิดภายในกลุ่ม เป็นการพัฒนาด้านสังคมให้กับผู้เรียน^๘ และวิธีการสอนรูปแบบหนึ่งที่เป็นวิธีการที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม รู้และเข้าใจถึงความเป็นจริงของธรรมชาติที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง คือ การจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธ^๙

ในอดีตที่ผ่านมาคงไม่มีใครปฏิเสธว่า “วัด” เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมของสรรพสิ่ง หลากหลายกิจกรรมอยู่ที่วัด แม้แต่เรื่องของการศึกษาเล่าเรียน จนเป็นที่มาของคำว่า บวช เรียน แต่ในปัจจุบันดูเหมือนว่า “วัด” กลับมีบทบาทต่อชุมชนลดน้อยลง เหลือเพียงแค่ภาพของการเป็นสถานที่จัดพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นงานบวช งานศพ หรืองานในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ส่วนภาพในบทบาทอื่น ๆ ดูจะเลือนรางและนึกยากขึ้นทุกทีในอดีต ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกับพระและวัด ทำให้ได้มีโอกาสซึมซับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และได้รับการอบรมสั่งสอนจากพระผู้ทรงศีล แต่ในสังคมปัจจุบัน ด้วยข้อจำกัดหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการจราจรที่แออัด ช่วงเวลาที่ไม่เอื้ออำนวย ฯลฯ ทำให้การเข้าวัดของคนไทยกลายเป็นเรื่องยาก บางครั้งการเข้าวัดแต่ละครั้งต้องมีการวางแผน ใช้นานก่อกายจะเข้าก็เดินเข้าไปได้ทันทีเหมือนก่อน แม้บางวัด พยายามรณรงค์ให้คนเข้าวัด ถึงกับมีการเปิดให้เข้าไปทำกิจกรรมต่าง ๆ ในวัดช่วงเย็นหรือค่ำหลังเลิกงาน แต่คนส่วนหนึ่งก็ยังลำบากที่จะเข้าวัดอยู่ดี^{๑๐} การเผยแพร่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนานั้น องค์กระคณะสงฆ์นั้นเป็นผู้ที่มีบทบาท สำคัญในการที่จะส่งเสริม เผยแผ่ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระพุทธองค์คือ การเข้าถึงและ

^๗ Jacobs, G. M., *Learning Cooperative Learning Via Cooperative Learning, A Sourcebook of Lesson Plans for Teacher Education on Cooperative Learning*, (Reprinted), (Singapore: SEAMEO, ๒๐๐๑), pp. ๕-๑๒.

^๘ Slavin, R. E., *Cooperative Learning: Theory, Research, and Practice*, (Boston: Allyn and Bacon, ๑๙๘๕), pp. ๔๕-๖๕.

^๙ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), (พิมพ์ครั้งที่ ๒), *รู้หลักก่อนแล้วศึกษาและสอนให้ได้ผล*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๓), หน้า ๔.

^{๑๐} ศิริทิพย์อัสสาสะวิน, “วัด” ต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน, หนังสือพิมพ์เดลินิวส์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.thaihealth.or.th/Content/๑๔๒๔๗>, [๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๔].

เข้าใจ ธรรมเพื่อนำมาประยุกต์ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคคล ชุมชน และ สังคมอย่างกว้างขวาง^{๑๑}

อย่างไรก็ตามการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ในชุมชนเมืองให้เกิดความเข้มแข็งได้นั้นเป็นเรื่องที่ท้าทายอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้าง ความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนเมืองในพื้นที่สังคมไทย ซึ่งเป็นหน่วยพื้นที่ที่ถือว่ามีความหลากหลายสถานะ คือชุมชนเมืองขนาดใหญ่องค์จึงเป็นความท้าทายอย่างยิ่งให้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

การวิจัยครั้งนี้ มีความสนใจในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ หรือพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ (Knowledge Center) ที่เป็นพื้นที่สาธารณะ เป็นแหล่งรวบรวมทรัพยากรการเรียนรู้ที่เข้าถึงได้ง่ายและสะดวกต่อการใช้เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนถ่ายทอดความรู้ระหว่างกัน เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำของการเข้าถึงความรู้ ซึ่งการเรียนรู้ไม่ควรจำกัดอยู่แค่ที่โรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยประชาชนทั่วไปทั้งเด็กหรือผู้ใหญ่ หรือแม้กระทั่งประชาชนที่ขาดโอกาสทางสังคมและการศึกษา เช่น เยาวชนที่มีฐานะยากจนหรือเยาวชนต่างด้าวก็ควรมีสถานที่ในการเข้าถึงความรู้ได้ง่ายขึ้น สามารถเข้ามาค้นคว้าสิ่งที่สนใจทั้งในด้านความรู้และการประกอบอาชีพ และสามารถออกแบบการเรียนรู้ตามอัธยาศัย ซึ่งจะมีครุจิตอาสาที่พร้อมมาให้ความรู้เหล่านั้น ทั้งเป็นสถานที่รองรับการพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ของประชาชนในชุมชนทุกช่วงวัย เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ค้นหาความถนัด และผู้ใหญ่ได้ฝึกทักษะใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มความสามารถในด้านการงานหรืออาชีพ รวมทั้งเป็นสถานที่พบปะกันของสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนฝูงในพื้นที่ ๆ มีประโยชน์และมีคุณค่า คณะผู้วิจัยมุ่งศึกษาการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งสร้างสรรค์ของชุมชนต้นแบบโดยมี วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นศูนย์กลาง

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
- ๒) เพื่อพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

^{๑๑} พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร ดร. และคณะ, การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ๒๕๕๖), หน้า ๑.

๓) เพื่อประเมินความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๓. ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ผู้วิจัยมุ่งเน้นการศึกษาการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด รวมทั้งหาประสิทธิภาพของพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของโครงการที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้แก่

- ๑) การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธ
- ๒) การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ
- ๓) การพัฒนากิจกรรมและสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ
- ๔) คุณภาพชีวิตของผู้ใช้พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

๓.๒ ขอบเขตด้านองค์กรและพื้นที่ งานวิจัยนี้ ดำเนินการศึกษาใน ๒ ระดับ ได้แก่

๑) **ระดับนโยบาย** เป็นการศึกษาถึงนโยบาย มาตรการดำเนินการ และกระบวนการที่เกี่ยวข้องของโครงการ โดยดำเนินการศึกษาผู้แทนจากองค์กรภาครัฐ ได้แก่ วัฒนธรรมจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมืองและผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย

๒) **ระดับอำเภอ** สำหรับการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม เวทีแสดงความคิดเห็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พื้นที่การศึกษาจำนวน ๑ พื้นที่ ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีประชาชนมาใช้ประโยชน์จำนวนมาก เหตุผลที่เลือกพื้นที่แห่งนี้ เนื่องจากวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นสถานที่สาธารณะที่ประชาชนในอำเภอเมืองนิยมมาใช้บริการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การออกกำลังกาย การทำบุญประจำปี หรือกิจกรรมขายผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นบ้าน เป็นต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งพื้นที่สาธารณะที่มีความพร้อมในการดำเนินการและเป็นพื้นที่ที่สามารถเข้าไปส่งเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการร่วมกับประชาชนในพื้นที่ได้ โดยพื้นที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการศึกษาวิจัย

๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ประชาชนในตำบลนิเวศน์ อำเภอร้อยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดจำนวน ๙,๑๒๐ คน^{๑๒}

ส่วนกลุ่มตัวอย่าง หมายถึง ตัวแทนของประชากรที่อาศัยอยู่ในตำบลนิเวศน์ อำเภอร้อยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ดจำนวนทั้งสิ้น ๙,๑๒๐ คน จากนั้นเปิดตารางสุ่มของ Krejcie and Morgan ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน ใช้วิธีการสุ่มตามสัดส่วนของจำนวนประชากร แบบเจาะจง (Purposive sampling)

๒) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

(๑) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในเชิงนโยบาย ได้แก่ ตัวแทนของวัฒนธรรมจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมือง ผู้แทนนักวิชาการพัฒนาชุมชนและสังคมในระดับมหาวิทยาลัย จำนวน ๕ คน

(๒) ตัวแทนขององค์กรบริหารส่วนตำบล กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องของการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๕ คน

(๓) ผู้นำชุมชนภาคประชาสังคม พระสงฆ์ และแกนนำประชาชนที่ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอร้อยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน ๕ คน

รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๑๕ ราย

๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการของโครงการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย จำนวน ๑๐ เดือน

๓.๕ ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ การพัฒนาแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตัวแปรตาม ประสิทธิภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

^{๑๒} วิ พิ เตีย สารานุกรมเสรี, อำเภอมืองร้อยเอ็ด, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.wikipedia.org/wiki/> [๑๕ เมษายน ๒๕๖๕].

๔. ผลการวิจัย

๔.๑ สรุปผลการศึกษาแนวทางการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๑) ผลการศึกษาสภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ผลการสำรวจแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล พบว่า บุคคลที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุด คือ นายหนูหรั่ง ชาติแก้ว ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รองลงมาคือ นายสมศรี สุวรรณปักข์ ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้สัมภาษณ์กล่าวถึงเท่ากันกับนายเปรม สุริสังข์ เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านการแสดงศิลปพื้นเมือง (หมอลำ) รองลงมาคือ นายพุม ใจภักดี เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านเครื่องจักรสานต่างๆ ผู้สัมภาษณ์กล่าวถึงเท่ากัน นางอ่อนสา ปราสาร เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านหัตถกรรมทอผ้าไหม ตามลำดับ ๒) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ พบว่า วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนสามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ได้ ๓) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ พบว่า แหล่งการเรียนรู้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุดคือ แหล่งการเรียนรู้ สื่อภาพ / สื่อเสียง หรือ สื่อภาพ และเสียง (หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย/ป้ายประชาสัมพันธ์ รองลงมาคือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก) และสื่อสิ่งพิมพ์ ตามลำดับ ๔) แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรม ประเพณีของชุมชน แบ่งเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านประเพณีของชุมชน พบว่า แหล่งการเรียนรู้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุดคือ ประเพณีบุญบั้งไฟ รองลงมาคือ ประเพณีแห่เทียนพรรษา รองลงมาคือ งานประเพณีกินข้าวปุ้นบุญผะเหวด เท่ากันกับ ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพ็งเส้งประทีป ตามลำดับ (๒) ด้านกิจกรรมของชุมชน พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุดคือ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านเท่ากับกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม รองลงมาคือ กิจกรรมลานธรรม ลานกีฬาเท่ากับกิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรมเท่ากับกิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดและเท่ากับกิจกรรมต่อบุญต่อธรรม รองลงมาคือ กิจกรรมทางสังคม ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์เพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดในการนำไปพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ พบว่า ในภาพรวมแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมีศักยภาพและความพร้อมในการนำมาพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า ๑) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล พบว่า โดยบุคคลที่มีศักยภาพและความพร้อมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ นายหนูหรั่ง ชาติ

แก้ว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ รองลงมาคือ นายสมศรี สุวรรณปักษ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ รองลงมาคือ นายเปรม สุริสังข์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ รองลงมาคือ นายพุด ใจภักดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ และ นางอ่อนสา ปราสาร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ ตามลำดับ ๒) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ พบว่า สถานที่ที่มีความเหมาะสมมากที่สุดคือ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๗ ๓) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ พบว่า สื่อและสารสนเทศที่มีศักยภาพและเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ สื่อภาพ / สื่อเสียง หรือ สื่อภาพ และเสียง (หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย/ป้ายประชาสัมพันธ์) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๐ รองลงมาคือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์, เฟสบุ๊ก) มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ และสื่อสิ่งพิมพ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ ตามลำดับ ๔) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมประเพณีของชุมชน พบว่า (๑) ด้านประเพณีของชุมชน พบว่า ประเพณีที่มีศักยภาพและความพร้อมอยู่ในระดับมากที่สุดคือ ประเพณีบุญบั้งไฟ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ รองลงมา คือ ประเพณีแห่เทียนพรรษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ รองลงมาคือ งานประเพณีกินข้าวปุ้นบุญผะเหวด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ และประเพณีสมมน้ำ คื่นเพ็งเสี่ยงประทีป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ ตามลำดับ (๒) ด้านกิจกรรมของชุมชน พบว่า กิจกรรมที่มีศักยภาพและความพร้อมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๓ รองลงมาคือ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ รองลงมาคือ กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ รองลงมาคือ กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓ รองลงมาคือ กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ รองลงมาคือ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ และกิจกรรมทางสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ ตามลำดับ

องค์ความรู้ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และจัดเก็บไว้ในพื้นที่แหล่งการเรียนรู้ มีดังนี้ ความรู้ด้านงานหัตถกรรม เช่นการทอผ้า การทำเครื่องจักรสาน , ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีทางพระพุทธศาสนาของชุมชน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีบุญผะเหวด, ความรู้ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน, ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นในชุม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสรวรค์

การเสริมสร้างการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ การพัฒนาแหล่งพื้นที่การจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดเด่นของชุมชน และมีการติดต่อสื่อสารหรือแจ้งข้อมูลให้คนในชุมชนได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวหรือโครงการที่กำลังจะเกิดขึ้นผ่านเครือข่ายความรู้หรือผู้นำท้องถิ่น/ผู้นำชุมชน การส่งเสริมให้คนในพื้นที่ชุมชนเข้าใจถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่การจัดการเรียนรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือพัฒนา

ตนเอง/ อาชีพได้ การส่งเสริมให้มีการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยนำเทคโนโลยีที่คนในชุมชนคุ้นเคยและนิยมใช้กันอยู่แล้ว เช่น เฟซบุ๊กและไลน์เพื่อติดต่อสื่อสารกันเป็นส่วนใหญ่ ผ่านสมาร์ตโฟน และตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชน มีการประสานความร่วมมือกับผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชนสามารถประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนเข้ามาใช้งานพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่พัฒนาขึ้น

การส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสมาธิ ซึ่งในแต่ละกิจกรรมจะมีการสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเช่น ไตรสิกขา อริยสัจ ๔ อิทธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ ซึ่งในแต่ละกิจกรรมนั้นต้องมีความรู้ที่เป็นประโยชน์ และตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ กระตุ้นการเรียนรู้ได้ มีการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน มีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับคนในชุมชน

การสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดของคณะสงฆ์และประชาชนในชุมชน โดยการสนับสนุนให้มีพื้นที่ที่เด็กกับผู้ใหญ่ได้มาเจอกัน แลกเปลี่ยนกัน เด็กเยาวชนและคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมออกแบบทั้งพื้นที่และกิจกรรม ให้หลากหลายเข้าถึงทุกกลุ่ม ถึงจะตอบสนองการใช้งาน และดึงดูดให้คนออกมาทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยการสอดแทรกกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสมาธิ เพื่อใช้ในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้และชุมชนอย่างยั่งยืน

การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน คือ ต้องมีประโยชน์และตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ มีการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความท้าทายและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน และมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับคนในชุมชน โดยนำเสนอ

เกี่ยวกับ ประเพณีและกิจกรรมต่างๆในชุมชน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา งาน ประเพณีกินข้าวปั้นบุญผะเหวด ประเพณีสมมน้ำคั้นเพ็งแสงประทีป กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสรวรค์

๒) ผลการสำรวจความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนและความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

แนวทางในการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ มีดังนี้ ๑) ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน โดยควรพัฒนาแหล่งพื้นที่การจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดเด่นของชุมชน และควรมีการติดต่อสื่อสารหรือแจ้งข้อมูลให้คนในชุมชนได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวหรือโครงการที่กำลังจะเกิดขึ้นผ่านเครือข่ายความรู้มือหรือผู้นำท้องถิ่น/ผู้นำชุมชน มีการประสานงานของหน่วยงานหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ๒) ด้านการส่งเสริมให้คนในพื้นที่ชุมชนเข้าใจถึงการใช้อย่างไรจากพื้นที่การจัดการเรียนรู้ โดยการจัดทำเนื้อหา สื่อ ที่นำเสนอเกี่ยวกับประวัติศาสตร์หรือองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชนได้เรียนรู้และอนุรักษ์ความรู้ของชุมชนร่วมกัน, มีการนำเสนอเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงหรือได้มาจากพื้นที่การจัดการเรียนรู้และประชาชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือพัฒนาตนเอง/ อาชีพได้, จัดกิจกรรมหรือนิทรรศการเพื่อเผยแพร่และนำเสนอข้อมูล เกี่ยวกับพื้นที่การจัดการเรียนรู้ให้คนในชุมชนได้รับทราบ ๓) ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยสื่อที่จะนำมาใช้เพื่อช่วยให้เกิดการรับรู้ได้ง่ายควรเป็นสื่อในรูปแบบของ คลิปวิดีโอที่สามารถรับชมภาพและเสียงได้พร้อมกัน หรือนำเสนอใน ลักษณะของสื่อมัลติมีเดียเพื่อกระตุ้นความสนใจ ส่วนเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ต้องเป็นสิ่งที่คนในชุมชนคุ้นเคยและนิยมใช้กันอยู่แล้ว โดยจะใช้เฟซบุ๊กและไลน์เพื่อติดต่อสื่อสารกันเป็นส่วนใหญ่ ผ่านสมาร์ตโฟน และตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชนก็สามารถใช้งานผ่านคอมพิวเตอร์ได้ โดยอาจทำในรูปแบบของเว็บไซต์เพื่อแนะนำสถานที่ ประเพณีที่สำคัญต่าง ๆ ของชุมชน ๔) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ โดย ควรจัดกิจกรรมที่เป็นการกระตุ้นให้อยากไปชมสถานที่หรือของจริง หรือทดลองปฏิบัติหลังจากที่ได้เรียนรู้ผ่านจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์, เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำเสนอผลงานหรือ แลกเปลี่ยนความรู้เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับคนในชุมชนได้เห็น ถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าไปเรียนรู้ ๕) ด้านการสร้าง

เครือข่าย และความร่วมมือที่เกี่ยวข้อง โดยการประสานความร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชนที่ทำหน้าที่ควบคุมและดูแลประชาชนในพื้นที่ ที่สามารถประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนให้ ประชาชนเข้ามาใช้งานพื้นที่การจักการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่พัฒนาขึ้น

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นพระภิกษุ จำนวน ๑๕๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓ รองลงมา เป็นสามเณร จำนวน ๙๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐ รองลงมา เป็นฆราวาส (ชาย) จำนวน ๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘ และ เป็นฆราวาส (หญิง) จำนวน ๗๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐ ตามลำดับ สำหรับอายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุไม่เกิน ๒๐ ปี จำนวน ๑๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๘ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๒๕ ปี จำนวน ๑๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๘ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๖ - ๓๖ ปี จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๓ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๓๗ - ๔๙ ปี จำนวน ๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๘ และมีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕ ตามลำดับ ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๘๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๘ รองลงมา มีระดับมัธยมศึกษา - เอก จำนวน ๗๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๓ รองลงมา ระดับปริญญาตรี จำนวน ๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๘ รองลงมา ระดับอนุปริญญา/หรือเทียบเท่า จำนวน ๔๓ คน จำนวน ๑๐.๘ รองลงมา ระดับปริญญาตรี ๑ - ๓ จำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๘ รองลงมา ระดับประถมศึกษา จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘ รองลงมา ระดับปริญญาตรี ๔ - ๖ จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๘ รองลงมา ระดับต่ำกว่าประถมศึกษา จำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓ และระดับปริญญาตรี ๗ - ๙ จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๘ ตามลำดับ

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ อยู่ในระดับมาก

ผลการออกแบบ (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สรุปรายละเอียดของร่างรูปแบบได้ดังนี้ ร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ได้แก่

๑) องค์ความรู้ชุมชน โดยยึดหลัก (๑) สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ของชุมชน กล่าวคือมีประเภทขององค์ความรู้ และทักษะที่ประชาชนต้องการจะเรียนรู้อย่างครบถ้วน และสามารถตอบสนองเป้าหมายการเรียนรู้สำหรับการประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ เพื่อนำมาสร้างงานหรือพัฒนาอาชีพ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมและเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (๒) ผสมผสานแหล่งขององค์ความรู้ที่หลากหลายทั้งที่มาจากตัวบุคคล วัตถุสิ่งของ สถานที่ สื่อ กิจกรรมหรือวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล จากผู้มีประสบการณ์หรือผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน และผสมผสานกับความรู้ที่สามารถเห็นได้ชัดเจน (๓) สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีเนื้อหาที่สะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ เอกลักษณ์ ความโดดเด่น หรือสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน

๒) สื่อและเทคโนโลยี โดยยึดหลัก (๑) มีสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งข้อความ ภาพนิ่ง วิดิทัศน์ และเสียงที่ผ่านการเก็บรวบรวม เรียบเรียง และจัดลำดับอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อใช้เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดและเผยแพร่องค์ความรู้ของชุมชน (๒) มีความสะดวกในการใช้งาน ให้สอดคล้องกับพื้นฐานและประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมาย จัดหมวดหมู่และระบบการสืบค้นที่สอดคล้องกับความต้องการด้วยระบบฐานข้อมูล ใช้เทคโนโลยีเว็บไซต์เพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้และการติดต่อสื่อสาร ผสมผสานกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์สำหรับการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ (๓) สามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา โดยกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจสามารถเข้ามาศึกษาค้นคว้าหรือเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาด้วยการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ทั้งคอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟนเชื่อมต่อผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

๓) กิจกรรมการเรียนรู้ โดยยึดหลัก (๑) ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจภายในของผู้เรียนเองมีความต้องการที่จะเรียนรู้ด้วยความสมัครใจ โดยเริ่มต้นจากการวินิจฉัยความต้องการเรียนรู้ กำหนดเป้าหมาย วางแผนการเรียนรู้ ดำเนินการเรียนรู้ตามแผน และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง (๒) เรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติตามความถนัดและความสนใจผ่านภาระงานของตนเอง เน้นที่การนำความรู้หรือประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตสามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจ แก้ปัญหาหรือพัฒนาตนเองได้ (๓) ส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน โดยมีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า, กิจกรรมอัมบุญอัมมธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้าหลักจากออกกำลังกาย, กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวร์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา, กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน, กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่

องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ดทั้งการ เรียนรู้ผ่านสื่อและสถานที่จริง สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น หรือแหล่งข้อมูลอื่นเพื่อการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ร่วมกัน

๔) เครือข่ายความร่วมมือ โดยยึดหลัก (๑) ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับชุมชน โดยการสร้างความร่วมมือกับปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชน และประชาชนเพื่อสร้างสายสัมพันธ์ที่ดี เพื่อเข้าถึงและเข้าใจความต้องการของชุมชน นำไปสู่การดำเนินงานที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง (๒) การสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน โดยการอำนวยความสะดวกและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในพื้นที่การเรียนรู้ของชุมชน ด้วยการส่งเสริมทักษะพื้นฐานที่จำเป็น จัดเตรียมโครงสร้าง เครือข่ายพื้นฐานเพื่อการเข้าถึงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้กับคนในชุมชน (๓) เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามา มีบทบาทร่วมกันในกิจกรรมของชุมชนทั้งการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายการพัฒนาชุมชน การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน ขั้นตอนของร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งได้เป็น ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะเริ่มต้น ระยะดำเนินการ และระยะติดตามประเมินผล ซึ่งทั้ง ๓ ระยะ ประกอบด้วย ๑๐ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ๒) ประชาสัมพันธ์ ๓) เตรียมความพร้อม ๔) ลงทะเบียนเข้าสู่ระบบ ๕) ระบุความต้องการการเรียนรู้ ๖) เรียนรู้ ๗) สร้างผลงาน ๘) เผยแพร่ผลงาน ๙) สรุปและประเมินผลการเรียนรู้ และ ๑๐) สะท้อนความรู้สู่ชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

๑) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยการหาแนวร่วมในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันโดยการ ประสานความร่วมมือไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และผู้นำชุมชน เพื่อดำเนินการสำรวจ และวิเคราะห์พื้นที่การเรียนรู้ สอบถามความต้องการการเรียนรู้ของประชาชน กำหนดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) ประชาสัมพันธ์ โดยการเผยแพร่ให้ประชาชนในชุมชนได้ทราบข้อมูลข่าวสาร พื้นที่ การเรียนรู้ร่วมกัน มีแนวทางดังนี้ (๑) ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อทั้งแบบตัวต่อตัว แบบกลุ่มหรือแบบมวลชน โดยใช้ สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ ป้ายประชาสัมพันธ์, สื่อชุมชน เช่น เสียงตามสาย และรถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น เว็บไซต์ โซเชียลมีเดีย เป็นต้น (๒) ประชุมร่วมกับ ผู้นำหรือคณะกรรมการชุมชนเพื่อแจ้งข้อมูลให้ประชาชน ได้รับทราบ (๓) ประชาสัมพันธ์เชิญชวน สถาบันการศึกษาในชุมชนทั้งการศึกษาในระบบ โรงเรียนและนอกระบบ ให้เข้ามาเรียนรู้

๒) การจัดกิจกรรมรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย (๑) เตรียมความพร้อม เป็นการอธิบายให้ผู้เรียนทราบถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ วิธีการเรียน ข้อพึงปฏิบัติ ข้อตกลงในการเรียนรู้ และวิธีการเข้าใช้งานให้ชัดเจน รวมทั้ง ฝึกอบรมความรู้พื้นฐานที่จำเป็นเพื่อการใช้งานในรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยการ ประชุมชี้แจงผ่านคณะกรรมการชุมชนหรือผู้นำท้องถิ่น และการให้ข้อมูลในรูปแบบของเอกสารคู่มือการใช้ งานในลักษณะของสิ่งพิมพ์และอิเล็กทรอนิกส์ (๒) ลงทะเบียนเข้าสู่ระบบเพื่อใช้งาน ซึ่งประชาชนในชุมชนสามารถเข้าถึงรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดด้วยการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์พกพาที่เชื่อมต่อเครือข่าย อินเทอร์เน็ต โดยในขั้นตอนนี้ จะแนะนำให้ประชาชนทำการสมัครสมาชิก เพื่อจัดเก็บข้อมูล พื้นฐานของสมาชิกและข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถและความสนใจของประชาชน และให้ทำแบบประเมินรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด (ก่อนเรียน) (๓) ระบุความต้องการการเรียนรู้ โดยระบบจะนำเสนอองค์ความรู้ของชุมชน โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ตามประเภทของแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล สถานที่ สื่อ และกิจกรรม โดยผู้ใช้งานต้องระบุความต้องการการเรียนรู้ด้วยการเลือกหัวข้อที่ต้องการจะเรียนรู้ พร้อม ทั้งระบุเป้าหมายของการเรียนรู้ว่าต้องการจะเรียนรู้ไปเพื่ออะไร จากนั้นระบบจะทำหน้าที่ประมวลผลเพื่อ นำเสนอแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่สอดคล้องกับความต้องการในรูปแบบของข้อความ ภาพนิ่ง วิดิทัศน์ และเสียง (๔) เรียนรู้ โดยให้สมาชิกในชุมชนจะได้เรียนรู้องค์ความรู้ของชุมชนตามที่ได้ระบุ ความต้องการไว้ ในรูปแบบของวิดิทัศน์ รูปภาพ และข้อความ ซึ่งหลังจากเรียนรู้องค์ความรู้ที่ต้องการแล้ว ผู้เรียนทำการประเมินสื่อที่ได้เรียนรู้ พร้อมทั้งสามารถสรุปสาระสำคัญและแนวทางที่จะประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาตนเอง (๕) สร้างผลงาน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนโดยการลงมือปฏิบัติ โดยนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาในแหล่งเรียนรู้ชุมชนมาเป็นฐานเพื่อการต่อยอดในการสร้างผลงานเพื่อแก้ปัญหา หรือพัฒนาตนเองและชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่สนใจสามารถนำเสนอในรูปแบบของโครงการหรือแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยระบุสภาพปัญหา สิ่งที่ต้องการพัฒนา เป้าหมายโครงการ ประโยชน์ที่ได้รับ ขั้นตอนการดำเนินการ งบประมาณ และระยะเวลาดำเนินการ ผ่านการกรอกข้อมูลหรืออัปโหลดไฟล์เอกสาร เพื่อให้คณะกรรมการร่วมกันพิจารณา โดยโครงการที่ผ่านการพิจารณาจะได้รับงบประมาณสนับสนุนให้ดำเนินงาน (๖) เผยแพร่ผลงาน โดยโครงการที่ผ่านการอนุมัติในดำเนินการจะนำเสนอผลการ ดำเนินงานในรูปแบบของรูปภาพหรือวิดิทัศน์ โดยกรอกข้อมูลผ่านระบบ

ได้แก่ ชื่อโครงการ วันที่ ดำเนินการ ภาพหรือวิดิทัศน์การดำเนินงาน ผลการดำเนิน ประโยชน์ที่ได้รับ ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ หรืออัฟโฟลด์ไฟล์เอกสาร (๗) สรุปผลและประเมินการเรียนรู้ เป็น ขั้นตอนที่ระบบจะทำการสรุปกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนได้ดำเนินการพร้อมทั้งทำแบบประเมิน คุณลักษณะรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด (หลังเรียน)

๓) หลังจากการจัดกิจกรรมรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะใน จังหวัดร้อยเอ็ดตามเป้าหมายแล้ว จะต้องมีการรักษาความสัมพันธ์และการสื่อสารที่เป็นระบบระหว่าง เครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ด้วยการ จัด ประชุมหรือเวทีชุมชนเพื่อสะท้อนความคิดเห็นหรือความรู้สู่ชุมชน

ผลการประเมิน (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด ร้อยเอ็ด พบว่า การประเมินความเหมาะสมร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่ สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

หลังจากที่ผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันประเมินความเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับแก้ ไข ร่างรูปแบบแล้ว ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไข (ร่าง) รูปแบบฯ ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้คำแนะนำเพื่อให้ได้ รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สำหรับนำมาพัฒนาเป็น รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดที่สมบูรณ์ ก่อนนำไป ทดลองกับตัวอย่างการวิจัย ดังนี้

๑) กำหนดความสำคัญขององค์ประกอบเครือข่ายความร่วมมือโดยเน้นการสร้างความร่วมมือ กับ ผู้นำชุมชนที่จะทำหน้าที่ประสานงานและขับเคลื่อนการดำเนินงานระหว่างบุคคลและองค์กร ทั้ง ภายในและภายนอก ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยการมอบหมายบุคคลรับผิดชอบ โดยเฉพาะเพื่อให้การพัฒนา รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด ร้อยเอ็ด สามารถดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

๒) ออกแบบเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด ร้อยเอ็ด เพื่อให้การนำเสนอข้อมูลในเว็บไซต์ครอบคลุมวิธีการแสดงผลในหน้าจอหลายขนาด ซึ่งต้อง สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ใช้ในยุคปัจจุบันที่เข้าเยี่ยมชมหน้าเว็บไซต์บนอุปกรณ์ที่แตกต่างกัน

๓) จัดหมวดหมู่ชุดความรู้ให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

๔) ออกแบบ UI เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อใช้เป็นช่องทางในการเชื่อมต่อระหว่างผู้ใช้กับระบบ โดยคำนึงถึงความสามารถและประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ผู้ใช้เกิดความพึงพอใจ

วิธีการส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนใช้พื้นที่การจัดการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ควรมีการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เสียงตามสาย ป้ายคัทเอาท์ โปสเตอร์ แผ่นพับ ใบปลิว แจกตามหมู่บ้าน รวมทั้งการชี้แจงหรือนัดหมายผ่านการประชุมประชาคมให้รับทราบ, ใช้สื่อสังคม เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ ในการประชาสัมพันธ์เพื่อเข้าถึง ประชาชนแต่ละบุคคล

ผลการสร้างสื่อแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลและการพัฒนาเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วยการสร้างสื่อแหล่งการเรียนรู้ดิจิทัลแบ่งเป็น ด้านที่ ๑ แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านที่ ๒ แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ด้านที่ ๓ แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพ / สื่อเสียง หรือ สื่อภาพ และเสียง (หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย/ป้ายประชาสัมพันธ์) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์, เฟซบุ๊ก) ด้านที่ ๔ แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรม ประเพณีของชุมชน ได้แก่ (๑) ด้านประเพณีของชุมชน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา งานประเพณีกินข้าวบิณฑุพะเหวด ประเพณีสมมาน้ำคืนเพ็งเส็งประทีป (๒) ด้านกิจกรรมของชุมชน เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอัมบุณอัมมธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมทางสังคม โดยนำเสนอเรื่องราว ในรูปแบบรายการสารคดี โดยนำปราชญ์ชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเปิดให้ประชาชนเข้าถึงและสืบค้นได้อย่างสะดวกเพื่อนำข้อมูลไปต่อยอดใช้ประโยชน์โดยหลังจากพัฒนาสื่อแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง พบว่าโดยภาพรวมสื่อที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนขั้นตอนการออกแบบ User Experience Design เป็นการวางแผนผังการทำงาน เพื่อให้เห็นภาพรวมและจำลองการทำงานของเว็บไซต์ และขั้นตอนการพัฒนาเว็บไซต์ เพื่อใช้เป็นระบบจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ระบบการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ชุมชนเป็นฐาน และระบบสนับสนุนเพื่อช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยนำความต้องการของผู้ใช้มาวิเคราะห์เพื่อออกแบบและพัฒนาเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วย ๑) การออกแบบส่วนประกอบของโปรแกรม ๒) รูปแบบหน้าจอการนำ

ข้อมูลเข้าและส่วนต่อประสาน ๓) กำหนดรูปแบบโปรแกรม ๔) ส่วนของการปฏิสัมพันธ์ ๕) กำหนดกฎระเบียบเพื่อให้ระบบมีความคงสภาพของข้อมูล รวมถึงการสร้างคู่มือการใช้งานเว็บไซต์ มีรายละเอียดดังนี้

ผลการออกแบบ Wireframe เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วย การออกแบบโครงสร้างและส่วนประกอบของเว็บไซต์เพื่อใช้จัดวางเมนูพื้นที่การแสดงผลข้อมูลการติดต่อสื่อสาร รวมถึงการจำลองการทำงานและการเชื่อมต่อเมนูต่าง ๆ ของเว็บไซต์

ผลการสร้างเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วย เมนูหลัก ๗ เมนู ได้แก่ สมัครสมาชิก ลงชื่อเข้าใช้ แหล่งการเรียนรู้ โครงการวิจัย คู่มือการใช้งาน การติดต่อ และสื่อเพื่อการแบ่งปัน ซึ่งเป็นการพัฒนาเว็บไซต์ที่สามารถรองรับกับการแสดงผลบนอุปกรณ์ที่มีขนาดหน้าจอที่แตกต่างกัน ขั้นตอนการพัฒนาเว็บไซต์มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ ๑) ศึกษาความเป็นไปได้และวางแผนการดำเนินการพิจารณาผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ค่าใช้จ่าย ความคุ้มค่าและการวางแผนการดำเนินการพัฒนาระบบ ๒) วิเคราะห์ระบบ การนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ความต้องการและข้อมูลแหล่งการเรียนรู้มากำหนดเป้าหมายของการพัฒนาระบบ และสร้างต้นแบบรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ออกแบบระบบ การดำเนินการกำหนดรูปแบบของเว็บไซต์ทั้งการแสดงผลส่วนประสานงานผู้ใช้และการทำงานของระบบการจัดเก็บ ข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ระบบการสืบค้นข้อมูล ระบบเรียนรู้ระบบปฏิสัมพันธ์และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ๔) พัฒนาระบบ การนำระบบที่ได้ออกแบบมาดำเนินการสร้างและพัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูลและเว็บไซต์ด้วยการเขียนโปรแกรมภาษาคอมพิวเตอร์ และทำการทดสอบระบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๕) การนำระบบไปใช้งาน การดำเนินการถ่ายโอนระบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด แล้วดำเนินการอบรมการใช้งานระบบและดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ๖) การบำรุงรักษาระบบ การดูแลระบบเพื่อให้ระบบมีประสิทธิภาพในการทำงานและแก้ไขข้อบกพร่องของระบบ โดยสามารถเข้าถึงเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้ที่ [http://www. http:// roietareamodel.mcu.ac.th/](http://www.roietareamodel.mcu.ac.th/) และดูตัวอย่างหน้าจอของเว็บไซต์ที่ภาคผนวก

ผลการประเมินเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขเว็บไซต์ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบและให้คำแนะนำเพื่อให้ได้เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สำหรับนำไปทดสอบประสิทธิภาพกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตัวอย่างก่อนที่จะนำไปทดลองใช้ต่อไป

ผลการหาประสิทธิภาพของเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ภาพรวมการทดสอบประสิทธิภาพผู้ใช้งานเดี่ยว ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับ ตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก ส่วนภาพรวมการทดสอบประสิทธิภาพผู้ใช้งานกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒ ซึ่งตามเกณฑ์อยู่ในระดับมาก และภาพรวมการทดสอบประสิทธิภาพในภาคสนามมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

ผลการหาความต้องการและเป้าหมายการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความต้องการและเป้าหมายการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน คือ ต้องมีข้อมูลความรู้ที่เป็นประโยชน์และตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อให้ผู้เรียนเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ กระตุ้นการเรียนรู้ได้ มีการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อให้สามารถเข้าถึงมาเรียนรู้ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความท้าทายและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน และมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับคนในชุมชน

๔.๒ สรุปผลพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการทดลองใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยนำรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็น พระสงฆ์และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จากนั้นได้ ดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะก่อน

และหลังใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด และประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ระยะเวลาทดลองจำนวน ๘ สัปดาห์ ได้ผลการประเมินดังนี้ ๑) ผลการประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ก่อนเข้าร่วมโครงการ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับ ๒) ผลการประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ หลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับ ๓) ผลการเปรียบเทียบคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ หลังเข้าร่วมโครงการ ($\bar{X} = ๔.๓๕$, S.D. = ๐.๖๓) สูงกว่าคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ก่อนเข้าร่วมโครงการ ($\bar{X} = ๓.๗๒$, S.D. = ๐.๕๕) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะก่อนเข้าร่วมโครงการและคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะหลังเข้าร่วมโครงการ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

สรุปผลความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันระหว่างหน่วยงานท้องถิ่นกับคนในชุมชนในการพัฒนาชุมชนด้วยฐานความรู้ , ตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง, เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้เล็งเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดร่วมกัน, ต้องมีบุคคลต้นแบบ เช่น ปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้และคำแนะนำหรือประชาสัมพันธ์ให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองด้วยการใช้พื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

๔.๓ สรุปผลการประเมินความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการรับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การรับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยสรุปดังนี้ ๑) การออกแบบภาพรูปแบบ โดยการเพิ่มการเชื่อมต่อของขั้นตอนให้สะท้อนภาพของความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้น และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบและขั้นตอนของรูปแบบ ๒) องค์ประกอบของรูปแบบ ผู้เชี่ยวชาญเสนอให้แก้ไขชื่อองค์ประกอบ “องค์ความรู้เพื่อชุมชน” เป็น “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ส่วนองค์ประกอบ ด้านสื่อและเทคโนโลยี จำเป็นต้องเพิ่มเติมทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และองค์ประกอบด้านกิจกรรมการเรียนรู้ควรใส่ नियามศัพท์เฉพาะว่าเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดจากความต้องการของประชาชนในพื้นที่ชุมชน และองค์ประกอบด้านเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ควรเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน สถานศึกษาในระบบและนอกระบบ ๓) ขั้นตอนของรูปแบบ ขั้นตอนให้มีความกระชับและใช้ภาษาง่ายต่อการสื่อความหมาย และเชื่อมโยงผลที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นจะนำไปสู่การดำเนินงานในขั้นตอนถัดไปอย่างไร ๔) วิธีการประเมินผล ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชน คณะกรรมการ เครือข่ายชุมชนและคณะทำงานเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆร่วมกัน ๕) ความเหมาะสมของการนำไปใช้ เพิ่มความเหมาะสมหรือเกณฑ์สำหรับชุมชนอื่นที่จะรูปแบบไปปรับใช้ต่อไป

ความพึงพอใจต่อการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

๕. ข้อเสนอแนะ

๕.๑ ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) ควรนำองค์ความรู้ที่รวบรวมไว้ของพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดไปเป็นสื่อการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น เพื่อให้คนในชุมชนได้เรียนรู้เกิดความตระหนักและหวงแหนองค์ความรู้ของชุมชน อันจะนำไปสู่การส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่การเรียนรู้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนทั้งในมิติของการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย

๒) พื้นที่การเรียนรู้ที่มีลักษณะบริบทคล้ายหรือใกล้เคียงกับตัวอย่างในการวิจัย และต้องการพัฒนา พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ สามารถนำองค์ประกอบและขั้นตอนของ

รูปแบบไปใช้เพื่อเป็นต้นแบบสำหรับ การจัดการเรียนรู้สำหรับชุมชนได้ แต่หากมีบริบทที่แตกต่างกัน สามารถปรับเปลี่ยนองค์ประกอบและ ขั้นตอนให้มีความยืดหยุ่น และสอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ การเรียนรู้

๓) เพื่อเป็นการต่อยอดการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะที่ พัฒนาขึ้น โดยการสร้างกลุ่มเครือข่าย ผู้พัฒนาเนื้อหา ข้อมูล องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ ชุมชน และเชื่อมโยงองค์ความรู้ของแต่ละชุมชน ให้ประชาชนใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ร่วมกัน และถ่ายทอดองค์ความรู้จากฐานสู่ฐาน จากชุมชนสู่ชุมชน เพื่อนำไปสู่สังคมแห่งการแบ่งปัน สามารถร่วมกันเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึง

๕.๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

๑) ควรมีการประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบปรับเหมาะ มาออกแบบและพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะให้สามารถตอบสนองและสามารถนำเสนอความรู้ที่เหมาะสม กับช่วงวัย ความต้องการของผู้เรียนในชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยสามารถเข้าถึงได้ทั้งในระบบออฟไลน์ และออนไลน์

๒) ควรพัฒนาลังสือองค์ความรู้ในพื้นที่การเรียนรู้ระดับอำเภอ ระดับจังหวัดและระดับ ภูมิภาคเพื่อเชื่อมต่อองค์ความรู้ระดับท้องถิ่นไปเป็นองค์ความรู้ระดับประเทศ โดยให้ประชาชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการออกแบบและผลิตสื่อด้วยตนเอง

๓) ควรนำกลยุทธ์การออกแบบการเรียนการสอนมาประยุกต์ใช้เพื่อจัดกิจกรรมในพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการคิดเป็น แก้ปัญหาและมีคิด สร้างสรรค์ ตลอดจนทักษะต่าง ๆ อันจะไปสู่การสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบสนองนโยบายประเทศไทย ๔.๐ ต่อไป

ภาคผนวก ฉ
คู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ
ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

คู่มือการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

โดย

ผศ.ดร.สุกานดา จันทวารีย์

ผศ.ดร.สยามพร พันธไชย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

คำนำ

คู่มือนี้ คณะผู้วิจัยได้ผลิตขึ้นมาเพื่อเป็นชุดกิจกรรมในการส่งเสริมการดำเนินการพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในจังหวัดร้อยเอ็ด โครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” โดยมีเนื้อหา จำนวน ๕ ตอน คือ ตอนที่ ๑ กิจกรรมสถานธรรมล้านกัปปา ตอนที่ ๒ กิจกรรมอัมบุญอุ้มธรรม ตอนที่ ๓ กิจกรรมพิธีกรรมนั่งสวดมนต์ ตอนที่ ๔ กิจกรรมอนุรักษวัฒนธรรมพื้นบ้าน ตอนที่ ๕ กิจกรรมต่อบุญต่อกรรม ทุก ๆ ตอนของกิจกรรมเป็นการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เข้าไปเพื่อเป็นบทเรียนการเรียนรู้ให้กับชุมชนและพื้นที่ในที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยเฉพาะพื้นที่ในวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถานที่สาธารณะที่ประชาชนและหน่วยข้าราชการมาใช้ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งชุมชนบริเวณ รอบ ๆ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เมื่อมีกิจกรรมอะไรที่ต้องใช้พื้นที่ และจำนวนคนมาก วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด จะถูกเลือกใช้พื้นที่เสมอ

ดังนั้นคณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนนิยม มาใช้มาก จึงได้จัดทำวิจัย เรื่อง “การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” ขึ้น เพื่อเพิ่ม ประสิทธิภาพและแนวทางในการทำพื้นที่สาธารณะแห่งนี้เป็นศูนย์การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

๑

ยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

โครงการนี้มีเป้าหมายหลัก คือ การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พื้นที่ต้นแบบวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

วัตถุประสงค์

๑. ศึกษาแนวคิดการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
๒. พัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด
๓. ประเมินความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ ที่ ๑: สร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนา ปรัชญาของพื้นที่สาธารณะเป็นศูนย์การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ และร่วมอนุรักษ์สืบสานประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วยรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย

ยุทธศาสตร์ ที่ ๒: ส่งเสริม สนับสนุน การขยายผลเครือข่ายพื้นที่สาธารณะเป็นศูนย์การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการสู่ชุมชนคุณธรรม

พัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

แนวทางการจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนา เป้าหมายและจุดเด่น มีกระบวนการและวิธีการอย่างไรที่สามารถนำไปบูรณาการกับวัดกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดและทฤษฎีได้อย่างไร การเชื่อมโยงเพื่อตอบ ซึ่งคำตอบที่ได้นี้จะเป็นองค์ความรู้ที่เป็นระบบและสามารถเรียกได้ว่านวัตกรรมการเรียนรู้ในทางพระพุทธศาสนา หากนำความรู้จากทั้งสองศาสตร์มาศึกษาร่วมกันในเชิงบูรณาการย่อมนำมาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์เพื่อเพิ่มเติมให้การศึกษาเกิดความสุขสมบูรณ์ในงานวิจัยฉบับนี้เรียกองค์ความรู้ใหม่นี้ว่า "นวัตกรรมการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ" การกำหนดให้มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาให้เป็นพื้นที่พัฒนาการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ย่อมทำให้บุคคลทั่วไปได้ใช้พื้นที่เพื่อการเรียนรู้ด้วยหลากหลายวิธีหรือกิจกรรม วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถานที่เหมาะต่อการพัฒนาเป็นพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการให้เป็นพื้นที่เรียนรู้คู่คุณธรรม ซึ่งมียุทธศาสตร์ในการดำเนินการดังนี้

ยุทธศาสตร์ ที่ ๑: สร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนา ปรัชญาของพื้นที่สาธารณะเป็นศูนย์การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการและร่วมอนุรักษ์สืบสานประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วยรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย

ยุทธศาสตร์ ที่ ๒: ส่งเสริม สนับสนุน การขยายผลเครือข่ายพื้นที่สาธารณะเป็นศูนย์การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการสู่ชุมชนคุณธรรม

วัตถุประสงค์ของพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

เพื่อศึกษาแนวคิดการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเมินความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เป้าหมายการดำเนินการ

ให้ประชาชนได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีเนื้อหาจำนวน ๕ ตอน คือ ตอนที่ ๑ กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา ตอนที่ ๒ กิจกรรมอัมบุญอัมมธรรม ตอนที่ ๓ กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ ตอนที่ ๔ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ตอนที่ ๕ กิจกรรมตอบปัญหาคูณธรรม โดยมีการพัฒนาสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในการทำกิจกรรมและการสร้างเครือข่ายพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๔

รูปแบบและกิจกรรมของการดำเนินงาน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ กิจกรรมลานธรรมล้านกีฬา

จัดแข่งขันกีฬาฟุตบอลที่สนามกีฬาวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ก่อนการแข่งขันนักกีฬาทุกคนพร้อมทั้งผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมลานธรรมล้านกีฬาทุกคน พร้อมใจกันสวดมนต์ ปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนา พร้อมทั้งรับฟังธรรมจากประธานสงฆ์ที่มาทำพิธีเปิดโครงการกิจกรรมลานธรรมล้านกีฬา

หลักการสำหรับการกิจกรรมลาน

ธรรมล้านกีฬา คือ หลักอริยบท ๔ เป็นพุทธสันติวิธีที่สามารถนำมาใช้ในการสร้างแรงบันดาลใจให้กับนักกีฬาได้เป็นอย่างดี เพราะนอกจากจะ

สร้างแรงบันดาลใจให้กับนักกีฬาแล้ว ยังส่งผลให้นักกีฬาประสบความสำเร็จได้ ดังนี้

ฉันทะ (ความพอใจ) : การสร้างความพอใจให้กับนักกีฬา ถือเป็นบันไดขั้นแรกที่จะนำกีฬาไปสู่ความสำเร็จ กล่าวคือ การทำให้นักกีฬาเกิดความยินดี พอใจ เต็มใจ ที่จะทำสิ่งนั้นด้วยใจรักและต้องการทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ มีความพึงพอใจในผลงานของตนเองและ

๕

เพื่อนร่วมทีม ในส่วนของผู้ฝึกสอน ควรสร้างความพึงพอใจในความสามารถให้กับตัวนักกีฬา หมั่นสังเกตนักกีฬามีความพึงพอใจในการฝึกซ้อมมากน้อยเพียงใด เสริมสร้างความมั่นใจ เสริมกำลังใจในการแข่งขัน เพื่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดในการกีฬา สร้างแรงบันดาลใจจากเป้าหมายที่นักกีฬาแต่ละคนตั้งไว้ ร่วมกันปลูกฝังค่านิยมและมุมมองเพื่อประเทศชาติ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว

วิริยะ (ความเพียร) : บันไดขั้นที่ ๒ ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ หากมีการปลูกฝังขั้นพื้นฐานของแต่ละบุคคลแล้วนั้น ฉันทะจะเป็นตัวหนุนให้เกิดวิริยะขึ้นได้โดยง่าย เพราะฉะนั้น จึงต้องปลูกฝังตลอดเวลาหากนักกีฬามีความเพียรพยายาม ความอดทน และมานะบากบั่น ที่จะทำงานหรือทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ดีที่สุดไม่ทอดทิ้งเมื่อเกิดอุปสรรค และความยากลำบากต่างๆ ด้วยการมองปัญหาหรืออุปสรรคที่ขัดขวางต่อการทำสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ท้าทาย และต้องเอาชนะให้สำเร็จ หากนักกีฬามีความเพียรพยายาม ความขยัน ยึดกฎกติกาเป็นนิจ ไม่ว่าการฝึกซ้อม หรือการแข่งขันก็จะสำเร็จโดยง่าย

จิตตะ (การเอาใจใส่) : การเอาใจใส่ สนใจและให้ใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำ มีสมาธิมั่นคงอยู่กับงาน ไม่ปล่อยปละละเลยในงานที่ทำ และทำงานด้วยความตั้งใจที่จะให้งานนั้นสำเร็จ ผู้ฝึกสอนควรตั้งเป้าหมายให้กับนักกีฬา เพื่อให้ให้นักกีฬามีความมุ่งมั่นและมีเป้าหมายในการฝึกซ้อม หลังจากทุกคนรู้เป้าหมายตรงกันแล้ว นักกีฬาจะเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการซ้อม แต่นักกีฬาแต่ละคนมีความมุ่งมั่นไม่เท่ากันบางที่เราอาจจะต้องใช้เสียงของนักกีฬาด้วยกันเองในการกระตุ้นสิ่งเหล่านั้นให้เพิ่มขึ้นมา เช่น เวลาที่นักกีฬาเกิด

๖

ความท้อ เบื่อหน่าย จะต้องมึนงงก็หาอีกกลุ่มคอยรับฟังปัญหา ปล่อยโยน คอยให้กำลังใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีเนื่องจากสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้กับคนในทีม

วิมังสา (การไตร่ตรอง): การสอบสวน ไตร่ตรอง และพิจารณาตรวจสอบในสิ่งที่กำลังทำนั้น ๆ รวมถึงการรู้จักค้นคว้า ทดลอง คิดค้น และรู้จักคิดแก้ไขปรับปรุงงาน ให้ก้าวหน้าอยู่เสมอผู้ฝึกสอนควรจัดให้มีการประชุมกันเองภายในทีมบ่อยครั้ง เพื่อนักกีฬาจะรับรู้เรื่องราวและปัญหาของกันและกัน ช่วยกันคิดหาวิธีแก้ไขปัญหานั้นๆ รวมไปถึงควรมีการแบ่งปันประสบการณ์ทั้งการฝึกซ้อม การแข่งขันให้กับนักกีฬารุ่นใหม่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ได้ทราบถึงปัญหาและนำไปเป็นแบบอย่างต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในทีมอีกด้วย

กล่าวได้ว่าหลักพุทธสันติวิธีที่เป็นแนวทางในการสร้างแรงบันดาลใจให้นักกีฬาคตามหลักอิทธิบาท ๔ เป็นหลักการชัดเจนและเข้าใจเนื้อหาได้ดีที่สุด หลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย (๑) ฉันทะ ความพอใจ (๒) วิริยะ ความเพียร (๓) จิตตะ การเอาใจใส่ (๔) วิมังสา การไตร่ตรอง หลักอิทธิบาท ๔ นี้ ถือเป็นบันไดในแต่ละขั้นที่นำนักกีฬาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

๗

ตอนที่ ๒ กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม

กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม มหาวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เปิดให้ประชาชนทั่วไปพร้อมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิตของวิทยาลัยสงฆ์ได้ร่วมกันสวดมนต์ปฏิบัติธรรมเป็นประจำทุกเดือน เดือนละหนึ่งครั้ง พร้อมทั้งมีการสอนเจริญสมาธิและวิปัสสนากรรมฐานตามแบบฉบับของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีการฟังธรรมและการทำบุญตักบาตร นอกจากนี้ยังมีการบรรพชาสามเณรเพื่อเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา

ตอนที่ ๓ กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์

กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดบริเวณของวิทยาลัยสงฆ์ให้ประชาชนทั่วไปพร้อมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิตของวิทยาลัยสงฆ์ได้ร่วมกันจัดกิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์เป็นประจำทุกเดือน เดือนละหนึ่งครั้งซึ่งมีคณาจารย์ และพระนิสิตเป็นองค์พระธรรมกถึก ผู้แสดงธรรมแก่ประชาชน นอกจากฟังธรรมแล้ว หลังจากฟังธรรมเสร็จก็จะมีการปฏิบัติธรรมเจริญจิตภาวนาตามโอกาสของเวลา

ตอนที่ ๔ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน

กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดบริเวณของวิทยาลัยสงฆ์ให้ประชาชนทั่วไปพร้อมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิตของวิทยาลัยสงฆ์ได้ร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยมีกิจกรรมการประกวดขับร้องสรภัญญ์อีสานและการแข่งขันกลองยาวโบราณ ในโครงการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม สืบสานประเพณีพื้นถิ่นอีสาน

ตอนที่ ๕ กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม

กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดบริเวณของวิทยาลัยสงฆ์ให้ประชาชนทั่วไปพร้อมทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิตของวิทยาลัยสงฆ์ได้ร่วมกันทำกิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยเป็นการทำบุญตักบาตรให้กับพระนิสิต หลังจากนั้นพระนิสิตก็จะนำอาหารแห้งไปมอบให้กับองค์กรการกุศลต่างๆที่อยู่บริเวณของมหาวิทยาลัย นับได้เป็นโครงการต่อบุญต่อธรรมนอกจากจะได้บุญจากการใส่บาตรแล้ว ประชาชนทั่วไปยังได้รับการฟังธรรมและการนำสิ่งของต่าง ๆ ไปมอบให้กับองค์กรที่เขาลำบากจากอาหาร ซึ่งสิ่งนี้จะเป็นการช่วยเหลือประชาชนทั่วไปที่ยังมีความลำบากอยู่

ภาคผนวก ช
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

การศึกษาการวิจัยเรื่อง การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด การวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด รวมทั้งหาประสิทธิภาพของพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของโครงการที่เน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ ๑) ศึกษาแนวทางการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๒) พัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓) ประเมินความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

เป้าหมายการวิจัย คือ ๑) การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นลักษณะอย่างไร ๒) การพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีลักษณะอย่างไร ๓) ความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน

ขอบเขตการวิจัย โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด” แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๔ ส่วน คือ ๑) การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธ ๒) การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๓) การพัฒนากิจกรรมและสื่อการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ๔) คุณภาพชีวิตของผู้ใช้พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ด้านพื้นที่ พื้นที่ต้นแบบวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด

ด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างครั้งนี้คือ โดยตัวแทนพระสงฆ์และประชาชนในพื้นที่วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด รวมประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น จำนวน ๔๑๕ รูป/คน

ด้านระยะเวลา ระยะเวลาในการดำเนินการของโครงการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ใช้ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย จำนวน ๑๐ เดือน

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรอิสระ การออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตัวแปรตาม การพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

รูปแบบการวิจัย การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีรูปแบบเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D)

ผลการศึกษา

๑. ศึกษาแนวคิดการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

๑) ผลการศึกษาสภาพพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ

ผลการสำรวจแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล พบว่า บุคคลที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุด คือ นายหนูหรั่ง ขาดิแก้ว ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รองลงมาคือ นายสมศรี สุวรรณปักข์ ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้สัมภาษณ์กล่าวถึงเท่ากับนายเปรม สุริสังข์ เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านการแสดงศิลปพื้นเมือง (หมอลำ) รองลงมาคือ นายพุด ใจภักดี เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านเครื่องจักรสานต่างๆ ผู้สัมภาษณ์กล่าวถึงเท่ากับ นางอ่อนสา ปราสาร เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านหัตถกรรมทอผ้าไหม ตามลำดับ ๒) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ พบว่า วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่สาธารณะที่ประชาชนสามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ได้ ๓) แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ พบว่า แหล่งการเรียนรู้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุด คือ แหล่งการเรียนรู้ สื่อภาพ / สื่อเสียง หรือ สื่อภาพ และเสียง (หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย/ป้ายประชาสัมพันธ์) รองลงมาคือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์ เฟสบุ๊ก) และสื่อสิ่งพิมพ์ ตามลำดับ ๔) แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมประเพณีของชุมชน แบ่งเป็น ๒ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านประเพณีของชุมชน พบว่า แหล่งการเรียนรู้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุดคือ ประเพณีบุญบั้งไฟ รองลงมาคือ ประเพณีแห่เทียนพรรษา รองลงมาคือ งานประเพณีกินข้าวปั้นบุญผะเหวด เท่ากันกับ ประเพณีสมมน้ำคั้น

พึงเสี่ยงประทีป ตามลำดับ (๒) ด้านกิจกรรมของชุมชน พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวถึงมากที่สุดคือ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านเท่ากับกิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม รองลงมาคือ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬาเท่ากับกิจกรรมอัมบุญอัมธรรมเท่ากับกิจกรรมฟังธรรมนั่งสวดและเท่ากับกิจกรรมต่อบุญต่อธรรม รองลงมาคือ กิจกรรมทางสังคมตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์เพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดในการนำไปพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ พบว่า ในภาพรวมแหล่งการเรียนรู้ในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมีศักยภาพและความพร้อมในการนำมาพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ในระดับมาก เมื่อแยกเป็นรายด้านพบว่า ๑) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล พบว่า โดยบุคคลที่มีศักยภาพและความพร้อมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ นายหนูหรั่ง ขาติแก้ว มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๐ รองลงมาคือ นายสมศรี สุวรรณปักข์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ รองลงมาคือ นายเปรม สุริสังข์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๗ รองลงมาคือ นายพุด ใจภักดี มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ และ นางอ่อนสา ปราสาร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ ตามลำดับ ๒) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ พบว่าสถานที่ที่มีความเหมาะสมมากที่สุดคือ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๔๗ ๓) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ พบว่า สื่อและสารสนเทศที่มีศักยภาพและเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ สื่อภาพ / สื่อเสียง หรือ สื่อภาพ และเสียง (หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย/ป้ายประชาสัมพันธ์) มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๖๐ รองลงมาคือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์, เฟสบุ๊ก) มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗ และสื่อสิ่งพิมพ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ ตามลำดับ ๔) ด้านแหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมประเพณีของชุมชน พบว่า (๑) ด้านประเพณีของชุมชนพบว่า ประเพณีที่มีศักยภาพและความพร้อมอยู่ในระดับมากที่สุดคือ ประเพณีบุญบั้งไฟ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ รองลงมาคือ ประเพณีแห่เทียนพรรษา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๓ รองลงมาคือ งานประเพณีกินข้าวปุ้นบุญผะเหวด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๐ และประเพณีสมมน้ำคั้นพึงเสี่ยงประทีป มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ ตามลำดับ (๒) ด้านกิจกรรมของชุมชน พบว่า กิจกรรมที่มีศักยภาพและความพร้อมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๕๓ รองลงมาคือ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ รองลงมาคือ กิจกรรมอัมบุญอัมธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐ รองลงมาคือ กิจกรรมฟังธรรมนั่งสวด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๓

รองลงมาคือ กิจกรรมต่อยุทธธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๗ รองลงมาคือ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรม
พื้นบ้าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๐ และกิจกรรมทางสังคม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๕๓ ตามลำดับ

องค์ความรู้ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และจัดเก็บไว้ในพื้นที่แหล่งการเรียนรู้ มีดังนี้
ความรู้ด้านงานหัตถกรรม เช่น การทอผ้า การทำเครื่องจักรสาน , ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี
ทางพระพุทธศาสนาของชุมชน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีบุญผะ
เหวด, ความรู้ด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน, ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นในชุม
ชน เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟิงธรรมนำสวรรค์

๒) ผลการสำรวจความต้องการการเรียนรู้ของชุมชนและความคิดเห็นเกี่ยวกับ รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

แนวทางในการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ มีดังนี้ ๑) ด้าน
ความสัมพันธ์กับชุมชน โดยควรพัฒนาแหล่งพื้นที่การจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดเด่นของชุมชน
และควรมีการติดต่อสื่อสารหรือแจ้งข้อมูลให้คนในชุมชนได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวหรือโครงการที่
กำลังจะเกิดขึ้นผ่านเครือข่ายความรู้หรือผู้นำท้องถิ่น/ผู้นำชุมชน มีการประสานงานของหน่วยงาน
หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ๒) ด้านการส่งเสริมให้คนในพื้นที่ชุมชน
เข้าใจถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่การจัดการเรียนรู้ โดยการจัดทำเนื้อหา สื่อ ที่นำเสนอเกี่ยวกับ
ประวัติศาสตร์หรือองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่นเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน นักศึกษา และ
ประชาชนได้เรียนรู้และอนุรักษ์ความรู้ของชุมชนร่วมกัน, มีการนำเสนอเนื้อหาสาระที่เชื่อมโยงหรือ
ได้มาจากพื้นที่การจัดการเรียนรู้และประชาชนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือพัฒนา
ตนเอง/ อาชีพได้, จัดกิจกรรมหรือนิทรรศการเพื่อเผยแพร่และนำเสนอข้อมูล เกี่ยวกับพื้นที่การ
จัดการเรียนรู้ให้คนในชุมชนได้รับทราบ ๓) ด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกใน
การเข้าถึงพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยสื่อที่จะนำมาใช้เพื่อช่วยให้เกิดการรับรู้ได้ง่ายควร
เป็นสื่อในรูปแบบของ คลิปวิดีโอที่สามารถรับชมภาพและเสียงได้พร้อมกัน หรือนำเสนอใน ลักษณะ
ของสื่อมัลติมีเดียเพื่อกระตุ้นความสนใจ ส่วนเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้ต้องเป็นสิ่งที่คนในชุมชนคุ้นเคย
และนิยมใช้กันอยู่แล้ว โดยจะใช้เฟซบุ๊กและไลน์เพื่อติดต่อสื่อสารกันเป็นส่วนใหญ่ ผ่านสมาร์ตโฟน
และตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชนก็สามารถใช้งานผ่านคอมพิวเตอร์ได้ โดยอาจทำในรูปแบบของ
เว็บไซต์เพื่อแนะนำสถานที่ ประเพณีที่สำคัญต่าง ๆ ของชุมชน ๔) ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม
และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ โดย ควรจัดกิจกรรมที่เป็นการกระตุ้นให้อยากไปชมสถานที่หรือของ

จริง หรือทดลองปฏิบัติหลังจากที่ได้เรียนรู้ผ่านจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์, เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำเสนอผลงานหรือ แลกเปลี่ยนความรู้เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับคนในชุมชนได้เห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าไปเรียนรู้ ๕) ด้านการสร้างเครือข่าย และความร่วมมือที่เกี่ยวข้อง โดยการประสานความร่วมมือกับผู้นำท้องที่หรือผู้นำชุมชนที่ทำหน้าที่ควบคุมและดูแลประชาชนในพื้นที่ที่สามารถประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนให้ ประชาชนเข้ามาใช้งานพื้นที่การจักการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่พัฒนาขึ้น

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวนและร้อยละข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็น พระภิกษุ จำนวน ๑๕๓ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓ รองลงมา เป็นสามเณร จำนวน ๙๖ รูป คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐ รองลงมา เป็นฆราวาส (ชาย) จำนวน ๗๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘ และ เป็นฆราวาส (หญิง) จำนวน ๗๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๐ ตามลำดับ สำหรับอายุของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุไม่เกิน ๒๐ ปี จำนวน ๑๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๘ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๑ - ๒๕ ปี จำนวน ๑๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๘ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๒๖ - ๓๖ ปี จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๗.๓ รองลงมา มีอายุระหว่าง ๓๗ - ๔๙ ปี จำนวน ๕๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๘ และมีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕ ตามลำดับ ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๘๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๘ รองลงมา มีระดับมัธยมศึกษา - เอก จำนวน ๗๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๓ รองลงมา ระดับปริญญาตรี จำนวน ๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๘ รองลงมา ระดับอนุปริญญา/หรือเทียบเท่า จำนวน ๔๓ คน จำนวน ๑๐.๘ รองลงมา ระดับปริญญาตรี ๑ - ๓ จำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๘ รองลงมา ระดับประถมศึกษา จำนวน ๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘ รองลงมา ระดับปริญญาตรี ๔ - ๖ จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๘ รองลงมา ระดับต่ำกว่าประถมศึกษา จำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓ และระดับปริญญาตรี ๗ - ๙ จำนวน ๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๘ ตามลำดับ

ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อความสามารถและความต้องการร่วมกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๘ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

ผลการออกแบบ (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในจังหวัดร้อยเอ็ด สรุปรายละเอียดของร่างรูปแบบได้ดังนี้ ร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย ๔ องค์ประกอบ ได้แก่

องค์ประกอบที่ ๑ องค์ความรู้ชุมชน โดยยึดหลัก ๑) สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ของชุมชน กล่าวคือมีประเภทขององค์ความรู้ และทักษะที่ประชาชนต้องการจะเรียนรู้อย่างครบถ้วน และสามารถตอบสนองเป้าหมายการเรียนรู้สำหรับ การประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ เพื่อนำมาสร้างงานหรือพัฒนาอาชีพ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิต และสังคมและเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ๒) ผสมผสานแหล่งขององค์ความรู้ที่หลากหลายทั้งที่มาจากตัวบุคคล วัตถุสิ่งของ สถานที่ สื่อ กิจกรรมหรือวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล จากผู้มีประสบการณ์หรือผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชน และผสมผสานกับความรู้ที่สามารถเห็นได้ชัดเจน ๓) สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีเนื้อหาที่สะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อ เอกลักษณ์ ความโดดเด่น หรือสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน

องค์ประกอบที่ ๒ สื่อและเทคโนโลยี โดยยึดหลัก ๑) มีสื่อการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งข้อความ ภาพนิ่ง วิดิทัศน์ และเสียงที่ผ่านการเก็บรวบรวม เรียบเรียง และจัดลำดับอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อใช้เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดและเผยแพร่องค์ความรู้ของชุมชน ๒) มีความสะดวกในการใช้งาน ให้สอดคล้องกับพื้นฐานและประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมาย จัดหมวดหมู่และระบบการสืบค้นที่สอดคล้องกับความต้องการด้วยระบบฐานข้อมูล ใช้เทคโนโลยีเว็บไซต์เพื่ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้และการติดต่อสื่อสาร ผสมผสานกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์สำหรับการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ๓) สามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา โดยกลุ่มเป้าหมายที่มีความสนใจสามารถเข้ามาศึกษาค้นคว้าหรือเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาด้วยการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ทั้งคอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟนเชื่อมต่อผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

องค์ประกอบที่ ๓ กิจกรรมการเรียนรู้ โดยยึดหลัก ๑) ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจภายในของผู้เรียนเองมีความต้องการที่จะเรียนรู้ด้วยความสนใจ โดยเริ่มต้นจากการวินิจฉัยความต้องการเรียนรู้ กำหนดเป้าหมาย วางแผนการเรียนรู้ ดำเนินการเรียนรู้ตามแผน และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง ๒) เรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติตามความถนัดและความสนใจผ่านการกระทำของตนเอง เน้นที่การนำความรู้หรือประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจ แก้ปัญหาหรือพัฒนาตนเองได้ ๓)

ส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน โดยมีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมลานธรรมล้านกัฬา โดยออกกำลังกายในตอนเช้า, กิจกรรมอุ้มบุญอุ้มธรรม โดยทำบุญตักบาตรในตอนเช้า หลังกาออกกำลังกาย, กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ โดยการฟังเทศนาจากพระอาจารย์วิปัสสนา, กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน, กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม โดยนำอาหารจากการบิณฑบาตไปมอบให้แก่องค์กรการกุศล เช่น บ้านพักคนชรา บ้านเด็กกำพร้า คนยากจนในบริเวณพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ดทั้งการเรียนรู้ผ่านสื่อและสถานที่จริง สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น หรือแหล่งข้อมูลอื่นเพื่อการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ร่วมกัน

องค์ประกอบที่ ๔ เครือข่ายความร่วมมือ โดยยึดหลัก ๑) ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับชุมชน โดยการสร้างความร่วมมือกับปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำชุมชน และประชาชนเพื่อสร้างสายสัมพันธ์ที่ดี เพื่อเข้าถึงและเข้าใจความต้องการของชุมชน นำไปสู่การดำเนินงานที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง ๒) การสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน โดยการอำนวยความสะดวกและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในพื้นที่การเรียนรู้ของชุมชน ด้วยการส่งเสริมทักษะพื้นฐานที่จำเป็น จัดเตรียมโครงสร้าง เครือข่ายพื้นฐานเพื่อการเข้าถึงทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้กับคนในชุมชน ๓) เน้นการทำงานแบบมีส่วนร่วม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนทั้งการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายการพัฒนาชุมชน การดำเนินกิจกรรม การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของชุมชน ขั้นตอนของร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งได้เป็น ๓ ระยะ ได้แก่ ระยะเริ่มต้น ระยะดำเนินการ และระยะติดตามประเมินผล ซึ่งทั้ง ๓ ระยะ ประกอบด้วย ๑๐ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ ๒) ประชาสัมพันธ์ ๓) เตรียมความพร้อม ๔) ลงทะเบียนเข้าสู่ระบบ ๕) ระบุความต้องการการเรียนรู้ ๖) เรียนรู้ ๗) สร้างผลงาน ๘) เผยแพร่ผลงาน ๙) สรุปและประเมินผลการเรียนรู้ และ ๑๐) สะท้อนความรู้สู่ชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ ๑ ระยะเริ่มต้น ประกอบด้วย ๑) สร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยการหาแนวร่วมในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้ร่วมกันโดยการประสานความร่วมมือไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และผู้นำชุมชน เพื่อดำเนินการสำรวจและวิเคราะห์พื้นที่การเรียนรู้ สอบถามความต้องการการเรียนรู้ของประชาชน กำหนดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ๒) ประชาสัมพันธ์ โดยการ

เผยแพร่ให้ประชาชนในชุมชนได้ทราบข้อมูลข่าวสาร พื้นที่การเรียนรู้ร่วมกัน มีแนวทางดังนี้ (๑) ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อทั้งแบบตัวต่อตัว แบบกลุ่มหรือแบบมวลชน โดยใช้ สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ ป้ายประชาสัมพันธ์, สื่อชุมชน เช่น เสียงตามสาย และรถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น เว็บไซต์ โซเชียลมีเดีย เป็นต้น (๒) ประชุมร่วมกับผู้นำหรือคณะกรรมการชุมชน เพื่อแจ้งข้อมูลให้ประชาชน ได้รับทราบ (๓) ประชาสัมพันธ์เชิญชวนสถาบันการศึกษาในชุมชนทั้ง การศึกษาในระบบ โรงเรียนและนอกระบบ ให้เข้ามาเรียนรู้

ระยะที่ ๒ ระยะดำเนินการ เป็นระยะของการจัดกิจกรรมรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิง พหุบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย ๑) เตรียมความพร้อม เป็นการ อธิบายให้ผู้เรียนทราบถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์การเรียนรู้ วิธีการการเรียนรู้ ข้อพึงปฏิบัติ ข้อตกลง ในการเรียนรู้ และวิธีการเข้าใช้งานให้ชัดเจน รวมทั้ง ฝึกอบรมความรู้พื้นฐานที่จำเป็นเพื่อการใช้งาน ในรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพหุบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยการ ประชุม ชี้แจงผ่านคณะกรรมการชุมชนหรือผู้นำท้องถิ่น และการให้ข้อมูลในรูปแบบของเอกสารคู่มือการใช้ งานในลักษณะของสิ่งพิมพ์และอิเล็กทรอนิกส์ ๒) ลงทะเบียนเข้าสู่ระบบเพื่อเข้าใช้งาน ซึ่งประชาชน ในชุมชนสามารถเข้าถึงรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพหุบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ด้วยการใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์พกพาที่เชื่อมต่อเครือข่าย อินเทอร์เน็ต โดยในขั้นตอนนี้ จะแนะนำให้ประชาชนทำการสมัครสมาชิก เพื่อจัดเก็บข้อมูล พื้นฐานของสมาชิกและข้อมูลเกี่ยวกับ ความสามารถและความสนใจของประชาชน และให้ทำแบบประเมินรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพหุ บูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด (ก่อนเรียน) ๓) ระบุความต้องการการเรียนรู้ โดยระบบ จะนำเสนอองค์ความรู้ของชุมชน โดยแบ่งเป็นหมวดหมู่ตามประเภทของแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ แหล่ง การเรียนรู้ประเภทบุคคล สถานที่ สื่อ และกิจกรรม โดยผู้ใช้งานต้องระบุความต้องการการเรียนรู้ด้วย การเลือกหัวข้อที่ต้องการจะเรียนรู้ พร้อม ทั้งระบุเป้าหมายของการเรียนรู้ว่าต้องการจะเรียนรู้ไปเพื่อ อะไร จากนั้นระบบจะทำหน้าที่ประมวลผลเพื่อ นำเสนอแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนที่สอดคล้องกับ ความต้องการในรูปแบบของข้อความ ภาพนิ่ง วิดิทัศน์ และเสียง ๔) เรียนรู้ โดยให้สมาชิกในชุมชนจะ ได้เรียนรู้องค์ความรู้ของชุมชนตามที่ได้ระบุ ความต้องการไว้ ในรูปแบบของวิดิทัศน์ รูปภาพ และ ข้อความ ซึ่งหลังจากเรียนรู้องค์ความรู้ที่ต้องการแล้ว ผู้เรียนทำการประเมินสื่อที่ได้เรียนรู้ พร้อมทั้ง สามารถสรุปสาระสำคัญและแนวทางที่จะประยุกต์ใช้ความรู้ เพื่อการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาตนเอง ๕) สร้างผลงาน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนโดยการลงมือปฏิบัติ โดยนำความรู้ที่ได้จาก

การศึกษาในแหล่งเรียนรู้ชุมชนมาเป็นฐานเพื่อการต่อยอดในการสร้างผลงานเพื่อแก้ปัญหา หรือพัฒนาตนเองและชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่สนใจสามารถนำเสนอในรูปแบบของโครงการหรือแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยระบุสภาพปัญหา สิ่งที่ต้องการพัฒนา เป้าหมายโครงการ ประโยชน์ที่ได้รับ ขั้นตอนการดำเนินการ งบประมาณ และระยะเวลาดำเนินการ ผ่านการกรอกข้อมูลหรืออัปโหลดไฟล์เอกสาร เพื่อให้คณะกรรมการร่วมกันพิจารณา โดยโครงการที่ผ่านการ พิจารณาจะได้รับงบประมาณสนับสนุนให้ดำเนินงาน ๖) เผยแพร่ผลงาน โดยโครงการที่ผ่านการอนุมัติในดำเนินการจะนำเสนอผลการ ดำเนินงานในรูปแบบของรูปภาพหรือวิดีโอ โดยกรอกข้อมูลผ่านระบบได้แก่ ชื่อโครงการ วันที่ ดำเนินการ ภาพหรือวิดีโอการดำเนินงาน ผลการดำเนิน ประโยชน์ที่ได้รับ ปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะ หรืออัปโหลดไฟล์เอกสาร ๗) สรุปผลและประเมิน การเรียนรู้ เป็นขั้นตอนที่ระบบจะทำการสรุปกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนได้ดำเนินการพร้อมทั้งทำ แบบประเมินคุณลักษณะรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัด ร้อยเอ็ด (หลังเรียน)

ระยะที่ ๓ ระยะติดตามประเมินผล เป็นระยะหลังจากการจัดกิจกรรมรูปแบบพื้นที่ การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดตามเป้าหมายแล้ว จะต้องมีการ รักษาความสัมพันธ์และการสื่อสารที่เป็นระบบระหว่างเครือข่ายความ ร่วมมือ เพื่อให้เกิดกิจกรรมการ เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ด้วยการจัดประชุมหรือเวทีชุมชนเพื่อสะท้อนความ คิดเห็นหรือความรู้สู่ชุมชน

ผลการประเมิน (ร่าง) รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การประเมินความเหมาะสมร่างรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการใน พื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๑ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ใน ระดับมาก

หลังจากที่ผู้เชี่ยวชาญได้ร่วมกันประเมินความเหมาะสมและให้ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับแก้ไข ร่างรูปแบบแล้ว ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไข (ร่าง) รูปแบบฯ ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ คำแนะนำเพื่อให้ได้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สำหรับนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่สมบูรณ์ ก่อนนำไปทดลองกับตัวอย่างการวิจัย ดังนี้

๑) กำหนดความสำคัญขององค์ประกอบเครือข่ายความร่วมมือโดยเน้นการสร้างความร่วมมือกับ ผู้นำชุมชนที่จะทำหน้าที่ประสานงานและขับเคลื่อนการดำเนินงานระหว่างบุคคลและองค์กร ทั้งภายในและภายนอก ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยการมอบหมายบุคคลรับผิดชอบ โดยเฉพาะเพื่อให้การพัฒนา รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สามารถดำเนินงานบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

๒) ออกแบบเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อให้การนำเสนอข้อมูลในเว็บไซต์ครอบคลุมวิธีการแสดงผลในหน้าจอหลายขนาด ซึ่งต้องสอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้ใช้ในยุคปัจจุบันที่เข้าเยี่ยมชมหน้าเว็บไซต์บนอุปกรณ์ที่ต่างกััน

๓) จัดหมวดหมู่ชุดความรู้ให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

๔) ออกแบบ UI เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อใช้เป็นช่องทางในการเชื่อมต่อระหว่างผู้ใช้กับระบบ โดยคำนึงถึงความสามารถและประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้ผู้ใช้เกิดความพึงพอใจ

วิธีการส่งเสริมสนับสนุนให้คนในชุมชนใช้พื้นที่การจัดการเรียนรู้ในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ ควรมีการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น เสียงตามสาย ป้ายคัทเอ๊าท์ โปสเตอร์ แผ่นพับ ใบปลิว แจกตามหมู่บ้าน รวมทั้งการชี้แจงหรือนัดหมายผ่านการประชุมประชาคมให้รับทราบ, ใช้สื่อสังคม เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ ในการประชาสัมพันธ์เพื่อเข้าถึง ประชาชนแต่ละบุคคล

ผลการสร้างสื่อแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลและการพัฒนาเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วยการสร้างสื่อแหล่งการเรียนรู้ดิจิทัล แบ่งเป็น ด้านที่ ๑ แหล่งการเรียนรู้ประเภทบุคคล ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ด้านที่ ๒ แหล่งการเรียนรู้ประเภทสถานที่ ได้แก่ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ด้านที่ ๓ แหล่งการเรียนรู้ประเภทสื่อและสารสนเทศ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพ / สื่อเสียง หรือ สื่อภาพ และเสียง (หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย/ป้ายประชาสัมพันธ์) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (เว็บไซต์, เฟซบุ๊ก) ด้านที่ ๔ แหล่งการเรียนรู้ประเภทกิจกรรมประเพณีของชุมชน ได้แก่ (๑) ด้านประเพณีของชุมชน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา งานประเพณีกินข้าวปุ้นบุญผะเหวด ประเพณีสมมน้ำคั้นเพ็งเส็งประทีป (๒) ด้านกิจกรรมของชุมชน เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอุมบุญอุมธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่ง

สวรรค์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อยอดต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรม กิจกรรมทางสังคม โดยนำเสนอเรื่องราว ในรูปแบบรายการสารคดี โดยนำปราชญ์ชุมชนที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้และประสบการณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเปิดให้ประชาชนเข้าถึงและสืบค้นได้อย่างสะดวกเพื่อนำข้อมูลไปต่อยอดใช้ประโยชน์โดยหลังจากพัฒนาสื่อแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง พบว่าโดยภาพรวมสื่อที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนขั้นตอนการออกแบบ User Experience Design เป็นการวางแผนผังการทำงาน เพื่อให้เห็นภาพรวมและจำลองการทำงานของเว็บไซต์ และขั้นตอนการพัฒนาเว็บไซต์ เพื่อใช้เป็นระบบจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ระบบการเรียนรู้โดยใช้ความรู้ชุมชนเป็นฐาน และระบบสนับสนุนเพื่อช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยนำความต้องการของผู้ใช้มาวิเคราะห์เพื่อออกแบบและพัฒนาเว็บไซต์ รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วย ๑) การออกแบบส่วนประกอบของโปรแกรม ๒) รูปแบบหน้าจอการนำข้อมูลเข้าและส่วนต่อประสาน ๓) กำหนดรูปแบบโปรแกรม ๔) ส่วนของการปฏิสัมพันธ์ ๕) กำหนดกฎระเบียบเพื่อให้ระบบมีความคงสภาพของข้อมูล รวมถึงการสร้างคู่มือการใช้งานเว็บไซต์ มีรายละเอียดดังนี้

ผลการออกแบบ Wireframe เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วย การออกแบบโครงสร้างและส่วนประกอบของเว็บไซต์เพื่อใช้จัดวางเมนูพื้นที่การแสดงผลข้อมูลการติดต่อสื่อสาร รวมถึงการจำลองการทำงานและการเชื่อมต่อเมนูต่าง ๆ ของเว็บไซต์

ผลการสร้างเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบไปด้วย เมนูหลัก ๗ เมนู ได้แก่ สมัครสมาชิกร ลงชื่อเข้าใช้ แหล่งการเรียนรู้ โครงการวิจัย คู่มือการใช้งาน การติดต่อ และสื่อเพื่อการแบ่งปัน ซึ่งเป็นการพัฒนาเว็บไซต์ที่สามารถรองรับกับการแสดงผลบนอุปกรณ์ที่มีขนาดหน้าจอที่แตกต่างกัน ขั้นตอนการพัฒนาเว็บไซต์มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ ๑) ศึกษาความเป็นไปได้และวางแผนการดำเนินการพิจารณาผลประโยชน์ที่จะได้รับการพัฒนาในรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ค่าใช้จ่าย ความคุ้มค่าและการวางแผนการดำเนินการพัฒนาระบบ ๒) วิเคราะห์ระบบ การนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ความต้องการและข้อมูลแหล่งการเรียนรู้มากำหนดเป้าหมายของการพัฒนาระบบ และสร้างต้นแบบรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๓)

ออกแบบระบบ การดำเนินการกำหนดรูปแบบของเว็บไซต์ทั้งการแสดงผลส่วนประสานงานผู้ใช้และการทำงานของระบบการจัดเก็บ ข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ระบบการสืบค้นข้อมูล ระบบเรียนรู้ระบบปฏิสัมพันธ์และข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ๔) พัฒนาระบบ การนำระบบที่ได้ออกแบบมาดำเนินการสร้างและพัฒนาระบบจัดเก็บข้อมูลและเว็บไซต์ด้วยการเขียนโปรแกรมภาษาคอมพิวเตอร์ และทำการทดสอบระบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ๕) การนำระบบไปใช้งาน การดำเนินการถ่ายโอนระบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด แล้วดำเนินการอบรมการใช้งานระบบและดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่ผู้เรียน ๖) การบำรุงรักษาระบบ การดูแลระบบเพื่อให้ระบบมีประสิทธิภาพในการทำงานและแก้ไขข้อบกพร่องของระบบ โดยสามารถเข้าถึงเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้ที่ [http://www. http:// roietareamodel.mcu.ac.th/](http://www.roietareamodel.mcu.ac.th/) และดูตัวอย่างหน้าจอของเว็บไซต์ที่ภาคผนวก

ผลการประเมินเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

จากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขเว็บไซต์ตามที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบและให้คำแนะนำเพื่อให้ได้ เว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด สำหรับนำไปทดสอบประสิทธิภาพกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับตัวอย่างก่อนที่จะนำไปทดลองใช้ต่อไป

ผลการหาประสิทธิภาพของเว็บไซต์รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ภาพรวมการทดสอบประสิทธิภาพผู้ใช้งานเดี่ยว ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับ ตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก ส่วนภาพรวมการทดสอบประสิทธิภาพผู้ใช้งานกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๒ ซึ่งตามเกณฑ์อยู่ในระดับมาก และภาพรวมการทดสอบประสิทธิภาพในภาคสนามมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๐ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

ผลการหาความต้องการและเป้าหมายการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความต้องการและเป้าหมายการใช้แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

องค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน คือ ต้องมีข้อมูลความรู้ที่เป็นประโยชน์และตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อให้ผู้เรียนเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ กระตุ้นการเรียนรู้ได้ มีการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อให้สามารถเข้าถึงมาเรียนรู้ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความท้าทายและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน และมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับคนในชุมชน

การเสริมสร้างการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ การพัฒนาแหล่งพื้นที่การจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับจุดเด่นของชุมชน และมีการติดต่อสื่อสารหรือแจ้งข้อมูลให้คนในชุมชนได้ทราบถึงความเคลื่อนไหวหรือโครงการที่กำลังจะเกิดขึ้นผ่านเครือข่ายความรู้มือหรือผู้นำท้องถิ่น/ผู้นำชุมชน การส่งเสริมให้คนในพื้นที่ชุมชนเข้าใจถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่การจัดการเรียนรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหรือพัฒนาตนเอง/อาชีพได้ การส่งเสริมให้มีการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ โดยนำเทคโนโลยีที่คนในชุมชนคุ้นเคยและนิยมใช้กันอยู่แล้ว เช่น เพชบุ๊กและไลน์เพื่อติดต่อสื่อสารกันเป็นส่วนใหญ่ ผ่านสมาร์ตโฟน และตามบ้านเรือนต่าง ๆ ในชุมชน มีการประสานความร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชนสามารถประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนเข้ามาใช้งานพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการที่พัฒนาขึ้น

การส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยให้ประชาชนได้นำกิจกรรมและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอัมบุญอัมมธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสรวรค์ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสรวรค์ ซึ่งในแต่ละกิจกรรมจะมีการสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเช่น ไตรสิกขา อริยสัจ ๔ อิทธิบาท ๔ พรหมวิหาร ๔ ซึ่งในแต่ละกิจกรรมนั้นต้องมีความรู้ที่เป็นประโยชน์และตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ กระตุ้นการเรียนรู้ได้ มีการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน มีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับคนในชุมชน

การสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดของคณะสงฆ์และประชาชนในชุมชน โดยการสนับสนุนให้มีพื้นที่ที่เด็กกับผู้ใหญ่ได้มาเจอกัน แลกเปลี่ยนกัน เด็กเยาวชนและคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมออกแบบทั้งพื้นที่และกิจกรรม ให้หลากหลายเข้าถึงทุกกลุ่ม ถึงจะตอบสนองการใช้งาน และดึงดูดให้คนออกมาทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยการสอดแทรกกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอัมบุญอัมธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสมาธิ เพื่อใช้ในการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้และชุมชนอย่างยั่งยืน

การบูรณาการกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดระหว่างคณะสงฆ์กับชุมชนท้องถิ่น โดยการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน คือ ต้องมีประโยชน์และตอบสนองกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ มีการใช้สื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจ มีการใช้เทคโนโลยีที่สอดคล้องวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความท้าทายและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน และมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความเข้าใจอันดีกับคนในชุมชน โดยนำเสนอเกี่ยวกับ ประเพณีและกิจกรรมต่างๆในชุมชน เช่น ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีแห่เทียนพรรษา งานประเพณีกินข้าวบิณฑบาต ประเพณีสมมาน้ำคั้นเพียงแสงประทีป กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมอัมบุญอัมธรรม กิจกรรมฟังธรรมนั่งสมาธิ กิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้าน กิจกรรมต่อบุญต่อธรรม กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ เข้าค่ายคุณธรรมกิจกรรมทางสังคม เช่น กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมลานธรรมลานกีฬา กิจกรรมฟังธรรมนำสมาธิ

๒. ผลพัฒนาส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการทดลองใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยนำรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นพระสงฆ์และประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จากนั้นได้ดำเนินการเก็บข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะก่อนและหลังใช้รูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด และประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ระยะเวลาทดลองจำนวน ๘ สัปดาห์ ได้ผลการประเมินดังนี้ ๑) ผลการประเมิน

คุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ก่อนเข้าร่วมโครงการ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๗๒ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับ ๒) ผลการประเมินคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ หลังเข้าร่วมโครงการ พบว่า โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๓๕ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับ ๓) ผลการเปรียบเทียบคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ หลังเข้าร่วมโครงการ ($\bar{X} = ๔.๓๕$, S.D. = ๐.๖๓) สูงกว่าคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ ก่อนเข้าร่วมโครงการ ($\bar{X} = ๓.๗๒$, S.D. = ๐.๕๕) ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะก่อนเข้าร่วมโครงการและคะแนนคุณลักษณะการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะหลังเข้าร่วมโครงการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

สรุปผลความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนารูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๔ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ ได้แก่ การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันระหว่างหน่วยงานท้องถิ่นกับคนในชุมชนในการพัฒนาชุมชนด้วยฐานความรู้ , ตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง, เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้เล็งเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการพัฒนาพื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดร่วมกัน, ต้องมีบุคคลต้นแบบ เช่น ปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้และมาแนะนำหรือประชาสัมพันธ์ให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองด้วยการใช้พื้นที่การจัดการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการ

๓. การประเมินความพึงพอใจและนำเสนอพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการรับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า การรับรองรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยสรุปดังนี้ ๑) การออกแบบภาพรูปแบบ โดยการเพิ่มการเชื่อมต่อของขั้นตอนให้สะท้อนภาพของความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้น และแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบและขั้นตอนของรูปแบบ ๒) องค์ประกอบของรูปแบบ ผู้เชี่ยวชาญเสนอให้แก้ไขชื่อองค์ประกอบ “องค์ความรู้เพื่อชุมชน” เป็น “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ส่วนองค์ประกอบ ด้านสื่อและเทคโนโลยี จำเป็นต้องเพิ่มเติมทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และองค์ประกอบด้านกิจกรรมการเรียนรู้ควรใ้ नियमศัพท์เฉพาะว่าเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกิดจากความต้องการของประชาชนในพื้นที่ชุมชน และองค์ประกอบด้านเครือข่ายความร่วมมือในชุมชน ควรเชื่อมโยงเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน สถานศึกษาในระบบและนอกระบบ ๓) ขั้นตอนของรูปแบบ ขั้นตอนให้มีความกระชับและใช้ภาษาง่ายต่อการสื่อความหมาย และเชื่อมโยงผลที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นจะนำไปสู่การดำเนินงานในขั้นตอนถัดไปอย่างไร ๔) วิธีการประเมินผล ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชน คณะกรรมการ เครือข่ายชุมชนและคณะทำงานเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินโครงการหรือกิจกรรมต่างๆร่วมกัน ๕) ความเหมาะสมของการนำไปใช้ เพิ่มความเหมาะสมหรือเกณฑ์สำหรับชุมชนอื่นที่จะรูปแบบไปปรับใช้ต่อไป

ความพึงพอใจต่อการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๕ ซึ่งตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้อยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) ควรนำองค์ความรู้ที่รวบรวมไว้ของพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะในจังหวัดร้อยเอ็ดไปเป็นสื่อการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น เพื่อให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ เกิดความตระหนักและหวงแหนองค์ความรู้ของชุมชน อันจะนำไปสู่การส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่การเรียนรู้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนทั้งในมิติของการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย

๒) พื้นที่การเรียนรู้ที่มีลักษณะบริบทคล้ายหรือใกล้เคียงกับตัวอย่างในการวิจัย และต้องการพัฒนา พื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะ สามารถนำองค์ประกอบและ

ขั้นตอนของรูปแบบไปใช้เพื่อเป็นต้นแบบสำหรับ การจัดการเรียนรู้สำหรับชุมชนได้ แต่หากมีบริบทที่แตกต่างกัน สามารถปรับเปลี่ยนองค์ประกอบและ ขั้นตอนให้มีความยืดหยุ่น และสอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่การเรียนรู้

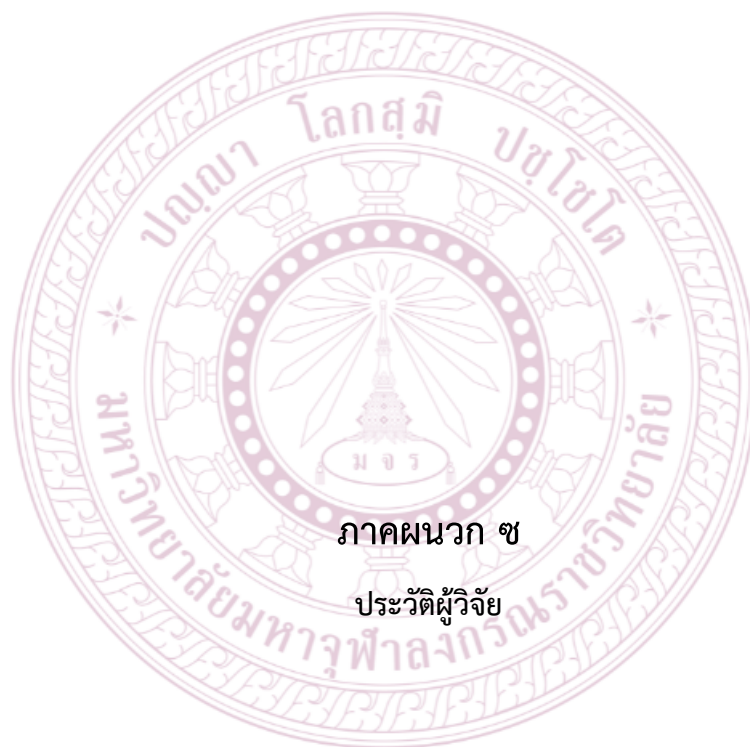
๓) เพื่อเป็นการต่อยอดการพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะที่พัฒนาขึ้น โดยการสร้างกลุ่มเครือข่าย ผู้พัฒนาเนื้อหา ข้อมูล องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่ชุมชน และเชื่อมโยงองค์ความรู้ของแต่ละชุมชน ให้ประชาชนใช้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสพการณ์ร่วมกัน และถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น จากชุมชนสู่ชุมชน เพื่อนำไปสู่สังคมแห่งการแบ่งปันสามารถร่วมกันเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึง

๒. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

๑) ควรมีการประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบปรับเหมาะ มาออกแบบและพัฒนาพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะให้สามารถตอบสนองและสามารถนำเสนอความรู้ที่เหมาะสมกับช่วงวัย ความต้องการของผู้เรียนในชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยสามารถเข้าถึงได้ทั้งในระบบออฟไลน์และออนไลน์

๒) ควรพัฒนาล้างสื่อองค์ความรู้ในพื้นที่การเรียนรู้ระดับอำเภอ ระดับจังหวัดและระดับภูมิภาคเพื่อเชื่อมต่อองค์ความรู้ระดับท้องถิ่นไปเป็นองค์ความรู้ระดับประเทศ โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกแบบและผลิตสื่อด้วยตนเอง

๓) ควรนำกลยุทธ์การออกแบบการเรียนการสอนมาประยุกต์ใช้เพื่อจัดกิจกรรมในพื้นที่การเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการในพื้นที่สาธารณะที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดการคิดเป็น แก้ปัญหา และมีคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนทักษะต่าง ๆ อันจะไปสู่การสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบสนองนโยบายประเทศไทย ๔.๐ ต่อไป

ภาคผนวก ซ

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ผศ.ดร.สุกานดา จันทวารีย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

ชื่อ / ฉายา / นามสกุล	ผศ.ดร.สุกานดา จันทวารีย์
วัน / เดือน / ปี เกิด	วันที่ ๑๒ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๐
ตำแหน่งทางวิชาการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชารัฐศาสตร์
วัด / ที่อยู่	เลขที่ ๓๕๐ หมู่ที่ ๗ ตำบลดงลาน อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
วุฒิการศึกษา	น.บ. (นิติศาสตร์) พ.ศ. ๒๕๕๓ น.ม. (นิติศาสตร์) พ.ศ. ๒๕๕๕ รป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) พ.ศ. ๒๕๕๙
ผลงานทางวิชาการ	หนังสือ ๑. นโยบายสาธารณะและการวางแผน ๒. กฎหมายอาญา งานวิจัย ๑. เรื่อง “ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนธรรมนูญตำบลเชิงพุทธขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ด” สถานภาพ: หัวหน้าโครงการ ๑ ปีงบประมาณ ๒๕๖๐ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ๒. เรื่อง “กระบวนการสร้างชุมชนสัมพันธ์เชิงพุทธ” สถานภาพ: หัวหน้าโครงการ ๑ ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ๓. เรื่อง “การพัฒนางานชุมชนสัมพันธ์ตามแนวทางหลักธรรมในพระพุทธศาสนา” สถานภาพ: หัวหน้าโครงการ ๑ ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ๔. เรื่อง “ยุทธศาสตร์การปฏิบัติงานชุมชนสัมพันธ์วิถีพุทธ” สถานภาพ: หัวหน้าโครงการ ๑ ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ๕. เรื่อง “การพัฒนาการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายชุมชนสัมพันธ์วิถีพุทธ”

	สถานภาพ: หัวหน้าโครงการ ๑ ปีงบประมาณ ๒๕๖๑ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
สถานที่ติดต่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ ร้อยเอ็ด
เบอร์โทรศัพท์มือถือ	๐๘๖-๐๐๙-๗๑๑๑
อีเมล	e-mial : sukanda.cha@mcu.ac.th
ตำแหน่ง	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด ฝ่ายบริหาร

